

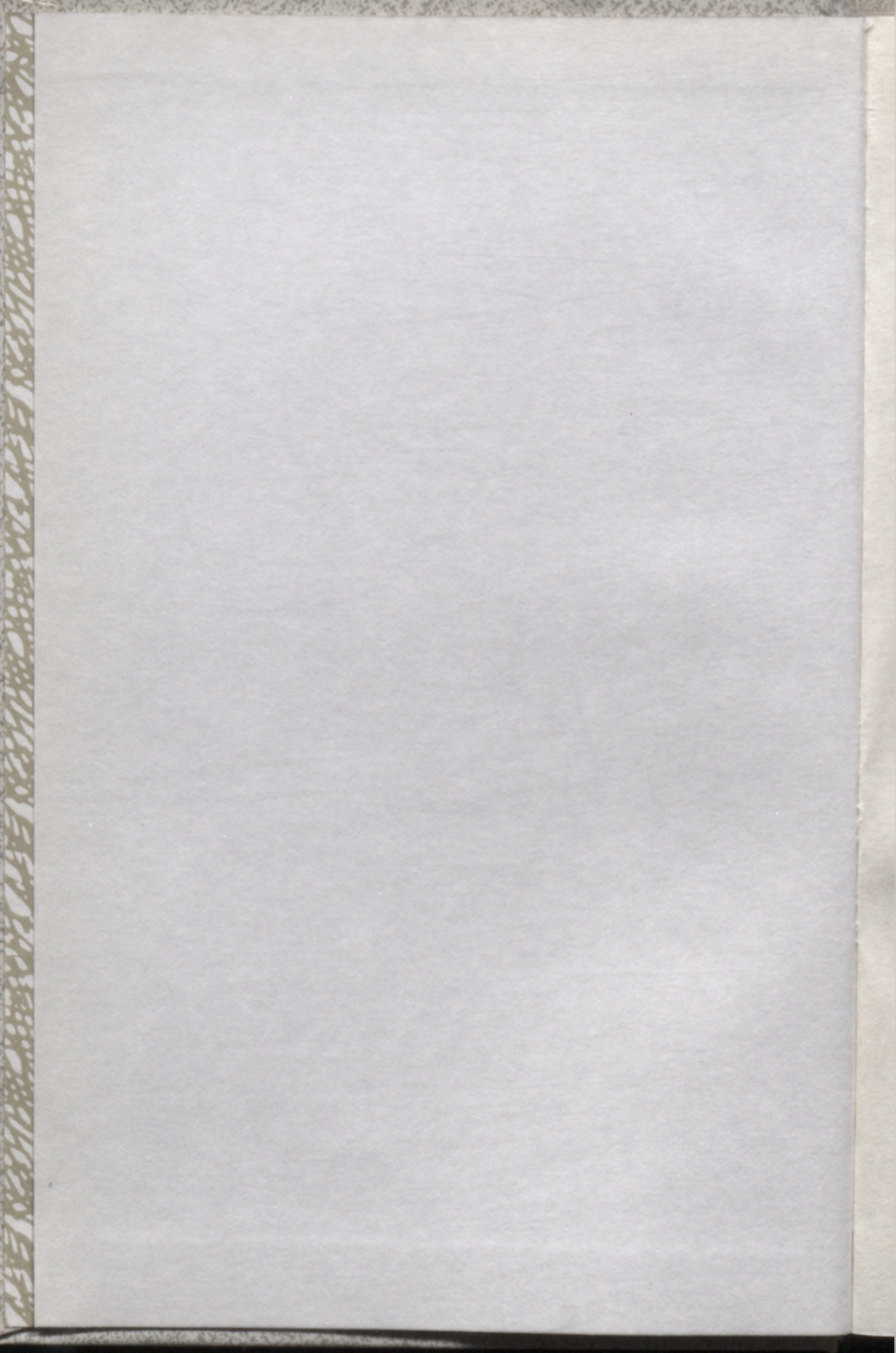
91-3
L189 IV

ALEKSANDRS
ČAKS

✓ ALEKSANDRS
ČAKS

KOPĒJI
RAKŠTI
6 SĒJUMOS

RIĢA «ZINĀTNE»

✓ ALEKSANDRS
ČAKS

KOPOTI
RAKSTI
6 SĒJUMOS

RĪGA «ZINĀTNE»

91-3
L 189

L
810

ALEKSANDRS
ČAKS

KOPOTI
RAKSTI
4. SĒJUMS

DZEJA, LIROEPIKA,
DRAMATURĢIJA

RĪGA «ZINĀTNE»

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

888.3-3(081)
Ca 300

97-15.445
0301039692

Tekstus sagatavojis un komentējis VALDIS RŪMNIĒKS

Māksliniece INĀRA JĒGERE

V. Kroses un J. Deinata foto, G. Janaiša, U. Pauzera un A. Tones fotoreprodukcijas no Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeja, Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas un V. Rūmnieka personiskā arhīva.

Vāka zīmējumam izmantots Anšlava Egliša draudzīgs šaržs no grāmatas: A. Caks. Mana mīlestība (Buklina: Grāmatu Draugs, 1958).

*Grāmata sagatavota
ar Kultūras projektu konkursa atbalstu*

ISBN 5-7966-1136-4 (4. sēj.)
ISBN 5-7966-0268-3

© Valdis Rūmnieks, sastādījums,
komentāri, 1997

TĒTIS KARAVĪRS

VĒSTULE NO VOLHOVAS

ТІТІС КАРАВІРС

ВЕСТУПНО ВОЛНОВА

ВЕСТУПНО ВОЛНОВА

ВЕСТУПНО ВОЛНОВА

*Māsiņai liela slava —
Karā kauts bāleliņš:
Lielu kungu karā kāva,
Suni ceļa maliņā.*

Tautas dziesma

Saules puķe žoga galā
Nosalusi pirmā salā.
Dobēs puķu kāposts vien
Balto galvu miglā slien.
5 Astrai brūnums pieres malā
Deg kā liesma priežu skalā.

Ak, kā lapas ris un dej
Prom no sava labā zara:
Asai vēja stabulei
10 Buryja neredzamā vara.
Saulei gaisma mūk no stara.
Nakts top gara, gara, gara.

Bērni pašu dienas vidu
Skrien ar pūkām lidu, lidu:
15 Lēkā, smejas, bumbu sit.
Stunda, stundu ķerot, rit.
Pasauc Jāni, pasauc Ritu,
Netik — sauc vēl kādu citu.

Jānis, kas kā izpalīgs
20 Strādājis ar pilnu krūti,
Katrā spēlē izmanīgs.
Rīta, ko, ja gribi, sūti
Izslaukt govis visu kūti,
Ziglāk skrien kā ods pa rūti.

25 Abas acis rokās turi,
Skatot stūra mājas Juri.

- Stāv viņš sevī kluss un drūms
Tā kā mantas slēpējs krūms.
Juri, otrā stāva Juri,
30 Ko tu savā omā turi?
- Juris ir un paliek kluss,
It kā pazaudējis mēli.
Velti sniegt tam kastanus,
Medū mērktu maizes šķēli,
35 Vilināt ar jūras spēli.
Atraida viņš katru vēli.
- Jurim gudra māsa Ieva.
Viņai pierē pirmā rievā:
Kāpēc mēlei vaļu dot
40 Nevar — Ieva nesaprot.
Teiks! Kam bīties brāļa nieva?
Balss no tā jau nekļūs tieva.
- Un, kad Ievai ābolus
Bērni pasniedz, lūdzot: — Saki,
45 Kādēļ Juris ir tik kluss? —
Ieva atčukst: — Nav tik traki:
Katram briedim apdrūp rāgi.
Volhova. Tur kaujas smagi. —
- Bērni iepleš acis brīnā:
50 Volhova. Vai tas kur Ķīnā?
Vai tā ir pilsēta vai zvērs?
Tanks? — Pilns bērniem tagad mērs.
Ieva pārākumā grīnā
Savelk tikai lūpas smīnā.
- 55 Visiem bērni vaicāt skrien:
— Volhova? Kas tā ir tāda? —
Klātu vecmāmiņai lien.
— Nezinu. Nav tik daudz prāta
Man zem sirmiemi matiem krāta. —
60 Viņa čukst un smaidu rāda.
- Mātēm dārzos darba gana.
Velti bērni apkārt zvana:
— Volhova ... Ak, stāstiet mums!
Vai tik liels tas noslēpums? —

65 Satraukumā bērni mana —
Galvas dūc tiem pilnas tvana.

Skaidrība nāk launagā,
Kad ir mājās krusttēvs Dāvis.
— Volhova, — viņš ņurd, — tā, tā ... —

70 Savās kājās čības āvis,
Turpina: — Kaut jods to rāvis!
Upe tā — kā Juglas grāvis.

Apkārt meži, purvi drūmi,
Tērces slepenas un krūmi.
75 Taču lielākais tur sods
Niknais, sīvais purva ods.
Visam kož kā melni dūmi.
Cilvēks gardāks tam par plūmi.

Ziemeļos, kur naktis blāv,
80 Volhova plūst lēnu taku.
Latvju leģions tur stāv
Drošiem vācu pulkiem blaku.
Tie ir vīri, to jums saku,
Kuriem nav nekas par smagu.

85 Bunkuros jau otru gadu,
Komandēdams kaujā vadu,
Jura tēvs tur arī ir.
Naktīs droši tumsu šķir
Viņš ar savu aso skatu,
90 Purvu pazīdams kā radu.

Dienās raibā apmetnī
Platās krokās pāri stāvam
Līdz pat ceļiem ūdenī
Tur var matīt viņu stāvam
95 Blakus uzbērumam stāvam,
Kur redz mīnmetēju blāvam. —
Otrā rītā, otrā rītā,
Miglas baltā dvielī titā,
Sētā tikko Juri redz,
100 Plaukstas sit un kājas lec,
Acis sprēgā jautrā spītā:
— Nu mēs zinām, rai—rid—rīdā.

- Nu mēs zinām, kur tavs tēvs:
 Volhovā. Un ko viņš dara:
 105 Nemīl to, kas cīņā glēvs. —
 Bērni sauc, cik balsim svāra.
 Juris vairās skaļā bara.
 Ieva atbild, pilna spāra:
- Tiesa, mūsu tētis karo.
 110 Vai gan viņš lai vistas baro
 Tad, kad citi krīt? Nekad!
 Jurim vēstule nupat
 Atnākusi ceļu garo.
 Tētis stāsta, ko tur darot. —
- 115 Bērniem smiekli apraujas:
 Vēstule no tādas vietas ...
 Tas jau tomēr ir kaut kas.
 Tā jau nav vairs nieka lieta.
 Nedz ar rotaļa, kas ieta.
 120 Bērni top kā trops pirms spieta.
- Klusē, domā īsu brīdi.
 Beidzot, lepnumam par spīti,
 Saka: — Jurci, tu tūlīt
 Varētu gan nolasīt
 125 Tēva vēstuli mums glīti.
 Kam tu moki mūs un dīdi?! —
- Juris nosarkst: — Var jau to. —
 Aizzib prom pa bruģi kalto.
 Atnes tēva dāvāto
 130 Karodziņu sarkanbalto.
 Noliek. Un tad, sirdi valdot,
 Lasa bērniem lapu saldo:
- *So vēstuli Tev rakstu,
 Dēls, vēlā vakarā.*
 135 *Es sēdu bunkurā,
 Kur svece rausta plakstu.
 Gar sienām ēnas slīd
 Un visos kaktos krīt.
 Ir šonakt pirmais klusums*
 140 *Pēc desmit dienu kaujas.
 Vēl sūrst no cīņas saujas.
 Smeldz sirdi sājju kusums.*

*Jau krietnu brīdi jauki
Snauž mani kara draugi.
145 Man vienam nenāk miegs.
Dēls, rakstīt Tev man prieks.*

*Sirds Tavu sirdi meklē.
Pie rindas rinda sienas,
Tās desmit kaujas dienas
150 Man pagāja kā peklē.*

*Tas bij tik uzbrukums!
Grūts gājums bija mums
Pret stāvo uzkalni,
Kur ienaidnieks bij iekšā.
155 Tur auga krūmi priekšā
Ar seklu ūdeni.*

*Mēs sākām agrā rītā,
Kad tīrā salnas kritā
Viss bija viegli balts,
160 Vējš skaidrais ciets un salts.*

*Man mirklis grūtākais
Slēpts pašās kaujas gaidās:
Tad pretīgs šķiet pat gaiss,
Sirds pati sevis baidās.
165 Lidz īstais mirklis klāt.
Skats apkārt. Zīme īsa.
Vairs nav ko mudināt.
Skar vīrus viena trīsa:
Uz priekšu! Grāvīm pāri.
170 Tver lūpas gaisu kāri.
Acs dzeļas katrā lietā.
Acs ielec katrā vietā.
Kā lapsa kājas skrien
Uz priekšu, priekšu vien.
175 Vējš krīt un nolūst sejā.
Zib garām trakā skrejā
Koks, krūmi, peļķes aukstas.
Uz priekšu! Vīru plaukstas
Žņaudz rokas granātas.
180 Žņaudz savas šautenes,
Kas nāvi citiem nes.*

Viss mirkli notiek tas.
Te arī grāvis klāt
Ar ienaidnieku priekšā.
185 Tad tikai nedomāt.
Viens lēciens. Grāvi iekšā,
Un sākas. Trieciens ass.
Mūs neaiztur nekas.
190 Sprāgst rokas granātas,
Līdz pajūk, saņemst viss,
Kas bēgt nav paguvis.

Tā pēkšņā triecienā
Kā akmens sviedienā
Bij paugurs rokā mums.
195 Tas bij tik uzbrukums!

Drīz tomēr ienaidnieks
No visa attapās,
Un kauja iedegās
No jauna tā, ka prieks.

200 Viņš savām baterijām
Pa telefona dzijām
Tā teica: — Uguni
Uz stāvo pakalni,
Ko guva latvju vīri!
205 Tur nojaukt visu tīri! —

Un baterijas sāka.
Ar miezēriem, ar tāliem,
Ar zalveniekiem. Kāliem
Mums bumbas apkārt sprāga.
210 Gaiss gaudoja kā suns.
Viss kļuva karsts kā guns.
Viss kopā gāzās, bruka,
Viss lūza, plīsa, juka.
Mēs slēpāmies, kā pratām,
215 No šķembu straumēm platām,
No milzu smilšu sēnēm,
No rūgto dūmu plēnēm.

Kad baterijas stāja,
Tās viņu rindām māja.

- 220 *Tad viņu viri nāca,
Pēc viņa vilnis šļāca.*
- No savām paslēptuvēm,
No dziļām grāvju šuvēm
Mēs preti viņiem stājām*
- 225 *Un tādu uguns svelmi
No sava spēka klājām,
Ka pārvērtām par dzelmi
Tiem lauku savā priekšā.
Tie krita bedrēs iekšā.*
- 230 *To rindas lielā skaitā
Pie karstās irdnes plaka,
Līdz stāja savā gaitā.
Tos mūsu uguns raka
Uz mūžiem purva klaidā.*
- 235 *Tad sāka baterijas
No jauna lielā naidā.
Dēls, tādas smagas mijas
Mums ilga desmit dienas.
Un atpūtas nevienas.*
- 240 *Mēs tomēr izturējām.
Mēs mūžam pretī slējām
Tiem savu siksto gribu
Kā milzu uguns stibu.
Tā viņu spēku grāva,*
- 245 *Līdz visu klāja rāva,
Kas apkārt purvos vīrd.
Nav, nav mums ceļa cita
Kā cinīties bez mita:
Vai uzvarēt vai mirt.*
- 250 *Kas dzirdēt grib, lai dzird.
Kad tautai nāve draud,
Sevi vajag nāvei ļaut.
Skati lapu, dubļos rautu.
Saki, dēls, vai Tu gan ļautu*
- 255 *Darit tā ar savu tautu?
Bet ienaidnieks to grib.
Lai naidis pret viņu zib!
Mums cīņā jāuzvar.
Kā tas gan zaudēt var,*

- 260 *Kas tādu spēku rod
Pats sevi tautai dot.*
- Mans dēls, tas skaidrs ir:
Mēs ciņā savu gūsim.
Lai zobens tumsu šķir,
265 Mēs visi brīvi kļūsim.*
- Ja kritīšu, Tu būsi.
Un gudrāks vēl par lūsi
Simt reizes, dēls, tad esi
Un tālāk mani nesi. —*
- 270 — Juri, teic, vai tu tāds kļūsi?
Raksti tēvam, kāds tu būsi! —
Bērni vienā mutē sauc.
Juris stāv kā vēja rauts.
— Gudrāks topi vēl par lūsi,
275 Tad tu visu savu gūsi. —
- Tēva vārdi ausīs skan.
Saka Juris lēni:
— Droši varat ticēt man,
Droši, meitenes un zēni! —
280 Saka svinīgi un lēni.
Balss plūst rudens telpā rēni.*
- Bet, lai cietāks ir par oli
Vārds tavs, tad to soli
Pie šī karodziņa slaidā. —
285 Bērni atsāk vienā laidā
Valodu tīt tā kā spoli.
Juris pasper vidū soli.*
- Karodziņu roka skar.
Atskan: — Solos! — vēja pūsmā.
290 — Vai vēl pierakstīt ko var? —
Bērni klaigā lielā jūsmā.
Viņu liksmā, raibā drūzmā
Ienāk saule siltā plūsmā.*
- Droši, — Juris jautri smaida.
295 Saule mirdz kā zelta skaida.
— Labi, pieraksti vēl klāt,

Ka mēs lūdzam sveicināt
To. Un ka no purva klaida
Visi tēvu sveiku gaida. —

- 300 Juris solās arī to.
Un tad, liecot celi salto,
Paņem tēva dāvāto
Karodziņu sarkanbalto,
Lai tad, klusam brīdim valdot,
305 Ietu prom pa bruģi kalto.

Latvian National Library
Rīga
65-15445

Ke me...
To the...
Viel...

1900
Luis...
Um...
Bogen...
Katholik...
Laf...
1901

1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000

DEBESU DĀVANA
VIENAS VASARAS DZEJOĻI

2 — 152

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

97-15.445

DEBESU DĀVANA
VIENAS VASARAS DETĀLI

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

01-12442

2-100

IESKAŅA

Vai varu tev pie kājām likt
Es savu klusēšanu
Kā norimušu zvanu?
Pats gribu tālu projām tikt:
5 Es visu lūpās manu
Vien īgnu sminēšanu.

Kur miglas elpā lauki gaist,
Viens iešu es bez stājas.
Grib ceļu manas kājas
10 Kā suni sev pa priekšu laist,
Līdz atrastas būs mājas,
Kur klusums pāri klājas.

Tur palikšu es sevī viens
Līdz galam visu mūžu.
15 Kad mieru reiz sev gūšu,
Kā trakā svelmē kaltis siens
Tik tīrs un viegls būšu,
Pilns smaršu un pilns žūžu.

DEBESU DĀVANA

- Šo lēno ārprātu un dziļās skumjas —
 To deva man kā manu avotu
 Tie mākoņi, kas pāri jumjas,
 Un Tu.
- 5 Zem savām kājām jūtu irdni valgu.
 To visu, visu, ko sev kāri alku,
 Es skatu citu izdzeram kā malku.
 Man paliek pāri tikai tukšots, sauss,
 Smags kauss.
- 10 Savs labums ir pat virsū liktam slogam.
 Kad cilvēks miris, mēs to zemē rokam.
 Nāc, uzliec delnu nokritušam kokam —
 Vēl jutīsi, kā viņa audi trīc
 Kā spīts.
- 15 Tu mani mīli, nemili un mīli.
 Es sevi dodu arumam par zīli
 Un elpu metu debesīs kā zīli.
 Mans apvalks man sen pašam apnicis
 Kā viss.
- 20 Šo lēno zūdību un rēnās skumjas —
 To deva man kā manu avotu
 Tie mākoņi, kas pāri jumjas,
 Un Tu.

PUSNAKTS BALVA

Uz kauliem mana māja stāv:
To jūtu katru nakti.
Virš jumta zaļgans mēness blāv.
Nāc, zeltī manu dakti.

5 Es gribu pagrabā,
Kur, dziļi paglabāts,
Varbūt
Mans sencis trūd.

Pusnakts balto astru laikā
10 Rozes aizver plakstienus.
Veļi lūšu korpēs staigā,
Pagrabā es roku kluss.

Roku, roku.
Rodu roku.
15 Bālie pirksti vāri tvan.
Ausīs man
Sens valsis skan.

Ak, mūzika, mūzika tālā
Man lūpās kā medus kūst.
20 Es redzu: rokā bālā
Maigs rožu sārtums plūst

Un kļūst kā tava roka,
Kas mani dzeļ un moka.

Vairs nevaru acis atraut.
25 Pat smilšu graudā katrā
Tikai Tevi redzu.
Tu.

Kā briesmīgs kaķis lecu
Pret smago tumsas plecu
30 Tevi gūstīt kā pazemes avotu.

Un roku, atkal roku,
Pilns slāpju un pilns moku,
Līdz rodu galvaskausu
Bez lūpu un bez ausu

35 Kā smilšu plēvi sausu.
Dievs, tavu dīvo balvu!
Vai nost lai sevi duru?
Kauss, ko es plaukstā turu,
Kļūst pamazām bez turu
40 Par Tavu skaisto galvu.
Par Tavu skaisto galvu.

Tu mana, klāt man stāvi,
Pat kad es roku nāvi,
Kad savos pirkstos trūdus
45 Es turu tā kā plūdus
No visiem mūžu mūžiem.

No visiem mūžu mūžiem
Tu mana, klāt man stāvi.

MANAS MĀJAS

Visu dienu, visu dienu
Tīnot vaļā tikai vienu
Tumši sārtu pavedienu,
Nonācu pie savām mājām:
5 Tavām lūpām, tavām kājām.

Nonācu pie savas elles:
Tev ap kaklu melnas krelles.
Kur tu glabā manu sirdi,
Manu prātu, zaļo mirti,
10 Nevaram vairs būt mēs šķirti.

Katru vakaru un rītu,
Klāts ar savu skumju zīdu,
Es pār tavu klēpi krītu
Kā pār dziļu zelta zārku.
15 Nav vairs manām alkām svārku.

Kā pār dziļu zelta zārku.

Kā pār milzu zelta nātri.
Aizzib mūžs kā dzirksts man ātri,
Nezinu, vai celšos kādreiz
20 Skatīt jūsu sauso vaigu —
Aizsviedis sen esmu laiku.

Glāstu tavu maigo ādu,
Hiacinšu medu klātu,
Kas man ņēma manu sātu.
25 Vai var sausu izdzert jūru,
Tavu ādu slacīt sūru?

Glāstu tavas šķelmju acis.
Viņās Dievs ir sevi racis.
Viņu iedzirkstienos placis,
30 Jaušu sākumu un galu:
Liesmu ļoganu bez malu.

Jaušu sākumu un galu.

Nav vairs man no nāves baiļu.
Dzied man pirksti, pilni gaiļu.
35 Mani vārdi, pilni smaiļu,
Paver vējiem zvaigžņu mirgu,
Drošām sirdīm sārtu zirgu.

Nesakiet, ka es vairs esmu.
Labāk tveriet rožu dvesmu,
40 Pūšiet dzintaru kā dūku,
Mērciet reibu medū ūku,
Tad es būšu, kur es trūku.

Visu dienu, visu dienu
Kur tu esi, kur tu esi
45 Tinot kopā tikai vienu
Tumši sārtu pavedienu,
Nonācu pie savām mājām:
Tavām lūpām, tavām kājām.

NEKAUTRĪGS DZEJOLIS MILDAI

- Mīlā,
Man gribas trakot,
Ilgi un briesmīgi trakot!
Es mūsu zemi kā olu lakotu
5 Ietriektu bezgalībai
Līdz ceturtaī ribai,
- Lai tad man par sodu
Liek kaut vai sauli pārspiest kā riekstu ar zodu,
Liek visu sniegu pārvērst marlī
10 Un vienā rāvienā pārlikt
Romu un Parīzi vienu otras vietā,
Gaiziņkalnu
Iecelt mazā vizbules ziedā,
Lai.
- 15 Bet ko nul
Kas man to dos;
Ja es tikai nirdzīgi iesvilptos,
Ka visas robežas sāktu lodzīties,
Mani aizdzītu ganīt nākošo bekonu,
20 Kur saule dundurus uz mana kailā pakauša sies.
- Un es sevī tikai gruzdu,
Mokos,
Dziļi sevī kā bedrē rokos,
Es —
- 25 Pienaglots savu šaubu krustā.
Varbūt savu dvēseli uzdot?
Varbūt pārvērsties muļķīgā govī
Vai savai mīlai zeķes novilkt
Un pakārties tajās?
- 30 Vai pacelt virs ceļgaliem svārku
Un tapt tur par putekli vārgu?
Varbūt?
- Telpu, telpu,
Mīlā,
35 Es jūtu tavu elpu un klēpi
Kā savu zārku,

Kā savas debesis, spēku un slēpi
Ceļam uz mūžību.

Būt, būt.

40 Salikt sevi un atkal celties,

Izirt un mosties.

Daugava, Daugava,

Va.

Manas ciešanas kā tev plosti.

45 Sevī es jūtu sākuma nabu,

Katru zvirgzdu, mēslu, lāsi un ceļmalas stabu.

Es gribu darīt tikai labu.

Es gribu cīnīties, šķelties un radīt.

Es gribu būt jūsu pulkā

50 Vulkāns.

Mīlā, tava āda,

Mīlā, tavs siltums

Liek man aizmirst viltu

Un haosā ziedu rāda,

55 Mīlā.

ATRASTAIS ZIRGS

Un, ja man kādreiz tik durvis uz dzertuvi vārstit,
Tad tikai tamdēļ, ka ceru sastapt tur kādu nomales draugu,
Kam vēl drosme kā agrāk ar pudeli galvu man pārsist
Vai pateikt ko jauku.

- 5 Pasaule, ņemu tevi mirkli rokā.
Skaties: milzīga, dzeltēna astra guļ debesu malā.
Kur man ņemt tādu zirgu, ko iejūgt varavīksnes lokā,
Lai nokļūtu galā?

- 10 Labi klupt pāri ezeram lielam un pazust.
Bet cik riebīgi notekā elpu sev nožņaugt,
Jūtot dvēseli sevī kā peli mazu.
Bailes ap sirdi kā tārpi ložņā.

Bet tad tu nāci un iedevi savu mīlu,
Mīlu

- 15 Kā zvaigzni un bezdibenu,
Kā sāpi, ilgu un senu,
Kā nāvi un dzīvību citu,
Dzīvību, karstu un jaunu,

Iedevi.

- 20 Un sevi es akmenī situ,
Aizmirstot dzīvi un kaunu,
Pret nīcību dvēseli aunu.
Dievam no lūpām dzeru.
Tavu klēpi kā mūžību veru —
- 25 Pazust.
Atdzimt,
Tverot sauli kā vadzi.
Tu nāci un iedevi mīlu.
Piena Ceļš joņo, kļuvis par zelta kazu.
- 30 Viss griežas,
viss šķobās,
viss pajūk.
Pasaule — sadauzīts pajūgs.

- Mīlu.
35 Es arī mīlu.
Mīlu,
Jo tad tu nāci un atdevi savu mīlu.
Mūžība, ņemu tevi mirkli rokā.
Skaties, milzīga, dzeltēna astra guļ debesu malā.
40 Tagad es zinu, kur ņemt tādu zirgu, ko iejūgt
varavīksnes lokā,
Lai nokļūtu galā.

Zinu.

DZĪVĪBA

- Es eju gurdeniem soļiem.
Kur esi tu, dzīvība tālā,
Ko jūtu tik stiebrā starp oļiem
Un uz tirgus laukuma kālā?
- 5 Kur esi?
Nepaliec lapās un mālā,
Nepaliec saknēs.
Ko slēpies? —
Es esmu sūrumš un akmens.
- 10 Augstāk,
Tik augstāk:
Nāc manās drēbēs
Un plaukstās,
Nāc manās lūpās
- 15 Kā šūpās,
Dzīvība,
Dzīvība tālā.
- Nāc,
Dzirdi
- 20 Man gurstošo sirdi.
- Un jūtu es dzīvību čukstam
Pāri nopļautam, rāvainam lukstam
Katrā ašķī un vālā:
- Mīli,
- 25 Tad Tu jutīsi elpā mani.
Dod sevi kā zvanu un skani,
Tad tu jutīsi sirdī zīli.
Mīli —
- Un es mīlu.
- 30 Mīlu pasauli visu un Tevi:
Tu man šo pasauli devi.
Mīlu.

STARP DIVI LIETIEM

Kāds vakars kluss starp divi lietiem.
Uz lapām rasas zelts.
Virš Gaisa tilta spraišļiem lietiem
Sārts mākonis kā auglis šķelts
5 Bij vēries pretī tāliem rietiem,
Pilns valgmes, kā no akas smelts.

Tu klusi teici: «Vai mēs ejam?»
Un dzirdēja zem kājām smilts
Mūs abus reizē jautri smejam.
10 Bij tavos smieklos avots silts.
Tas šķita liksmi sirdī lejam
Un uzšalcam starp mums kā tilts.

Mums nāca pretī mazas mājas,
Kārs vējš un dārzu skurbums ass
15 Kā rožains putnu bars bez stājas.
Bij gaiss pilns dīvas iedomas,
Kad mūsu bezrūpīgās kājas
Ar zilām drānām klāja tas.

Mēs gājām. Kā bez mēra kāda
20 Bij kļuvis laiks, mēs paši, viss.
Bij pilna saldmes mūsu āda,
Un bezgalīgās debesis
Mums dzēra dvēseles bez sāta
Kā stāds, kas ilgi izslāpis.

25 Dievs saber zilas zvaigznes linos,
Kad pienācis ir viņu laiks.
Ko runāju, es neatminos,
Jo kļuvu karsts un alkains tvaiks,
Kad tavā augumā es tinos
30 Kā smaršā — negausīgs un maigs.

Kad vakars aizgāja ar tveici,
— Zaļš, rožains mijkrēslis, —
Tu atvadoties smaidā teici,
— Man sapni delnā ielicis, —
35 Un tad tu projām ātra steidzi
Kā vēja pacelts plīvuris.

Tu tā kā vilnis: te celies, te zūdi,
 Debesīs šūpo un pazemē grūdi.
 Gluži bez saknēm, bez pamata kājām,
 Esmu kā akmens, kas laists pāri mājām.
 5 Kur gan tu paliksi, dvēsele vājā?

Putnam un zivij tev reizē ir jābūt,
 Jānosviež naidš savs un jāpamet labums.
 Dvēsele, kā to tev visu sev dabūt?

Mīli,
 10 Izārdi sevi kā kamiesim vīli.
 Celies.

VIENS LIĶIS

Es tavu neticību redzu
Kā melnu nakti, kas pēc dienas nāk.
Tai savu sirdi pāri sedzu,
Lai viņa degt un kaisli kvēlot sāk.

- 5 Ko vairies manu kairo roku:
Vai kāds ir sauli naktī pārvērtis?
Ņem labi daudz no manis moku.
Tas lielā priekā kādreiz pārdegs viss.

- Ja tu no manis projām iesi —
10 Mans malks, kas cita lūpās zaimots kļūs, —
Es neceru, ka tu vairst smiesi:
Viens liķis tavās acīs mūžam būs.

SODS

Reiz pāri visām savām sāpēm
Es gribu brīdi priecīgs kļūt.
Dod savas lūpas manām slāpēm.
Dod savu delnu manām kāpēm:
5 Kaut tikai brīdi gaismā būt.

Es savas šaubas putniem dodu,
Lai manu prieku vaļā šķir.
Es drēbes nolieku un godu,
Pats mierīgs gaidu savu sodu:
10 Vien mirkli cilvēks laimīgs ir.

MANS KAPS

Nem un atstāj uz mīlās ādas
Savas lūpas. Ko tās tev vairs der?
Viņš tagad bez kāda sāta
Un smagāk par dzīvību sver.

5 Dodies ātri bez roku pa ielu,
Lai tikai tukšās piedurknes zib:
Tās skāvušas mīlās lielus
Un plecus. Ko vēl lai tās grib?

Kā āboli norauj acis
10 Un atdod tās ubagam.
Kas ar skatu pie mīlās placis,
Tam nevajag vairs nekā.

Tavas mutes uguns plaukums
Un roku saldā nakts,
15 Tavs rožu maigais augums —
Kaps, kurā dzīvs es rakts.

Tu mana ēna un moka,
Mana negausība un bads.
Kas nams bez viena loga?
20 Un logs bez nama viens pats?

Tavu apaļo gurnu ieloks —
Zem ceļa apgāzts kauss —
Ar sviedru medu man sirdi mielos.
Es dzeršu, līdz būs tas sauss.

25 Nem un atstāj uz mīlās ādas
Savu prātu. Kur tas tev vairs der?
Viņš tagad bez kāda sāta
Un smagāk par dzīvību sver.

ZEM PELNIEM

GREIZSIRDĪGAIS SVEČTURIS

1

Es dzīvoju viens meža stūrī,
Kur savās smaršās zāles slikst.
Man bija rožu koka būri
Zils pelikāns — kā elpa mīksts.

- 5 Tur nebij kaislību un mēra.
Tur dziļi alās slēpās posts.
No manām rokām putni dzēra
Un zvēri nāca ēsmu kost.

- Rūgts sakņu virums bij mans azāids.
10 Brūns iedobts akmens — trauks un galds.
Nakts miglā blakus baltai kazai
Miegs bij man nežēlīgi salds.

- Man vieglu tērpu lapas sniedza.
Zem pēdām gūlās priežu tāss.
15 Sev katru smaršu lejup lieca
Un ieelpoja mana nāss.

- Es dzīvoju. Bij prieka pildīts
Kā zelta trauks līdz malām prāts.
Vējš skūpstīja no lapām smilti
20 Un sēdās maigs, kur bija vāts.

Tad pāri galvai lēnām brīnums
Man izplauka kā nelķu krūms.
Vairs mute nepazina smīna.
Nekad es nebiju vairs drūms.

- 25 Es kļuvi laimīgs viens ar sevi
Kā tikko sadzījusi vāts.

Man mūža bezgalību devis
Bij pirmsākuma lielais prāts.

30 Tā blāvoju es augsts bez gala
Kā bronzas mirdzā veidots tēls.
Pie kājām rima debesmala,
Un sapņot slīga vakars vēls.

35 Es redzēju, kā gadi aiziet,
Kā mūži viens pēc otra irst,
Kā radība man roku laizīt
Pirms savas nāves nāk un mirst.

40 Es redzēju, kā bezgalībā
Nedz zūd, nedz arī iznikst kas:
Viss sadrūp laiku vēsā zībā,
Lai celtos atkal liels vai mazs.

Kails, apnicīgs bez mēra kļuva
Mans mūža negausīgais laiks.
Kā nolobīta miza žuva
Man liesā sirds un liesais vaigs.

45 Līdz kādā naktī jutu: tumsa.
No kokiem lapas krīt un irst.
Kāds ūdens virsmu krokās gumza.
Un putniem rīklēs dziesmas mirst.

50 Man pāri pletās salda šalka,
Kur viss kā noreibumā krīt.
Man zeme kļuva mute valga,
Ko gribas kaisli noskūpstīt.

55 Es domāju: vai mana nāve
Vai īstā dzīvība ir klāt?
Kāds man aiz pleca teica: — Stāvi.
Tā viņa, kas var tevi glābt.

2

60 Un tad tu nāci: zelta dzirkstis,
Nakts, bezdibens un pēkšņs prieks.
Kā sapņi plūda tavi pirksti.
Par sauli tapa katrs nieks.

Aiz tavām pēdām putni cēlās
Un silti strauti pavērās.
No tavas vēsmas kalni šķēlās.
Par smaidu kļuva nāves kāss.

65 Tu nāci vizmojoša. Telpa,
Kur gāja pāri sārtums tavs,
Kā stirna drebēja, un elpa
Man iedegās kā zeltā kļavs.

Bij augums līdzīgs Piena Ceļam.
70 Tērps — zils un dzeltēns zvaigžņu bars.
Es noliecos uz viena ceļa
Un drebēju kā saules stars.

Tu nāci arvien tuvāk, tuvāk.
Viss pēkšņi izkalta kā siens.
75 Laiks, tevi pamanījis, skubā
Man priekšā izlija kā piens.

Es sapratu: viss tas, kas bija,
Nav man pat seska elpas vērts.
Vai kalnu noturēt var dzija?
80 Kas ir par nāvi vairāk svērts?

Tu noliecies un teici klusi —
Tā spārns var bezgalībai teikt:
— Pie tevis esmu atnākusi
Tev savu nemirstību veikt.

85 Es tevi nolikšu pār visu:
Tu būsi man mans svečturis,
Kas liesmot sāks ar saules dzisu
Un turēs pāri debesis. —

Tā. Tava gaita bija smalka.
90 Likts zemē solis, skaists un mīksts,
Kā paša Dieva svārku šalka
Un paradīzes rozes dīgsts.

Tu mani satvēri un nesi.
Es ceļā vērtos svečturī.
95 — Vējš, manu sārto mēli nesit,
Laid viņai melno nakti rīt! —

Mans augums kļuva tīra zelta,
Mans delnu valgaiss ieliekums,
Kur bija svecēm vieta celta,
100 Bij reizē sēdeklis un jumts.

Tu lepna atgriezies tai telpā,
Kur lejup sākts bij solis tavs.
Nakts smaršoja. Un visu elpā
Kā uzburts dega zeltā kļavs.

105 Virs galvām augsti dotā vietā
Man kāju skāva zaļgans zīds.
Kad beidzās deļa gana dietā,
Tu gāji tālāk. Es tev līdz.

110 Salds vīrs tev tagad bij pie sāna.
Es, pacelts rokā, smags un kārs.
Bij mana sārtā elpa plāna
Un augums svecēm tiksmē vārs.

— Viss mans tu, — tā tu vīram teici.
Tev lūpas šķēla reibis smaids,
115 Kur sals bij kopā jaukts ar tveici
Un piemests klāt liels neļķu skaits.

Virs palocījās tavā priekšā
Un skāva asi tevi ciet
Kā slaidu ziedu savā riekšā,
120 Lai atmaņa kā diena riet.

Es nodrebēju baigā naidā
Un nogrūdu no sevis nost
To zīdu, kas bij vilnī slaidā
Man pāri šļākts un grezni posts.

125 Es jutu: savāds, sarkans karstums
No tālām dzīlēm manī nāk.
Cērt mani kailu liesmu tvarstā
Ar katru mirkli varenāk.

130 Bij tava guļa rozēm klāta
Un segas smaršām devīgām.
Kad atmirdzēja tava āda,
Es nesajēdzu vairs nekā.

- Ir akli tikai suņi kusli
Un savās skaņās skurbis rags:
135 No vietas tās, kur biju uzlikts,
Es redzēju un kļuvu traks.
- Es redzēju: vīrs tevi tvēra
Un, kļuvis liesma, sals un posts,
Līdz pelnam visu tevi dzēra.
140 Man trūka mutes izkliegt: — Nost!
- Par manu mūžību un sāpēm
Ir viņa lemta tikai man. —
Mans kļiedziens bija zeltā slāpēts,
Kas tikai dzeļ un vēsi skan.
- 145 Ko spēj pret likteni un Dievu
Kalts dārgakmenī svečturis?
Tas var ar savu aso rievu
Lauzt, šķelt un padzīt asinis.
- Jūs, liesmas, bēdziet! Mirdzēts gana! —
150 No augstuma, kur biju likts,
Kā iesarkans un zibošs vanags
Es gāzos lejā ciets un pikts.
- Es gāzos. Pretim nāca galva.
Es viņā dobji ieurbos.
155 Tā pajuka kā putnam spalva.
Tāds svečturim ir kļiedziens: — Nost! —
- Kāds sievai? Kails, pilns spalgu baiļu,
Lai kalpi īgni kopā skrien
Un baigo liķi vēl pirms gaiļu
160 Met paklājā un virvēs sien.
- Nakts zuda šausmīga un akla,
Bij saule dzeltēna kā sviests,
Kad jūrā grima smagais paklājs.
Es līdz tam, niknas rokas sviests.

FRANSUĀ VIJONS

Stāsts par mīlu un draudzību

— Draugs Fransuā! Nakts šoreiz brīnum silta,
Un pusnakts stunda augstu tornī dim.
Aiz pilsētas uz upes pirmā tilta
Es tevi gaidīšu līdz naktī trim.

- 5 Nāc, paņem līdz sev zobenu un kausu:
Es gribu, draugs, ar tevi parunāt. —
Vējš. Tad es dzirdu, kāds man saka: — Klausu.
Es būšu klāt. —

- 10 Sit dobji trīs. Trīs tumši brūnas dūjas
Man pāri galvai zilā dzelmē spurdz.
Pie tilta margas, atspiedies uz nūjas,
Es stāvu. Ūdens upē klusi urdz.

- Un, tikko prom ir dūju rēnā gaisma,
Man pašā priekšā iznirst veikls stāvs.
15 Virs viņa vējš, kā vidū pārcirsts, aizsmok.
Pie jostas kauss. Mirdz zobens tumsā blāvs.

- Kā ogle tērpies viss līdz kaklam melnā,
Ass stars, kas pazib, iedegas un zūd.
Dreb dvēseles kā spārni viņam delnā
20 Un gaida saldu augumu sev gūt.

Viņš lunkans, kārs kā kaķa aste dusmās.
Kā liesma traks. Kā zvaigzne tuvs un tāls.
Zib mēles galā viņam nikna usna,
Šķēps, medus kauss un kaisls sāls.

- 25 Skurbs viņa vārds kā naktī lakstīgala.
Šalc viņa smieklos zibins, strauts un vējš.
Viņš, būdams viens bez sākuma un gala,
Kā nāve reizē garlaicīgs un spējš.

- Vai izdzimums vai saulei atšķelts gabals?
30 Šņac viņa asinis kā mūžamežs.
Viņš Dieva prātu sevī nes un glabā
Un elles svelmi zemei virsū dveš.

- Viņš skaļi smeļ, kad skata mani bālu.
Pēc zobena ass roku sālā svež.
- 25 Sev uzdur mēnesi kā sārta kāli.
To delnā met un divās daļās griež.
- Še, ņem un ēd! So gabalu tev dodu
Kā asins zīmi mūsu draudzībai.
Kas darāms man? Vai nākas kādu nodurt?
- 40 Vai dziesmu salikt tavai daiļavai? —
- Viņš atkal smeļ. Ēd savu saldo šķēli.
Auss tikai gaida to, ko teikšu es.
Ar zelta nazi šķēlis Dievs man mēli.
Ko prasīt var no lauztas stabules?
- 45 Es tikai noliecos un kunkstu sāpēs.
Nakts klēpi zvaigžņu dūsmās zilgmē svež.
Man draugs kā kliedziens, ilgi sirdī slāpēts,
Brūk virsū pēkšņs, mežonīgs un ciešs:
- Ja tava miesa nebūtu par sliktu
50 Pat apgānītam bendes zābakam,
Es tevi sacirst tūkstoš daļās liktu
Šim zobenam. —
- Ar kausu pasmeļ viņš no tilta peļķi
Un tīri sārta, pilnu smaku vēl,
- 55 Triec pašā sejā man kā karstu neļķi.
Sūrst āda zaņķī. Margas kaunā kvēl.
- Nāc, — saka viņš. — Es zinu, kas mums darāms:
Es tavā vietā kāpšu, kur tai logs.
Par tevi drosmes vairāk auzas skarā.
- 60 Kāpj sasniegt debesis pat nieka koks.
- Dod savas drēbes. Tavas elpas muklājs —
Tas paliek tev. Tavs skats man vajadzīgs. —
Es nodrebu gurds savā stāvā tuklā:
Kaut apkārt sabruktu viss kopā siks.
- 65 Bet pasaule guļ bezgalībā rēna,
Iet savu ceļu mirklis īss un ods.
Es trīcu kails: uz bruģa mesta ēna.
Viss atdots draugam: sapņi, miesa, gods.

- Mēs abi ejam. Ko? Viens pats viņš soļo.
- 70 Es viņam līdzi — plūdums plāns un vārs.
Pat zīme nepaliek no manis oļos:
Nes savos smieklos mani draugs mans kārs.
- Klāt mīlās logs. Viņš pakāpjas un ieslīd,
Kā ieslīd smarša, pasaule un Dievs.
- 75 Laiks skaita mirklus deniņos ar piesi.
Dur ciešanas kā iesms, karsts un tievs.
- Ir vaļā rautais mīlās logs man liesma.
Pat akmenim, kad kalts tam gabalus
Šķel nost, dzimst, dunot serdē, rūgta dziesma;
- 80 Es logā veros satriekts, liess, bet kluss.
- Kā lauhti salmi balsti man pagalam.
Es pārdurts, izgāzts viss: kauss caurs un tukšs.
Man sirdī bezdibens grūsts līdz pat spalām.
Kā baltas vistas mūži klīst un klukš.
- 85 Es gaidu. Kas pret viņu akmens?
Tas izpil cauri man līdz mūžībai.
Es gaīdu. Elpu sažņaudz gaiss kā sakne.
Virš galvas debess samilst dūrē baiss.
- Līdz pietiek. Neiztur vairs pat mans sīkums.
- 90 Es augšā. Durvis. Vaļā. Tālāk vēl.
Nedz drauga vairs, nedz tās, pēc kā es tvīku.
Vien lakats pamests pāri segām kvēl.
- Kur viņi ir? Vai sienas man to pateiks?
Tās tikai smīn. Sols, kaktā iesperts, kunkst.
- 95 Es pēkšņi redzu tā kā burvja skatē,
Kas esmu es un kas te bijis kungs.
- Kur pirksti ņēma delnai iespiest nazi?
Ir driskās sarauts dārgais plīvuris.
Es metos iekšā tieši naktī prasīt:
- 100 Kur viņi ir? Grib dzert mans asmenis.
- Skrien stirnai kājas. Manas tomēr ātrāk.
Viss pretī ir. Nekas. Es gūšu tos.
— Vējš, labāk ziemei glabā savas nātres,
Man tālumū no ceļa noņem nost! —

105 Un, kur ir krogs ar zelta gaili pierē,
Tie rokā man. Es iekšā rupjš un prasts.
Tos ieraugot, mans nazis gluži piereibst
Un metas virsū drēbēs sirdis rast.

Es duru ātrs, negausīgs un akls
110 Kā vērsis. Kliedziens. Atjēdzos. Kas tas?
Zem galda saimnieks guļ. Kur viņam kakls,
Dzer sirdi nazis mans bez atmaņas.

Kā tas var būt? Ko lai es tagad daru?
Bēgt? Apkārt pūlis, mežonīgs un traks.
115 No galda kausus rausdams nost ar sparū,
Kliedz Fransuā, pilns vīna, skurbs un smags:

— Ja tava miesa nebūtu par sliktu
Pat bendes lielam asins zābakam,
Es tevi tūkstoš daļās sacirst liktu
120 Šim zobenam! —

Un skaļi smeļ. Ņirdz viņam mīlā līdzī.
Kas tiem vairs vīns, uz grīdas izlietais,
Kas viņiem pūlis, kaut tas arī idzīgs:
Tie laimīgi un dzidri smeļ kā gaiss.

125 — Ej, zūdi, sauc — kā smiltis zūd pret vēju!
Jūs, kalpi, klausiet, kas te īsti ir.
Es jūsu krodzinieku nonāvēju.
Lai nāk tas šurp, kas arī vēl grib mirt. —

Uz galda draugs un viņa trakais zobens.
130 Stingst pūlis, skarbā pārsteiguma mākts.
Viņš pamāj man. Kā saule draugam zobi,
Kad ļaudīm saka: — Laidiet. Viņš ir āksts. —

Kā vārti pūlis paveras. Bez māju
Es kustos turp, kur sliekšanās augsts un jauns.
135 Tur pakritu un palieku bez kāju:
Kā izkopts nopļauj mani naidis un kauns.

INTS TRAKAIS

- Ints Trakais atkal klāt. Vai viņam sīvo dot?
— Ne piles vairs. Lai viņš sev citur vietu rod.
- Ints sakās neiet prom. Viņš grib te dzert un zust.
— Liec, uzticamais kalps, tam savu dūri just.
- 5 — Ints pārāk dzēris jau. Par daudz man vienam sīvs.
— Ņem kādu otru līdz, kam nazis jostā dzīvs.
- Man bail. Es nezinu, kā gan tas beigsies viss.
— Ej, ko tu stomies, kalps, tev klāt stāv debesis! —
- 10 Iet drūmi kroga kalps. Kauss tomēr viņam līdz:
Varbūt tas slepkavu pie miera nolikt līdz.
- Pie Inta pieiet kalps. Tam galdā sīvo liek.
Vai! Vienam malkam pat kauss smagais nepietiek.
- Dod vēl man, pekles kalps! — klieudz puisis
aizsmacis.
Uz viņa pirkstiem deg un čūlo asinis.
- 15 — Mums sīvā vairāk nav. Tev, Int, ir jāpazūd.
— Tu melo. Pagrabā nāss man vēl vīnu jūt.
- Šis vīns nav domāts tev, kam pēdās zvēro posts.
— Ko-o-o? — kājās triecas Ints. Kalps bailēs atlec
nost.
- Tad vīnu iešu pats sev raudzīt pagrabā. —
20 Un puīša solis smags klauz kroga istabā.
- Kā toreiz gauss iet Ints. Kauss viņa rokā spīd.
No puīša auguma salts baigums telpā slīd.
- Nav vēl pat pusē ceļš, kad, priekšā nostājies,
Pats saimnieks nikni klieudz: — Ne soli! Āpstājies! —
- 25 Ints mirkli skatās salts, tad pēkšņi asi sit:
Pat trīsas nosistam gar vaigu nenorit.

Klāt pagrabs. Durvis Ints rauj vaļā. Velvē kārts,
Deg zaļgans lukturis pie greznas vara kārts.

- 30 Plūst pretim drēgnums salds, un sāta migla nāk.
Ints mirkli skatās salts. Kauss rokā drebēt sāk.

Kur ir, kur paliek prāts? Acs sirdij cilpu vij.
Ints redz: viss ir tāpat, kā tad tai naktī bij.

Tur uz tā kāpiena, kur viņi skūpstijās,
Tie abi atkal stāv, un kaklā šķēlums lās.

- 35 Ints mirkli skatās salts, līdz iesāk drausmi smiet:
— Reiz beidzot esiet jūs man atkal abi ciet! —

Grābj zaļo gaismekli kauss savā kārē traks,
Un abiem milniekiem Ints gāžas virsū smags.

NAKTS

Pēdējais piedzīvojums

1

Kādā dziļā, tumšā naktī
Dzirdu — lietū lūdzas kāds:
— Iever liesmu augstā daktī,
Durvis vaļā taisīt nāc. —

5 Vai tas murgs, jeb savā ausī
Tiešām dzirdu žēlabas?
Atkal sāk viens durvi daudzīt.
Krustos, čukstot: kas tad tas?

Pieceļos. Paņemu sveci un dedzu.
10 Plecus ar dzeltēnu lakatu sedzu.

Sveci aizdegt pirkstiem grūti:
Savāds gurdums acī nāk.
Ceļas balss ar visu krūti
Katru mirkli varenāk:

15 — Pieliec soli. Daries žigli.
Tas, kam esi vajadzīgs,
Trausls ir kā vētrā stikls,
Elpā vārs un miesā sīks. —

Krata durvi arvien niknāk
20 Nemierīgais žēlabnieks.
Ļodzās vērsa ādas siksnās
Oša durvis kā tāds nieks.

Tavu balsi, savu spēku.
Gluži kā pats nelabais
25 Drešina tas visu ēku.
Grīda trīc, un pieput gaiss.

Pieeju slēdzenēm. Vaļā tās taisu.
Pavēries tikai sev priekšā, es redzu
Nakti ar melnu un milzīgu maisu
30 Pāri pār plecu.

Brīnums mans: neviena nava,
Nakts krīt aci ārā lakt.
Vēju uzbāzīgā; skava
Grib kā lapsa liesmu zagt.

- 35 Vai nav posts man? Ko lai daru?
Nospļauties un darīt ciet?
Čukst kāds: — Viegli nolauzt zaru.
Kā to dzīvu kokam siet? —

- Skatu vēlreiz. Vai mans gals ir?
40 Tikko durvis bīdu ciet,
Dzirdu atkal aso balsi.
Tā kā šķēps man cauri iet:

- Kāpēc nelaid mani iekšā,
Kur tik ilgi kavējies?
45 Necel irbi ceptu priekšā.
Citreiz kauss sev vīnu lies.

- Sit to nost, kas smago durvi
Tavām rokām aizslēgt liek. —
Pēkšņi gaisā ieslīd purvi.
50 Kāds uz sliekšņa kāju liek.

Durvis — dziļa, dzestra aka.
Pāri sliekšnim kāja kāpj —
Drūma un kā nāve smaga
Iedzeltēnā zābakā.

- 55 Ienāk vīrs ar skaistu bārdu.
Augstu plecā cirvis spīd.
Asinis ar svītru sārtu
Pāri cirvim plāni slīd.

- Putns lulo liegi zarā.
60 Kāpēc sniegs ir tikai sniegs?
Katrs dara, kas tam darāms.
Pārējais viss iraid nieks.

- Zibini vēl vajag nodrāzt,
Lai tas zemei cauri dur.
65 Vīrs kā kalns uz grīdas spodrās
Acis — sārti. Mute — purvs.

- Kad tas atrod telpai vidu,
 Apstājas un noņurd drūms:
 — Piesējās. Es viņam situ.
- 70 Tagad slēpj to egļu krūms.
- Paglābta ir tava dārgā.
 Mežā guļ kā nolauzts koks.
 Vienā plānā zīda svārkā.
 Pāri vēji — atrauts logs. —
- 75 Viņa vārdi sit man ātri,
 Jūtu, cik es glēvs un slikts:
 — Tad man jāskrien viņu atrast,
 Surpu vest un guļā likt. —
- Tā es teikdams sevi spārdu.
 80 Loku kalnu segu līdz.
 Pamāj vīrs ar skaisto bārdū.
 Cirvis smīn un priekā trīc.
- Dodos ceļā. Vīrs man līdzī
 Solī. Blakus plecam plecs.
 85 Ceļš zem kājām skarbs un īdzīgs.
 Lietus noskumis un vecs.
- Lukturis kā sunim mēle
 Tikai sarkt un lēkāt prot.
 Zilgme — melna piķa šķēle.
 90 Tālū, vīram kājā kod!
- Ejam cauri tukšām ielām.
 Cauri visai nomalei,
 Tur, kur zelta lāsēm lielām
 Mājas dārzos pil un rej.
- 95 Segu kalns uz mana pleca.
 Galvā smadzenes kā tvans.
 Tikai dārgo savu redzu.
 Krūtīs sirds — smags vara zvans.
- Tumšs. Guļ malā brūnais lācis —
 100 Mežs. Viss lietū kūp un svīst.
 Tumšs. No smiltīm, govju plācen,
 Kāp kā mēness debesīs!

Kur tu, spožā zvaigzne, grozies?
Tumšs. Ir gana kristis un iets.
105 Še tev zaļā zeme grozā,
Mēlei kāposts svaigs un ciets.

Pēkšņi lukturis pret stabu
Sašķīst tā kā zelta lāss.
Stāvam mēs zem kubla abi.
110 Tumsa — nazis, vaļā vāzts.

Kaut mums staru, zelta cirvi,
Mazu mirkli dotu kāds!
Ņem no pleca vīrs sev cirvi.
Plaukstās šļakstot iegulst kāts.

115 Visu spēku cirvim iedod.
Olim vīrsū pietu zveļ.
Dzīrksts. To vīrs kā zelta ziedu
Trīcošu sev delnā ceļ.

Ejam tālāk. Meža vidus.
120 Apsidrabots mākonis —
Pāri krūmiem pacelts vītols.
Zālēs — rāsas plīvuris.

Un pie krūma, rožu sārta,
Saule stiebros smaršīgos —
125 Mana dārgā guļ bez vārda.
Pāri zilgme — melna gov.

Spīdums dziļš. Vai tas no zemes?
Dārgās augums mirdz kā riets.
Dīķis, vēss un milzīgs lemss,
130 Tai pie kājām, smiltī liets.

Man kā tvanā viņas seja:
Zālēs Dieva spogulis,
Ellei cauri gaiša eja.
Viss.

135 Viss man sabirst sirdī gubā.
Pajūk robežas un prāts.
Tā kā apsēsts trakā skubā —
Salts no vaļā rautas vāts —

- Metos es pie viņas ceļos.
 140 Pēkšņi trieciens pakausī.
 Es kā kams no lāpstas veļos.
 Cirvja piets vēl vienreiz sit.
- Sit un sit. Vīrs tikai pasmīn:
 Viss jau mūžos irst un drūp.
 145 Manas smadzenes kā asni
 Veras, elpo, trīs un kūp.
- Kas tad tas? — Man cauri sirdij
 Zib šī doma vēl kā dzirksts.
 Lapu klāsts skar pieri irdens.
 150 Plakstus cieti aizspiež zvirgzds.
- Ko vairs tagad vairāk vajag:
 Vieta man, kur izirt, ir.
 Ne kāds nīdīs vairs, nedz vajās.
 Klusumu nakts pāri šķir.
- 155 Guļu. Maiss. Smags. Varbūt mānos?
 Kas lai zin? Un gudri vīrs
 Iesper vēl man kāju sānos:
 — Gatavs. Darbs, kā vienmēr, tīrs. —
- Tad pie sievas pieiet smaidot.
 160 Piegrūž kāju, kur tai plecs.
 Lunkana, bez viena vaida
 Mana dārgā augšup lec.
- Uzmet skatu man kā virvi.
 — Esmu atkal brīva reiz. —
 165 Iesmejas. Man blakus cirvis
 Sēd kā ūdris — kārs un greizs.
- Mana dārgā saldi staipās.
 Mīksti smeļ un līst kā piens
 Pāri vīram, savai laipai.
 170 Smaršo kaislē gurns kā siens.
- Isi nodārd vīra smiekli.
 Kalnu gruvums, bišu spiets.
 Ņem viņš savās rokās viegli
 Manu dārgo, teikdams ciets:

- 175 — Iesim viņa namā iekšā:
Viņu ved pie sevis Dievs.
Tur man ceptu irbi priekšā
Cel! Kauss pats sev viņu lies.
- Iesim viņa namā iekšā, —
180 Saka dārgā. — Tur, mans zelts,
Celšu tev es irbi priekšā,
Viņš no manas sirds būs smelts. —

- Es? Līdz galam vaļā pavērts,
Esmu dīvains, viens un tāls
185 Visai pasaulei pat nāvē.
Kaisls tuksnesis un sāls.

2

- Garām nakts. Rīts atkal atnāk.
Kur es mežā guļu kluss,
Uzklīst, lasot ciekurus,
190 Veca sieva tērpā nātnā.
Viņai blakus solī rātnā
Kazlēns balts kā astra kust.

- Vecā sievā mani atrod.
Kazlēns raustās nobijies.
195 — Laiks, uz mirkli apstājies, —
Saka vecās pirksti ātri.
Sabāž manās vainās nātres,
Čukstot: — Ienāc viņā, Dievs. —

- Kad jau saule zilgmē augstu,
200 Rēta manā pakausī
Negrib nāvei paklausīt.
Sķēlumus ar nātres plaukstu
Sedzot, saka: — Slikts man draugs tu,
Nāve. Še tev nātre. Zīd. —

- Nāve noskaišas un aizskrien.
Saule pāri lapām brien.
Spēku man pie kājām sien.
Možos pamazām un laiski.
Locekļi sāp, ka ne aiztikt:
210 Grauz pat tikko nopļauts siens.

- Klimstu. Vecā mani pietur.
 Kazlēns priekšā lēkā naigs.
 Kaut man pāri nāktu laiks,
 Pilns ar lēnu, siltu lietu:
 215 Tas gan mani kopā sietu
 Tā kā kokus zelta tvaiks.
- Saule dzeļ ar dziļu sūri.
 Katrs zieds tik skurbi tvan,
 Tā ka dīvaini kļūst man.
 220 Krustos dauza viens ar dūri.
 Krūmus saslēdzis par mūri,
 Gaiss, pilns dobjas skaņas, san.
- Acij kvēlā gaisma riebjas.
 Ļodzos. Vecā: — Vai tev prāts? —
 225 Saka: — Kur tu iesi tāds,
 Kas var tikai nāvē iebrist?
 Stāvs tev likst kā smilgas stiebrs.
 Atpūsties pie manis nāc. —
- Tuvu vecai mežā būda.
 230 Durvis dreb kā pašas zods.
 Logā dzeltēns māla pods,
 Tajā brūns un smaršīgs ūdens.
 Būdas nabadzību pūdē
 Mitrums, karsts un smags kā sods.
- 235 Būdai šķūnītis ir blaku.
 Tur uz siltām pelavām
 Nokritu es gurds un rāms.
 Smadzenēs pa mikstu taku
 Atnāk miegs ar saldu smaku
 240 Atņemt sāpi mugurā.
- Viena diena iet pēc otras.
 Šķelumi uz muguras
 Un uz kakla aizdarās.
 Rūgtums sirdī gaist kā sodrējs.
 245 Visu atkal atsākt otrreiz
 Nebūtu man vairs nekas.
- Vecā rītos mālu piestā.
 Kad tas viņai, gana sīksts,

Zaķi ņem no oša liksts,
250 Ieliek sīpolos kā liestā
Un tad ilgi viņā sviestā,
Pīparos, kas dzeļ kā riksts.

Medus salds, kā teikts ir dziesmā,
Kad tas zaķim sārts kā riets
255 Ir ar kausu pāri liets,
Zaķi mālā liek. Ceļ iesmā,
Lai tad cepas dziļi liesmā,
Maigi smaršodams kā zieds.

Cepto zaķi abi baudām.
260 Gards tas ir kā rožu augs.
Mīksts kā plūme. Trīcot trauks
Tur to tā kā zelta naudu.
Vēders kļūst mums roze. Snaudiens
Pāri šalc kā osis jauks.

265 Pamostamies. Padzērienu
Skāņu dod mums vara kaus.
Medū raudzēts, šalc pie auss.
Var to dzert vai cauru dienu.
Kopā jaukts ar kazas pienu,
270 Tas kā vīns ir skābs un sauss.

Mana vecā dīvi gudra.
Runā maz, bet zina daudz:
Visus stādus, kā tos sauc.
Zin, kur kalna vidū sudrabs,
275 Kā var nāvi aizvilt skudra,
Ko uz ceļa ratī klauz.

Viņai zvaigznes iečukst ausī,
Ko no mūžības tās redz.
Dzīst līdz pupam pārcirsts plecs
280 Tam, kas ēd, ko dod tā rausī.
Kalpot nāk pie tās un klausīt
Čūskas, gais un lācis vecs.

Viņa prot tā salikt vārdus,
Kā to Dievs vēl tikai var.
285 Ko ar roku viņa skar,
Vaļā ver kā slepus vārtus.

Acs spēj viņai nodzēst sārtus.
Pirksti augļus zaros kar.

Kustoņi un meža augi,
290 Tie, kas savās mokās līkst,
Katrs, kas ir grūti slims,
Nāk pie tās kā sava drauga.
Vecā ņem no akmens trauka
Ziedi, un tie saldi rimst.

295 Veco mūžam rūgta smaka —
Sarkans burvju plīvuris —
Tin un mirdzot lejup ris.
Prāts tai — augļu pilna vaga.
Dvēsle — dziļa, skaidra aka,
300 Nezin, kas ir šaubās krist.

Kādā dienā, kad man sienā
Iekārts saules ābols sārts,
Klons ir karsts un zib kā skārds,
Vecā mazgā stirnas pienā
305 Rokas. Slauka mīkstā sienā,
Runājam. Pa vārdam vārds.

Vecā darot saka: — Labs ir
Prāts tavs. Sirds, kur vajag, stāv.
Zvaigžņājs cēls, kas varens blāv,
310 Tavus mūža ceļus apstāv.
Gudrs vari kļūt kā lapsa.
Līdzīgs vētraī būs tavs stāvs.

Nāc pie manis burvju skolā.
Viņā gājums smags un grūts:
315 Divreiz jāpāršķel sev krūts,
Jāsēž cēliens uguns solā.
Spēks tad būs, cik čūscai olā,
Kaut vai nāvei priekšā jūdz. —

Sakropļots, ar ķēma seju,
320 Vienās rētās, karsts un rūgts —
Vai par sauli kļūt var dūkst?
Kur lai tāds starp ļaudīm eju?
Ceļos. Stirnas pienu leju
Vecai. Viss mans augums rūgst.

- 325 Aizsmakušā balsī saku:
— Aizsaule man sejā pūš.
Kaut tā mani ellē grūž,
Darīdama sirdi traku,
Dod man, burve, savu smaku,
330 Lai par brīnu top mans mūžs. —

— Labi, — noņurd burve smaidot,
— Vecai mēlei jauns būs zvans.

- Nu tu mūžam esi mans. —
Uzliek manu roku skaidai.
335 Pārcērt to bez kāda naida.
Asinis kūp tā kā tvans.

- Nejūt gurduma un moku
Mana roka vairs un plecs.
Tikai acs aiz kalniem redz
340 Apvilktu ar zelta loku
Augstu, vaļā rautu logu.
Dzīdra gaisma logu sedz.

- Grūtās pārbaudēs un darbā
Aiziet vairāk man kā gads,
345 Līdz sāk skatīt mana acs
Logā, augstajā un skarbā,
To, ko lēmums slēpj sev tarbā
Nepielūdzams kā pats bads.

- Sāpēm jādod sava tiesa:
350 Pazūd zeme, pagaist svars,
Pāri paliek tikai gars.
Mana kārā, baltā miesa
Liesāka kļūst vēl kā liesa —
Melnā naktī uguns stars.

- 355 Topu reģis liels un varens.
Reizē zelts un plīvuris.
Manī plūst un cauri ris,
Pagaistot no sava svara,
Kā to Dievs un sātans dara,
360 Viss.

Vecā burve priekā smaida.
Eju prom. Man pēdās plūst,

- Līdz par tālu zvanu kļūst,
Dzīvnieki bez sava skaita,
365 Jūras, vējš un nāve slaida,
Kas nemūžam nepiekūst.
- Roze asfaltam uz smakra,
Mēslu medus saldākais,
Skūpst, kas gaist un nepagaist,
370 Nomale. Kā vienmēr agrāk,
Es pie tevis. Senā sagrābts,
Jūtos te kā liesmās gaiss.
- Drūmā namā, ceļa malā,
Seju bendes apvalkā,
375 Ko viņš vairāk nevalkā,
Dzīvoju kā tālā salā.
Nav pat ogles manā skalā,
Lai jau nepamana kāds,
- Kas es esmu, kas reiz biju.
380 Kauss ir vienīgais mans trauks.
Vējš tas kalps, un vakars — draugs.
Sēdu. Sev virs galvas siju
Domās šķetinū kā dziju.
Naktī ēsmu atnes lauks.

3

Puika puikam:

- 385 Redzi to namu, redzi to māju!
Tur dzīvo burvis.
Kad reiz mijkrēslī garām tur gāju,
No manām rokām, kā atradis kāju,
Aizbēga kurvis.
- 390 Tfu.
Tfu.

Vecene vecenei:

Pazuda mēle man kaklā,

Balss gluži žuva:
395 Piegāja pie viņa durvīm aklā
Un redzīga kļuva.
Ko-o-o?

Sieva sievai:

Saku to čukstam, saku tev klusi —
Nepalaid bērnu uz viņa pusi:
400 Baigs viņa vaigs.
Baigs.
Asiņu palti tas ādai uzsit,
Ko nespēj izdzēst ne liesma, ne laiks.
Vai!

Vecis vīriem:

Vīri, no nelaimes sargājiet sievas.
405 Pātagu pielieciet klāt tām par aukli.
Slepus pie burvja iet nodzīt sev augli
Viņas bez baiļu un kauna no nievas.

Niknās zosis, baumas, klaigā.
Ielai cauri nedzen gans.
410 Ļaudīm metas īgnums vaigā,
Dūrēs naidis un galvās tvans:
Labi sen jau iela baigā
Satrauc tos kā posta zvans.

Ālavas top sakņu dobes,
415 Ķaut ir gana sīvums liets.
Kazlēns nonīkst neatkopies.
Saulspuķēm nobirst zieds.
Ābols, nost no zara lobies,
Iekrīt zālēs brūns un ciets.

Ļaunās baumas saēd visu
420 To, kas nomalei ir svēts:
Viņas rāmo dzīves risu,
Godu, kas top liess un lēts.
Caurām dienām sīvo misu
425 Krogā dzerot, vīri rēc:

- Mūsu gājums nolādēts.
Mīkstas mums kā vasks durvis,
Velti roka ciet tās slēdz.
Mūžam tukšs ir maizes kurvis.
430 Bērni neēduši brēc.
Vainīgs pie tā visa burvis.
Lai viņš pats ir nolādēts. —

Nolādēts.

Sīvais sit, un vīri rēc.

- 435 Tikai katra jauna sieva,
Sevī spītīga un nieva,
Tad, kad naktī zeme trūd,
Vairīdamās sava Dieva,
Manā burvja mājā zūd.

- 440 Manā priekšā ceļus loka,
Sevi atraisa un moka,
Līdz pār galvu skaudra zib
Mana pestītāja roka,
Dodama, ko sieva grib.

- 445 Tā pie manis nāk līdz rītam.
Tikko pāri zilam zīdam,
Ko tur tālēs debesis,
Mana pirmo gaismu spīdam,
Kluss top manā mājā viss.

- 450 Plestin plešas mana slava.
Tāda nomaļnieka nava,
Kas man pretī stātos baiss.
Sīt kā nāve mana šķava.
Bēg no manas slienas gaiss.

4

- 455 Reiz bij nakts uz rīta pusi.
Kāds piesita pie loga klusi,
Un teica skumja balss:
— Es visa sāpēs izmirkusi,
Klāt ir mans gals.
460 Tu tikai vari mani paglābt.

Es vairāk vēl kā kāda aklā.
Deg elpa dziļi manā kaklā. —

Es rāvu kaltās durvis vaļā,
Lai teiktu savā balsī skaļā:
465 — Ej prom! Ir slēgts mans nams, —
Bet slaidais augums zidā zaļā
Bij pazīstams.
Kur viņu redzējis es biju?
Es tumsu pārrāvu kā dziju
470 Un atpakaļ no kalna liju.

Kas mani nīst, tas mani mīlē.
Vai man šai savā tērpā vilē
Kā pūkai rīmt un gaist?
Es drebēju līdz pašām dzīlēm
475 Kā aukā gaiss:
Tā bija atkal viņa, mana.
Tāpat kā senāk, pilna tvana.
Mans lāsts un mana noskumšana.

Ko darīt? Savu kalnu vēlu.
480 Es noliecos un augšup cēlu
No sava sliekšņa to.
Vai līdz ar viņu nāvi smēlu,
Ko drīz sev dot?
Lai nosīt manu smaidu, irbi:
485 Es kopā satīnos ar virvi,
Sev sirdi pārvērdams par cirvi.

Es vēlo viešņu vedu tālāk.
Bij skaista viņas seja bālā.
Vien man kā asmenis,
490 Kas kveldēts manā sājpu mālā,
Tai bija viss.
Es apstājos un jutu naidu
Bez sājpu, attura un vaidu
Sev iekšā plūstam. Ko vēl gaidu?

495 Par manām ciešanām un kaunu,
Par visu to, ko bija ļaunu
Man darījusi tā,
Jau atkal veda nāvi ļaunu
Sev pavadā.

- 500 Gals jādara ir visam tagad.
Nāk taisnība bezgala smaga.
Zem kājām salūst katra taka.
- Ir katrai lietai sava rievā.
Teic, kāda tava, daiļā sieva,
505 Vai varu palīdzēt
Pie nāves, sātana un Dieva? —
Sūrs klusums. — Ed. —
Es devu viņai burvju sakni,
Vēl gardāku kā kazas aknu.
- 510 To ēstu pat, ja dotu, akmens.
- Es staigāju pa smalku dziju.
Es gribu zināt, kas reiz biju,
Kas tagad esmu es
Un kas vēl būšu. Vai kā kliju,
515 Ko vēji nes,
Laiks mani aizpūtīs jau rītu,
Jeb mana acs ar savu spītu
Vēl ilgi plosīs zilgmes zīdu? —
- Es teicu: — Sieva, ceļos krīti
520 Un pati sevi kājām mīdi,
Kā kalns tik smags tavs grēks.
No tava kauna sadeg rīti.
- Tumšs, negants spēks
Ir ņēmis tevi savā varā:
525 Tu tā kā elpa ļaunā starā,
Kā nāves sēkla ļaužu barā. —
- Kungs, to tu teici man par smagu.
Ar jūru var pat nobeigt aku.
Kā zini visu tu? —
530 — Uz taviem pirkstiem asins smaku
Es sajūtu.
Tu esi kādu nokāvusi.
Tev viņš ir jāatrod. Un klusi
Tam atdod to, ko atņēmusi. —
- 535 Kā trenkta sieva projām gāja.
Tai seju nāves bālums klāja.
Tas bija sūrs un salns.

- Kur soli lika viņas kāja,
 No zemes kalns
 540 Kā stāva siena pretim auga.
 To rāva oļos rudens auka.
 Tai jāēd bij no tukša trauka.
- Pēc viena ilga, rūgta gada,
 Tad, kad no kokiem augļus krata
 545 Vējš, viņa atgriezās.
 Bij galva tai bez viena mata.
 Kā kauns un lāsts.
 Tā nokrita pie manām kājām,
 Sev tērpu plēsa rokām vājām
 550 Un čukstēja ar lūpām sājām:
- Es klīdu apkārt visu gadu.
 Es zemojos, es cietu badu,
 Es biju visur kur,
 Bet viņu tomēr neatradu
 555 Neker, nekur.
 Dod man visbriesmīgāko sodu:
 Par visiem vairāk ciest es protu,
 Lai atpestos un viņu rodu. —
- Es pasmaidīju savu smaidu:
 560 Klāt īstais laiks. Ko vēl es gaidu?
 Un bendes apvalku
 Ar rokas atvēzienu slaidu
 Es novilku
 No savas sakropļotās galvas.
 565 Gaiss šausmās sastinga, pilns alvas.
 Viss pajuka kā putna spalvas.
- Kā skaidas griesti kopā bruka.
 No savām vietām durvis muka
 Un logi aizlaidās.
 570 Tie putekļi, kas apkārt juka,
 Bij pekles kāss.
 Uz grīdas sieva bailēs stinga.
 Mans skats tai vairāk bij kā linga —
 Tas bij kā nāves pilna dvinga.
- 575 Ar klusu aizlūzušu balsi
 Tā tikai teica: — Klāt mans gals ir.

Es gribu mirt un gaist.
Jeb tu pie mokām mani kalsi
Līdz mūžībai. —
580 Es neteicu neviena vārda.
Lai viņa tagad sevi ārdā.
Gan pienāks atkal mana kārtā.

Tad cēlu to un vaļā laidu
Kā zirnekli un saules skaidu,
585 Lai būtu mūžam viens.
Cik iešu vēl šīs zemes klaidu,
Pilns nojautu un grūtu gaidu,
Ciets tā kā pliens,
Lai neredzētu viņas smaidu,
590 Lai nedzirdētu vairs tās vaidu.
Vai smaršu patur siens?

DZIESMAS

ĒNA

No zaļa koka ēna slīd
Pār galvu un pār plecu
Un man uz abām rokām krīt
Ar zaļganumu vecu.

5 Vēss kapars abās delnās likts,
Uz mēles rūsu jūtu.
Es savās jūtās esmu slikts:
Kaut reiz es skaidrs kļūtu!

10 Pat ēna sūrumu man dod
Un nenes sauli līdzī.
Nāc manu sirdi piestarot,
Lai topu zālei līdzīgs.

VARIĀCIJA

Viens tev ir acis aizslēdzis,
Nāc klausī manu vārdu:
Ja viss tev sirdī izdedzis,
Klāj pāri jaunu kārtu;
5 Kur tālu, tālu aizplūst viss,
Vien ilgas mūžam pāri ris.

Es tevi gribu turēt ciet,
Līdz tu man sevi dosi:
Virš galvas katram dzīve zied
10 Ar vēsu, zaļu osi.
Un tad mēs abi sākam iet,
Kur mūžība kā dūka dzied.

ZELTA KASTANIS

Zvaigzne, zelta kastanis,
Zelta spēre, nāc!
Prāts man indīgs zirneklis,
Mute — sūra vāts.

- 5 Zvaigzne, zelta kastanis,
Manā plaukstā nāc,
Lai par saldmi kļūst tas viss,
Kas ar sūrsmi klāts.

- Zvaigzne, zelta kastanis,
10 Dārgais brīdis klāt:
Tevi, acis aizvēris,
Gribu dāvināt

- Viņai, kas man elpā viss —
Griba, sirds un prāts.
15 Zvaigzne, zelta kastanis,
Zelta zīle, nāc!

- Ko lai citu dāvājis
Viņai būtu gan?
Zvaigzne, zelta kastanis,
20 Vien kā sapnis tvan.

MANA MĪLA

Ar kādu vecu, sirmu ganu
Jau visu rasas pilno rītu
Es kopā savas avis ganu.

5 It kā man sapnis pāri lītu,
Pie koka stājies, sevī manu
Es tālo rožu saldo tvanu,
Pie kājām upes līgošanu
Un vējos skarbo koku spītu.

10 Ar kādu vecu, sirmu ganu
Es dudinājos visu rītu
Un telpu sajūtu kā zvanu.

15 It kā man pāri laime lītu,
Es visam līksmi līdzī skanu,
Ar delnu zāli lejup klanu,
Lai dziļāk sajustu tās sanu
Pret vējos skarbo koku spītu.

Ar kādu vecu, sirmu ganu
Es sasmaidījos visu rītu.
Ak, tavu jauko smaidīšanu!

20 It kā man saule pāri lītu,
Es pats kā roze tagad tvanu.
Ja kāds grib zināt sirdi manu,
Lai vēro zāles nolīkšanu
Un vējos skarbo koku spītu.

25 Un vējos skarbo koku spītu,
Ja kāds grib zināt mīlu manu
Un manu dziļo noskumšanu.

MELODIJA

Kāda vieglprātība traka:
Jums uz pleca gleznots lakats.
Zīda karpēm gaišas sprādzes,
Kaut gan laiks uz lietu mācies.

- 5 Drīz iesāks līt.
Jau lāses krīt.
Vai nav mums labāk uzgaidīt?
Un tikai rīt,
Kad saule spīd,
10 Man ļausit sevi pavadīt?

Mūsu soļi ceļos rudos
Viegli glāstīs oļus gludos.
Rokas gaidīs. Tērpi plīvos,
Acis smaidīs, elpa dzīvos.

- 15 Un, kur vērsies lauks
Pretim smaršās jauks,
Mūsu prieks līdz bezgalībai augs.
Sirdis slepus sauks:
Noreibsim, mans draugs!
20 Pāri mums drīz melni spārni trauks.

LĒMĒJAI. ŠĶIRĒJAI

Skrien ātri putni debess zilumā.
Kā dadži — smiltis plaisu dziļumā.
Traks vējš pret stikliem mušas met un sit.
Un viena doma mani plēš un māj:
5 Cik tramvajs lēni rit.

Gar logiem vagonš kratās, rūc un klauz.
Zvans kliez: te raida prom, te sauc.
Traks vējš pret stikliem mušas met un sit.
Pie tevis tikai visas domas trauc:
10 Cik tramvajs lēni rit.

Tu, kūtrais tramvaj, ātrāk, ātrāk brauc!
Kāds man aiz pleca: nav vairs laika daudz.
Traks vējš pret stikliem mušas met un sit.
Kāds plecu tver un mūžam projām sauc:
15 Cik tramvajs lēni rit.

Vēl gribu gāzties beigu dziļumā.
Vēl gribu celties debess zilumā.
Traks vējš pret stikliem mušas met un sit.
Vēl gribu tevī zust, pirms nāve māj.
20 Cik tramvajs lēni rit.

ŪDENSROZE

Salc upe steigā — steigu gars,
Smej viņu galos saules stars:
— Teic, ieva, — kur tavs baltais zars?
Es viņu straumē liekšu. —

- 5 Dzied ieva staram: — Zelta draugs,
Tu vienmēr biji salds un jauks.
Še, ziedu ņem! Kur ir tavs trauks?
Tev dodu pilnu riekšu. —

- Zars ievai tīksmē notrīs viss.
10 Ris lejup smaršu plīvuris.
Vien upe dzelmē nikni viz:
— Sos ziedus projām triekšu!

- Man krasti abas rokas tur,
Man koku saknes acis dur.
15 Es citur netieku nekur
Kā vienīgi uz priekšu.

- Man apnicis tā mūžam skriet.
Es gribu pasmaidīt mazliet,
Lai ievas zars, kas krastā zied,
20 Man mestu ziedu riekšu.

Ir aizgājis pēc gada gads.
Mans skrējiens bijis šaurs un plats.
Bet steigā nav nekad mans skats
Pat mirkli vērsts uz iekšu.

- 25 Es gribu dzelmē atpūsties.
Nāks manī kājas skalot Dievs,
Nāks brūnā stīrna padzerties:
Es viņai malku sniegšu.

- Būs klusums — pāri apgāzts trauks.
30 Viss manī zaļot sāks un augs.
Kad beidzot ūdensroze plauks,
Es viņai sirdi sniegšu. —

TAVS AUGUMS

Man mana mēle mīksta lēpe:
Kas esi tu? Kas esmu es?
Tavs augums — rožu koka slēpe,
Kas mani aizmirstībā nes.

- 5 Zūd ikdienu kā zemi krasti.
Viss pretī bezgalībai rit.
Ar savu mīksto, melno asti
Nakts manu prātu saldi sit.

- Krīt smadzenēs man zaļgas zvaigznes.
10 Es jūtu tikai ūdeņus.
Kad atmaņa kā rūsa plaiksnā,
Tā mirkļus, kvēlus kastaņus,

Met manā izslāpušā elpā,
Un pagaistu kā tvaiks es telpā.

DZIESMA

Balts nams un iezils slēģis:
Tur mana mīļā mīt,
Ir zibins — zelta nēģis,
Kas man no zilgmes krīt.

5 Viņš tas, kas ceļu rāda,
Lai tumsas nav nekad.
Par rozi Tava āda
Ir šonakt maigāka.

10 Plaukst tepikis uz grīdas.
Aust soļu glāsts uz tā.
Tu esi saule rītos
Un zvaigzne avotā.

Kā saldu maizes klaipu
Man tīkas dzīvi lauzt.
15 Nāk Piena Ceļš par laipu.
Sāk rasa zīdu aust.

To likšu Tev zem kājām,
Kad vidū naktij Tu
Man teiksi iet uz mājām
20 Un būt par avotu,

Kas burbuļo Tev dziesmas
Un mūžus vārdos liek,
Lai sēstas delnā liesma
Kā tauriņš sārts un liegs.

25 Lai ciešanas top medus,
Naidis bezdibenā krīt.
Un smiltis, ko Tev metu,
Kā ziedi pāri slīd.

MELNĀ DZIESMA

Vakar Tu man teici: — Labi. —
Sodien brīnā saki: — Kā?
Kāpēc tev es labākā?
Vai tā saderam mēs abi? —
5 Aug gar ceļiem balti stabi.
Nesmel dubļus zābakā.

Lūko zvaigzni, skati lapu.
Redzi, kur vēl arī zieds,
Pāri rudens trūdiem liets.
10 Rodi meža vidū kapu,
Kas ar aizmirstību apput,
Un tos pāri kapam liec.

— Tavā logā būt par mirti,
Staru, kas tai pāri laists. —
15 Kāpēc alkums ir tik skaists?
Vai tu dzirdi manu sirdi,
Kad mēs esam tālu šķirti
Un mūs saista tikai gaiss?

Vakar teici: — Iesim abi. —
20 Sodien saki jau: — Nekā:
Nāve tev tā labākā.
Ar to saderi tu labi.
Zied gar ceļiem tālu stabi.
Cel sev kāju zābakā. —

VIENS VAKARS

Uz tahtas ar atzveltni malā
Mēs sēdējām vakaru visu
Un skumām par saules dzisu
Taiti salās.

- 5 Bij kaktos savāds mitrums,
Un grāmatas elpoja grūti.
Tu klusi man teici: — Vai jūti,
Uz jūras kāds spēlē citru?

- Dod roku, — tu tālāk bildi.
10 — Caur rūti kāds putns laižas,
Un viņam pie kājām gaišas,
Ar sauli sajauktas smiltis. —

- Viņš mums šīs smiltis iedos
Un kļūs par gleznu pie sienas,
15 Lai tad no šīs labās dienas
Mums mute vienmēr smietos.

- Ak, dažreiz pasaule visa
Ir vienā vienīgā skūpstā.
Tev smaržoja pirksti kā lupstājs
20 Un smadzenēs zeme dzisa.

AIZMIRSANĀS

Ir dažreiz mirkli šūpoles,
Kas tevi augšup nes.
Tu kļūsti kā bez dvēseles,
Par zelta tvaiku top tavs es.

- 5 Tad atnāk paradīze lēna
Kā smarša, skumjas, salda ēna.

Paradīze, saldā mala,
Medus maize, rožu sala,
Tālē redzu tavu seju.

- 10 Liksms es tev pretī eju.
Ausī pogā lakstīgala.
Maniem soļiem nebūs gala.

Paradīze, smaidu mala,
Tavas mājas visas sniegā,
15 Maigi rožainā un liegā,
Ir tik vieglas, ka tās pakārt
Debesis kā zilā akā
Var kaut kurā trauklā diegā.

- 20 Paradīze, klusā mala,
Kad es reiz pie tevis būšu,
Vai es tur uz mūžu kļūšu
Vējš, kas rozes vaļā raisa,
Pūkas, kas no dzidrā gaisa
Sev uz sauli tiltus taista?

- 25 Kam tu saldā roze, vīsti?
Sirds, kas tu gan esi īsti:
Putns, ieslēgts manā elpā,
Spārns, kas meklē otru telpā,
Saules skūpsts vai sārta pūka,
30 Zvaigznes stars, kas pušu trūka?
Es bez tevis būtu mierīgs:
Nolicis uz sliedīņa pieri,
Visu sev es cauri laistu,
Līdz bez atmaņas pats gaistu.

- 35 Paradīze, labā mala,
Paņem manu rūgto sirdi,
Paņem manu naīda kāri:
Tu jau plūmes skanam dzirdi,
Sēklu lidojam kā spāri.
- 40 Pārvērt dziesmā purva irdni.
Mākoni kā medus kāri
Ņem un manās lūpās ieliec:
Būs man medus balsī ieliets.
Zeme kļūs kā plūme salda,
- 45 Ko tu liksi man uz galda.

- Mūžība, uz putna pūkas
Sēdot, spēlēs man uz dūkas.
Nebūs sāpju, nebūs laika,
Gadi pilēs man uz vaiga
- 50 Saldām lāsēm, Maigos tvaikos
Viss, viss bezgalībā zaigos.

Paradīze, ilgu mala,
Sirds bez tevis vienmēr sala.

VĀRDI

ŪDENS VĀRDI

- Kā saule smaidīt drīkst?
Man lietus vajadzīgs.
Būs izžūt straumēm strautā
Un sulām katrā audā.
- 5 Sāc, lietu, lēni raudāt
Kā cilvēks bezspēcīgs.
Tu sen man vajadzīgs.
- Nāc, valgais lietu, nāc,
Kā bija norunāts
- 10 Mums debesīs un peklē.
Sauc tevi dzenis eglē.
Tārps tevi irdnē meklē.
Nāc, lietu, ilgs un sīks!
Tu sen man vajadzīgs.
- 15 Es esmu pelnu dūksts:
Man manas mīļās trūkst.
Plēš sausums manas bēdas.
Lai mīļās slaidās pēdas
Nāk aizmīt manas rētas.
- 20 Nāc, lietu, vēss un sīks,
Nāc karsts un mežonīgs!
Nāc, tu man vajadzīgs!
- Kā miesu ugunssārts
Lai tevi dzeļ mans vārds.
- 25 Kā sakne izkaltusi,
Kā akmens, cirsts uz pusi, —
Tā tevi gaidu klusi.
Nāc, tu man vajadzīgs:
Viss manī slāpst un nīkst.
- 30 Kā saule spīdēt drīkst!
Nāc!
Nāc!

UGUNS VĀRDI

Ko tu vari, to tu dari.
Divi sausi egļu zari.
Sāc!

5 Uguns, uguns, kur tu esi?
Savu mēli, sārto ezi,
Dod!

Augšā mirdz kā astra diena.
Ņemu elpu sausa siena.
Nav neviena, nav neviena,
10 Kas ar ļaunu aci skata.
Sviedru lāse pil no mata.
Nāc!

Tevi lūdzu, tevi saucu.
Zaram zaru pāri traucu:
15 Kod!

Uguns, uguns, kur tu esi?
Liesmu mēli, sārto ezi,
Dod!

Lai pie auda auds tev kļaujas.
20 Gruzde sārtās korpēs aujas.
Dzirksts, kā zelta blusa lec,
Dedz!

Dūmi, nāciet, dūmi, zūdiet
Pāri dzīvībām un trūdiem.
25 Vējš jums sirdī dunča grūdiens.
Plecs.

Tur, kur bija visa gana,
Lai tik pelns, pilns sūra tvana,
Tukšumu un nāvi gana.
30 Nāc!

Uguns, uguns, kur tu esi?
Kam ar sārto pletni nesit
Pasauli un manu mūžu?
Sāc!

35 Zaru zaram pāri grūžu.
Nāc!

MĪLAS VĀRDI

Ja tikai vienu nakti būtu
Es savam mīlam auglis salds,
Vienalga, kaut pēc tam es kļūtu
Par trumu, negantu un grūtu,
5 Kaut klēpis man kā peļķe žūtu,
Vienalga, ja tik mirkli būtu
Es viņam auglis, valgs un salds.

Es gaiļa sirdī pieri slaku
Un kaila, ceļos krītot, saku:
10 — Es dodu visu, kas man ir,
Es dodu dzīvību, ja tas,
Kas mūs no viena otru šķir,
Kā plāna miza nolobās.

Ar pašu raganu un jodu
15 Es vienā klaiņā zobus kodu,
Lai viņš pie manis nāktu viss
Kā elle un kā debesis,
Lai viņa tumšās asinis
Ar skurbu vilni pāri klātu
20 Man dvēseli un rūgto prātu.

Dievs, tevi lūdzu: lejup riti
No aizsaules ar tādu biti,
Kas manu kvēli mīlam dzeļ.
Lai tad viņš nāk un mani smel
25 Ar savu maigo zelta kausu
Līdz pašiem matu galiem sausu.

Dievs, esmu tīra viņa priekšā:
Viss zemes saldums guļ man iekšā.
Dod viņu man kā riekstam čaulu,
30 Kā liesmai dzirksti, miesai kaulu,
Dod viņu man —
Viss manī tvan.

Reiz tikai pazust viņa spēkā
Kā smalkai skaņai lielā ēkā,
35 Reiz, kaut pēc tam viss sabrūk grēkā
Un klājas uguns kārtu.

Vēl protu vienu stipru vārdu:
Es viņu teikšu viena slepu,
Kur gaiss ir rāms un zeme neput.

- 40 Neviens šo vārdu nedrīkst dzirdēt,
Tas ir tik kvēls, ka sabirst irdens,
Salds, ka to čukstēt prāts var mirdams.
Šo vārdu tikai mīla dod.
Es viņu teikšu nosarkstot.
- 45 Tad zudīs viss, kas mūs vēl šķir,
Tad manam mīlam jānāk ir —
Jeb man būs mirt.

IZSKAŅA

Aiz loga vakars dreb, kad zilgme skūpstā rūti;
Es rokas nolieku: man viņas pacelt grūti.

Rēns, tumšs un nekustīgs es dienām sēdu tagad,
Un manus plecus klāj melns zīda lakats.

- 5 Es zinu, pienāks drīz — tas klās man arī seju.
Nāc, bezgalība, nāc: tev preti mierīgs eju.

ISKANA

1. Isihun, pinatidhan, nan, los kisa man an esju
 Nan, beragihon, nan, los pira, mikirig, esju
 2. Isihun, pinatidhan, nan, los kisa man an esju
 Nan, beragihon, nan, los pira, mikirig, esju
 3. Isihun, pinatidhan, nan, los kisa man an esju
 Nan, beragihon, nan, los pira, mikirig, esju
 4. Isihun, pinatidhan, nan, los kisa man an esju
 Nan, beragihon, nan, los pira, mikirig, esju
 5. Isihun, pinatidhan, nan, los kisa man an esju
 Nan, beragihon, nan, los pira, mikirig, esju
 6. Isihun, pinatidhan, nan, los kisa man an esju
 Nan, beragihon, nan, los pira, mikirig, esju
 7. Isihun, pinatidhan, nan, los kisa man an esju
 Nan, beragihon, nan, los pira, mikirig, esju
 8. Isihun, pinatidhan, nan, los kisa man an esju
 Nan, beragihon, nan, los pira, mikirig, esju
 9. Isihun, pinatidhan, nan, los kisa man an esju
 Nan, beragihon, nan, los pira, mikirig, esju
 10. Isihun, pinatidhan, nan, los kisa man an esju
 Nan, beragihon, nan, los pira, mikirig, esju

SPĒLĒ, SPĒLMANI!

POĒMA PAR KĀDU OGLES ZIMĒJUMU

Veltīta Jānim Liepiņam

SPÉLÉ, SPÉLMANN

POÉMA PAR KADU OGLES ZIMELJUNU

Valina Iainin Euphonia

IESKAŅA

Vai varu tev pie kājām likt
Es savu klusēšanu
Kā norimušu zvanu?
Pats gribu tālu projām tikt:
5 Es visu lūpās manu
Vien īgnu smīnēšanu.

Kur miglas elpā lauki gaist,
Viens iešu es bez stājas.
Grib ceļu manas kājas
10 Kā suni sev pa priekšu laist,
Līdz atrastas būs mājas,
Kur klusums pāri klājas.

Tur palikšu es sevī viens
Līdz galam visu mūžu.
15 Kad mieru reiz sev gūšu,
Kā trakā svelmē kaltis siens
Tik tīrs un viegls būšu,
Pilns smaršu un pilns žūšu.

VAI VARU TEV PIE KĀJĀM LIKT
ES SAVU KLUSĒSANU
KĀ NORIMUŠU ZVANU?

Dzīvi sirds mana jūt kā rīksti.
20 Dzeltēns akmenis smadzenes māc.
Velti turos pie darba es siksti:
Mūžam visu man izjauc kāds.

Ko es ņemu rokās, tas sadrūp
Un ar putekļiem telpā zūd.
25 Zinu labi, man atņems katru,
Ar ko alkstu es kopā būt.

Tikai dubļi pie kājām man pielīp,
Sāpju zars manu ausi alkst.
Tas, kas lūpās no elpas ielīst,
30 Rūgts un zaļgans vērmeļu malks.

Mani zābaki nes mani allaž
Tur, kur kāpes uz leju iet.
Un uz manu soļu gala
Posta zīle bez rimas dzied.

35 Piešķirts katram savs laimes rīciens.
Kur ir mans? Droši paņēmis kāds.
Nācis laiks, lai es kļūtu priecīgs:
Dzīve, spēlē! Sirds mana, sāc!

Taču velti kāpj reibums kājās.
40 Velti taujā pēc atbildes balss.
Klusums baigāks par mironi mājās,
Dūdai dziesma bez elpas kalst.

Ko? Es pārkāpju dzīvi un nāvi,
Eju nākošā telpā viens.
45 Cīta pasaule atstaro blāvi,
Pretim smaršo neesošs siens.

Pretim liesmo dīvainas birzis,
Citi cilvēki mīlē un cieš.

Viss, kasniecīgs, tur kopā birzis,
50 Patī mūžība dūdu sev griež.

Viss tas pelēkos audeklos rādīts,
Viss tas cilvēku vārdos likts
Pāri ilgiem, tūkstošu gadiem
Sargāt sirdi no tā, kas slikts.

55 To tu, cilvēka izdoma, devi.
Lielais sapnis, kas nāk vienmēr,
Kad kāds nīkst un grib pāraugt sevi,
Kad par šauru tam kļuvis mērs.

60 Tas tavs dvēseles zelta putns,
Kas, ar pasauli uzspurdzis, viz,
Zilgmē pacelts un apgāzts uz mutes
Tavu ilgu spogulis.

Ignā tumsā un kārās slāpēs,
Tad, kad ceļi kā zari līkst, —
65 Tu, mans vienīgais spēks un glābējs,
Salda roka, kas visu drikst.

— Nāc, — es saucu. Tad ņemu visu
Apgriezt apkārt un nolikt tā,
Ka man naidis top par velgu misu,
70 Rūpes sasienas lakatā.

PATS GRIBU TĀLU PROJĀM TIKT

Liesma lāsma, un pākstis siltas.
Klusums šūpojas griestos maigs.
Visu mūžu trenktais un viltais,
Sēstos puķotā krēslā. Ir laiks.

- 75 Klusa grāmata viz manā rokā.
Lapās dīvainas svītras zib.
Viņu brīnišķā sudraba lokā
Sirds man mūžīgi dzīvot grib.

- 80 Lēni aiziet no sevis pašā
Projām. Prom no tā, kas mani māt.
Rožains reibums kā valga maša
Manai elpa pāri klāts.

- Tas ir skaistums, ko tagad tveru,
Roku darināts mūžības vaigs.
85 Un es neatdzeroties dzeru.
Balsī nogulstas sudraba tvaiks.

- Skaistums — rieksts, ko es ēdu bez sāta.
Ūdens maigs. Tas kā zāle velgs,
Kurā pasaule mirdz nomazgāta.
90 Skaistums — dvēseļu elle un elks.

— Nāc, — es tevi lūdzu kā elpu,
Kas man jaunu dzīvību dos.
Pašķir vaļā kā priekškaru telpu,
Lai es visā noskatos.

- 95 Lapu putenis pajūk un smejas,
Svītru jaukums atnāk un zūd.
Mainās koki, laiki un sejas,
Ne jau pazust, bet mūžīgi būt.

- 100 Sādā mirklī pat sāpe top laba,
Nāves sūrumš aizmirstas.
Lapa lapā. Starp daudzām ir lapa,
Nāk tā pāri kā salds un rūgts lāsts.

- Ogles zīmes tur krēslu rāda,
Uz tā redzams spēlmanis.
105 Sārta ermonikām spīd āda,
Šalc tās saldāk kā debesis.
- Mani tirda šī lapa kā moka,
No tās nespēju atrauties.
Vienmēr klāt tā man būs kā roka,
110 Tā man līdzī pat kapā ies.
- Es no viņas netikšu vaļā,
Pat ja likšu to sadedzināt;
Zinu — savā nēzdogā zaļā
Lapas pelnus es sākšu krāt.
- 115 Var jau paņemt un aizmest oli.
Nolikt svārkus un neaiztikt.
Bet, ko liktenis paguvis nolikt,
No tā vaļā vairs nevar tikt.
- Spēlē, spēlmani, tava reize.
120 Skanēs lapa kā sudraba zvans.
Sirdi cel, kurai izgājis greizi.
Esi man tā kā kazai gans.
- Sārtās ādas tumšajā traukā,
Kur viens veids otrā veidā plūst,
125 Pil no pirkstiem spēlmanim laukā
Medus maigs un par dziesmu kļūst.
- Spēlē, spēlmani, tevi dzirdēt
Gribu vienmēr, lai jādzird nav cits,
Lai man mūžam zaļajā mirtē,
130 Kas uz loga, tava meldija trīc.
- Līgo tausti, un elpa šalko.
Dzīvo ādas krokojums,
Tverdams pasauli vienā malkā
Un to meldijā atdodams mums.
- 135 Plīvo spēlmanim rokas līdzī:
Divi spārni, kas lidot grib.
Spurdz no pieres viss, kas bij īdzīgs.
Prieks uz lūpām kā zvirbulis zib.

140 Jauko spēlmani, spēlmani jauko,
Kāpēc raugās tavs zābaks drūms?
Rauj no sirds tādu liksmi laukā,
Lai uz ceļiem aug rožu krūms!

145 Lai par smaršīgu dābola lauku
Kūp tavs drisku driskās svārks:
Tad pie tevis dienu augu
Stirnas mēli saldīnāt nāks.

ES VISU LŪPĀS MANU
VIEN ĪGŅU SMĪNĒSANU

Dejo sieva tev, spēlmani, priekšā —
Sārts un dedzinošs saules stars:
Metot sejā tev reibumu riekšavām
150 Kā salds, līgans zars.

Parauj, spēlmani, augšup dejā
Kairo sievu, lai augums tai
Līdzī bultai mirdzošā skrejā
Pārurbj telpu līdz bezgalībai.

155 Apkārt skurbuma mākonī tīni,
Brunčos skaņu dadžus svied,
Ko no kļiedzieniem saviem šķīni,
Sievai dejā, lai saprāts tai riet.

Lai tā kājas kā duncus mētā,
160 Kas man pašās asinīs dur,
Tā kā kaisle deg katrā rētā,
Un es nespēju aiziet nekur.

Lai es degdams degu kā skaida
Un turpat arī sadegu.
165 Nāks tad kāja, skaista un slaida,
Tvers, lai mūžam tur palieku.

Spēlē, spēlmani, spēlē kaislāk.
Savus pirkstus uz taustiem triec
Tā, lai balsis tur sajūsmā aizsmok,
170 Pati dziesma līdz debesīm sniedz.

Domā liesmainu ugunskuru
Esam ermonikas. Svied
Savu augumu tajās. Bez turu
Sirds kā dziesma lai mūžos iet.

175 Sadegt, izplēnēt — tā ir jauki,
Viss ar tevi tad kopā ir:
Mokas, zāles, elpas un lauki.
Vējš tev laikus kā lapas šķir.

180 Sievas svārki jau plīvo gaisos,
Baltie gurni kā asmenis salds
Mirdz ar savu brīnumu baido.
Bet es stindzis, kā tēraudā kalts.

Sievas krūtis jau līgo pār mani,
Metot smadzenes virpuli.
185 Krūtis — balti un apaļi zvani —
Plosa mani kā skurbulī.

Spēlē, spēlmani, spēlē kaislāk.
Mani nežēlo. Aizved vēl
Tālāk mani par putniem gaisā
190 Tur, kur gaisma un dziesma vien kvēl.

Kur nekā vairāk nava un nebūs,
Kur ir visām robežām gals,
Kur vairs auglis un miesa nepūst,
Katrai lietai tur zelta balss.

195 Tur uz rožaina mākoņa gala
Tavas ermonikas vienmēr
Spēlēs savu dziesmu bez gala,
Jo tur nezīn, kas laiks un kas mērs.

Spēlē, spēlmani, spēlē kaislāk.
200 Labi zīni, ko vēlos es:
To, ko nevar rast miņā un gaisā —
Neiespējamās pasaules.

Tikai dziesmā mazliet to var sajust,
Tikai vārdā mazliet to var kost.
205 Manā priekšā ir debesu klajums,
Kāpnes atpakaļ noņemtas nost.

KUR MIGLAS ELPĀ LAUKI GAIST

- Kādā melnā un lietainā naktī,
Kad par daudz biju skatījis es,
Verot uguni tumšajā daktī,
210 Lapu reibumu pasaules,
- Galvā veselu gurduma sieku
Kāds man iebēra laimīgs un kārs.
Zelta putekļus, saldo miegu,
Acī atstāja tauriņa spārns.
- 215 Aizmigt, pazust un, elpojot maigi,
Liepu lapām pāri iet
Pretim ūdeņiem zaļiem un tvaikiem,
Turp, kur sudraba rozēs zied.
- Roka turēja skaistāko lapu,
220 Kuru cieši es glabāšu vēl,
Pat kad nesīs mani uz kapu,
Lai tur arī man saule kvēl.
- Ne es sātana kalps, nedz burvis,
Tikai cilvēks, bailīgs un mazs.
225 Pēkšņi — brīnums — paveras durvis,
Ienāk vēsuma paliekas.
- Un aiz viņām uz sliekšņa izkāpj
Varens stāvā un sevī liks —
Spēlmanis savās drisku driskās.
230 Ermonikas no pleca līkst.
- Izkāpj nosūbējis un varens,
Veco riju smaka līdz.
Pirkstos rētas, ko plēsuši zari,
Apkārt zābakiem dubļu spīts.
- 235 Lūpās smaids, neļķe, sarkana, liela,
Kaut kur pakampta dārzā vēl.
Tālumā kā suns raustās iela.
Ienāk, labu nakti vēl.

- Savas ermonikas sviež kaktā:
 240 Tieši pretim nosēstas man.
 Paņem neļķi un dobji saka tā,
 Visa pazeme līdzī skan:
- Diezgan. Glēvas tavas kājas,
 Treknas rokas un kļūdaina acs.
 245 Nāc man līdz, met prom savas mājas,
 Esi viegls sudraba mats.
- Kāpēc lidot var zvaigznes un spāri,
 Mīkstas pūkas un tava balss?
 Lido zemei kā eņģelis pāri,
 250 Un nekad tevi nenotvers sals.
- Esi galotne visām lietām,
 Katram mirklim, kas garām zūd,
 Torņu smailēm, debesis slietām,
 Kas par zvaigznēm grib arī kļūt.
- 255 Nāc man līdz, ko tu mūžam niksti,
 Un ar sapni dzīvi mij.
 Tu, tāpat kā saule, drīkstī
 Aizmirst to, ka nakts tikko bij.
- Nāc man līdz, abi kopā iesim.
 260 Vienas kājas, viens siržu puksts,
 Kļūsim tālumam mūžīgi viesi.
 Būsim nelaimes ūdeņos pluksts. —
- Vēl viņš runāja saldi un ilgi.
 Vīta sirdī man baiļu koks.
 265 Un, kad austrumi sārtojās zilgi,
 Bijū pacelts un uzvilks loks.
- Iesim, — kliežu es viņam pretī.
 — Kaut man kāja līdz gurnam dilst.
 Te man kļuvis viss sājs un pretīgs.
 270 Sirds kā augonis krūtīs milst.
- Vai pret vienu lapu tiešām
 Visu dzīvi lai mainu es?
 Likteni, velc manu loku ciešāk
 Bultu pēdējo galā nest.

- 275 Iesim. — Norāvu sevi no krēsla.
Sviedos drēbēs un biju pats.
Kaktā iebēga gurdena krēsla.
Gaisā ievijās sudraba mats.

VIENS IESU ES BEZ STĀJAS

280 Pie viena soļa otru siet,
Lai kājas allaž tālāk iet.
Vai saule aust, vai saule riet,
Svied, savu dziesmu tālē svied.

Kas raudās, iesāks skaļi smiet,
Kas nīks, tas celsies līksmi diet.
285 Vai saule aust, vai saule riet,
Svied, savu dziesmu tālē svied.

Aiz žoga maigas rozes zied,
Tur gaitu pārtraukt var mazliet.
Pie oša savu spieķi sliet,
290 Sev tumšu vīnu kausā liet,

Tad atkal tikai tālāk iet:
Pie viena soļa otru siet.
Vai saule aust, vai saule riet,
Svied, savu dziesmu tālē svied.

295 Par mīlu jaunas meitas dzied.
Tev tomēr viņām garām iet.
Vai saule aust, vai saule riet,
Svied, savu dziesmu tālē svied.

Kur zilgmē zelta roze zied,
300 Turp tev kā pūkai mirdzot iet,
Vai saule aust, vai saule riet,
Svied, savu dziesmu tālē svied.

Svied.

Tā mēs ejam no mājas mājā.
305 Zeme nāk mums kā atbalss līdz.
Zelta mēness par zābaku kājā
Un par dzeltēnu svārku rīts.

Ceļi skrien mums kā suņi pa priekšu.
Soļi līksmo kā sudraba zvans.
310 Strautos ūdeni dzeram ar riekšām.
Saldu sieru sniedz ceļmalu gans.

- Visa pasaule, pasaule plašā,
 Tevi apkampjam skrējienā ašā.
- 315 Soļo spēlmanis savās driskās,
 Ermonika no pleca likst.
 Es aiz muguras viņam kā izkaps —
 Bālu seju un sevī liks.
- Klātu krustceles. Maigā idā
 320 Ermonika no pleca nāk,
 Izplaukst visa kā astē titars,
 Simtām balsu lulināt sāk:
- Sodien dziesmu, dziesmu visskaistāko
 Mani pirksti uz taustiem prot.
 Bet par viņu, par viņu it neko
 325 Es negribu, lai man dod.
- Es dziedu kā putns, kā zaros vējš,
 Kā krasta zālei strauts.
 Mani sagrābis dzīvības skurbums spējš.
 Es esmu laimei rauts.
- 330 Es zelta pūka un zaļgans zieds.
 Es smaršodams gaisiņu viss
 Un, skanot kā dzeltēns saules riets,
 Pilnas pieliešu debesis.
- Pilnas pieliešu debesis. Kūpošs kauss.
 335 Nāciet visi pie kausa klāt.
 Kas savas lūpas pie viņa kļaus,
 Laimes vārdu spēš izrunāt.
- Ai, pasaule, pasaule plašā!
 Tevi apkampjam skrējienā ašā.
- 340 Naktis guļam zem lielām eglēm.
 Tumsā gaileņu zelts zili blāv.
 Mēness staigā pa zariem un meklē,
 Līdz mūs atrod un pāri stāv.
- 345 Brūnās stirnas nāk pieri ostīt.
 Sūnas silda, un papardes zied.
 Mūs vairs neskar sāpes un posti.
 Audos nogurums saldi dzied.

Skudras sviedrus mums kopā lasa.
Augums sūnā kā avots guļ balts,
350 Mums pie kājām ar zāli un rasu
Smaršo zeme kā ābols salds.

Rītos agri pie celma sēdam,
Mežiem uzmešs sārts neļķes zieds.
Bet varbūt tā pasaules rēta?
355 Un ermonika atkal dzied:

Tu, mans likšmais neļķes zieds,
Zelta auzas skara,
Kāds gan salts un slepens bieds,
Kāda īgna vara
360 Tavu galvu lejup liec,
Acis skumjas dara?

Ātri dzisa saules riets.
Melnā nakts bij gara.
Ceļš zem kājām sūrs un ciets.
365 Sirds bez likšma zara.
Plaukstu man uz pieres liec,
Kā to rasa dara.

Plaukstas nav man, dziesmu spiets —
Tā ir mana vara.
370 Balts un mūžam sanošs zieds,
Ņemts no saules zara,
Katram galvu augšup liec,
Acis jautras dara.

Ai, pasaule, pasaule plašā!
375 Tevi apkāmpjam skrējienā ašā.

Spēlē, spēlmani, spēlē, spēlē,
Tavi pirksti mūžības alkst.
Ermonikas saldajā mēlē
Reibums traks, reibums dīvaini smalks.

380 Spēlē, spēlmani, spēlē ilgi,
Tā, lai zeme tev lulo līdz,
Lai no biezokņiem iznāk vilki
Un kā suņi tev priekšā tric.

Lai no biezokņiem iznāk tumsa
385 Un uz ceļa par gaismu kļūst.
Lai reiz sāpes, kas dvēseles gumza,
Rāmas top un kā medus kūst.

Spēlē, spēlmani, visu mūžu,
Visu mūžu un vēl aiz tā.
390 Rožu lapas ar plaukstu grūžu,
Lieku dziļi sev kabatā.

Rožu lapas — tās tavas dziesmas,
Tavas dziesmas un skurbums tavš.
Rimstas sūrums, un pazūd briesmas.
395 Liesmo dzīve kā zelta kļavs.

**GRIB CEĻU MANAS KĀJAS
KĀ SUNI SEV PA PRIEKŠU LAIST**

Kļavs. Mēs ejam no mājas mājā.
Viss mums līgo kā atbalss līdz.
Zaļais mēness par zābaku kājā
Un par dzeltēnu svārku rīts.

400 Soļo spēlmanis savās driskās.
Ermonika uz pleca tvīkst.
Tā kā sārta un mirdzoša izkaps,
Karsta elpa, kas visu drikst.

Ermonika. Nekad tai nav gana.
405 Mūžam viņa kā zeme dim.
Mūžam viņa kā zeltains vanags
Uz pleca šūpojas spēlmanim.

Ermonika. Tu, mākonis rožains,
Šurp no bezgala nolaidies.
410 Velti, vēji, jūs rozes kožat:
Ermonika jūs nastā sies.

Soļo spēlmanis savās driskās.
Ermonika kā putns to nes.
Pat no pekles ar to viņš izkāps.
415 Mirkli apies pus pasaules.

Soļo spēlmanis. Es viņam līdzī
Tā kā pēdas. Kaut nāvē viņš ved,
Viss aiz muguras. Priekšā balts rīts ir,
Sārtu tiltu uz mūžību met.

420 Soļo spēlmanis. — Ermonika,
Nav mums soļa vairs atpakaļ,
Nem sev druvu par maizes riku,
Kad tev izsalkums sirdi kaļ. —

425 Ceļi steidzas kā suņi pa priekšu.
Soļi liksmo kā sudraba zvans.
Strautos ūdeni dzeram ar riekšām.

Saldu sieru sniedz ceļmalu gans.

Zili kalni, un zvārguļos apses.

Raibā lakatā magoņu lauks.

430 Laiks mums pierī ar vējiem apsieņ.

Ezers lejā — zils māla trauks.

Acis paceļ un līdzi to paņēņ,

Lai būtu ūdens, ko piedzert klāt,

Kad mēs grauzdēto sauli, kaņepes,

435 Ēdam kaut kur ceļmalā.

LIDZ ATRASTAS BŪS MĀJAS

Mūs kā sauli nāk saņemt visi,
Steidzas pretim un rokas sniedz.
No ceļu gultām akmeņus izsit
Zēnu kāju zibošais spiets.

440 Ļaudis pamet bez sarga darbu.
Uguns katlus laiza viens pats.
Velti debess ar cauru tarbu
Šalko pāri, un grauj viņas skats.

445 Lieli, mazi un sirmi baros
Čukstot saka: — Nāk spēlmanis. —
Putni apklust un sakrīt zaros.
Lejup noliecas debesis.

450 Soļo spēlmanis. Zelta vanags —
Ermonika uz pleca spīd.
Stājies, spēlmani! Soļiem gana:
Sirdij liec pasauli atpestīt.

455 Kas ir cilvēks bez skaidra ūdens?
Ermonika, pasaulu strauts,
Paņem visu, kas dvēseli pūdē,
Aiznes bēdu, ja tās par daudz.

Sirmas mājas. Uz drūpoša sola
Sēstas spēlmanis, maigs un kluss.
Ermonikas tausti kā vārdi sola
Cilvēkiem laimes atvarus.

460 Ermonikas tausti visu remdē
Ar savu dziesmu, mūžīgo mirti,
Lai var sievietes vieglāk dzemdēt,
Lai var vieglāk par citiem mirt.

465 Spēlē, spēlmani, tava reize!
Baltas bites pāri taustiem slīd:
Tavi pirksti veikli, bez greizuma.
Asinis galos kā neļķes spīd.

Spēlē.

- 470 Skaņu lietus pasauli šūpo.
Brīnumains bišu tropš vaļā rauts.
Salda saule sēstas lūpās.
Ausis lakstīgalas cita citu sauc.

Spēlē.

- 475 Simtiem zvārguļu pamirdz gaisā.
Simtām sārtu magoņu lido līdz.
Spēlē, spēlmani, spēlē kaislāk,
Lai top rīts!
- Sātana spēlmanim — sātana spēle, —
Slepus čukst ļaudis un brīnā kalst.
480 Ermonikas — Dievam nozagta mēle,
Kādam ķēniņam paņemta valsts.

- Klausoties Visums sev elpu aiztur.
Nespēj pat mirklis vairs aiziet nekur.
Kas būtu, ja aizklausījies sauli laistu
485 Vaļā Dievs, kas to pirkstā tur?

- No jumta skursteņi smaidot nokāpj,
Sēstas blakus spēlmanim.
Ar vēju un mākonī zaļā rokā
Mežs uz pagalma pusi dim.
- 490 Nāk kartupeļi no vagām,
Nāk pākstis, zirnīs, trekns un raibs.
No klēts kopā ar spaiņiem un sakām
Soļo abra un maizes klaips.

- No šķūņa nāk čaukstošā gaitā
495 Blakus auzām siens.
Pāri putniem un tvanainām aitām
Id vērsis saldi kā piens.

- Visas zivis no upēm izkāpj.
Šurp vēsas kā ledi slīd.
500 Zāli vairs negriež izkaps,
Bet pati uz ceļiem krīt.

Blakus niknākam runcim žurka
Tup un kā sudraba sarma lās.
No govīm vairs nebaidās burkāns.
505 Nolūst kā lāsteka lāsts.

Spēlē, spēlmani, spēlē, spēlē!
Ar savu ermoniku kod
Saulē kā sulīgā ābola šķēlē
Un nevienam to neatdod.

510 Stādu un dzīvnieku elpas
Ap tevi kā ezeri kūp.
Trūkst ceļu, trūkst pasaulei telpas:
Cits citam tie pāri klūp.

Nāk kukaiņi gluži siki
515 Kā skropstas un kvēli kā stars.
Nāk saknes un cilvēku rīki,
Zvaigznes kā zelta putnu bars.

Tausti — ābeļu ziedi
Ceļas un atkal krīt.
520 Ermonikas sānos kāpj rieti,
Elso, zvēro un spīd.

Kļūst visas naktis īsas.
Dienas liesmo kā mūžīga acs.
Visu pasauli pārņem trisas,
525 Un līdzī tu drebi pats.

Ļaudis sastingst uz vietas kā koki.
Ceļi nezin, uz krieņi iet.
Par tiltiem kļūst zirgu loki.
Tilti kā varavīksnas zied.

530 Roka ar paceltu nazi
Atpakaļ kaltusi krīt.
Par kalniem top akmeņi mazi.
Varde spēj čūsku rīt.

Ermonika, tu paradīzes putns,
535 Dzīvības saldaiss strauts,
Bulta, sapnis un zelta tutens,
Kura asmenim viss dzīvais ļauts.

- Lokās kā sudraba čūskas krokas.
 Kapara apkalums liesmo un dzeļ.
 540 Ermonikas saldās rokas
 Dvēseles apvij un ceļ.
- Meldija, meldija jaukā,
 Ermonikas maigums un sirds,
 545 Tevī viss saplūst kā traukā
 Un mūžīgā gaismā irdz.
- Lūst sols. Dod spēlmanim krēslu.
 Spēlē meldiju spēlmanis.
 Zūd tālums starp sapni un mēslu.
 Brīnumā vērties viss.
- 550 Meldijas skaistumā maigā,
 Čūskā, kas nemaņu bur,
 Meldija līganā staigā.
 Velti tausti, baltie suņi, to tur.
- Zvaigznes, zelta vilkus, ved valgā
 555 Dievs. Vara ratos brauc.
 Ermonikas meldija valgā
 Visu rožu ūdenī jauc.
- Pat laidars ar smakām un vircām
 Nāk klausīties meldijā.
 560 Un, pacēlies burvīgā mirdzā,
 Pēc princeses taisās jāt.
- Jauka, spēlmani, tava spēle:
 Meldijā zeme — maigs plūmes zieds.
 Pagalms kā laimīga, reibusi mēle
 565 Lēkā, smejas un lidzi dzied.
- Meldija, meldija jaukā —
 Ermonikas maigums un sirds.
 Tevī viss saplūst kā traukā
 Un mūžīgā gaismā irdz.

KUR KLUSUMS PĀRI KLĀJAS

570 Tā diena pēc dienas aiziet,
Spēlē meldiju spēlmanis.
Viņam tā vairāk kā maize,
Viņam tā — viss.

Mēs ejam no mājas mājā.
575 Viss ligo kā atbalss līdz.
Zelta mēness par zābaku kājā,
Par dzeltēnu svārku rīts.

Es līdzī. Un noskatos visā.
Dur zvaigzne kā zobens ass.
580 Rit pasaule savā risā.
Un es kas? Paliekas?

Kluss smaids it kā piedzimis sejā
Mirdz spēlmanim. Ermonikas
Uz ceļiem ņirb skanīgā dejā,
585 Tām sāpes, tām sāpes nekas.

Tās nepazīst izmisuma.
Viss zemes smagums tām svešs.
Kā lasim lās āda gluma,
Pilna noslēpumu kā mežs.

590 Ir skropsta, ir puteklis lodzīgs
Un spēlmanis. Ermonikas
Kā saldu un zibošu odzi
Pie krūtīm viņš tur. Kas tas?

Es redzu pār viņu nāvi.
595 Es jūtu: viņš bojā ies.
Es kļiedzu viņam: — Stāvi!
Tu uzmanies! —

Taču pirksti nebeidz staigāt,
Un ermonikas vēl skan.
600 Smaids neizzūd spēlmanim vaigā,
Kad saka viņš man:

— Ja pasaule kopā grūtu
Un zustu kā puteklis mazs,
Es tomēr vēl spēlmanis būtu
605 Uz savas ermonikas.

Mans mūžs ir īsāks par čukstu,
Mirt gribu es spēlējot,
Lai katra lieta man pukstu
Savu kapā līdzī dod.

610 Lai dzīvnieki siltumu savu
Man līdzī kā lakatu sveiž,
Lai tad kā stiklu man slavu
Zvaigznes nenāk un nesagriēž.

— Bet, spēlmani, es kur lai eju,
615 Vai lai mirstu tev līdzī? —
Spēlmanis, pacēlis seju,
Kā liesma pretim man trīc:

— Postā, postā tu biji agrāk.
No posta ārā smelts,
620 Saules dzeltēnā smakrā
Tagad tu celts.

Vai neesmu seno visu
Kā virvi tev nocirtis nost?
Skurbu un zemes risu
625 Vari kā rausī kost.

Par visu tu pacelts augstāk
Un paliksi tur.
Tava niecīgā plauksta
Brīnumu sevī tur.

630 Tu spārns, kas spēj tikai celties,
Un ceļu atpakaļ
Tavs sūrumš un niecība velti
Kaļ.

Kas cēlies par radītāju,
635 Auj zelta pastalas,
Var pasauli uzcelt kā māju,
Var zust kā nekas.

TUR PALIKŠU ES SEVI VIENS
LĪDZ GALAM VISU MŪŽU

- Mēs gājām no mājas mājā.
Viss nāca kā atbalss līdz.
640 Bij mēness par zābaku kājā,
Par sarkanu svārku rīts.
- Strauts gūlās par dvieli plaukstā,
Katls piepūties pakāpās,
Lai dvēseli savu vēl augstāk
645 Celtu pie mūsu nāss.
- Mēs bijām no visa brīvi
Kā lapas, kā vēji un gaiss.
Mēs rāvām sev līdzī dzīvi
Un pārkāpām visu, kas baiss.
- 650 Nekas mūs vairs nespēja sagrabt —
Ne nauda, ne sāpes, ne gods,
Viss, kas bij mīļš mums agrāk,
Šķita kā smagums un sods.
- Lai celms mūsu vietā domā
655 Un dzirnavas sviestu kuļ,
Visa mūžība mūsu somā
Kā pakampts mednis guļ.
- Mums ābolu — pilni grozi.
Sēnes sevi uz ceļa liek.
660 Neviens te nekā nevar grozīt,
Viss notiek, kā jānotiek. —
- Tā runāja spēlmanis. Kājā
Spēks ceļam bij allaž trīs.
Mēs gājām no mājas mājā,
665 Viss nāca kā sapnis līdz.

KAD MIERU REIZ SEV GŪŠU

Pie viena soļa otru siet,
Lai kājas allaž tālāk iet.
Vai saule aust, vai saule riet,
Svied, savu dziesmu tālē svied.

670 Aiz žoga maigas rozes zied,
Tur gaitu pārtraukt var mazliet.
Pie oša savu spieķi sliet,
Sev tumšu vīnu kausā liet,
Tad atkal tikai tālāk iet,

675 Pie viena soļa otru siet.
Vai saule aust, vai saule riet.
Svied, savu dziesmu tālē svied.
Svied.

680 Kur zilgmē zelta roze zied,
Turp tev kā pūkam mirdzot iet.
Vai saule aust, vai saule riet,
Svied, savu dziesmu tālē svied.
Svied.

Rimst āmurs smēdē kalējam.
685 Ko ceļam miegu kavējam?
Mēs kādās mājās ieejam
Un maura vidū spēlējam,
Ka visiem ļaudīm prieks.

Zib pāri taustiem spēlmanim
690 Kā skudras pirksti. Basi dim.
Skan alts kā zelta pulkstenim.
Tas ceļas pat, kas cisās slims:
Ir garām nāves miegs.

Tad ejam mājās. Saimniekam
695 Tur labvakaru pasakām.
Smags gurdums mūsu zābakam.
To mēs zem gultas paliekam
Un paši zeķēs paliekam,
Kā spēlmanim tas likts.

- 700 Galds. Azaidis galā. Kājas dip:
Tās visas jautri dejojot grib.
Pat tas, kas bija tikko klibs,
Nāk lokā. Kārās acis zib.
Kā dzīva koka kāja dip,
- 705 Un ceļ viņš balsi dikts.
- Sāk kaislu deju spēlmanis.
Kā zelta ripā griežas viss.
Neviens vairs neklimst noguris.
Prieks visu pieres skūpstījis.
- 710 Ris telpā smieklu plīvuris,
Ko ļaužu mutes smeļ.
- Jau daža laba meita skums:
Klāt pirmās dejas nobeigums.
Nes pilnu kausu alu mums.
- 715 Lai dēlis kļūtu īsti glums,
Mums smagā kausa nogulums
Uz grīdas jāizlej.
- Mēs darām to, un visi klieudz.
Kā sārta astra nobirst riets.
- 720 Gulst katrā rūtī ēnas zieds.
Vairs nečukst lūpas: neaiztiec.
Ap plecu smago roku liec
Un zilā dārzā ej.
- Te pēkšņi nama tēva balss
725 No dziļā stūra dārd: — Kas tas,
Kur mūsu saldās slaucējas
Tik ilgi krēslā kavējas?
Tev dejojot, dēls, prāts nenesas,
Pēc viņām tūlīt skrej! —
- 730 Dūc kambaris kā bišu spiets.
Pie griestiem dzeltēns lampas zieds.
Nāc, slaucēja, un kāju liec
Uz klona, kas ar alu liets,
To lūkot, vai tas īsti ciets
- 735 Un straujai virpai der.
- Aiz durvīm nozied smieklu šalts.
Uz sliekšņa pazib priekšauts balts.

Un ienāk meitas augums stalts.
Sejs tai kā rožu ledū kalts.
740 Uz klona nolīst gaismas palts,
Kur viņa kāju sper.

Kas gredzenu un mirtes vīs?
Sirds ievainota atkal dzīs.
Aiz pirmās maigi seko trīs,
745 Trīs meitenes un viegli trīs —
Kā būtu laukā sals.

Sniedz roku. Rindai galā stāj.
Jau nama tēvs ar roku māj.
Uz ceļa baltu drānu klāj
750 Sev spēlmanis un smaidīt stāj,
Kad atskan spēles balss.

Spēlmanis līganu deju
Iesāk. Es eju, jau eju
Skurbumā sarkušu seju.
755 Acīm pusatvērtām smeju.
Nemaņā līgo uz leju
Kājas. Es eju, jau eju.

Spēlmanis līganu soli
Attin kā dzīparu spoli.
760 Kurpe vairs nemana zoli,
Klājumā aizmirstu oli.
Spēlmani, pārāk man soli,
Lidinot līgano soli.

Pirksti iet lokanu skreju.
765 Spēlmanis līganu deju
Šalko. Es eju, jau eju.
Meita ar redzētu seju
Lēni sāk līgano deju.
Spēlmanim skats vērsts uz seju.

770 Pēkšņi cirtiens. Dziesma stāj.
Drānas nav, kas ceļus klāj.
Drāna, drāna zemē slīd.
Tur kā zelta lapa spīd.

Saļimst pirksti spēlmanim.

- 775 Tikai alts un basi dim,
Strauji rimstot. Vai tas viss?
Stāv kā stindzis spēlmanis.
Skatās, skatās, acis tric.
- Vai tas sapnis nācis līdz?
780 Jeb varbūt tas tikai māns?
Jēga, laiks — viss ir tik plāns.
Viegls, vārs un trausli kārns —
Zilās mušas pelēks spārns.
- Tikai mirklis visam tam:
785 Sitiens ķeblim rotātam.
Zibīgs acu uzmetiens
Tiem, kam kājas loka pliēns,
Un uz ķebļa spēlmanis.
- Pāva aste vaļā ris —
790 Ermonikas izliekums.
Uzzied katrs krokojums:
Mainīts solis liganais.
- Iesvelpjas kā cirtiens gaiss.
Ceļas draudot strīdīgs bass,
795 Līdz pat griestiem palecas.
Citas balsis virpo līdz:
Sūra kaisle, dziļa spīts.
- Straujā, trakā deja nāk
Telpā arvien varenāk.
800 Lokās meldija kā tāss.
Lec kā nazis, vaļā vāzts.
Kā ar liesmu kājas tver.
Visiem lūpas kāri dzer.
- Dīva deja, meldiņš dīvs.
805 Vai to dejojot prot kāds dzīvs?
Virpulī virs galvām šalc
Viņas versmā, skurbā šalts.
Sveša deja, meldiņš svešs.
Liekas, aizpasauli dveš.
- Ļaudis brīnā apstājas,
810 Dobji ierūcas: kas tas?
Kad no pūļa ārā slīd

- Staltā meita. Acis spīd.
Tā kā apreibusi šķiet.
- 815 Mute smeļ, un vaigi zied.
- Kur tas dīvais apmātums?
Līgavainim acīs tumst.
Iesāk īsu soli tā
It kā tilla lakatā.
- 820 Kāisli soli soli sper.
Liekas, savu soli dzer.
- Straujāka arvienu kļūst
Gaita. Sals un stingums lūst.
Meita rokas augšup ceļ —
- 825 Kā ar čūskām visus dzel.
- Arvien ātrāk kājas zib,
It kā notvert kaut ko grib.
Pēkšņi grieziens virpulī —
Acā, acā, alulī!
- 830 Meita, meita, kas nu būs?
Mātei vaigs vairs nenožūs.
Atkal kājas piesitiens,
Atkal grieziens. Nokūp pliens.
- 835 Pajūk sarkans, pajūk melns,
Pajūk nost no pelna pelns.
- Brunči, brunči — mākonis.
Sāk vēl trakāk spēlmanis.
Tausti raustās, tausti kliez.
Kāja plienu kopā triec.
- 840 Vai jau nav tas pārāk glums:
Līgavainim piere tumst.
Aplis vienā griezienā.
Mute vērsta kliezdzienam.
- Miglo uguns, miglo skats,
- 845 Miglo puišu lokam acs.
Loks kā suns, kas grasās kost.
Daudzi čukst: — Kāds kauns un posts! —
- Līgavaini, piesargies:
Rokas drīz par tālu ies.

850 Pūsis redz un zobus griež.
Pēkšņi dunci sijā sviež,
Vidū lec un meitu tver:
— Spēlmani, beidz! Labāk dzer. —

Zibīgs acu uzmetiens:
855 Tas nav tērauds, tikai siens.
Ermonikas sažņaudzis,
Sāk vēl trakāk spēlmanis.

Deja virpo, deja šķeļ,
Pāri bezdibenam ceļ,
860 Samin bēdu atliekas,
Lai vairs nepaliek nekas.

Velti pūsis meitu tur:
Liktenis līdz galam dur.
Elpu tverot, pūlis stingst:
865 Pūsim pļauka ausīs džinkst,
Meita brīva plienā slid —
Augums lokās, mute spīd.

Dzīve raibu audu auž.
Vērsis stipru sprostū lauž.
870 Pūsis uzgulst spēlmanim:
— Spēlmani, tev saku rimt! —

Zibīgs acu uzmetiens:
Tas nav tērauds, tikai siens.
Ermonikas satvēris,
875 Sāk vēl trakāk spēlmanis.
Met tās gaisā. Tver tās ciet.
Liek tām kūleņot un smiet.

Ļaudis trakā priekā klie dz.
Cepures pret grīdu triec.
880 Rokās saķeras pa trim
Tie par godu spēlmanim.

Liktenis līdz galam dur.
Pūsis, pūsis neztur:
Pūsis ermonikas tver,
885 Sviež un, cik ir spēka, sper.

- Ermonikas audums blīvs
 Iekunkstas kā cilvēks dzīvs.
 Puisi, puisi, kas nu būs?
 Mātei vaigs vairs nenožūs:
 890 Tas no sijas nazi tver,
 To līdz galam vaļā ver.
 Dziļā elsā saka bāls.
 Katrs vārds, kas rētai sāls:
 — Spēļu vīrs ir nelietis! —
 895 Pūlis drūms un sastindzis.
- Jauki smaida spēlmanis:
 — Draugs, tu maldies. Vai tas viss? —

P u i s i s.

- Nē. Tu vēl par agru smeji.
 Spēles ņem un projām ej,
 900 Ej ar labu, vēl ir laiks,
 Citādi... —
- Tumst tagad vaigs
- Spēlmanim. Viņš saka tā,
 Balss kā biežā lakatā:
 905 — Liecies mierā. Neaizskar.
 Saimnieks tikai izdzīt var.
 Tavai meičai, uzklausies,
 Neesmu pat piedūries.
 Spēlēt spēleju. Kā tad.
 910 Spēli neizliegs nekad
 Man neviens. Mans pavēlnieks
 Spēles skurbums, spēles prieks.
 Ļaudis, ļaunā neņemiet,
 Meita pati nāca diet.
- 915 — Tava spēle indīgs tvans.
 Līgava, kas dārgums mans,
 Apmāta. Tavs darbs tas ir.
 Nazim strīdus jāizšķir, —
 Puisis atkal neiztur.
- 920 — Kāda nazim daļa tur? —
 Atbild rāmi spēlmanis.
 — Visu izšķir liktenis.

- Dots, kas dots, un ņemts, kas ņemts.
Meičai dejot bija lemts
925 To, ko spēlēt man bij likts.
Velti tu uz mani pikts.
Meiča, tu un es, un viss
Tikai akls ierocis.
Viņu cilā dīvains spēks,
930 Ņem to dižums, tver to grēks.

- Vēji smiltis aiznesis.
Tumšās rozes novifis;
Bet, kas meičai asinīs,
Tas nekad vairs nezudīs.
935 Viņa mana, uguns mans
Skāris to kā skurbis tvans.
Velti viņu atraidīt:
Aizies šodien, atnāks rīt.
Loks, kā bijis, paliks liks —
940 Tā es vienmēr bezspēcīgs. —

P u i s i s.

— Nieki. Kas ir liktenis?
Lēmējs te — būs asmenis.
Izšķiries, vai nazi tvert
Vai uz durvīm soli spert. —

S p ē l m a n i s.

- 945 — Iešu. Liela tava spīts.
Tikai meiča nāks man līdz. —

P u i s i s.

— Meli. Viņa paliks te. —

S p ē l m a n i s.

- Tu kā caura karote. —
Varas nav tev, zudīs gods,
950 Prāts par daudz tev apmiglots. —

Paceļ spēles spēlmanis.
Ermonikas ķermenis
Ievaidas un sagulst kluss.

955 Meiča paceļ plakstienus.
Viss kā melnā tumsā zūd.
Dzīvs ir tas, kas arī trūd.

KĀ TRAKĀ SVELMĒ KALTIS SIENS TIK TĪRS UN VIEGLS BŪŠU

Iedegas kā zvaigzne acs.
Pamirdz rokas aizskarts mats.
Pakampj kaktā lakatu,
960 Māte čukst: — Vai tiešām tu ... —

Atbild meita. Lūpas trīc:
— Jā, es iešu viņam līdz.
Iešu turp, kurp viņš man tiks.

— Nē. Nekad tas nenotiks! —
965 Puisis dusmās iebrēcas.
Delnā iegulst nazis ass.

Pūlis drūms un sastindzis.
Kalnu paceļ puteklis.
Blakus puisim meita stāv,
970 Pieskaras un saka: — Klāv,
Sals no lapas lapu šķir.
Tu. Tā lemts, man jāiet ir.
Neesmu es vairāk es,
Esmu kā bez dvēseles.
975 Ne man mīļš te kas, ne dārgs.
Tu kā vecs un nomests svārks,
Trauks, uz zemes izlijis.

Klāv, kas bijis — izbijis.
Kas par sievu es tev vairs.
980 Mani kveldē uguns kairs.
Mani tirda tāla balss.
Varbūt tas mans posts un gals,
Bet tā lemts, man jāiet ir.
Sirds no viena otru šķir. —

P u i s i s.

985 — Kauču tu bez dvēseles,
Tevi neatdošu es.
Kas man pieder, tas ir mans,
Katrai kazai ir savs gans.

- Labi. — Meitai pazib skats:
 990 — Dari, kā nu zini pats. —
- Iet uz durvīm spēlmanis.
 Meitas solis līdzī ris.
 Es aiz viņiem stāvā gurd.
 Melna ēna pāri spurdz.
- 995 Paver durvis spēlmanis.
 — Stāt, — klieudz puisis aizsmacis.
 — Saņem to, ko sirds tev grib. —
 — Glābies. —
 Nazis gaisā zib.
- 1000 Vienā mirklī gluži viss
 Pieklūp sliekšnim spēlmanis.
- Kas tad mani pēkšņi grūž?
 Vai tas vējš, kas ārā pūš?
- 1005 Kad jau nazis gluži klāt,
 Nav man sev ko priekšā klāt.
 Krūtīs grūdiens. Sejā tvaiks.
 Nozied gaisma. Stājas laiks.
 Kaut man roku dotu kāds:
 Savāds gurdums miesu māc.
- 1010 Pūlis trako, pūlis klieudz:
 — Saimniek, puisī važās liec! —
- Vāri čukstu: — Neaiztikt:
 Tā bij nolemts, tā bij likts. —
- 1015 Telpa dunēt sāk kā zvans.
 Elpā ieplūst smaciņš tvans.
 Migla. Tikai meičas skats,
 Rokas aizskarts sarkans mats.
 Kur es viņu redzējis?
 Migla. Balta lapa ris.
- 1020 Melnas svītras pamazām,
 Sākumā kā ezers rāms,
 Līgo. Vairāk, vairāk. Līdz
 Lapā meiča dejā trīc.

1025 Tāds tavs, meiča, noslēpums!
Noplok svītru viļņojums.

Tikko tumsā pazūd viss,
Pamostos. Balts zirneklis
Mirdzot pāri lapai skrien:
Viss ir bijis sapnis vien.
1030 Meiča. Ķeblis. Spēlmanis
Sēd tāpat kā sēdējis.
Celis ermonikas tur.
Meičas stāvs kā zvaigzne dur.
Nespēj aiziet tie nekur.

1035 Viegla ogle, papīrs plāns:
Viss tas bijis tikai māns.

Tomēr pirksti neztur.
Ogles svītrām pieskaras.
Nobirst svītras ziedīņš mazs.
1040 Blakus papīrs miglojas.
Kur ir siltums? Izdzisis.
Skurbā elpa, asinis?
Nav. Ir tikai iedomas.
Bet kas sirdij vairāk sver,
1045 Katra laimei dziļāk der —
Varbūt šķitums gaisīgais,
Cīrulis un zilais gaiss?

Dažreiz labāk pacelties;
Kad par daudz viss sirdī liess,
1050 Svīed pats sevi augstumos,
Tas tev jaunu dzīvi dos.
Kāpnes, lai uz viņām stāt,
Piecel bezgalībai klāt.
Lapā atdzīvosies viss.
1055 Svītras tā kā asinis
Kūpēs. Jautrais spēlmanis,
Savu stingu aizmirsis,
Staigās atkal tālumos.
Ermonikas vizuļos.
1060 Ermonikas skurbas sauks.
Pretim celsies katrs augs,
Zvaigznes, vēsma, puteklis.

Vienā elpā saplūdis,
Pretim celsies viss.

- 1065 Viegla ogle, papīrs plāns.
Vai tas bij vien tikai māns?

- Varbūt tagad skatu es
Neesošas pasaules,
Kas ar sāpēm pāri list?
1070 Sapnis, tikai tas bij īsts.
Istāks vēl par plaukstu man,
Ielu, kas aiz loga skan.
Kas to teiks? Kas esmu es?
Mirklis? Mazāk? Palodzes
1075 Viegla ēna? Puteklis?
Varbūt. Tas man jāzin viss.

- Laiks, nāc, ceļu vaļā šķir!
Vai šī lapa lapa ir?
Vai šī meiča, spēlmanis
1080 Tikai mazliet apbiris
Trauslas ogles lidojums,
Mana prāta noslēpums?
Vai šī lapa iedomas,
Vai šī lapa nav nekas?
1085 Krāpts es. Pievilts. Aizskalots.
Viss, kas dots, bij sapnī dots.

- Kur tad viņi abi ir?
Laiks, nāc, ceļu vaļā šķir!
Man tie abi jāatrod,
1090 Lai tie savu elpu dod,
Savas sirdis pretim sniedz.
Dzīve kļūs viens vienīgs zieds.

- Līganu, lokanu deju
Dzirdu. Es eju, jau eju,
1095 Pavēris pasaulei seju.
Mākoņi izpeld uz zveju.
Zvaigznes sāk mirdzošu skreju,
Slēpdamās pazib uz leju.
Pretim es eju, jau eju.

1100 Mēness liek sudraba soli,
Zeltā vērš ceļmalas oli.
Ezeru ņem sev par zoli.
Dzirnavu ratu par spoli.

1105 Man, liekot sudrabā soli?

Līganu, lokanu deju
Dzirdu. Un eju, es eju,
Pārvērdams dzīvi un dzeju.
Pakampis ezerus, eju.

1110 Pakampis kalnus, uz leju
Nesu un dziedādams smeju.

PILNS SMARŠU UN PILNS ŽOŽU

- Nekā es dzīvē neredzēju:
Es sevi aizmirst nevarēju.
Bet tagad, pilns ar alku spēju,
1115 Es dzirdu pat, kā jumti kūst,
Kā pakši silto rīta vēju
Uz mežaraga māca pūst.
- Sev vaicāju: vai sapnī biju?
Es sevi attinu kā dziju
1120 Un pirmo reizi pasmaidīju,
It kā man jauks kas būtu teikts.
Un tad es atkal ieraudzīju,
Kas darāms vēl un kas jau veikts.
- Ar gaismu plaukstā kāpu lejā.
1125 Vējš savā nevaldāmā skrejā
Kā rūsgans putns šalca sejā
Un meta dzirkstis mākoņos.
Tie kūpot stājās trakā dejā
Un zuda sārtos tālumos.
- 1130 Vējš mani pacēla kā skaidu.
Es atraisīju savu smaidu
Un tad ar atvēzienu slaidu
Bezgala tālos klajumos
Kā zvaigzni viņu projām laidu —
1135 Varbūt tā manu mieru dos.
- Arvienu tālāk gāju laukā.
Es grāvjos izplūdu kā traukā,
Es ieslīdēju katrā augā,
Es biju katrā kukainī
1140 Un lietus brāzienos, un aukā
Es gulēju kā atzveltnī.
- Reiz stājās ceļš pie viena kroga.
Man pēdās ņirba zelta sloka.
Aiz kakla tvīka meža oga,
1145 Un taks zem kājām bija slikts.

Es galvu piebāzu pie loga:
Bij kroga telpā troksnis dikts.

Tur vīri dūres gaisā svēra,
Uz oša galda zeltu bēra,
1150 Ik brīdi kausus plaukstās tvēra.
Un putas gulēja kā svins
Uz viņu lūpām, kad tie dzēra.
Man šķita: viņi kāzas svin.

Es durvis atspēru ar kāju.
1155 Bij telpa pilna dūmu sāju.
Es trakos vīrus uzrunāju:
— Vai drikstu galā atsēsties? —
Tie atteica ar smaidu vāju:
— Ja nav par karstu, atsēdies. —

1160 Kad simtais kauss pie lūpām nāca,
Dažs labs jau sen zem galda krāca.

Kā kūlus viņus kopā vāca
Pats saimnieks, sitējs pārbaudīts.
Tad spēlmanis pa durvīm nāca
1165 Un viņam skaista meita līdz.

Stāvs lēcienam uz priekšu lika.
Aiz pleca ērmonika tvika.
Bij drūmā seja skarbi sika
Un āda dzeltēna kā siers.
1170 Tam acis bezgalībā slika
Un lūpas skāva dīvains miers.

Vai tas tā bij, vai tikai šķita:
Aiz viņiem dobji durvis krita.
Zvans nevietā kā drebot sita.
1175 Pie sienas pulkstens apstājās.
Un satraukums, kas manī mita,
Man elpā iemetās kā kāss.

Bij baigums viņu solī slaikā
Un dīvains spožums abu vaigā,
1180 Kad gaismas zeltītajā tvaikā
Tie krogam vidū apstājās.
Kā bailēs zosis sāka klaigāt,
Un avis žēli iebēcās.

- Es skatījos: tie abi bija.
 1185 Tiem pāri savāds klusums lija.
 Kad tie ar mani skatus mija,
 Man šķita: viņi sarāvās.
 Un it kā neredzama dzija
 Ap visiem trim mums apvijās.
- 1190 — Nāc, meita, dejo! — vīri kļiedza,
 Cits citam viņu skūpstīt liedza.
 Tās priekšā savas galvas lieca,
 Kā būtu augsta dāma tā,
 Un klonā vara naudu trieca,
 1195 Kas bij vēl dažam kabatā.
- Ap galdu veikli meita gāja.
 Ar roku katram viesim māja.
 Kā roze smaršoja tai kāja
 Un prātus reibināja mums.
 1200 Kalps paklāju uz klona klāja —
 Tas bija dzeltēns, smags un glums.
- Tur meiča iespurdza kā irbe.
 Ap viņu telpa dzirkstīs ņirba.
 Kā nevaldāma zelta virpa
 1205 Tā vidū segai iedegās.
 Mums locekļi un prāti tirpa
 Un elpa lidot apstājās.
- Dažs uztraukumā baigi sēca.
 Dažs, sīki drebot, augšup lēca.
 1210 Cits noliecies kā aizšauts brēca.
 Un sita plaukstas skurbā līdz.
 Pats saimnieks vērša balsī rēca.
 Tam zobos dega zelts kā spīts.
- Ak, ermonika, tavu spēli!
 1215 Dievs tev bij devis savu mēli.
 Kā paradīzes augļa šķēli
 Tur tevi rokās spēlmanis.
 Tu saldu aizmiršanos vēli,
 Lai tavā balsī pazūd viss.
- 1220 Pie galda, alus traipiem klātā,
 Es sēdēju kā vanags krātā.

Man vienmēr dziļāk urbās prātā
Šī meita un šis spēlmanis.
Kur, kādā krogā nemazgātā
1225 Es būtu viņus redzējis?

Nē. Atcerējos. Pēkšņi šķīvi
Es metu. Visi kļuva divi.
Tad uzlecot es kļiedzu sivi:
— Šī meita un šis spēlmanis,
1230 Es teikšu, vīri, tie nav dzīvi,
Tie tikai mūsu māneklis. —

Man visi vīri apkārt stāja.
Tie uztraukumā mani rāja:
— Ko traucē? Viss tik jauki gāja.
1235 Vairs spēlēt negrib spēlmanis.
Ko lai mēs darām? Tālu māja.
Tu ļauni jokot pieradis.

— Es viņus abus labi zinu.
Es viņiem ilgi pēdas dzinu.
1240 Šai loksne, pārsietā ar linu,
Man lielais pierādījums klus.
Tas gaida, lai es vaļā tinu
Līdz galam viņa skāvienus.

Reiz viņi snauda šinī lapā,
1245 Kas maigi mirdz kā saulē kapars.
Lai abas manas rokas kapā,
Ja viņu svītras vēl tur blāv.
Nav viņu vairs šai baltā kapā:
Te krogā viņi abi stāv.

Tos nespēj valdīt loksne plāna.
Kā velnam izrauti no sāna —
Tie apkārt skrej un visu gāna.
Mans uzdevums tos notvert ir,
Lai atbrīvotu jūs no māna.
1255 Nāc, saimniek, lapu vaļā šķir!

— Nu, — kļiedza saimnieks balsī skaļā.
— Ja tiesa tas, es suņiem gaļā
Tos samalšu. — Un lapu vaļā
Ar rupjiem pirkstiem rāva bāls.

- 1260 Bij lampas gaismā vāri zaļā
 Tam lūpas baltas tā kā sāls.
- Lai atkrīt mums no kauliem miesa,
 Kļūst seja kraupaina un liesa,
 Ja tas, ko saka viņš, ir tiesa. —
- 1265 Klieudz niknā balsi spēlmanis:
 — Mēs esam nabagi kā liesa,
 Gods tomēr nav mūs atstājis. —
- Kad saimnieks lapu vaļā rāva,
 Dažs cirvi rokās ciešāk skāva.
- 1270 Cits durvīm bultu priekšā šāva,
 Lai viņi slepus neaiziet.
 Pie krūtīm meitas rokas kļāva
 Un miedza bailēs acis ciet.
- Uz galda lapa vaļā bija.
- 1275 Tai malu saimnieks noskūpstīja.
 Tad visu lēni apskatīja.
 Un kļuva vaigā drūms un kluss.
 Tas, ko viņš lapā ieraudzīja,
 Tam brīnā skāva locekļus.
- 1280 Uz lapas gūlās gaismas stari.
 Kā mirdzoši un plati zari.
 Vīrs vīram sauca: — Lapā arī
 Tie tomēr ir — tāpat kā te.
 Teic, kā tu izskaidrot to vari,
- 1285 Tu, nekaunīgais lielmute!
- Viņš, — spēlmanis kā apmāts kliezda.
 — Viņš man un meičai darbu liedza.
 Kā apgānītus naktī trieca,
 Pats nešķīsts. Viņš ir jāsit nost! —
- 1290 Un cirvi man pie kakla lieca,
 Lai varētu bez kļūdas kost.
- Vai tas var būt, — es šņācu klusi,
 — Ka lapa mani piekrāpusi? —
 Kāds, pagriezies uz manu pusi:
 1295 — Mums, — kliezda, — strīdus jāizšķir.
 Kam tava balss kā aizsalusi?
 Tavs pierādījums, kur tas ir?

— Es gribēju mums tikai labu, —
Vēl atrūcu un tvēru lapu,
1300 No alus stūros viegli slapju:
Bij lapā melnais zīmējums.
To skatīju kā savu kapu.
Viss sāka acis ātri tumst.

Vien atlika man strīdu iesākt:
1305 — Nāc, spēlmani, ar mani tiesā.
Teic — vai tu biji savā miesā,
Kad gājām toreiz klajumos?
Vai bij tev tava seja liesā
Un zelta saule zābakos? —

Spēlmanis.

1310 — Lai es par krupi apkārt klīstu,
Par dadzi izaugu un vīstu —
Es tevi tādu nepazīstu.
Nē. Tu man esi gluži svešs.
Viens tikai tiesa: tevi nīstu —
1315 No tevis dīvains baigums dveš. —

Es.

— So lapu tomēr labi zini —
Tāpat kā to, ka uzzied līni,
Ka nobriest pākstis, ko tu šķini,
Ka lakstīgala naktī dzied,
1320 Bet mani, mani neatmini.
Vai vēl man pastāstīt mazliet? —

Spēlmanis.

— Nē. Pēdās mums reiz cilvēks skrēja.
Tam brūni suņi apkārt rēja.
Viņš sauca mūs un jautri smēja.
1325 Tas bij kāds rūsgans māksliniēks.
Viņš ņēma mūs un uzzīmēja.
Tā ir šī lapa, viņa prieks. —

E s.

— Tad tā. Un tu no lapas cēlies.
Tu bezgalīgā spēkā smēlies.
1330 Tu divi pusēs sirdī šķēlies
Un nāci mani modināt.
Vien tagad naivi noliegt vēlies
Pat to, pie kā tu bijis klāt. —

Spēlmanis.

— Ja vara ir, ņem manu plecu:
1335 Es tevi pirmo reizi redzu,
Es rokas acīm priekšā sedzu,
Lai tevi saskatītu. Nē.
Es skatu tikai seju vecu:
Tā mana māte kapenē. —

E s.

1340 — Kam jāatceras mulķa aita:
To dzīvē atgadās bez skaita.
Bet puisī, kas, pilns kāra naida,
No sijas nazi izrāvis,
To krūtīs tev ar nāvi laida,
1345 Vai to tu arī aizmirsī? —

Spēlmanis.

— No zvaigznēm saslauka ar slotu
Nakts Piena Ceļu apmiglotu.
Es visu atcerēties protu:
Nav gadījies man puisis tāds. —

E s.

1350 — Es ticētu, ja meitu dotu
Tu man. Te mielasts būtu klāts. —

Spēlmanis.

— Vai redzi tumsā zvaigzni spožu?
Tā ir šī meiča. Neatdošu
Es viņu pat pret pili košu,

- 1355 Kaut sastapu to ceļmalā:
Es lepno pili nodzīvošu,
Un tad būs bads un nāve klāt. —

E s.

- Šos vārdus sev ar baudu šķinu.
— Kā lai es tevi neatminu!
1360 Tu nāves vairies — to es zinu.
Tik šoreiz tev vairs neaiziet.
Es ilgi beigu nazi trinu.
Vai uzgaidīt ar to mazliet? —

Spēlmanis:

- Ko vēlies vēl, es nesaprotu.
1365 Vai tu man likts par kādu sodu?
Ja gribi, ņem, tev visu dodu:
Šo gredzenu, kas zeltā liets,
Šo dejai izmācīto odu,
Vien mani mierā, mierā liec! —

E s.

- 1370 — Par maz. Tu domā — projām iešu?
Nav tev, ko aizdzīt, tādu piešu.
Es tavā vietā nāvi ciešu.
To saku, lai te visi dzird.
Es tavu elpu savā liešu,
1375 Lai varētu tu pats reiz mirt.

- Jūs. — Vārds man tā kā zibens spēra.
— Gaiss izslāpis to kāri dzēra.
Tas asmenis, kas mani tvēra,
Bij viņa krūtīm naidā sviests.
1380 Jau vīri mutes lāstam vēra,
Te pēkšņi saimnieks pārskaities:

- Tu miris, — rēca. — Kas to saka?
Lai mana sieva paliek traka,
Lai piemetas man seska smaka,
1385 Tu dzīvs, tu esi gaužam dzīvs!
Ar veldzi pilns kā dziļa aka,
Tavs katrs vārds kā uguns brīvs.

- Es tevi uzņemu ar prieku.
 Vai lai es cauri krogam lieku
 1390 Tev izvilkt sudrabetu diegu,
 Un tu uz viņa kāpsi drošs,
 Lai pastaigātu mazu nieku?
 Būs atalgojums, zvēru, spožs.
- Lai kļūst man gurns par zirga loku,
 1395 Es pats par drausmīgāko spoku,
 Ja šādu brīnišķīgu joku
 Es būtu dzirdējis vēl kur.
 Es smieklos apgāzīšu krogu.
 Nudie. Lai kalpi mani tur.
- Tu esi vīrs ar lielu varu
 1400 Un nevaldāmu, brīvu garu.
 Ko tevis labā lai es daru?
 Vai cepu tītarus un pīles
 Vai mēnesi ar saules staru,
 1405 Vai paradīzes rožu zīles?
- Vai lai par zvārguli tev skanu?
 Es būšu tev par blusu ganu.
 Es galvu tavā priekšā klanu,
 Tu, lielais, lielais joku kungs,
 1410 Un visus kalpus kopā zvanu,
 Lai tevi dzird un smieklos kunkst.
- Kas tā par asprātības zību!
 Es smējos pats pret savu gribu
 Un tikko nepārlauzu ribu:
 1415 Šis tev ir nepārspējams joks.
 Te smieklos kļūs par sīku stību
 Pats visu varenākais koks. —
- To teica kāds. Un citi arī
 Man priekšā noliecās kā zari.
 1420 — Ar mums tu visu darīt vari, —
 Man šļupstēja kāds dzērājs sirms.
 — Ja sievietēs mūs pārvērst vari,
 Tad mani pārvērt visupirms. —
- Ko iespēj saplosīta bura?
 1425 Sirds mana dziļās sāpēs gura.

— Par ko jūs īsti mani turat,
Vai tas, ko ciešu, nav nekas? —
Tad, kļūdams ass kā zivju spura,
Vēl kļiedzu es: — Jūs — paliekas. —

- 1430 Kā lēkmē tie vēl vairāk smēja
Un ņirgājās, ko katrs spēja.
Cits smejojot gaudoja, cits rēja,
Dažs krita zemē lokoties.
1435 Tam alus kausus virsū lēja,
Lai varētu viņš atjēgties.

- Es stāvēju kā skarbā salā,
Te meita, kas līdz šim bij malā
Pie oša galda viņā galā,
Kur smalka krēsla pāri lās,
1440 Ar knipām skaisto pirkstu galā
Kā bulta vidū iešāvās.

- Bij viņa lokana un spēja —
Kā izausta no asa vēja.
Tā mani mēdija un smēja
1445 Ar savām gurnu kustībām.
Tai ermonika līdzī skrēja
Ar visu balsu dzēlibām.

- Man acis aizdegās kā sārti.
Viss manī pavērās kā vārti.
1450 — Vai manas ciešanas un vārdi, —
Es kļiedzu, — tiešām tikai joks?
Vai tikai lemess spēj jūs ārdīt
Un jūsu prātu locīt koks?

- Viņš ciešot, — saimnieks ņirgas āva,
1455 — Lai manu galvu pāršķel āva,
Lai nokritu no kubla stāva
Un palieku uz vietas mēms,
Tad ciešanas jūt arī rāva
Un zirņu laukā izkārts ķēms.

- 1460 Mēs viņu celsim augstā godā.
Mest stirnu lielā gaļas podā,
Vērt zelta zarus katrā slotā,
Lai grezniem svētkiem pošas viss;

- Jums viņu cildināt un godāt:
 1465 Viņš būs mums joku karalis.
- Lai muca alus nāk par balvu.
 Šurp mēтели ar āža spalvu,
 Mēs rozēs liksim viņa galvu
 Un viņā kājas mazgāsim.
 1470 Ciet logus aizliesim ar alvu,
 Lai viņš no vēja nekļūst slimš. —
- Var saulei atņemt saules staru,
 Var auzai nozagt zelta skaru,
 Bet ko lai iesāk viens pret baru,
 1475 Ko lauzt var tikai degošs sērs?
 Es galdu apgāzu ar sparū,
 Kur aizstājos kā vajāts zvērs.
- Tie pāri oša galdam lida,
 Zem kājām dārgi trauki šķīda.
 1480 Ar vīnu applūdusi grīda
 Bij slidena kā rožains stikls.
 Pilns kaislibu un jautra spīta,
 Skats viņiem bija tumšs un mikls.
- Galds sabirza kā viegla klija.
 1485 Kad viņi gluži klāt man bija,
 Tie vairs pār sevi nevaldīja —
 Tāpat kā nelaime un posts.
 Svārks sakampts pārtrūka kā dzija
 Man, kad no viņiem izrāvos.
- Jūs varat zaimot savu Dievu
 Un savu sātanu tāpat.
 Jums gan par izsmieklu un nievu
 1490 Es nebūšu nekad.
- Jums manas ciešanas un vārdi,
 1495 Es labi redzu, tikams joks.
 Tad nāciet: vaļā mani vārti,
 Līdz galam atrauts ir mans logs.
- Se, ņemiet, kas no manis paliek.
 Bet pats es — dvēsele un gars —
 1500 Jums pāri degšu. Lauztiem paliem
 Tā pāri kvēlo saules stars.

Jūs esat šauri savos priekos.
Un jūsu sāpēm sāpju trūkst.
Es visiem jums bez prāta liekos,
1505 Jo jūsu prāts jums smags kā jūgs. —

Kad viņi atkal mani tvēra,
Es tikai pasmaidīju vairs.
Kāds manu muti ilgi dzēra,
— Un plakstos gūlās smagums kairs.

1510 — Viņš miris, — kļiedza tas, kas galvu
Man bija rokās satvēris
Un manos matos ģeķa spalvu
Kā kvēlu rozi iespraudis.

— Viņš miris, — teica visi lēnām
1515 Un mani noguldīja tad
Uz klona blakus smagām ēnām,
Lai neceltos es vairs nekad.

Tur gulēju es kluss un mierīgs.
Un visi laudis skatījās,
1520 Kā man pie krūtīm un ap pieri
Maigs spožums kāri iedegās.

Tai pašā vietā, kur bij sapnī
Man nazis dziļi iedzēlies,
Ar liesmu iesarkanu apņemts,
1525 Tas bija atkal atgriezies.

Ass kvēloja. Un viņa spožums
Bij kļuvis visai pasaulei
Par neredzamu zelta grožu,
Lai, sevī jūgta, tā nu skrej.

1530 Kas robeža? Tas tikai sākums.
No savas nāves nevairies.
Tu paver durvis, atcel vāku:
No jauna viss ir iesācies.

Ists, ko tu izdzīvo ar jēgu.
1535 Ists, kas ir sapnī izsapņots,
Ja viss tas tvertis ar tādu spēku,
Kam bezgalīgums klātu dots.

IZSKAŅA

- 1540 Paradīze, saldā mala,
 Medus maize, rožu sala,
 Tālē redzu tavu seju,
 Līkums es tev pretī eju.
 Ausī pogā lakstīgala.
 Maniem soļiem nebūs gala.
- 1545 Paradīze, smaidu mala,
 Tavas mājas visas sniegā,
 Maigi rožainā un liegā,
 Ir tik vieglas, ka tā pakārt
 Debesīs kā zilā akā
 Var kaut kurā trauklā diegā.
- 1550 Paradīze, klusā mala,
 Kad es reiz pie tevis būšu,
 Vai es tur uz mūžu kļūšu:
 Vējš, kas rozes vaļā raisa,
 Pūkas, kas no dzidrā gaisa
 1555 Sev uz sauli tiltu taisa?
- Kam tu, saldā roze, vīsti?
 Sirds, kas tu gan esi īsti:
 Putns, ieslēgts manā elpā,
 Spārns, kas meklē otru telpā,
 1560 Saules skūpsts vai sārta pūka,
 Zvaigznes stars, kas pušu trūka?
 Es bez tevis būtu mierīgs.
 Nolicis uz sliekšņa pieri,
 Visu sev es cauri laistu,
 1565 Līdz bez atmaņas pats gaistu.
- Paradīze, labā mala,
 Paņem manu rūgto sirdi,
 Paņem manu naida kāri:
 Tu jau plūmes skanam dzirdi,
 1570 Sēklu lidojam kā spāri.
 Pārvērt dziesmā purva irdni.
 Mākoni kā medus kāri
 Ņem un manās lūpās ieliec:

- Būs man medus lūpās ieliets.
1575 Zeme kļūs kā plūme salda,
Ko tu liksi man uz galda.
Mūžība, uz putna pūkas
Sēdot, spēlēs man uz dūkas.
1580 Nebūs sāpju, nebūs laika.
Gadi pilēs man uz vaiga
Saldām lāsēm.

Maigos tvaikos
Viss, viss bezgalībā zaigos.

- 1585 Paradīze, ilgu mala,
Sirds bez tevis vienmēr sala.

- Paradīze, saldā māja,
Rožu elpa, bites kāja —
Kur tā zilgmē staigāt gāja,
Pēdu vietā pārslas māja.
1590 Viņai griestu zelta sija:
Tulpes kāts un smalka dzija,
Stars, kas elpa kādreiz bija,
Sāpe, kas mums sirdī dzija.

- 1595 Paradīze, mana māja,
Medus lāse, blusas kāja —
Kur tā zilgmē dejojot gāja,
Pat ir pūku neatstāja.
Sliekšnis — viegla zelta klija,
Rūtis — lietus, kas reiz lija.
1600 Krāsns — tā lāča ķepa bija,
Ko tam medus nomānija.

- Ne tur ēst, nedz dzert kam gribas:
Pietiek tur no saules zibas
Un no mēness rožu cibas.
1605 Rūpes sēd tur kaktā klibas.
Gadi kūst kā pārslas sauļā.
Un no prieka pārāk straujā
Tikai sirds pēc sāpēm taujā.
Kur tu ņemsi mieru kaujā?

- 1610 Siltā, saldā ziedu vējā
Sirds kā likta spārnā spējā,
Ķiršu sēkla rita sējā,

Rūgta smarša burvju tējā —
Sirds, kur lai es tevi lieku?
1615 Zeme paņem sārto slieku.
Saule aiznes zilo sniegu,
Lēpu lapas vēsmu liegu.

Sirds, kur lai es tevi lieku?

Skūpstu — to var atdot citam,
1620 Lāses — tās var palaist ritam,
Tikai tevi mūžam sitam
Jutu dzīlē es bez mīta.
Kaut man tikai mirkli ļautu
Tevi laist kā zelta šautru.
1625 Sauli es sev kājā autu,
Visu bezgalību skautu.

Sirds, tu esi mana izkopts,
Tu man drosmi saplēs driskās,
Tu no nāves neļauj izkāpt.

1630 Sirds.

Mana laime, mana moka,
Manu sapņu zelta sloka,
Zieds, ko mēness gaisma loka,
Iedoma, māns zila zelta,
1635 Puta, man no jūras smelta,
Sārta plūme, pušu šķelta,

Sirds.

Velti mana mēle taujā,
Izkūst viss kā lāse saujā.
1640 Tikai sirds sāk sāpi straujāk.

Sirds, kur lai es tevi lieku?
Draugi paņem manu prieku.
Nomods manu sapni liegu.

Aiziet ziemas vēji asie.
1645 Cīrulim pēc saules prasiet.
Tikai es ar tevi sasiets.

Sasiets mezglā, ielikts lāsē.
Bezgalība zvaigznes kāšē
Debesīs kā milzu vāzē.
1650 Zili, neredzami maisi,

Pasaules un tālie gaisi.
Zieds var nolūzt, zivs var aiziet,
Es no tevis, sirds, ne mirkli:
1655 Tu man iedota par irkli,
Iedota par spožu dzirkli.

Parādīze, mana māja,
Laimes vizma, tulpes kāja,
Brūces sevī klusi krāja
Un ar skūpstu mani klāja.

1660 Parādīze, mana māja.

A. ČAKA DZĪVES LAIKĀ
NEPUBLICĒTIE DZEJOĻI

THE
A. C. & S. PAPER CO.
REPUBLICAN THE PAPER CO.

KĀRLIM BALTGAILIM

MOTO

*Vai nav vienalga, ko tu sācis?
Viss iznīkst, ceļos krīt un trūd.
No sievietes tu esi nācis,
Un sievietē tev jāpazūd.*

Tu lēnām atsakies no baudas,
No ēdieniem un katras naudas,
Tu topi neredzams un astrāls;
Vien galva spīd kā balta astra.
5 Bet, pirms Tu citos garos zūdi,
Pirms rozēs ziedēs Tavi trūdi,
Vēl skūpstī meičas, iedzer šņabi,
Un varu zvērēt — būs Tev labi.

DZIVIBA

Ja dvēsele svārstās un solis top glums,
Atceries — dzīvot ir pienākums.

Lai cik tev skumji, lai kā tev iet:
Lūpas slēdz spītā, strādā un ciet.

- 5 Vien sāpēs cilvēks kļūst īsti dzīvs,
Pārkāpj pats sevi un paceļas brīvs.

Lai remdinātu bēdu,
 Kā suns es zāli ēdu.
 Es dienām sēdu,
 Kur vaivarāju daudz,
 5 Pat strautā rokas lieku.
 Sirds tomēr nejūt prieku.

NAKTĪ UZ SKVĒRA

- No staba spuldze
kā zelta ola
spīd
cauri skvēra liepu lapām,
- 5 un tīrā gaisma
uz tuvā sola
krīt
lielām, sārtām dadža lapām.
- 10 Snauž naktssargs vārtos
uz tukšas kastes
un
sapņos meklē savu pīpi;
- no spuldžu stāviem
kā slaidas astes
15 slīd
pāri ielai ēnas slīpi.
- Virš galvas zilgme
kā sapnis maiga
tur
20 milzu ripu zelta siera.
- Kur dienā bērnu
un putnu klaiga,
tur
viss pilns zila miera.
- 25 Aiz soliem krūmos
un maigā zālē
trīc
lielām lāsēm vēsā rasa,
- un katra skaņa
30 kas izaug tālē,
trīc
gaisā neparasti asa.

RĪGA

IESKAŅA

Aiz mežu puduriem un tāliem smilšu purviem,
Kur mūžam vaivari un zila sūna augs,
Tu pēkšņi pacelies kā manu sapņu burve,
Un tava miesa mirdz kā saulē zelta trauks.

- 5 Tu, mana pilsēta, ar savām ielu aizām
Un slaidiem bulvāriem, kur liepas sauli lūdz,
Tavs katrs akmenis man smaršīgs kūp kā maize,
Sirds katru spuldzi sev kā zelta astru plūc.

- Tu, mana pilsēta, pie taviem vārtiem ceļos
10 Kā sieva grēcīga man elpa lēni slīd;
Tad atkal sevi ņem un aiziet tūkstoš ceļos,
Līdz augstu pāri tev kā rožains debess spīd.

- Tu, mana pilsēta, liec man uz plakstiem roku,
Lai acis man vēlreiz kā senāk sapņot var,
15 Lai tavā dvēselē es redzu augam koku,
Kas kvēl kā samtains pāvs un tālo zilgmi skar.

VINAKAUSS

Ko es daru? Kas esmu es? Agrāk,
Kad man patika futbols un Sellijs,
Niels bij otru sagrābt kā lelli
Un tam dūri pabāzt zem smakra.

5 Skaji uzsaucu katram: «Ko gories!»
Pāri priekšzobiem spīdoši spļāvos,
Ēdu saulenes stopiem un kāvos.
Tas bij toreiz.

Tagad?

10 Logu rūtis klāj tumsas lakā.
Manas kājas un sirdi klāj lakats.
Pats es jūtos kā savītis ābols.
Kad par grūtu, ar atmiņām lāpos.
Bet cik ilgi?

15 Man uz galda spīd vīnakauss zilgi.
Es šai esmu dzīvē kā rasa.
Tad man pēkšņi šis vīnakauss prasa:

Tu, drūmā, bezsāta aka,
Kad tu izdzēri mani vakar,
20 Ko ar pirkstu uz sienas tu vilki?
Varbūt pārvērst man sirdi par smilgu?
Ko es vilku?

To,
Ka izdzerdams tevī un manī
25 Dziļi pavērās tukšums briesmīgs.
Man uz rūtīm beidz tramvajs zvanīt.
Tevi projām aizvāks kāds viesmīlis.
Mani?

Pacels šaubu un niecības iesmi
30 Tā kā tvanainu karogu telpā;
Un tā sadegs cilvēks liesmās
No pārāk liela sūruma savā elpā.

ĀBEĻZIEDS

Kur robots slēģis blakus logam
Un asfalts nav uz ielas liets,
Likst pāri brūnam koka žogam
Pie zara smaršīgs ābeļzieds.

- 5 Es ņemu to ar visu zaru,
Kas nemanot kā elpa lūst,
Un tad ar lūpām ziedu skarū,
Lai īgnums manī sirdi žūst.

DZEJA

- Vakars.
Lietains.
Zem lietus plīvura zeme plaka.
Smaga
- 5 Mitrumā mirdzēja katra lieta.
Divi dzejnieki alejās gāja,
Gāja
Kā divi cilvēki, kuriem nekā vairs nava.
Aiz muguras palika māja,
- 10 Silts krēsls un rožains pavards.
Ak, lietas.
Ak, cilvēku likteņi vājie,
Klusiet un stājiet
Uz vietas.
- 15 Diviem dzejniekiem nekā vairs nava,
Driskās viņu mūži un slava.
Celiet plaukstas,
Plaukstas,
Lai uz tām lietus vēl krīt.
- 20 Varbūt jūs arī vairs nebūsit rīt.
Varbūt būsiet tikai mirstoša pūka,
Stīga, kas visaugstākā skaņā trūka.
Un šo dziesmu,
Šo dziesmu,
- 25 Kas plūst abu dzejnieku pēdās,
Nemiet zem mēteļa sava kā mirdzošu liesmu
Bēdās.
Dzīvē bezgala sāpju un briesmu.
Vienīgi dzeja
- 30 Atviz mums pretī
Kā rožainos mākoņos mīlotās seja,
Dzeja,
Un svētī.

MEITENE SĒRĀS

1.

Tu man teici: — Es projām eju. —
Tu man teici: — Es nenākšu vairs. —
Teici cietu un sminīgu seju
Tu, kas bijī tik labs man un kairs.

- 5 Rokas spiediens uz durvju kliņķa.
Ātri soļi, kur trepes likst.
Elpu žņaudza man vara riņķi,
Šķīta, kļiedza kāds: — Kā viņš drikst! —

- Vēl es rokas pēc tevis stiepu,
10 Vēl — vai tiešām tik viegli viss gaist?
Pretī nāca man tikai liepas,
Bāla saule un trūdu gaiss.

- Tagad esmu es atkal viena,
Viena vakar, šodien un rīt.
15 Saule norietot skūpstā sienu,
Man uz rokas tās atspulgi krīt.

2.

- Un es gaidu, un es atkal gaidu,
Kā vienmēr to darijusi es.
Skatos spogulī un mācos jautru smaidu,
20 Bet tik tukšumu man kāpes augšup nes.

Lēni izdeg svece man uz loga.
Visos kaktos īgnas ēnas likst.
Tikai spogulī, ko turēt negurst roka,
Lūkoties līdz rītam neapnīkst.

- 25 Un es gaidu — tavu atnākšanu.
Bet, kad tomēr smeldzoša kā vāts
Tava roka kādreiz skartu durvju zvanu,
Ticēt nespētu ne sirds, ne prāts.

30 Par asarām un smiekliem gaišiem,
 Ko devusi es kādreiz jums,
 Vien brīdi mani mierā laižiet,
 Kad vakars lēns aiz loga tumst.

Es smaidīšu, un manu sirdi
 Liks savā delnā klusums ziļs.
 35 Bet logā debess, sārts un irdens,
 Būs mana pirmā laimes pils.

Nakts tumša, ko lai pasāku?
 Es zinu rūgtu pasaku,
 Vai to lai tev es pasaku?
 Cik zivij skarbu asaku,
 5 Tik sāpju man — daudz asāku.

Un tamdēļ elpā ņemams es
 Pa druskai tā kā vērmeles.

PIE MAZĀS DAUGAVAS

Pie Mazās Daugavas aiz tilta,
Kur bērni nebaidās no pelēm,
Kur vienreiz izvārīto zupu daudzreiz silda
Un sievas veļu mazgāt atnāk koka tupelēs,
5 Kad sniega kārta
Klāj brūno bruģi
Un zilgmes mala sārta,
Es eju skatīties, kā puikas kārto luģes.

Pie laivas apgāztas es sēdu malā
10 Ar vēju vaigā,
Jo galu galā
Nekur nav jānonāk man laikā.

Tīrs, mirdzošs sniegs
Klāj dēļu kaudzes.
15 Es sāku jaust, ka esmu lieks
Un velti dzīvē jaucies.

Es zinu — zvejnieki vairs neķer lašus,
Bet prāto ledu cirst.
Es zinu — dārzi pārklāti ar brūnu mašu
20 Un viss, viss irst.

Nāk manī žēlabas un dusmas,
Kam viss tik īsi ilgst.
Sirds mana ilga klusuma
Un bezgalības ilgst.

TU

Aiz manis paliek tumša leja
Un saulei neatmodies rīts.
Top visa dzīve man kā dzeja,
No kuras skarbums izraidīts.

- 5 Tu manai sirdij laimi viedi
Ar skatu vien, kas visu drikst.
Man ziemas vidū smaržo ziedi
Un silta saule rokās slīkst.

Bet tu, ja stāsi mīlēt nieku,
 Tu pazaudēsi visu prieku
 Un tevi projām trieks kā lieku,
 Kur dzīviem ceļu liedz.

10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50

PUSNAKTS KUĢIS

ALEKSANDRA ČAKA UN JŪLIJA VANAGA
DĒKU GROTESKS BĒRNIEM
SEŠS AINĀS AR PROLOGU

PERSONAS

Krišs } zēni, kas bēg kuģī uz Ameriku
Rūdis }
Kuģa kapteinis
Stūrmanis
Platmale — kontrabandists
Katliņš — viņa līdzinis, kaislīgs spēlmanis
Uģis, pionieris
Junga
Matroži
Pionieri

PROLOGS

(Starppriekšgars aizvērts. Avanscēnā uznāk no kreisās Rūdis, no labās Krišs. Mūzika.)

Krišs (*publikai*). Tsst!

Rūdis (*tāpat*). Tsst!

Abi (*panākdamiēs vidū, mūzikas takti*). Tsst! Tsst! Tsst!

(Koprūna.)

Šodien te tiks rādīts jums
dēkains jūras ceļojums!
Galvenie varoņi — mēs:
viņš un es!

Krišs. Viņu sauc — Rūdis!

Rūdis. Viņu sauc — Krišs!

Abi. Sen jau mēs sirsnīgi draugi!

Krišs. Rūdis prot peldēt kā jūrnieks un nirt!

Rūdis. Krišus māc staigāt uz rokām!

Krišs. Rūdis prot zēģelēt, stūrēt un irt!

Rūdis. Krišus māc veikli kāpt kokā!

Krišs. Rūdis ģeogrāfijā vienmēr uz piecniekiem!

Rūdis. Bet Krišus prot džiu-džitsu un visos sportos
skaitās viens no labākiem triecniekiem!

Abi.

Un tagad, mīlie draugi, — tsst!
Tsst! Tsst! Tsst!

(Koprūna.)

Abi laižam mēs uz kuģi,
tur, kur vētrās viļņi plīst!
Kamdēļ mīt mums cieto bruģi,
kad var slaidos mastos līst!

(Abi noslēpumaini iet pāri skatuvei. Aiz starppriekškara — jūrnieku dziesmas. Zēni apstājas, priecīgā izbrīnā ieklausās, ar otro pantu sāk dziedāt līdzī un dziedādami aiziet. Paceļas starppriekškars. Jūrnieki — sēd un guļ brīvā grupā un dzied. Komiskās operas «Fra Diavolo» leitmotīvs.)

Viens kuģis šonakt jūrā ies
ar slepeno kravu, ar mucām un kastēm ...

Bet kas tev, kas tev?

Tik, kurp viņš ies, to nezin neviens —
pat kapteinis nezin,
to nezin neviens.

Viens kuģis ies,
viens kuģis ies.

Nakts. Vētra kauks un bangas slies
pret slepeno kravu ar mucām un kastēm.

Bet kas tev, bet kas tev?

Velns allaž bijis mūsu gaitām klāt,
mūsu kapteinis nadzīgs —
zin slepeno radzi.

Un kuģis ies,
tik tālāk ies.

(Cauri matrožu grupai iznāk Kapteinis — resns un bargs vīrs.)

Kapteinis.

Sai lugā es visbaigais vīrs.

Kas nedreb — drebēt sākat!

Ka kuģis jūrā braukā tīrs,

tā mana lielā māka.

Matroži.

Tā viņa māka! Tā viņa māka!

Kapteinis.

Mans šoners ir tas labākais

uz visas plašās jūras.

Tam izskats cēls, tam izskats baiss,

vīrs viņa pland trīs būras.

Matroži.

Trīs būras! Trīs būras!

Kapteinis.

Kaut pats es plats un resns kā maiss,

kaut deguns man kā svilpe, bet,

bet kuģis mans tas skaistākais —

kā stirna viņos cilpo.

Matroži.

Kā stirna! Kā stirna!

Kapteinis.

Kad viņš tā jūrās braukā — un
šķel viļņus kā bez jēgas,
viss jūras klajs no viņa dun
un sabrūk krastā ēkas.

Matroži.

Brūk ēkas! Brūk ēkas!

Kapteinis.

Dots viņam cēls un varens vārds —
Viņš saucas — «Trakā ļipa»!
Viens sāns tam melns, bet otrs sārts,
gals ass un ciets kā knipa! (*Uzsit knipu.*)

Matroži.

Kā knipa! Kā knipa!

Kapteinis.

Es varu braukāt šur un tur —
kas drikst man, drikst man pretim runāt?
Lai visi labāk mutes tur,
ja ne — kniukt! — galva punā!

Matroži.

Kniukt punā! Kniukt punā!

Kapteinis.

Mans kuģis tikai naktīs iet,
tam pārāk dārga krava.
Un otra tāda — jānudian! —
vairs visā ostā nava.

Matroži.

Vairs nava! Vairs nava!

(Visi pieceļas un dzied.)

Viens kuģis šonakt jūrā ies
ar slepenu kravu, ar mucām un kastēm ...

Bet kas tev, bet kas tev?

Tik, kurp viņš ies, to nezina neviens —
pat kapteinis nezina, to zina tik viens!

Kurp kuģis ies,
kurp kuģis ies.

(Dziesmas laikā no kreisās uznāk Platmale.)

Platmale. To zinu tik es!

Jūrnieki (*noslēpumaini, baisi*).

To zina tik viņš!

To zina tik viņš!

Katliņš (*no labās*). Nē, atvainojiet, kungi, — arī es! Arī es! (*Deklamē.*)

Kur parādos es un mans katliņš,
tur visi nopūšas tik: «Atkal viņš!»

Kaut izskatā es šāds un tāds,
kaut man ne visai steidzīgs prāts.

Par to man laime bezgalīga —
tik liela tā kā visa Rīga!

Bet gluži laimīgs kļūšu tad tik,
ja izdosies reiz dzīvē satikt

man tādu, kas grib nakt' un dien'

tik izmest vien,

tik izmest vien!

(*Pieiet Platmalei.*)

Nu, kas ir? Izmetīsim?

Platmale. Eē, šonakt mums pavisam cits jāizmet.

Katliņš (*aiziet pie matrožiem*). Nu, kas ir, zēni, izmetīsim?

Matroži. Lai iet! Izmetīsim! (*Met kauliņus.*)

Platmale (*Kapteim*). Nu, kaptein, brauksim?

Kapteinis. Cik?

Platmale (*rāda trīs reiz vienas rokas pirkstus*).

Kapteinis (*nogroza galvu un rāda trīs reiz abu roku pirkstus*).

Platmale (*pakasa aiz auss*). Ek, nav kā Anglijā! (*Sit saujā.*) Nu, lai iet!

Kapteinis. Kad?

Platmale. Pulkstens vienos pacelsim enkuru.

(*Kapteinis aiziet pie matrožiem. Starppriekšgars aizveras. Platmale panāk priekšā.*)

Platmale.

Neviens nekā par mani nezina,
es esmu līdzīgs asam ezim.

Man cepure ar platām malām:
tā visu noslēpj līdz pat galam.

Kas manās mīkstās rokās krīt,
tas tā kā muša beigts tūlīt!

Priekšgars

Pirmā aina

(Osta. Vakars. Matroži krauj kuģi mucas un kastes. Mūzika klusi spēlē operas «Fra Diavolo» leitmotīvu.)

Matroži (lēni dungo līdz).

Viens kuģis šonakt jūrā ies
ar slepenu kravu, ar mucām un kastēm.
Bet kas tev?
Kas tev?

Stūrmanis. Klusu! Kas te dzied par slepenu kravu?
Jūs gribat policiju uz kakla uzlaist? Ak, jaunība! Kad
es vēl braucu kā junga uz šonera «Zibens», mēs vien-
mēr dziedājām šito dziesmu (*deklamē*):

Balāde par Marko — stūrmani

No Temzas kaltās krastmalas
viens kuģis, kuģis atdalās.
Sāk baltās būras augšup celt
un projām tālā jūrā peld.

Kaut vējš pret viņu bangas slien,
kā delfins skaists viņš tomēr skrien.
Viegls pāri visām dzelmēm ris,
jo ved to Marko — stūrmanis.
Brūns viņam sejs, skats neparasts,
uz pleciem pleds, stāvs — kā viens mast!
Vārds, ko tam rīkle ārā blauj,
tik stiprs, ka tauvu pušu rauj.

Reiz atkal kuģis ostā nāk,
tur kuģinieki plostot sāk.
Nes alu skuķis maigs un mazz,
un viņā Marko iemilas.

Tai visu Marko zvērē dot,
viņš pat ar mieru ubagot.
Bet skuķis tik par viņu smej
un citiem alu kausos lej.

Tik kuģiniekiem šitais joks,
tie priekā rēc, ka dreb viss krogs.
Te Marko ceļas ass un smags
un visus piedauza kā traks.

No jauna kuģis jūrā skrien.
Vējš viņam pretim bangas slien.
Pie stūres atkal tā kā likts
stāv savā pledā Marko pikts.

Kliedz viņam kapteins: «Uzmanies!
Drīz kuģis pāri radzēm ies!»
Bet Marko kurls. Redz viņa acs
tik to, cik gaišs bij skuķim mats.

Kliedz viņam kapteins: «Vai tu traks,
drīz pretī glūnēs Velna rags! . . .»
Bet Marko kurls. Dzird viņa auss
tik to, kā sviežot plīsa kauss,
kā draugi ņirgājās turklāt, —
vien nāve spēj to nomazgāt.

Kā pusnakts satumst Marko vaigs,
gulst viņa sirdī nodoms baigs.
Kur jaužams radzes augums plats,
viņš vada kuģi virsū pats.

Par velti kapteins Markum kliedz —
jau kuģim radze sānus liec.
Un kuģis lūst, un kuģis grimst,
un līdz ar viņu Marko rimst.

(Uznāk Kapteinis.)

Kapteinis.

Ko tu te, stūrman, sitmanunazīt!
Vai vēl neesi diezgan mācījies sava kapteiņa
dabu pazīt?
Kuģim vienos naktī jūrā jāiziet,
bet viņš man te visādas balādes
matrožiem priekšā dzied!

Stūrmanis. Es, kaptein . . .

Kapteinis. Katliņš un Platmale tūlīt būs klāt, bet jūs
te vēl staipāties ap tukšajām kastēm! Kas nesaiet
tilpnēs — var brezentu pāri klāt. Ja nebūs gatavs —
visus pakāršu pie mastiem!

Stūrmanis. Būs kārtībā, kaptein!

*(Kapteinis uzkāpj uz kuģa. Matroži ķeras pie darba. Uz-
nāk Krišs un Rūdis.)*

R ū d i s. Dzirdēji! Vienos naktī! Mums katrā ziņā jātiek uz šitā kuģa.

K r i š s. Bet tu dzirdēji, kā tas kapteinis? Tas man patīk! Tas ir viens īsts velna kapteinis! Ko izdevis mūsu onkulis Atis Freinatis!

R ū d i s. Man ar patīk! Bet kā mēs tiksīm uz 'kuģa? Nā-vīgi augsts borts!

K r i š s. Pār bortu? Tā tu nemaz negudro. Tik vienkārša tā lieta nav. Te vajag izpunktierēt kādu triku.

R ū d i s. Parunāsim ar matrožiem.

K r i š s. Pamēģini.

R ū d i s. (*tuvākiem matrožiem*). Atvainojiet, vai šitas kuģis iet uz Ameriku?

M a t r o z i s. Oo, yes. Singapur, Gibraltar, Nagasaki, Ko-lombo — un taisnākā ceļā uz Ellio!

R ū d i s. Vai jums, lūdzu, nevajadzētu kādu kuģapuiku?

M a t r o z i s. Vācies, vācies, netaisies zem kājām!

R ū d i s. (*sevi*). Ku' lielīgs!... (*Atgriežas pie Kriša*.) Nekas neiznāk.

K r i š s. Gan jau kaut ko izdomāsim. Vispirms izpētīsim to kuģi no visām pusēm. (*Abi iet tālāk, aplūkodami kravu un kuģi. Uznāk Platmale un Katliņš.*)

P l a t m a l e (*vērtējoši piedauza dažai kastei un murmina pie sevis*). Septiņpadsmit šerri brendi... (*Piedauza otrai.*) Divi duči viskija... (*Piedauza trešai.*) Ek, švaka manta! Nav kā Anglijā! (*Kaut ko piezīmē blokā.*)

K a t l i ņ š (*kādam matrozim, kas grib celt kasti*). Nu, kas ir, izmetīsim tepat uz kastes!

M a t r o z i s. Tagad nav vaļas, kungs! Vienos naktī — —

K a t l i ņ š. Tsst! Vienos naktī visi godīgi ļaudis saldā miegā dus, bet tu — pielūko! — ciet klus! (*Iet tālāk. Citam matrozim.*) Nu, draugs, izmetīsim uz vienu ko-čiņu!

M a t r o z i s. Tagad nevar. Kapteinis jau pirmīt vai zaļus mākoņus sāka spļaut. Vienos naktī — —

K a t l i ņ š. Tsst! Vienos naktī ir melns un tumšs, bet tu esi — dumjš! Muti turēt! Sapratī?

M a t r o z i s. Sapratu... (*Igni norūc pakaļ.*) Dumjš!... Pašam visas skrūves nav kārtībā! Metējs tāds! (*Cel kasti.*)

(*Uz kuģa troksnis un kņada. Saucieni: «Ķer zaķus! Ķer zaķus! Re, palaidņi! Stūrmaņa kajītē ielavījušies.» Pa kuģa klāju starp saiņiem un kastēm tvarsta abus zēnus.*)

Stūrmanis (*stiepj pa trepēm lejup Krišu un Rūdi, katru savā rokā — pie apkakles.*)

Krišus. Laid vaļā!

Rūdis. Mēs neesam zagļi! Mēs gribam braukt uz Ameriku!

Stūrmanis. Es jums rādišu Ameriku! Marš, uz visām četrām, rezgaļi! Citādi nodošu policijai!

(*Krišs un Rūdis pazūd aiz stūra.*)

Platmale. Nevajadzēja vis tik viegli palaist. Kas zin: varbūt spiegi!

Stūrmanis. Ē, lai dzied puikas! Tāpat — salasījušies visādu literatūru... Jaunība! Es pats reiz zēnībā bez vecāku ziņas aizbēgu ar vienu burenieku uz Holandi.

Platmale. Beidziet, beidziet savu romantiku. Kur kapteinis?

Stūrmanis. Kājītē.

Platmale. Lūkojiet, lai viss būtu pienācīgā laikā veikts.

Stūrmanis. Tiks steigts.

Matroži (*noveldami kasti*). Smērē beigts!

Platmale. Tas šai lugā varēja palikt ar neizteikts.

(*Uzkāpj uz klāja.*)

Katliņš (*pienāk*). Nu, kas ir, stūrman, izmetisim, ko?

Stūrmanis. Ak, kaislības, kaislības! Tās posta cilvēka miesu un garu, un neviens nespēj turēties pret viņu postošo varu! (*Pēdējo frāzi abi ar Katliņu atkārtoti.*)

Pionieris (*uzkāpj no zāles gar sufliera būdu*). Bet es varu!

Katliņš. Kas tu tāds?

Pionieris.

Kāds,

kuram šai lugā nav rakstīta loma,

bet pašam man uznāca tāda pārdroša doma

jums līdzī spēlēt!

Stūrmanis. Griežaties pie autoriem. Gar to mums nav daļas.

Katliņš. Un vispār mums te daudz plāpāt nav vaļas.

Stūrmanis. Vienos nakti man jāstājas vakti.

Katliņš. Bet man jāiet izmest. (*Abi kāpj uz klāja.*)

(*Sāk tumst. Matroži jau beidz kraut. Palikusi tikai viena kaste. Uznāk Krišs un Rūdis — bailīgi, slapstīdamies. Ierauga pionieri.*)

Rūdis. Tas tak Uģis!

Uģis. Jā, es esmu Uģis, bet jūs gan vairāk interesē tas noslēpumainais kuģis.

Krišs. Klausies, Uģi! Mēs gribam laisties uz Ameriku! Brauc līdz!

Rūdis. Jā, Uģi, brauc gan! Apceļosim pasauli. Jūrniekiem tik skaista dzīve!...

Uģis. Ne visiem, ne visiem, draugs! Tiem, kas ceļo greznās jahtās un atdusas ērtās kajītēs, tiem — jā. Bet tiem, kam jākrauj tās kastes un jāgādā, lai kuģa īpašniekam būtu pilns maks, tiem tā dzīve nemaz tik jauka nav.

Krišs. Nujā. Tu jau esi nāvīgi gudrs. Ar tevi nav vērts runāt. Bet mēs pamēģināsim. Tikai tu nesaki nevienam mājās. Jā?

Uģis. Kas man jāsaka. Tikai es domāju, ka nav vērts. Grūti jums klāsies.

Krišs. No grūtībām mēs nebaidāmieš. Vai ne, Rūdi?

Rūdis. Mēs nebaidāmieši!

Krišs. Bet kā tu te gadījies?

Uģis. Es nāku no Pārdaugavas. Mums šovakar sapulce. Parīt mūsu pulciņš izbrauc ekskursijā uz Liepājas jūrmalu.

Rūdis. Ekskursijā?

Uģis. Jā. Līdz Liepājai vilcienā, bet no turienes gar visu jūrmalu kājām atpakaļ. Būs pamatīgs treniņš! Kas ir — brauciet līdz!

Rūdis. Es nezinu... Kā tu domā, Krišu?

Krišs. Tu — kā vēlies. Es braucu uz Ameriku. Sveiks, Uģi. (*Atiet.*)

Rūdis. Tad jau nekas neiznāk. Mēs braucam uz Ameriku. Sveiks.

Uģis. Sveiki. Laimīgu ceļu. Atrakstiet pie reizes.

Krišs. No Čikāgas atsītīsim ekstrā telegrammu.

Rūdis. Katrā ziņā! Sveiks.

Uģis. Uz redzēšanos! (*Prom.*)

(*Krišs domīgi aplūko kuģi.*)

Rūdis. Nu, ko mēs tagad iesāksim? Kā mēs tiksīm uz tā kuģa? Varbūt vēlāk, kad visi gulēs, ko?

Krišs. Tss! Nāk! (*Abi paslēpjas.*)

Platmale (*nokāpi, ierauga aizmirsto kasti*). Hei, stūrman! Kas tā par nolaidību! Te vēl viena kaste mētājas.

Stūrmanis (*augšā*). Tūlīt likšu pacelt!

(*Platmale aiziet pa kreisi.*)

Krišs. Zini! Ielīdīsim tai kastē!

Rūdis. Vai tukša?

Krišs (*paceldams vāku*). Tukša! (*Abi ielien.*)

(*No kuģa nokāpj divi matroži. Piestiprina kasti ceļamai ierīcei un velk augšā. Dibenā atsprāgst vaļīgāks dēlis, un Rūdis izveļas laukā. No kuģa nokāpj Katliņš.*)

Katliņš. Kas te bij? Kas te skrēja? Tā kā kauliņš garām pazibēja!

(*Krišs gaisā paceltā kastē parāda Katliņam garu degunu un, mādams ardievas publikai, tiek laimīgi nolaists uz klāja.*)

Rūdis (*paslēpjas tuvu rampai*). Krišus uz kuģa, bet es dimbā! Ko nu lai iesāk? (*Kasa pakausi un gudro.*)

Katliņš (*saslien apkakli*). Velns, kur auksts!

(*No kreisās — Platmale.*)

Platmale. Ko tu vēl te mētājies apkārt? Laikam kāds kauliņš atkal pazudis?

Katliņš. Es vēl mazliet vienu gabaliņu paiešos...

Platmale (*priekšā*). Nekur tu neiesi! Pulkstens vienos tiks pacelts enkurs. Līdz tam laikam šai ostā neviens cilvēks neatstās kuģi. Saprati?

Katliņš. Ko?! Tu domā — es nodevējs?

Platmale (*cieti*). Neviens neatstās kuģi!

Katliņš. Bet man nejēdzīgi salst! Es nevaru gulēt! Man vajaga dabūt kādu siltu segu!

Platmale (*atver saini*). Ir jau gādāts. Še, sega — un marš! Uz kuģa! (*Uzmet Katliņam plecos segu.*) Es palikšu te. (*Apsēstas ar seju pret publiku.*) Līdz pulkstens vieniem neviens cilvēks neatstās kuģi.

Katliņš (*ietīnies segā*). Pa-amatīgi! (*Platmalei.*) Ko tad tu tā viens sēdēsi — izmetīsim, ko?

Platmale (*nepagriezdams galvu*). Es tevi kādreiz izmetīšu pār bortu, ja tu neklausīsi manas pavēles! Ej uz kuģa.

Katliņš. Hē! (*Parausta plecus.*) Bandīts, ko domā! (*Kāpj pa trepēm.*)

Rūdis (*piezogas no mugurpuses, paslēpjas segas ēnā un lieliem soļiem kāpj līdzī. Mūzika spēlē «Jūrnieku dziesmu». Tumšs. Koris attālu dzied.*)

Viens kuģis šonakt jūrā ies
ar slepenu kravu, ar mucām un kastēm ...

Bet kas tev?

Bet kas tev?

Tik, kurp viņš ies, to nezīn neviens,
pat kapteinis nezīn,

to nezīn neviens.

Viens kuģis ies,

viens kuģis ies.

Priekšskars

Otrā aina

(Kuģa klājs. Stūrmanis — pie stūres rata.)

Matroži *(tīra klāju un sparīgi dzied).*

Ierauj, zēni, assasā,

velnam vēders jākasa!

Ierauj, ierauj, assasā,

resnais jākasa!

(Aiz skatuves koris, attālu — «Pūt, vējiņi» meldijā.)

... Aiziet dienas, aiziet gadi —

vējš un ūdens — viss tavs prieks.

Aizmirst līgava un radi,

vientuļš paliek kuģinieks.

Matroži:

Un tik saspļauj, un tik rauj,

kapteinis pa kaklu krauj!

Vai tu neļauj, vai tu ļauj —

tev pa kaklu krauj!

Koris:

... Gausas dienas ... Ilgi gadi ...

Cieta koja, tumša vakts.

Sodien laimi neatradi —

rīt jau dzelmē tiks rakts.

Matroži:

Ierauj, zēni, rauj, cik var! —

Diegs, kas galvu lejup kar!

Mugura kad sviedros līkst —

tikai dziedāt drikst!

Koris:

... Aiziet dienas ... Aiziet gadi ...

Vējš un ūdens — viss tavs prieks.
Aizmirst līgava un radi —
vientuļš sirmo kuģinieks.

1. *matrozis* (*skumji nošņauc degunu*). Ek, suņi! Taisni dvēseli velk pa muti laukā.
2. *matrozis*. Jā-ā! Jaunība, jaunība! (*Uztaisa pipi.*)
Jaukas atmiņas un ubaga tarba — tas, mīlais, būs viss tavs prieks, kad tevi kā galīgi sarūsējušu enkuru beidzamo reiz izmetīs krastā.

(*Uznāk Kapteinis.*)

Kapteinis (*bargi*).

Kas par gurķošanas, sit manu nazīt!
Es jūs vienreiz mācīšu īstu kārtību pazīt!
Žīvai pie darba — šķic!

Līdz pusdienai kā būtu notīrīts.

Matroži (*ķeras atkal pie darba*). Būs darīts, kaptein.

Ierauj, zēni, ierauj vēl,
tā, lai acīs zib un kvēl!
Mugura kad sviedros likst,
tikai dziedāt drikst.

(*Kapteinis aiziet.*)

Un tik saspļauj, un tik rauj,
Kapteinis pa kaklu krauj.
Vai tu neļauj, vai tu ļauj —
tev pa kaklu krauj.

(*Krišs un Rūdis stiepj lielu toveri.*)

Junga. Vai tu neļauj, vai tu ļauj — tev pa kaklu krauj!
(*Iebukņi Krišam mugurā.*)

Krišs. Tu... Nelielies! Pats dabūsi pa nuņņām.

Junga. No kā es dabūšu? No tā tovera? Īī, zaķis tāds!

1. *matrozis*. Hei, junga! Vai pusdienas drīz?

Junga. Kā nu kuram — jums pēc tam! (*Aizbēg.*)

1. *matrozis*. Ak tu svīpstīķis bez ausim! Gan es dabūšu tevi rokā.

(*Krišs nikni klusēdams berž.*)

Rūdis (*skumīgi*). Es vairāk nevaru... Man jau visi pirksti ir jēli...

Krišs. Ej, pažēlojies mammai. (*Berž. Klusums.*)

Rūdis (*sakaunējies*). Tu nedusmojies, Krišu... Kā tu domā: tālu vēl līdz Amerikai?

Krišs. Uzprasi kapteinim.

Rūdis. Man bail! Viņš nāvīgi kaujas...

Krišs. Kas tad tu par jūrnieku, ja tev bail no boksa? Atceries, kā Džims Džeksons? — Kuram atvelk, tas gar zemi!

Rūdis. Tsst! Platmale nāk! (*Ķeras pie darba. Uznāk Platmale.*)

Platmale (*zīmulis un piezīmju bloks rokā. Domā un pie sevis murmina*). Trīs kastes šerri brendi... 27 kastes viskija... Ko tu klausies, puika? — Strādā, kad labi kungi tev darbu gādā! Bezdarbniekus es neciešu. Saprati?

Rūdis. Sakiet, lūdzu, vai vēl tālu līdz Amerikai?

Platmale. Kad tu to enkura ķēdi būsi desmit reizes nospodrinājis tik spožu kā mans zelta pulkstenis, tad es tev parādīšu Ameriku. (*Iet.*) Četrpadsmit kastes šerri brendi... piecas kastes viskija... švaki. Nav kā Anglijā!... Stūrman! Vai nekas aizdomīgs nav redzams?

Stūrmanis. Zila jūra un klāja debess.

Platmale. Olrait. Ieturi kursu uz ziemeļiem. Kur kapteinis?

Stūrmanis. Kajītē.

Platmale. Velns, kas tas par kapteini? Kad viņu meklē kajītē, tad viņš uz klāja, kad meklē uz klāja, tad viņš kajītē! Ek, nav kā Anglijā! (*Iet, satiek Katliņu.*)

Katliņš. Nu, kas ir? Izmetīsim uz vienu kasti?

Platmale (*paceļ kauliņu*). Izmet šo mazo kauliņu? Nožēlojami sika kaislība! Ja tu man ieliktu sauģā visu zemeslodi vienam lielam metienam, tad es ar tevi saspēlētu! (*Aiziet.*)

Krišs (*palecas Katliņam priekšā*). Nu, kas ir? Izmetīsim?

Katliņš. Hi! Platmale grib mest uz zemeslodi, bet uz ko tu vari mest? Uz utīm? Gnīda tāds!

Krišs. Metīsim tā: kurš paspēlēs, tas vinnētājam izdarīs vienu pakalpojumu.

Katliņš. Hi! Spēlmaņi! Visā kuģī nav neviena kārtīga cilvēka, ar kuru pie reizes varētu godīgi izmest. Nu, vienalga, metīsim ar. Tu vismaz nopucēsi man zābakus. (*Met.*) Picī! Nu tu, draudziņ, pucēsi man zābakus!

Krišs. Pag, pag, neuztrauc nervus bez laika! (*Met.*) Seši! Vinnēts! Tagad tu man...

Katliņš. Bet tev jau zābaku nemaz nav!

Krišs (*paskatās uz basajām kājām*). Jā, naktī mums nospēruši zābakus un ceļa somas ar visiem kompasiem.

Es sūdzējos kapteinim, bet tas tik pateica — sitmanu-nazīt, mācies, puika, īstu jūrnieku dzīvi pazīt!

Katliņš. Hi! Ko tad tu gribi no manis? Spēles parāds — goda parāds.

Krišs. Zini! Tu izgādā, lai mēs ar Rūdi varam braukt uz kuģa kā pilntiesīgi pasažieri, nevis kā kādi nēģeri no «Krusttēva Toma būdas», kurus visi spīdzina un izmanto. Re, Rūdim jau visas rokas jēlas.

Katliņš (*kasa pakausi*). Spēles parāds, goda parāds... Bet tas būs sasodīti grūts pakalpojums! Kapteinis ir velna vīrs, un ar Platmali nemaz nav vērts runāt... Klausies, draudziņ, izmetīsim par jaunu, ko, a?

(*Pienāk matroži.*)

Krišs. Labs ir, metīsim ar, bet tad tikai tā: ja tu vinnēsi, mēs būsim «kvit», bet, ja es vinnēšu, tad tu nomaksāsi kapteinim par mums ceļa izdevumus. Iet?

Katliņš (*kasa aiz auss*). Nu, olrait, izmetīsim. Bet tagad tu met pirmais.

Krišs (*matrožiem*). Jūs dzirdējāt mūsu līgumu? Ja Katliņš paspēlē — viņš maksā par mums ceļa izdevumus!

Matroži. Dzirdējām! Vico vaļā!

(*Krišs met. Bēdīgi pieceļas un satriekts atiet sānis.*)

1. matrozis (*noliecas un ieskatās*). Švaks metiens!

2. matrozis. Katliņam uz mešanu ir nags! Ar viņu nevar ielaisties.

Katliņš (*prēcīgi*).

Divi punkti — metiens švaks,

jāver vaļā naudas maks!

Bet, kas izmet pieci — seši,

nekad neies mājās bešā!

(*Met.*) Hi! (*Pārvēršas sejā. Grib grābt kauliņu, bet, ap-laidis skatu apkārt, vēlreiz noliecas, ieskatās un pieceļas.*

Kasa pakausi.)

Rūdis (*palecas gaisā*). Viens! Viens! Krišu — viens!

Tev bija divi, viņam — viens!

Matroži.

Katliņš vienreiz uzvinnēts!

Katliņš vienreiz uzvinnēts!

(*Met Krišu gaisā un urjavo.*)

R ū d i s (*lēkā apkārt kā negudrs*).

Nu mēs varam brīvi braukt,
brīvi, brīvi, brīvi braukt! (*Ieskrien krūtīs kapteinim.*)
K a p t e i n i s (*saniknots*). Kas jums te par neatļautu
sapulci, sitmanunazīt? Es jums mācišu savu likumīgo
kapteini pazīt!

(*Katliņš pazūd. Matroži bēg, katrs savrup.*)

K a p t e i n i s.

Mier-rā! Stāt!
Lai tik kāds mēģina vai mazo pirkstiņu kustināt!
Uz vietas šaušu
un visus vienā cilpā pie augstākā masta raušu!

(*Matroži sastingst.*)

K a p t e i n i s (*aplaiž iznīcinošu skatu apkārt. Ierauga
Krišu*).

Tu man tas galvenais dumpinieks?
Ak, kāds dūrei prieks
izmērot tavas muguras platumu!

(*Atvēzējas.*)

Atzīmē kalendārā savas dzīves beidzamo datumu! (*Sper
soli, uzmin ziepju gabalam un nokrīt uz dībena. Paceļ
ziepes rokā.*) Lūk, kur ziepes! (*Matrožiem.*)

Ko jūs skatāties, sitmanunazīt?
Negribiet vairs savu likumīgo kapteini pazīt?
Vai neziniat, ka reglamentā rakstīts stāv:
tēvzeme un priekšnieka gods līdz
pēdējam asins pilienam jāaizstāv!

Tu, garais, sitmanunazīt! Virzienā uz tiešo priekšniecību —
soļ-ļos, marš!

(*Matrozis soļo kapteinim virsū.*)

K a p t e i n i s. Stāt!

(*Matrozis apstājas pie paša deguna.*)

K a p t e i n i s. Kāds ir tavs tiešais pienākums?

M a t r o z i s. Te, kapteiņa kungs, mazliet glums!

K a p t e i n i s. Bet tu esi dums!

Palīdzi savam kapteinim pacelties priekšniecībai piedie-
nīgā līmenī.

(*Matrozis palīdz.*)

Kapteinis (*piecēlies*). Mierrā! Sitmanunazīt! — tagad es jūs mācīšu reglamentu pazīt! Saki man — kas ir kuģis?

Matrozis. Kuģis ir... kuģis ir — liela laiva... apmēram kā zēģelnieks.

Kapteinis. Trīs dienas stingrā aresta — pie ūdens un maizes!

Matrozis. Ku-kuģis ir peldoša vienība jūrā!

Kapteinis. Septiņas dienas stingrā aresta!

Matrozis. Ku-kuģis...

Kapteinis. Kuģis ir vienkārši kuģis! Un vienīgais goda vīrs uz kuģa ir kapteinis, bet jūs visi drebat melni un maziņi manā priekšā. — Brīvi! Izklīst.

(Matroži pazūd uz visām pusēm.)

Sitmanunazīt! Es jums mācīšu stingru disciplīnu pazīt!
(Iet un sajūt kritiena sāpes. Tausta mugurpusi.) Lūk, kur ziepes!

Priekšgars

Trešā aina

(Pusdiena. Matroži karotēm rokās ap lielo baku — sēdus un guļus. Krišs un Rūdis ar savu bļodiņu — nomafus.)

Matroži.

Mēs apkārt kublam sēdam
un visi reizē ēdam —
viens, divi, trīs!
Viens, div', trīs!
Lai paēdam jo drīz —
viens, div', trīs!

Sitais ēdiens ļoti gārds,
«vico iekšā» viņa vārds.
Kas to ieēd — jānudien! —
augšā lec un projām skrien!
Bet pēc brīža atkal klāt —
«vico iekšā» — turpināt.

(Pa vantīm nokāpj trīs matroži.)

Matroži ap kublu (*turpina*).
Puikas, puikas, sanāk!
Nu ir slinkot gana.

Karotes lai rokās klaudz —
Šodien jāievico daudz.
Naktī gaida slepens darbs —
tsst!
Zēni —
lēni!
Kapteinis var palikt skarbs!

Nu tik smeļat,
mutē veļat —
biezputru ar siltu mērci!
Sakiet, vai gan dzīvot vērts ir
uz šīs pasaules,
ja pat vienreiz dienā lāgā
nevar paēst tā, kā nākas?
Viens, div', trīs!
Viens, div', trīs!
Vēders rūc, un vēders sauc —
vico iekšā labi daudz!
Daudz!
Mēs apkārt kublam sēdam
un visi reizē ēdam —
viens, div', trīs!
Viens, div', trīs!
Lai paēdam jo drīz —
viens, div', trīs!

R ū d i s (*noliek karoti*). Man tas «vico iekšā» nemaz ne-
garšo. Mamma prot labāku vārīt.
K r i š s (*noskailies*). Tad ej pie mammas!
R ū d i s. Nu, vai zini, tu vari manis pēc dusmoties, bet
man tā jūrnieku dzīve nemaz vairs nepatīk. Kapteinis
kaujas, junga kaujas, visi tik nejauki lamājas. Labāk
vajadzēja gan klausīt Uģi.

(*Krišs nikni ēd.*)

R ū d i s (*sapņo*). Viņi tagad iet visi ar dziesmām pa liel-
ceļu — jauki! — Zini, Uģis man stāstīja — viņiem esot
tāda dziesma «Mēs jaunu pasauli sev celsim» — es
viņam vienreiz prasu, kas tā jums par jaunu pasauli —
K r i š s. Es zinu. Mans tēvs jau ar ir bezdarbnieks. Bet
viņiem tur tik un tā nekas neiznāk ar to jauno pasauli.
R ū d i s. Bet, kad mēs visi tūkstošiem un tūkstošiem turē-
tos kopā un visi izaugtu lieli un spēcīgi kā stūrmanis,

- tad gan. Tad mēs paši varētu braukt ar kuģiem — un, ja mēs būtu kapteiņi, mēs pavisam citādi rīkotos.
- Krišs. Tad jā. Bet es tomēr gribu uz Ameriku.
2. matrozis (*pieceļas*). Ēdiet un mitējaties. Kas pār-
mērīgi rij, tas nelaikā pārsprāgst kā tas Lielais Ēdājs
tai dziesmā.
- Matroži (*noliek karotes un brīvi nogrupējas atpūtai*).
Kādā dziesmā? Pastāsti! Tu jau esi varens teicējs!
2. matrozis.
Nu tad klausaties!

Balāde par Lielo Ēdāju

Reiz bij viens varens ēdājs,
viņš ēda tā kā baiss.

Bij viņam desu maiss —
tik pūka vien un nieks!

Pat kazlēnu bez moku
tas ēda nost kā ogu.

Uzreiz viņš vērsi rija,
bet tomēr tievs tas bija
kā veca veļas kārts.

Viņš ēda caurām dienām —
gar visām mājas sienām
tam bija ēdiens kārts.

Viņš rija miegā, pirti,
bet tomēr savā sirdī
viņš vienmēr jutās lieks.

Lai būtu tam ko ēst,
viņš citus darbā dzina.

Bij nūja tam no svina,
ko kalpiem sānus tēst.

Bez elpas trieca darbā
viņš kalpus dien' un nakti,
bet ēst tiem deva tarbā
līdz tikai vienu blakti.

Kaut kalpi tam pie kājas
kā suņi smilkstot līda,
tie tomēr viņu nīda
pie savas miesas vājās.

Naidis vienmēr lielāks krājās,
līdz bij kā debess jums.

Un tad pār trako rīmu
tāds nāca rijīgums,

ka šņāca viņš kā prīmuss.
Trīs gadus Edājs ēda
un kļuva miesās zils,
līdz viņam vēders plētās
tik liels kā paša pils.
Bet tad viņš beidzot plīsa
no gaļas un no rīsa
ar milzu troksni pats.
Un beidzās visur bads.

Junga (*balādes laikā pienācis grupai*). Tas ir gan bijis
pasaules izēdājs!

2. matrozis. Jā, šitādus kā tu viņš norija vienā kam-
pienā un pat nesaviebās.

Matroži. Ha, ha, ha!

Junga. Bet tādus kā jūs viņš smērēja pa divi uz sviest-
maizes!

Matroži. Junga, junga! Turi muti, ka nesāk pūst no
ziemeļiem!

Krišs (*vērīgi aplūko jungam kājas*). Zaglis! Viņam mani
zābaki kājās! (*Sagrābj jungu pie krūtīm.*) Tūlīt mauc
nost!

1. matrozis. Ahā, jungiņ! Pievāc būras un griez pa
vējam!

Junga. Kas par taviem zābakiem? Pats uz uteņa no-
pirku! Lasies! . . . (*Izraujas un iet prom.*)

Matroži. Krišu, nepalaidies!

Krišs (*aizstājas ceļā*). Atdod ar labu! Citādi — —

Junga. Ko tu uzbāzies? Tu gribi dabūt vienreiz, jā? Jā?

Krišs (*caur zobiem*). Atdod zābakus!

Junga (*iesīt Krišam sejā*). Še tev zābaki!

Matroži. Krišu, nepadodies! Sadod viņam makaronus!
(*Junga bēg. Krišs dzenas pakaļ. Uz komandas tiltiņa pa-
nāk. Ciņa.*)

Matroži. Taisni kā divi gailēni! Turies, Krišu!

Rūdis. Krišu, uzmanies! Viņam ir nazis!

(*Junga atkal izraujas un kāpj vantīs. Krišs rāpjas pakaļ.
Abi nozūd augšā.*)

Matroži. Junga ir viltīgs: viņš uzrāpsies mastā, pāries
pa šķēršeni otrā pusē un pa vantīm nolaidīsies lejā.
Viņš grib, lai tas puika lauž kaklu!

Rūdis. Nekā nebij! Krišus ir varens kāpējs! Jūsu jungam viņš katrā laikā var dot priekšā.

Matroži. Skat, skat, kā mūsu jungiņš balansē uz šķērseņa! Viņš krit! ...

(Visi sastingst. Baigs mirklis. Pēc kritiena noilguma dzirdams šlakstiens.)

Stūrmānis. Cilvēks pār bortu!

(Krišus balss no augšas: «Mani jaunie zābaki pagalam!»)

Matroži. Junga iekrita jūrā! Kur kapteinis?! Apturēt kuģi! Kas prot labāk peldēt?

(Jungas balss attālu: ... Glābiet! ... Rūdis nomet svārkus.)

Krišs *(nolaižas pa vantīm)*. Rūdi — tu traks?!

Rūdis *(nomezdams lielākos apģērba gabalus)*. Es viņu glābšu!

(Uzskrien uz komandas tiltiņa un metas pār bortu. Pēc kritiena noilguma — šlakstiens.)

Stūrmānis. Cilvēks pār bortu!

(Uz komandas tiltiņa Kapteinis un Platmale.)

Kapteinis. Apturēt kuģi! Stūrmān! Grūd mastu mākonī!

Platmale *(lūkojas tālskatā)*. Stūrmān! Klausīt manu komandu! — Ieturi kursu uz ziemeļiem! Pie apvāršņa policijas laiva! — Slikoņiem izmest glābšanas riņķus! Es nevaru divu puiku dēļ riskēt ar savu vērtīgo kravu!

Stūrmānis *(matrožiem)*. Slikoņiem izmest glābšanas riņķus!

Kapteinis *(nāvīgi sadusmots)*. Klausies tu, Platmale, sitmanunazīt! Tu laikam vēl neesi mācījies «Trakās līpas» kapteini pazīt! *(Matrožiem.)* Vai es vēl esmu sava šonera kapteinis vai neesmu? Kurš neklausīs manas pavēles, uz vietas šaušu! Un katru dumpinieku cilpā pie mastiem raušu! — Nolaist būras! *(Matroži izpilda.)*

Platmale. Tu esi traks, kaptein!

Kapteinis. Izmest enkuru! *(Matroži izpilda.)*

Platmale *(lūkojas tālskatā)*. Policijas laiva tuvojas pilnā gaitā. Šis joks tev dārgi maksās, kaptein.

Kapteinis. Nolaist glābšanas laivu! *(Matroži izpilda.)* Seši vīri — pie ariem! *(Kajītes ruporā.)* Otrā maiņa — uz klāja! Veicīgāk, piķamices, sitmanunazīt!

(Uznāk otrās maiņas matroži.) Uzstādīt ložmetējus kaujas gatavībā! Signalizēt policijas laivai: sitmanunazīt — cīņai gatavi! — Uzvilkt mūsu karogu! (Mastā uzvijas melns karogs ar attiecīgu emblēmu.)

Dziesma

«Viens kuģis plašā jūrā iet
ar baismīgu karogu mastā» — utt.

Stūrmānis. Glābšanas laiva atgriežas!

Kapteinis. Uzņemt glābšanas laivu! — Pacelt enkuru! — Pilnās burās — uz priekšul! (Matroži visu izpilda.)

(Rūdis un Junga — abi slapji.)

Krišs. Rūdi, tu esi varonis!

Junga. Tu izglābi man dzīvību!

Rūdis (kautri). Tas jau katra cilvēka pienākums — palīdzēt otram nelaimē.

Junga. Bet es to nebiju pelnījis. Krišu, tu vari man piedot?

Krišs. Ek, ko tur tik daudz... Še roka, un būsīm pa draugam.

Platmale (atkal uz tiltiņa ar tālskatu). Viņi signalizē — padoties!

Kapteinis. Atbilde — sitmanunazīt! Cīņa līdz nāvei! Platmale. Viņi signalizē... Nē! Viņi šauj ar lielgabalu! (Tālumā dārdiens.)

Kapteinis. Sitmanunazīt — pie ieročiem!

Dziesma:

«Viens kuģis plašā jūrā iet
ar naktsmelnu karogu mastā» — utt.

Priekšskars

Ceturtā aina

(Pēc gonga — zālē pilnīgi tumšs. Uz skatuves arvien pieaugoši vēja auri un viļņu troksnis. Atveras priekšskars.)

Nakts. Vētra. Kuģa klāju apgaismo vienīgi laterna mastā, kuru šūpo vējš. Kad gaisma mazliet pieaug, kļūst redzams pie nolauzta masta piesējies Kapteinis.)

Stūrmānis. Ka-apteini! Vai tu ko redzi?

Kapteinis. Sitmanunazīt — nekā neredzu! (Briukšķis.)

Stūrmanis. Ka-aptain! Stūre pagalam! Mēs esam uzskrējuši sēkli!

Kapteinis. Sitmanunazīt — virsū gan!

(Uzskrien Platmale un Katliņš.)

Platmale. Kas te notiek? Kāpēc kuģis apstājās? Jūs gribat, lai tā policijas laiva mūs otrreiz panāk?

Kapteinis. Kas par policiju — Lorelejas sē-ēklis!

Katliņš. Lorelejas? Ahā, te gājis bojā tas lielais dzejnieks Heinrihs Heine. Nāvīgi romantiska vieta! (*Kapteinim.*) Nu, kas ir, kaptein? Izmetīsim!

Kapteinis (*pārprot*). Sitmanunazīt — metīsim ar!

(*Katliņš met.*)

Kapteinis (*matrožiem*). Izmet kravu jūrā!

Katliņš (*izbrīnā paceļ galvu*). Tu traks, kaptein?! Mūsu kravu — jūrā?!

(*Matroži sāk mest kravu pār bortu.*)

Platmale. Ko jūs darāt, nelieši! ... Mana dārgā krava vērtīgāka par jūsu nožēlojamo miroņu kastī!

Kapteinis. Uz priekšu, zēni! Visas kastes — pār bortu! Kuģis jānovelk no sēkļa, citādi līdz rītam mūs sakuls biezputrā!

Platmale (*ieroci rokā*). Atpakaļ, nelieši! Kurš ķersies klāt, tas būs liķis! (*Matroži apstājas.*)

Kapteinis. Sitmanunazīt — jums bailes no vienas nieka pistoles? Ja mēs nenovilksim kuģi no sēkļa, jūs tā kā tā jau pēc stundas būsiet zivīm brokastīs!

Matroži (*ielenc Platmali, bet neviens pirmais neuzdrošinās ķerties klāt*). Met pistoli nost! Atdod ieroci! Tavas kastes tik un tā pagalam.

Stūrmanis (*piezogas Platmalei no muguras un aptver*). Ahā, putniņ, rokā gan!

(*Platmale mēģina izrauties.*)

Stūrmanis. Kuš, kuš, no maniem nagiem tu neizspruksi.

Matroži (*sabrūk virsū, atbrūņo un sasien*).

Kapteinis. Ieslēgt viņu kajītē — sitmanunazīt, lai mācās vienu istu kapteini pazīt!

(Divi matroži aizved Platmali. Pārējie gāž kastes jūrā. Uzņāk Junga, Krišs un Rūdis, apjozušies glābšanas jostām. Katliņš par kaut ko stridas ar kapteini. Vēlāk aiziet kajītē.)

Junga. Tagad ir laiks! Pret Lorelejas sēkli ir Reņģuciems, es tur vienu vasaru gāju ganos. Šito krastu es pazīstu kā savus piecus pirkstus.

Krišs. Bet ja viņi pamanīs?

Junga. Viņi visi tagad pie kastēm.

Rūdis. Es to puskilometru apņemos nopeldēt pavisam bez laivas!

Junga. Laivā tomēr drošāk! *(Slepus aizlien kuģa pakaļgalā un nolaiž laivu jūrā. Kapteinis pamana.)*

Kapteinis. Sitmanunazīt! — Kas to laivu tur nolaiž jūrā?! Kas iedrošinās bez kapteiņa atļaujas no kuģa bēgt — uz vietas likums tos pavēl dzelžos slēgt!

Kāds matrozis *(uzskrien no kajītes)*. Kaptein! Kuģim sūce! Tilpnes jau pilnas ar ūdeni!

Katliņš *(uzskrien)*. Kaptein! Es nevaru gulēt — man slapja gulta!

Kapteinis. Sitmanunazīt — pats savu šoneri vairs nevaru pazīt! Pagalam mana skaistā «Trakā līpa»!

Stūrmanis. Beigas, kaptein! Es domāju — vajadzēs mēģināt laivās... Te nav tālu Reņģuciems.

Kapteinis. Nolaist laivas! Glābjas, kas var! *(Matroži trauksmīgi apjož glābšanas jostas un nolaiž laivas.)*

Matroži. Glābjas, kas var! Glābjas, kas var!

Katliņš *(grib tikt pirmais laivā)*. Es ar, es ar!

Platmales balss *(kajītē)*. Velni!... Laižiet ārā!... Gribiet mani dzīvu noslīcināt?

(Stūrmanis aizsteidzas un izlaiž Platmali. Visi sēstas laivās.)

Platmale. To tu man pieminēsi, kaptein!

Kapteinis. Sitmanunazīt! — Dzīvu tu mani vairs nedabūsi pazīt! Katra kapteiņa pienākums — pie nolauztā masta turēties ciet un līdz ar kuģi bojā iet! Ja jūs gribat mani glābt, tad nesiet laivā nešus, citādi es palikšu uz kuģa līdz pēdējam elpas vilcienam.

Stūrmanis. Gatavs, kaptein! Tiek nolaista pēdējā laiva!

Kapteinis. Pēdējā laiva!? — Sitmanunazīt — kas te būs? Jūs gribat mani nolaist dibenā?! Stūrman, netaisi blamāžu! Tu laikam gribi, lai es visas publikas

priekšā kā nožēlojams glēvulis atstāju savu grimstošo kuģi!

Stūrmanis (*publikai*). Jā, dzīvība! Pat vecim viņa dārga. Zēni! Iecelt kapteini laivā!

(*Matroži atraisa kapteini no mastas un nes uz laivu.*)

Kapteinis. Sitmanunazīt — uzmanīgāk, kad jūs ķeraties pie sava kapteiņa varonīgām miesām!

Dziesma:

«Viens kuģis šonakt bojā iet» — utt.

Priekšgars

Piektā aina

(*Pēc kuģa avārijas. Nakts — uz rīta pusi. Mežaina jūrmala Reņģuciema tuvumā. Vētra turpinās. Uznāk Kapteinis un Stūrmanis. Pēdējam rokā sarkanā kuģa laterna, kas met apkārt blāvu un spokainu gaismu. Aiz viņiem — Platmale, Katliņš un matroži.*)

Stūrmanis. Kar mani mastā, kaptein, bet šī apkārtne liekas pavisam svešai! Mēs esam nomaldījušies.

Kapteinis. Ek, sitmanunazīt! Kopš gājis bojā mans skaistais šoners «Trakā līpa», es pat savu veceni vairs lāgā nevarētu pazīt!

Platmale. Soners! Smieklīgi. Kas bij tavs šoners «Trakā līpa»? — veca kaste! Bet cik man kastu neaizgāja bojā? Ek, nav kā Anglijā!

1. **matrozis**. Pret Lorelejas sēkli tak no mūža laikiem nav bijis neviens cits ciems kā vecu vecais Reņģuciems!

2. **matrozis**. Vadātājs mūs apstājis! ...

Platmale. Tev, kaptein, jāgādā, ka mēs tiekam pie siltuma! Tu esi par visu atbildīgs! (*Sevi.*) Ek, nav kā Anglijā!

Katliņš. Vismaz glāzi karstas tējas! Šitā jau var dabūt malāriju vai iesnas!

Matroži. Pareizi! Tu esi kapteinis, tev jāgādā! Tev jāgādā!

Kapteinis. Sitmanunazīt! Ko vēl negribēsiet no manis prasīt? Siltus pīrāgus un mīkstas ciskas? Ar jums pat velns būtu izsamisis!

Matroži. Velns paliek velns, bet tu esi kapteinis! Tev jāgādā!

Kapteinis. Kad vilks bēguļo viens savā ādā, viņš pats par sevi rūpējas un gādā!

Stūrmānis (*noliek laternu vidū*). Zēni! Neceliet dumpi! Atpūšaties, bet es iešu vēlreiz papētīt apkārtni. Reņģuciems mums katrā ziņā jāatrod. Tur varēsim apsildīties un izžāvēt slapjās drēbes. (*Iet.*)

2. matrozis. Veltīgi, stūrman! Kad jau reiz vadātājs apstāj —

(*Visi sasēstas ap laternu.*)

Jaunāks matrozis. Ko nu muldi, vecais, nav nekādu vadātāju!

Katliņš. Ek, nupat varētu uz tām bēdām kārtīgi izmest, bet visi mani kauliņi — jūras dibenā! (*Pieceļas un pienāk pie rampas.*) Mani skaistie, gludie kauliņi! Būtu jūs manā kabatā, jums būtu tik silti! Bet tagad jūs tur dzelmē salstat un drebināt zobus vēl trakāk nekā es pats šai neviessmīlīgā krastā. Un visādas haizivis jums ik uz soļa dzenas pakaļ, milzīgas valzivis draud savām astēm jūs nosist, un simtkāji lokās jums apkārt kā nāvīgas čūskas! Ak, mani kauliņi, mani kauliņi! Ko es viens iesākšu bez jums šai bēdu pasaulē?

Platmale. Ko tu tur, Katliņ? Ar spokiem runā vai lūdz jūru, lai mūsu kastes izskalo krastā?

Katliņš (*iztraucēts, publikai*). Ko jūs teicāt? Jums ir kauliņi? Nu, kas ir — izmetīsim!

(*Uzsteidzas stūrmānis. Stūrmānis uztraukts, it kā gribētu ko teikt.*)

Platmale. Nu, kas ir?

Stūrmānis. Tst! Man šķiet — mums ir uz pēdām!

Balsis. Uz pēdām? Mums? Ko tu muldi!

Kapteinis. Sitmanunazīt — kas?

Stūrmānis. Nezinu, policija vai kas cits. Es pagājos tur kāpās — uzreiz redzu: trīs melni stāvi lien!

Matroži. Ko tu saki? Trīs melni stāvi! Varbūt spoki?

Kapteinis. Sitmanunazīt! Te jau briesmās jāsāk vai pakausi kasīt! Viss pulvers slapjš!

Platmale. Kastes pagalam! Gods mans pagalam! Nu arī pašam jākrit policijas nagos!

Katliņš. Man viss vienalga! Kopš mani kauliņi beigtī,

man viss vienalga! (*Apātiski apsēstas un dzied: «Vienalga man, vienalga man!»*)

Stūrmanis. Klusāk! Ko muldat, ko zaudējat galvas! Gan mēs tiem kovārņiem izplūksim spalvas! (*Ar plašu žestu izrauj dunci.*)

Matroži (*izvelk duncus*).

Jā, izplūksim spalvas!
Izplūksim spalvas!

Kāds matrozis (*izlec priekšā kaujas gatavībā*). Kā? Stūrmanis (*iebāž dunci atpakaļ makstī*). Pa-slēp-si-mies!

Matroži (*dara tāpat*). Jā, pa-slēp-si-mies! Paslēpsimies!

Kapteinis. Sitmanunazīt — paslēpsimies! Tad mūs neviens vairs nevarēs pazīt!

Platmale. Bet kur?

Matroži.

Jā, kur?
Jā, kur?

Stūrmanis. Tepat apkārt, tumšos krūmos!

Visi (*slēpjas*).

Tepat krūmos,
tepat krūmos!

Stūrmanis (*paņem laternu un apskatās visapkārt*). Tā! Un, kad viņi būs klāt, es izdevīgā brīdī svilpšu! Tad metīsimies tiem virsū!

Matroži (*savās vietās*).

Tiem virsū!
Tiem virsū!

Stūrmanis (*paslēpjas arī pats*). (*Pēc īsa brīža slapstoties'uznāk Rūdis, Krišs un Junga.*)

Krišs. Tālāk es nekustu ne soli. (*Apsēstas.*) Tik un tā līdz gaismai tu savu Reņģuciemu neatradīsi.

Rūdis (*apsēstas blakus*). Nāvīgi auksts!...

Junga (*apsēstas*). Saspiedīsimies visi ciešāk kopā — būs siltāk!

Platmale (*aiz krūma*). Tie taču mūsu puikas!

Stūrmanis. Tavu velnu! Tiešām — puikas!

Kapteinis. Sitmanunazīt — tagad mēs tos dezertierus salieksim āzī!

Rūdis (*uzlec kājās*). Man bail! Tur krūmos kaut kas kustas!

Junga (*uzlec*). Kur? Kas kustas?

Krišs (*paliek sēdot*). Degungals viņam no bailēm kustas.

Platmale. Stūrman, svelp, klupsim tiem virsū!

(*Stūrmanis svilpj. Grotiska aina: no visām pusēm izlien matroži dunčiem rokās. Stūrmanis — paceltu laternu.*)

Matroži.

Nu sākas mūsu uzbrukums!

Jūs tūlīt rokā būsiet mums.

Rūdis. Man bail!

Junga. Man bail!

Abi kopā. Tiem acis tā kā zvēriem gail!

Krišs. Varbūt vēl varam kaut kur mukt un kādā kokā augstā sprukt!

Matroži. Tie taisās mukt! — Tie taisās mukt!

Stūrmanis (*tuvojas citu priekšgalā augstu paceltu laternu*).

Blāv sarkans lukturs manā rokā,

tiem nebūs glābiņa pat kokā!

(*Visi metas zēniem virsū. Zēni izsprūk caur uzbrucēju kājām un bēg.*)

Matroži. Vairs nav! Vairs nav! Man izspruka starp kājām!

Dziesma (*no operetes «Ju-Ju»*).

Ķersim ciet!

Ķersim ciet!

Ķersim, ķersim viņus ciet!

(*Atkārto.*)

(*Visi dziedādami skraida apkārt un tvarsta zēnus. Vienīgi Katliņš paliek stāvot.*)

Platmale (*Katliņam*).

Ko tu stāvi te kā stabs?

Būtu tu kaut ķērājs labs!

Katliņš (*drausmīgā patosā*).

Kopš nejūt kauliņus vairs mana plauksta,

it visa dzīve sveša man un auksta!

Matroži (*uzstiepj notvertos zēnus. Dziesma no operetes «Ju-Ju»*).

Rokā gan! Rokā gan!

Dezertieri rokā gan!

(*Atkārto.*)

K a p t e i n i s. Sitmanunazīt! Tagad es viņus mācīšu jūras likumus pazīt! Kamdēļ bēgāt no kuģa?

P l a t m a l e. Viņi ir spiegi!

M a t r o ņ i. Spiegi?

K r i š s (*basā*).

Nieki. Vai mums bij jūsu dēļ zivīm vēderā slāpt?

Mēs tikai gribējām savas dzīvības glābt.

K a p t e i n i s. Sitmanunazīt — jums vajadzēja no manis atļauju prasīt!

P l a t m a l e. Viņi ir nodevēji! Viņi gribēja nodot mūs policijai!

M a t r o ņ i. Sodīt! Viņus vajaga sodīt!

K a p t e i n i s. Sitmanunazīt — bet kā? Uz kuģa mēs viņus pakārtu mastā, bet ko lai iesāk te tukšā krastā?

P l a t m a l e. Piesiesim viņus pie koka, lai bads un slāpes tos moka!

K a p t e i n i s. Sitmanunazīt — pie koka!

Dziesma:

Siesim klāt,
siesim klāt,
siesim viņus kokiem klāt!

(*Sien zēnus pie kokiem.*)

Priekšskars

Sestā aina

(*Turpat. Aust rīts. Zēni piesieti pie kokiem. Priekšplānā — divi sargi, burlacīga izskata, bruņoti līdz zobiem. Kārtis spēlējot, aizmiguši. Vienam paceltā rokā trumpa. Ari Junga pie sava koka aizmidzis.*)

R ū d i s (*čukstus*). Krišūū! Man salst! ...

K r i š s (*visu laiku mēģina atbrīvoties no saitēm*). Man atkal traki slāpst... Ja varētu tikt vaļā, kamēr viņi guļ...

R ū d i s. Es visu laiku mēģinu, bet tās saites kā ar nazi griežas miesā!

K r i š s. Tsst! Man viena roka jau vaļā! Es tūlīt iešu tev palīgā... (*Atrasis pavisam un uzmanīgi pāriet skatuvei pie Rūža.*) Kad viņi mani sēja, es tā savādāk saliku rokas, zin', kā Buks Džons tai filmā «Atriebta taisnība»! (*Atbrīvo Rūdi.*)

Rūdis (*izstaipās un berzē rokas*). Es esmu sasalis ragā!
Krišs. Tsst! Tagad atbrīvosim Jungu — (*Abi uzmanīgi iet.*)

Rūdis (*paklūp un nodauza kāju*). Ah!...

Krišs. Tsst! (*Abi sastingst. Klusums. Abi piezogas Jungam.*)

Krišs un Rūdis. Junga! Mosties! Mosties!

Junga (*murgo*). Laižat vaļā!... Laižat mani vaļā!...

Es neesmu vainīgs... Es viņam atdevu zābakus!

Matrozī (*pamostas*). Piķis trumpā! Ko tu teici? (*Uzlec kājās.*)

Krišs. Nu ir viss pagalam! (*Sastingst.*)

Junga (*pamodies*). Ko? Kas te notiek? Jūs gribat aizbēgt vieni paši?

2. matrozis. Stāt! Neviena nekur nebēgs! Uz vietas šaušu!

1. matrozis (*uzlec kājās*). Uz vietas šaušu!

Krišs. Varat arī nešaut. Ja mēs būtu gribējuši bēgt, mēs sen jau būtu prom, bet mēs negribam pamest savu biedri vienu nelaimē.

Matrozī (*sagrābj katrs vienu zēnu un stiepj atpakaļ pie kokiem*). Jūs gribējāt mūs apvest ap stūri? Tagad mēs jums rādīsim!

Krišs. Tu nemaz nelielies! Es pats varu aiziet! (*Izraujas un pats nostājas pie koka.*)

Matrozī (*sien*). Tagad tu man te sakaltīsi čokurā! Tu man te izdīsi kā žāvēta reņģe!

Rūdis. Jūs esat cietsirdīgi!

Krišs. Gan jūs to nožēlosiet!

1. matrozis. Cietsirdīgi? Mūsu kapteinim ir par daudz mīksta sirds. Šitādu nodevējus vajadzēja pakārt pie visaugstākā zara!

2. matrozis. Mēs nožēlošot! Kas mums ko nožēlot? Pāris puiku vairāk vai mazāk — tas ir špička!

1. matrozis. Ko tur tik daudz! Iesim labāk nobeigsim partiju.

2. matrozis. Bet tu — bez blēdībām!... (*Abi nosēstas spēlēt.*)

Krišs (*izmisis kārpās saitēs*). Nekā!... Es vairs nevaru!...

Rūdis. Redzi nu, Krišu! Nevajadzēja vis mums bēgt uz Ameriku!...

Krišs. Jā, Uģim tomēr taisnība...

Junga. Draugi!... Mīlie draugi!... Ja kāds no jums paliks dzīvs, tad aiznesiet manai mātei sveicienu! Viņa dzīvo Čiekurkalnā... Es viņai biju slikts dēls... Tagad es saprotu...

2. matrozis. Ko nu gaidi? Klāj vaļā! Man — dāma!
1. matrozis. Tev dāma? Bet man — kungs!

(Tālumā atskan pionieru dziesma.)

2. matrozis. Tev kungs? Kur tu ņēmi to kungu?

1. matrozis. Man bij rokā!

2. matrozis. Melo, blēdi! Tu izvilki no piedurknes!

1. matrozis (*draudoši celdamies*). Ko? Es — no piedurknes!

2. matrozis (*tūpat celdamies pretī*). Jā! Tu — no piedurknes!

1. matrozis (*atrota piedurknes*). Es tev, kā sāka mūsu kapteinis, — sitmanunazīt, mācīšu vienu istu spēlmani pazīt!

2. matrozis. Ak tā! Tu gribi, lai tev pataisa šķību degunu un zilu aci? Olrait! Panāc tikai te, kur klajāks!
(Nomet svārkus.)

*(Abi sāk boksēties. Cīņas karstumā pazūd aiz kulīšēm.
Pionieru dziesma tuvojoties pieaug.)*

Rūdis (*priecīgi*). Krišu! Vai tu dzirdi?!

Krišs. Jā, dzirdu!

Junga. Kas tur dzied?

Rūdis. Tas ir Ugis!

Krišs. Tie ir pionieri!

Junga. Kas par pionieriem?

Rūdis. Tie ir kārtīgi zēni!

Krišs. Tie ir no mūsu ielas!

Rūdis. Viņi vienmēr turas kopā un viens otram palīdz.

Junga. Varbūt viņi mūs izglābs?

Rūdis. Jā, viņi mūs izglābs!

Krišs. Viņi izglābs!

(Matroži uzskrien nokāvušies. Vienam zila acs, otram izdauzīts deguns.)

2. matrozis. Velns, kas tie tādi var būt?! Vesels bars!

1. matrozis. Nu ir sēklī!

(No kreisās uzskrien Kapteinis, satraukts un nobijies.)

Kapteinis. Sitmanunazīt — pie ieročiem! Reņģuciem pilns ar policiju!

Matroži. Policiju? (*Grābj ieročus.*)
 Kapteinis. Platmale un Katliņš jau aiz restēm! Kur stūrmanis? Pacelt karogu un pilnās burās uz priekšu!
 Matroži. Bet ko darīsim ar tiem puikām?
 Kapteinis. Sitmanunazīt — pār bortu! Ar tādu kravu mēs netiksim tālu! Lai viņi paliek!
 Matroži. Lai viņi paliek! (*Visi pazūd. Uznāk pionieri. Priekšgalā — Uģis.*)
 Rūdis (*sauc*). Uģi, Uģi, Uģi, sveiks!
 Pionieri. Lūk, lūk, kas tie par zēniem? Piesieti kokiem!
 Uģis. Tas taču Rūdis! Tavu brīnumu! (*Atraisa no koka.*)
 Pionieris. Un tas — Lapiņu Krišs! (*Atraisa pārējos zēnus.*)
 Uģis. Kā tad jūs tā?
 Pionieri. Kas jūs tā apstrādājis?
 Krišs. Jūras laupītāji!
 Uģis. Tie, kurus tur Reņģuciemā policija tvarstija?
 Krišs. Tie paši.
 Pionieri. Un jūs bijāt ar viņiem kopā?
 Rūdis. Jā. (*Rāda Jungu.*) Viņš arī bija viens no tiem, bet tagad vairs nav.
 Junga. Es gribu būt krietns zēns.
 Krišs. Mēs arī ar Rūdi nebrauksim vairs uz Ameriku.
 Rūdis. Pareizi, tev, Uģi, toreiz bija taisnība.
 Uģis. Labi, ka jūs atzīstiet savu kļūdu.
 Pionieri. Nākiet pie mums! Jūs taču esiet strādnieku bērni. Un strādnieku bērniem jāturas kopā. Tiem grūta dzīve. Mēs arī ceļojam. Bet cināties arī par savām tiesībām.
 Visi pionieri. Nākiet pie mums!
 Junga un Rūdis. Mēs esam ar mieru.
 Krišs. Bet vai jūs mūs uzņemsiet?
 Uģis. Protams! (*Griežas pie pionieriem.*) Biedri, viņi ir krietni zēni. Ņemsim tos savā vidū!
 Pionieri. Lai nāk! Katrā ziņā! Dod viņus šurp!
 Uģis. Viņi daudz cietuši. Tie tagad zin, kas ir vienība.
 Pionieri. Pareizi.
 Uģis. Nu tad — brīvi sveiks — jaunie biedri! (*Spiež pēc kārtas visiem trim rokas.*)
 Junga, Rūdis, Krišs. Brīvi sveiks!
 Pionieri. Brīvi sveiks! (*Pionieru dziesma.*)

Beigas

Wichtigste Punkte (für den Leser) sind die folgenden:
1. Die Aufgabe der Kommission ist es, die ...
2. Die Kommission hat die ...
3. Die Kommission hat die ...
4. Die Kommission hat die ...
5. Die Kommission hat die ...
6. Die Kommission hat die ...
7. Die Kommission hat die ...
8. Die Kommission hat die ...
9. Die Kommission hat die ...
10. Die Kommission hat die ...
11. Die Kommission hat die ...
12. Die Kommission hat die ...
13. Die Kommission hat die ...
14. Die Kommission hat die ...
15. Die Kommission hat die ...
16. Die Kommission hat die ...
17. Die Kommission hat die ...
18. Die Kommission hat die ...
19. Die Kommission hat die ...
20. Die Kommission hat die ...

ZELTA ZIRGS

OPERAS LIBRETS

ZETA SIGNS

OPERAS LIBRETS

PIRMAIS CĒLIENS

Pirmā aina

1. skats

Tēvs, Antiņš, Lipsts, Bierns.

Tēvs.

Es jau jūtu, nākam jūtu
Vēsumu no durvīm grūtu.
Kājas salst zem biežām segām,
Aukstums pāri krūtīm tekā.

Lipsts.

5 Kaut nu reiz jau beigas būtu.

Bierns.

To jau paciest kļūst par grūtu.

Tēvs.

Laikam tomēr atnākusi
Mana aizejamā diena.
Galva grimst uz tumsas pusi,
10 Nav vairs glābēja neviena.

Antiņš.

Tētiņ, mīļo, guli mierīgs,
Klusums lai tev glāsta pieri,
Tavi dēli mūžu dienu
Nelaidīs tev klāt nevienu.

15 Noliec slaidi savas rokas:
Aizmirsīsi visas mokas.
Tavu galvu celšu augstāk,
Paturešu brīdī plaukstā.

Darbs pārlieku plecus skāris,
20 Pacieties, gan grūtums pāries.
Uzlikšu vēl vienu segu,
Lai tev aukstums blakus neguļ.

- Tēvs. Neredzu vairs apkārt telpu,
Nu jau spiež un ņem man elpu.
- Bierns. 25 Ko tu, tēvs, tik gari runā,
Teic, ko atstāsi mums, dēliem.
- Tēvs. Miļlais dēls, ko nabags sakrās,
Savām divām rokām sagrābs:
30 Sūrumu kā mantu dārgu,
Nespēku un cauru svārku.
- Jūs jau paši viss mans dārgums,
Un tas vārds, ko tagad gūsiet:
Visi, kam nav citas mantas,
Esiet viens un stipri būsiet.
- Bierns. 35 Saki lietu: kur ir nauda?
- Lipsts. Ko tas tikai mēli šauda?
- Tēvs. Nevaru vairs. Nav man spēka;
Nāve savā solī aša.
Vai man! Aizraujas jau dvaša,
40 Sveiki, mani mīļie b-ē-rni.
- Antiņš. Miļo tētiņ, neej projām.
Labosimies, tikai norāj.
Aizgājis. Nu vieni esam.
Savu ceļu katrs nesam.
- 45 Darba diena tumsā riet,
Acis vēris tētiņš ciet.
Ļauj man viņas noskūpstīt,
Lai tur sūrumš neiekrīt.

2. skats

Antiņš, Lipsts, Bierns.

- Lipsts. Te nu guļ tas lielais teicējs.
50 Kā lai savu mantu rodam?

Bierns.

Visu mantu divi daļās (*uz Antiņu*) —
Tam jau nevajag nenieka.

Lipsts.

Visu mantu divi daļās,
Melnā govs man vienam pašam.

Antiņš.

55 Kam jūs, brāļi, ķildu ceļat,
Skan vēl ausīs tēva vārdi:
Visi, kam nav citas mantas,
Esiet viens un stipri būsiet.

Lipsts.

60 Turi labāk muti ciet,
Ka tev slikti neiziet.

Bierns.

Lai tas nelga vārdus kuļ,
Meklēsim, kur manta guļ.

Lipsts (*atrod tabaka maku*).

Rau, kur mana pirmā manta.

Bierns.

Glabā tabaku tur vesels.

Lipsts.

65 Tabaka gan skan kā sudrabs.

Bierns.

Redzu, tu par mani gudrāks.

(*Metas Lipstam virsū, grūstās, strīdas, lasa no grīdas
naudu.*)

3. skats

Antiņš, Lipsts, Bierns, Nabags.

Lipsts (*uz Nabagu*).

Ko tu gribi?

Bierns.

Vāķies projām!

Nabags.

70 Tūliņ iešu, gurums stājas,
Lūdzu tikai ūdens malku,
Maizes rīcienu vēl smalku,
Mirkli atpūtināt kājas.

Lipsts.

Prom.

- Antiņš. Se, vecīt, maizes kumās.
- Nabags. 75 Paldies, pietiks. Gaita liela.
Karalim drīz sākas mielasts.
Varbūt tur kāds maizes nieks
Atkritīs no galda lieks.
- Lipsts. Kas par mielastu?
- Bierns. 80 Ko nieko!
Stāsti īsi, atmet lieko.
- Nabags. Augstu kalnā, ledus zārkā
Gadu septīto jau dus
Princese, mums visiem dārgā,
85 Aizvērusi plakstienus.
Viņai pirkstos ziedu vieglums,
Sniegs uz lūpām nolaidies;
Klāt neviens tai nevar piekļūt,
Kalnā uzjāt, uzrāpties.
- 90 Tomēr nav tā nomirusi,
Gaida, kas to modinās.
Nu tā diena atnākusi,
Tautas diena saulainā.
- Antiņš. Manī mostas senā slāpe:
95 Kaut es būtu viņas glābējs.
- Nabags. Princesi kas nesīs lejā,
Tam par sievu viņa kļūs.
Tauta slavēs viņu dzejā,
Karaļvalsti sev viņš gūs.
- 100 Bet, ja rītu glābējs nenāks,
Karaļmeita zārkā tad
Atkal atslīgs miegā senā
Un vairs necelsies nekad.
- 105 Lielā sacensības dienā
Mielastu dod karalis
Un pie sava galda cienās
Katrū, kas ir atnācis.

Lipsts. Tad jau mucām izdzers alu.

Bierns. Dažs labs ēdot dabūs galu.

Lipsts. 110 Pasteigsim, pirms sanāk liesie.

Bierns. Būsim mēs tie pirmie viesi.

Nabags. Antiņ, vai tu arī iesi?

Antiņš. Līdz ar pirmo vēja elpu
Pārlidotu visu telpu,
115 Lai pie daiļās princeses
Stikla kalnā būtu es.

Visur, visur viņu redzu,
Rokas acīm priekšā sedzu.
Mūžam viņa mani zied,
120 Turpat uzaust, turpat riet.

Kaut to spētu saukt par savu,
Atplaukstum kā košu pļavu.
Visi viņu redzētu,
Jaunai dzīvei ticētu.

Nabags. 125 Redzu, princesi tu mīli,
Bet tev kreklis ar pušu vīli.
Palūdz saviem brāļiem svārku,
Redzēs arī mani vārgu.

Lipsts. Ko, jums svārkus? Kādi nieki!

Bierns. 130 Svārki nabagiem ir lieki.

Lipsts. Ārā abi! Prom no mājas!

4. skats

Lipsts. Tagad knaši ceļam kājas,
Mielastā lai esam laikā:
Gabals krietns mums, ko staigāt.

Bierns.

135 Vārdi vietā.
Jāsajožas tikai cietāk.

Pirmās ainas beigas

Otra aina

1. skats

Koris.

A-a-ul! A-a-ul!
Pūšat tāšu tauri,
Lai skan mežiem cauri
140 Vēja mātes auri.

Nāciet, vēja gari,
Pūtiet, pūtiet arī.
A-a-ul! A-a-ul!

Vēja garu koris.

145 Pūšam žēli,
Pūšam gari;
Pazūd visi
Mēness stari.
A-a-ul! A-a-ul!

Koris.

150 Pūšat žēli,
Pūšat gari.
Mežā kokiem
Kaili zari.
Pū-tū-tū! Pu-pu-žū!

Vēja garu koris.

155 Mežā kokiem
Kaili zari.
Pū-tū-tū!

2. skats

Vēji nerimstas. Koris turpina dziesmu.

Nabags.

Miļo dēliņ, tālā ceļā
Gura manas vecās kājas.
Ļauj te atpūsties uz celma.
160 Ļaužu dziesmiņa nāk prātā:

- Zili stikli, zaļi ledi,
Vidū balti sniega svārki.
Zili stikli, zaļi ledi,
Vidū bāli mēness vaigi.
- 165 Zili stikli, zaļi ledi,
Vidū gari saules mati.
Zili stikli, zaļi ledi,
Vidū princese guļ pati.
Rītu stikla kalnā jās,
170 Rītu viņu modinās.
- Antiņš. Tētiņ, kurš tai kalnā kļūs?
Nabags. Kurš kā saule skaidrs būs.
Antiņš. Kurš to lejā nonesis?
Nabags. Kurš kā saule nenovīst.
Antiņš. 175 Kurš kā saule zaigot prot?
Nabags. Kurš spēj sevi citiem dot.
Antiņš. Princesei es visu dotu,
Sevi visu nežēlotu,
Ņemtu ciešanas un sodu
180 Tā kā savu lielu godu.
- Princesi es jūtu tuvu
Tā kā bite zelta druvu.
Kaismi es no viņas guvu,
Nelokāms līdz galam kļuvu.
- 185 Kaut to spētu saukt par savu,
Atplaukštam kā košu pļavu.
Visi viņu redzētu,
Jaunai dzīvei ticētu.
- Nabags. Tev tik prātā viņa — kalnā;
190 Kas man līdzēs niknā salnā.
Drānas vieglas, aizsmok balss,
Ledus roku sniedz man sals.

Antiņš.

Se tev, tētiņ, nav jau daudz,
Mani cimdi, kaklaauts.

Nabags.

195

Salā smeldz vēl kauli vārgi,
Nodiluši mani svārki,
Cepure sen caurumos.
Kas to vecam vīram dos?

Antiņš.

200

Še tev, tētiņ; nu būs silti,
Neskars aukstumi un vilti.

Nabags.

205

Tu man savas drānas devi,
Salā nežēloji sevi.
Padomu tev preti došu.
Kad tev drīz būs vajadzīgs
Vara zirgs ar tērpu spožu,
Būšu es tev izpalīgs.
Saki tad ar drošu miņu
Tikai manu sakumiņu:

210

— Klau, klau, zirdziņ, šurpu skrej
Pāri visai pasaulei.
Vecās drānas vējā gan,
Atnes, zirdziņ, jaunas man,
Atnes sev uz muguras
Vara drānas mirdzošas. —
215 Pārvarēsi tumsas leju,
Būsi vīrs. Bet tagad eju.

3. skats

Antiņš.

220

Novēlu tev soli raitu;
Turpināšu savu gaitu,
Vēl mazliet te atstiepšos,
Ugunskurs man spēku dos.

(Iemieg.)

4. skats

Bērnu koris.

Tālu prom no savām mājām
Uguntiņu meklēt gājām.

Lūk, kur beidzot zvīļo viņš,
Ilgi alktais uguntiņš.

Antiņš.

225 Kas tie tādi sanākuši?

Bērnu koris.

Esam noklīduši bērni,
Lasām zarus, kūlu pēnu.
Ļauj mums plaukstas sasildīt,
Tev tik jauki uguns spīd.

Antiņš.

230 Nākat klātu sildīties.

Pirmais bērns.

Silti mums,
Prom nogurums.
Mātei salti augu dienu.
Dod man pagalīti vienu.

Otrs bērns.

235 Mājās salst mans brālītis.
Vai nav zars kāds atlicis?

Bērnu koris.

Tu mums arī,
Tu mums arī
Pagalīti

240 Iedot vari.

Antiņš.

Mutei gribas klusi smiet:
Jūs jau visu paņemiet.

Bērnu koris.

Dod vēl oglītes, kas lapās.
Aukstums nikni rokas kapā.

Antiņš.

245 Vienu ogli atstājiet,
Lai tā man kā roze zied.

Pirmais bērns.

Sēsties savā ugunsvietā
Tā kā sārtā saules rietā.

Bērnu koris.

Sasiluši esam paši,
250 Tagad mājās steigsim aši,
Siltas ogles nesīsim
Katram dzīves sērdienim.

5. skats

Antiņš.

Mazie jauki projām skrēja,
Dzirksteles vien nozibēja.
255 Vēl te gūšu atpūtu,
Augstā ledus kalnā — tu.

6. skats

Sniega gariņi.

Ai, māmuliņ,
Ļauj apskatīt,
Ļauj paraustīt,
260 Kas tev tur spīd.

Sniega māte.

Ko mani taustat,
Ko mani raustat.
Zemīti labāk
Paglābjiet.

265 Ar baltām sedzenēm
Aplājiet.
Ar mūsu villainēm
Apsedziet.

Sniega gariņi.

Aši, tad aši,
270 Klāj segas plaši.

Sniega māte.

Kur zaru redziet,
Villaini sedziet.

Sniega gariņi.

Bērziņa spicīte,
Še, sniega picīte.
275 Tumšajā eglīte,
Tev — balta micīte.

Sniega gariņš.

Skat, skat, kas šel!

Sniega gariņi.

Vai re, vai re!

Sniega gariņš.

Ne tāds vairs augs,
280 Ne plauks, ne zels.

Sniega māte.

Gan saule viņu
Augšā cels.
Tik siltām sedziņām viņu, tāpat
Kā citus stādiņus, apsedzat.

Sniega gariņi.

285 Nu visi darbiņi galā,
Sāk kājas mums cilāties salā.

Sniega māte.

Ak, ak, ak, ak,
Lai viens nu sak'
Viesuļi, nebēdņi jūs,
290 Nu jau par traku kļūst.

Sniega gariņi.

Lai sniega pārslas lejup ris,
Lai griežas mūsu virpulis:
Mūs nevar apturēt nekas,
Mēs kā no tālas pasakas.

7. skats

Melnā māte, Baltais tēvs, Antiņš.
Koris dzied aizmugurē 1. skata dziesmu.

Koris.

295 A-a-u! A-a-u!
Pūšam tāšu tauri,
Lai skan mežiem cauri
Vēja mātes auri.
A-a-u! A-a-u!

Melnā māte.

300 Tumšas naktis, dziļas bēdas,
Kur es dzinu tavas pēdas.
Zēli vēju dziesma skan.
Tagad beidzot esi mans.
Nekāpsi vairs stikla kalnā:
305 Pats tu esi manā salnā.
Lielais darbs mans padarīts:
Ņemšu tevi pašu līdz.

Baltais tēvs.

Melnā māte, tavi ceļi,
Tavi ceļi — maldu ceļi.
310 Tas, kas gulētāju cels,
Mūžam sniegiem cauri zels.

Melnā māte.

Nedošu tev, viltus tēvam,
Ilgi kopto zemes meitu.
Zinu katru tavu veidu,
315 Zinu katru tavu viltu.

8. skats

Antiņš, bērni.

Bērnu koris.

Rimsti, Antiņ, gulēt salnā:
Jāsāk lielā darba gaita.
Ledus šķirstā, stikla kalnā
320 Princese jau tevi gaida.
Meža gali ausmu dzer,
Rīts nāk tevi modināt.
Celies, posies, zirgu tver,
Laiks uz stikla kalnu jāt.

Antiņš.

Ko jūs, zēni, mani mānat,
325 Kur mans zirgs, kur manas drānas?
Meža vidū stāvu viens
Tā kā iris pavediens.

Bērnu koris.

Nākam mēs ar labu ziņu,
Nešaubies un neesi glēvs:
330 Saki tikai sakumiņu,
Ko tev teica labais tēvs.

Vēja spārniem atskries zirgs,
Saulē tavas drēbes mirks.

Klau, klau, zirdziņ, šurpu skrej
335 Pāri visai pasaulei.

Antiņš.

Klau, klau, zirdziņ, šurpu skrej
Pāri visai pasaulei.

Bērnu koris.

Vecās drānas vējā gan,
Atnes, zirdziņ, jaunas man.

Antiņš.

340 Vecās drānas vējā gan,
Atnes, zirdziņ, jaunas man.

Bērnu koris.

Atnes sev uz muguras
Vara drānas mirdzošas.

Antiņš.

Atnes sev uz muguras
345 Vara drānas mirdzošas.

Bērnu koris.

Vara zirgs ar drānām klāt;
Antiņ, steidzies kalnā jā.

Antiņš.

Sveiki, bērni, labais mežs,
Jauna dzīve pretim dveš.
350 Kas var vēju aizturēt?
Eju cīņā uzvarēt.

Zirgs mans, vara, ātrāk skrej
Līdz pat stikla virsotnei.
Aizvērusi plakstienus,
355 Princese tur kalnā dus.

Liels laimes brīdis klāt,
Steidzu viņu modināt.
To no kalna lejā vest,
Jaunu sauli ļaudīm nest.

Bērnu koris.

360 Antiņ, aiznes sveicienus
Princesei, kas kalnā dus.
Saki, ka mēs gaidām to
Tā kā sauli zeltīto.

Pirmā cēliena beigas

TREŠAIS CĒLIENS

Pirmā aina

1. skats

Kraukļu koris.

Veltas pūles atvērt zārku:
365 Mēs to modri sargājam.
Princesi un viņas vārdu
Sevī dziļi glabājam.
Krā.

370 Sārta gaisma pavīdēja,
Kalnā skrēja vara zirgs.
Viņam kāja paslīdēja,
Zuda viņš kā vējā dzirksts.
Krā.

375 Jātnieks sudrabā tad trauca
Augšup putna ātrumā.
Klintis viņa spēkus jauca,
Un viņš krita dziļumā.
Krā.

380 Divpadsmitā stunda garām,
Nav, kas princesi var glābt;
Mierīgi mēs gulēt varam,
Mūsu uzvara jau klāt,
Krā, krā, krā.

2. skats

Kraukļi, Antiņš.

Kraukļu koris.

385 Kas te plēta gaismu tīru?
Viņas staros tumsa smok.
Dzīsim projām spožo vīru:
Viņa elpā spārnī plok.

Antiņš.

390 Beigas ilgai tumsas varai,
Viss, kas miris, elpu gūs.
Beigas ledus naktij garai,
Tā par spožu dienu kļūs.

Kraukļu koris.

395 Jaunais gaišums ass un pretīgs
Ceļas mūs kā zobens kost.
Klāsim melnos spārnus pretī,
Dzīsim to no kalna nost.

Antiņš.

Kraukļi melnie, ilgi salā
Princesi jūs sargājāt.
Tagad jūsu darbi galā,
Aizejamā stunda klāt.

400 Nakts kā bulta likta stopā,
Triekta nāvē tālajā,

Liekiet melnos spārnus kopā,
Zūdiet ceļā pēdējā.

Kraukļu koris.

Lieks tavs spožums, velti draudi:
405 Kalnu neatstāsim mēs;
Garās nakts un sala skarti,
Mūsu spārni uzvarēs.

Visi mēs tev pretī stājam,
Tavu gaismu noslēpjam.
410 Spārnus pāri šķirstam klājam,
Saulcerīti nedodam.

Antiņš.

Nav vairs priekšā nāves vārtu,
Uzvarēta nakšu spēte,
Princesei es zinu vārdu:
415 Saulcerīte, Saulcerīte!

(Sprādziens, zārka vāks vaļā.)

Koris *(aiz skatuves)*.

Asi tvēra saules roka,
Nav vairs zārkam smagā sloga:
Gaisma atspīd varenāk,
Jauna, dzīva diena nāk.

Kraukļu koris.

420 Ziemas varai, salam gals;
Saplūk spārni, aizsmok balss.

3. skats

Antiņš, Melnā māte, Baltais tēvs.

Melnā māte.

Baltais tēvs, tu lepni smaidi,
Labāk klausī manu vārdu:
Smieklus noklās ilgi vaidi,
425 Veikšu tevi savu kārtu.

Naktis skaudras, dziļi sali,
Šķirsts mans tukšā nevar palikt:
Atdod puisī manai varai,
Stingumam un naktij garai.

- 430 Naids, kas mūsu vidū ris,
Zudīs tad kā nebijis.

Baltais tēvs.

- Ne viņš mans, ne manā varā,
Dzīvs viņš pats, pats savā garā.
Viņš kā saule saulē spīd,
435 Nakts no viņa elpas krīt.

4. skats

Antiņš pie zārka.

Antiņš.

Gaismas plūdi arņem zārku,
Sauls staros ligo viss.
Ejiet, sāpes, zūdi, vārgums;
Princese, klāt Saulvedis.

- 440 Sals pie tavām kājām placis,
Naktis savītas kā tāss;
Bet vēl slēgtas tavas acis,
Skūpstot vaļā vēršu tās.

(*Skūpsta acis.*)

- 445 Augšup plūst tavs acu dzidrums.
Kā tas mirdz! Bet lūpas dus:
Spīd vēl viņās ledus mitrums,
Gaidot manus skūpstienus.

(*Skūpsta lūpas.*)

- 450 Tagad nāves varas kostas,
Sārtums vaigos ielido.
Saule, Saulcerīte mostas
Jaunu dzīvi visiem dot.

5. skats

Antiņš, Saulcerīte.

Antiņš.

Mana saule, sārtā, labā,
Visus mūs tu sirdī glabā.

Saulcerīte.

455 Saulvedi, vai tevi skatu? —
Manas acis gurušās,
Pilnas mīkstu miglas matu,
Tikai lēni atdarās.

Antiņš.

Garām ziemas, tumsas gadi,
Saulvedi redz tavi skati.

Saulcerīte.

460 Tā kā smalka, trausla dzija
Mana elpa pušu bija.
Grimu naktī, grimu sniegā.
Vai es ilgi biju miegā?

Antiņš.

465 Gadi septiņi kā vilki
Tevi slēpa miegā ilgi.

Saulcerīte.

Maldu miegā, senās mokās
Sagula un zuda vaids.
Saulvedi, ņem mani rokās,
Pāri visam plūst tavš smaids.

470 Ledus kalna naktis aukstās,
Kas man skāva locekļus,
Izplēn tavās kvēlās plaukstās
Tā kā vēja skāriens kluss.

475 Lūpas saldu elpu iegūst,
Un kā rožains plīvuris
Stingums līdz ar dziļo miegu
Prom no manis lejup ris.

480 Vēl man pilnas dienas nava,
Bet tā aicina kā zvans.
Vai es mūžam būšu tava,
Vai tu vienmēr būsi mans?

Antiņš.

Mani ceļa galā gaida
Kāda cita grūta gaita.
Tavā kāzu dienā gan
485 Steigs pie tevis soļi man.

Saulcerīte.

Acīs vāji mostas redze,
Neplok sārtais plīvuris.

Dodu tev, šē, ņem, mans gredzens.
Tas būs mūsu ceļvedis.

490 Kam tas gredzens, tam es pati,
Liec to savā pirkstā tā,
Lai, kad nāksi mani satikt,
Tevi zinu es pēc tā.

(Uzmauc gredzenu.)

Antiņš.

Gredzens tavs būs manā pirkstā

495 Mūžam spožumā un dzirkstā.

Saulcerīte.

Kam tas gredzens, tam es pati.

Vēl tu esi man kā miglā,

Līganā un blāvi miklā.

Saulvedi, tev kādi mati?

Antiņš.

500 Linu balti saules gaismā.

Saulcerīte.

Saulvedi, tev kādas acis?

Antiņš.

Zili ziedi vizbulītim.

Saulcerīte.

Saulvedi, nes mani mājās.

Sāksim jaunu, košu dzīvi.

505 Kaisli spēki sirdī krājas

Izjust laimi, redzēt brīvi.

Antiņš.

Ļaudīm sauli nesu mājās,

Sāksim jaunu, košu dzīvi.

Kaisli spēki sirdī krājas

510 Izjust laimi, redzēt brīvi.

Saulcerīte un Antiņš (kopā).

Savu elpu liksim kopā,

Būsim bulta vienā stopā.

Mīlu tevi, mīlu visu

Pasauli un viņas risu.

515 Aizies mūžs kā dziesma maiga.

Nožūs asara uz vaiga

Ļaudīm, kas mums līdzī nāks,

Savu brīvu darbu sāks.

Pirmās ainas beigas

Milda Grīnfelde 30. gadu beigās

Jāņa Liepiņa ogles zīmējums A. Čakam dāvinātājā
Rakstu un zīmējumu grāmatā (1940)

Motto:

Nu Temzas kaltās krastmalas
Viens kugis, kugis atdalās
Sāk baltās buras augšup celt
Un pāri minu lauklēm peld

*

- Platmale. Stūrman! Vai nekā aizdomīgs nav redzams?
Stūrmanis. Zila jūra un klaja debess.
Platmule. Jā, dzīve ir tikai nieka spēle!...
Katliņš. Nu, kas ir? Izmetīsim uz vienu kasti viskija?
Platmale. Mest šo mazo kauliņu -? Nožēlojami sīka kaislībīma!
Ja tu man ielintu saujā visu zemeslodi vienam lielam
metienam, tad es ar tevi iespēlētu!
Stūrmanis. Stop! Ļevo na bort! Pie apvārksna ienaidnieka kreiseris!
Kapteinis. Sitmanuzot - pie ieročiem! Izmet krāvu jūrā!
Matroži. Jerauj, zēni, assasā,
Velnam vēders jākoja!

*

Viens kugis iznāk jūrā
Ar baismīgu karogu mastā!

Man var pat statistiski maist
Ēst karpu maistības tū karstē.
Jo anā spēji karpi granīti
Kopi tapa dande, nāts tās sūdi

Quadrāt.

(„Šonēnis Traka Ļipa”)

Filip Vanaga

J. Vanaga un F. Rokpeļņa (Kvadrāta) ieraksts A. Čakam dāvinātajā Rakstu un zīmējumu grāmatā (1940). J. Vanaga tekstā parafrāzēti dialogi no lugas «Pusnakts kuģis»

Viļa Ciesnieka ilustrācija grāmatai «Tētis karavīrs»

J. Plaudis un A. Čaks 40. gadu sākumā

A. Čaks un R. Ozols vācu okupācijas laikā

ALEKSANDRS ČAKS

Vāks «Matīsa, kausu bajāra» izdevumam grāmatā

Skats no izrādes «Matīss, kausu bajārs» («Apsēstā māja», 1989).
Dzīru tiesnesis — R. Kursītis

Skats no izrādes «Matīss, kausu bajārs» («Apsēstā māja», 1989)

Skats no izrādes «Matīss, kausu bajārs» (Jaunais Rīgas teātris, 1993).
Matīss — U. Pūcītis

Skats no izrādes «Matīss, kausu bajārs» (Jaunais Rīgas teātris, 1993).
Pans Ignats — V. Zembergs

Otra aina

I. skats

Kāralis, Bagātais princis.

Bagātais princis.

520 Kad nāks mans brīdis laimīgais?
Sev katru ritu prasū.
Laiks rit un tukšā miglā gaist —
Man atstāj sāpi asu.

525 Cik ilgi, karali, lai es
Tā skatu savu kaunu?
Reiz tikšu es pie princeses
Ar labu vai ar ļaunu.

530 Pēc viņas viss man elpā kalst.
Par vienu viņas smaidu
Es atdotu pus savas valsts
Un dārgumu bez skaitu.

Kaut viņa mani neatzīst
Un, it kā ledū kalta,
No vienas telpas otrā klīst,
Kur dīvains stingums valda,

535 Man tomēr viņa jāiegūst,
Lai tad vai zobens pušu lūst.

Kāralis.

540 Neslēpu es savu prieku:
Liels tas — mana meita glābta.
Princi, paciešaties nieku,
Klāt jau diena ilgi slāptā.

Zinu, gaidas dzeļ kā nātras.
Nezināmais glābējs diezgan
Visur meklēts un nav atrasts.
Lai tad svētku zvani ieskan.

545 Bet, ja mana meita labā
Vēsa vēl kā liepa salā,
Lai to jūsu mīla glābā,
Tur mans padoms galā.

2. skats

Karalis, Bagātais princis, sargs.

Sargs.

550 Karali, pie jums es steidzos
Labu ziņu pavēstīt:
Tagad notverts cieti beidzot
Tas, kam gredzens pirkstā spīd.

Princesi šis jauneklis
Mums no kalna nonesis.
Bagātais princis.
555 Kas viņš ir?

Karalis.

Kāds princis laikam.
Vediet, lai to skatu vaigā.

3. skats

Karalis, Bagātais princis, sargi, Antiņš.

Sargs.

Se viņš ir!

Bagātais

princis.

560 Kāds milzīgs gods!
Tiešām jauks un varens znots!

Karalis.

Kāda kļūda! Gluži traki.
Jeb ar karali kāds joko?

Sargs.

Nē, viņš īstais: gredzens rokā.

Bagātais

princis.

Atdod gredzenu, ko zagi.

Antiņš.

565 Antiņš es. Šo gredzenu
Princese, kad acis vēra,
Līdz ar savu sveicienu
Pati manā pirkstā vēra.

Bagātais

princis.

570 Melot, redzams, viņam prieks. —
Kā var kalnā tikt tāds nieks?

Karalis.

Ja tu tiešām princesi
Mums no kalna nonesi,
Kur tad tavas drēbes, zirgs,
Kas kā saule zeltā dzirkst?

- Antiņš.
575 Kad mans darbs bij padarīts,
Tērps un zirgs tam gāja līdz.
- Karalis.
Slēpies kam, līdz tik daudz sargu
Vēda šurp uz tiesu bargu?
- Antiņš.
580 Nav ko slēpt man savu dzīvi,
Šurpu nācu pats es brīvi.
Princesei kā solījos,
Istā dienā ierados.
- Karalis.
585 Karali, es esmu klāt
Gredzenu tai pirkstā likt.
Gribu viņu dzīvināt,
Lai tā nespēj otrreiz migt.
- Karalis.
Velti pūlies apvārdot,
Gredzenu man šurpu dod.
- Bagātais princis.
590 Visu došu: tērpu košu,
Pili, karietes un zirgus,
Smagas naudas kaudzes mirgu,
Atdod gredzenu man spožo.
- Antiņš.
595 Gredzens tikai man ir dots,
To es nepārdošu jums.
Tas mans ceļvedis un gods,
Cēlais gala pienākums.
- Bagātais princis.
600 Tikai vienīgi to pats
Pirkstā vēršu princesei,
Atdzīvosies viņas skats,
Laimi sniedzot pasaulei.
- Karalis.
Kāda lielība to māc!
Viņu jāmet cietumā.
- Karalis.
Ko tu vēlies? Nabags tāds,
Gribi manu meitu precēt?
- Antiņš.
605 Labais karali, vai prāts,
Lai tad apstāj upes tecēt.

Kā es drīkstu viņu iegūt,
Viņu, tirāku par sniegu.
Esmu kāzu dienā klāt
610 Tikai viņu modināt.

Lai tad viņas acis spīd,
Visiem sāpes aizdarīt.
Bagātais princis.
Iemīlējies nelga, nabags.
Muti siet tam ciet vislabāk.

Karalis.
615 Dod, ja princesi tu mīļo,
Gredzenu, kas pirkstā zviļo.

Antiņš.
Neatdošu.

Karalis.
Jāsāk smiet!
Sargi, ņemiet viņu ciet.

(Sargi aizved Antiņu.)

620 Pietiks stāstīt pasakas.
Taurētāj, ar tauri nāc,
Krāšņās kāzu svinības
Visai tautai ziņot sāk.

Bagātais princis.
Karalis pārlieku maigs.
625 Tagad man ir nācis laiks.
Pats es lemšu,
Visu ņemšu.

Vai lai te kā avju gans
Stāvu es un noskatos?
630 Skaistais gredzens — tas būs mans.
Mirs tas, kas to neatdos.

(Dodas prom.)

4. skats

Karalis, tauta, Princese un pavadones.

Tauta (*koris*).

Pūšat taures, gaisma, smeji,
Koki, plaukstat drošāk,

Vēstat gudri pasaulei:
635 Princese nāk košā.

Mūsu princese kā zieds
Katram krūtīs veras.
Zāle ceļā stiebrus liec,
Dzer un neatdzeras

640 Košuma, kas plūst no tās,
Līksmības, kas staro
Visās ļaužu istabās,
Rokas brīvas darot.

Karalis.

Nāc, mana princese, mīļā,
645 Svinīgais brīdis jau klāt.
Tērps tavš, kas burvīgi zvīlo,
Zeltu un purpuru klāts.

Princese.

Jā.

Karalis.

Vai tu vēl vienmēr kā ledū:
650 Skats tavš tik divaini vēss.
Tevi uz laimi es vedu,
Debesīs pacelts tavš krēsls.
Skati šo priecīgo pūli,
Veries, cik zilgums spīd tīrs.
655 Princis, tavš dārgais, nāks tūlīt,
Princis, tavš nākošais vīrs.

Princese.

Jā.

Karalis.

Aizmirsti ledus kalnu.
Atmosties. Pienācis laiks.
660 Vai tev caur nakti un salnu
Mīņā vēl saulveža vaigs?

Tauta (*koris*).

Mūsu princese kā zieds,
Zelta auzas skara,
Tomēr šodien kāds gan bieds,

665 Kāda īgna vara
Viņas galvu lejup liec,
Acis skumjas dara?

Princese.

Miņā skaudra migla,
Pasaule no stikla.
670 Miņā zelta bruņas,
Zirga soļu duņas.

Saulvedi — tu,
Saulvedi — tu.

675 Miņā sena dziesma,
Vāra, zila liesma.
Zili stikli, zaļi ledi,
Saulvedi,
Saulvedi — tu.

Pavadones (*pusdziedot, poš princesi*).

Zili stikli, zaļi ledi —
680 Vidū balti sniega svārki,
Zili stikli, zaļi ledi —
Vidū bāli mēness vaigi,
Zili stikli, zaļi ledi —
Vidū gari saules mati.
685 Zili stikli, zaļi ledi —
Vidū princese likst pati.

(Ienāk princis zelta bruņās.)

Tauta (*koris*).

Princis, princis bagātais,
Šķiet, pat zelta bruņās baiss.
Nikni viņa skati zib:
690 Ko viņš atkal nomākt grib?

5. skats

Visi tie paši, Bagātais princis.

Karalis.

Taures, dziediet varenāk,
Lūk, kur mūsu princis nāk.

Princese.

Saulvedi,
Saulvedi — tu.

Bagātais princis.

695 Esmu, princese, pie jums:
Tas mans gods un pienākums.

Princese.

Manas acis, mani skati
Miglā tīti, ledū kalti. —

700 Vai tev nava linu balti?

Bagātais

princis.

Tikai kalpiem mati balti,
Man kā krauklim melni, stalti.

Princese.

Man kāds sirdi sniegā racis,
Elpu aizžņaudz skumju pītes, —

705 Saulvedi, tev kādas acis,

Nava zilās vizbulītes?

Bagātais

princis.

Nē. Es esmu kareivis,
Tādas tikai ganiem viz.

Princese.

Tevi es kā mūžos redzu.

710 Kam tu nesauc manu vārdu?

Saulvedi, kur ir mans gredzens,

Liec to rokā saules sārtu!

Bagātais

princis (*liek pirkstā gredzenu*).

Princese, cik krāšņi kaist

Pirkstā gredzens ilgotais.

Tauta (*koris*).

715 Princi, principi bagātais,

Darbs tavs negants ir un baiss.

Atnāks taisnība un gods,

Sargies, briesmīgs būs tev sods.

6. skats

Tie paši, Melnā māte, kraukļi, Baltais tēvs.

Bagātais princis (*ierauga zārku*).

Prom, es nepazīstu joku,

720 Likšu aizdzīt jūs ar koku.

Baltais tēvs.

Rimsties, nolaid savu roku.

Princese.

Zili stikli, zaļi ledi,

Saulvedi, man zudi tu.

Vedi, Melnā māte, vedi

725 Mani mājās atstātu.

(Tuvojas zārkam.)

Melnā māte.

Nemiet, kraukļi, manu daļu,
Nesiet to uz mūža mājām.

Kraukļi.

Nemam atkal mūsu daļu,
Nesam to uz mūža mājām, krā, krā.

(Princese gulstas zārkā.)

Tauta (*koris*).

⁷³⁰ Mūsu bēdas, dziļas bēdas.

Karalis.

Mana meita, manas rētas.

Bagātais princis.

Velti domā, ka mūs šķirsi.

Melnā māte.

Netuvojies viņai, mirsi!

Antiņa balss.

Saulcerīte!

Tauta (*koris*).

⁷³⁵ Pūšat taures varenāk,
Mūsu laimes glābējs nāk.

7. skats

Visi tie paši un Antiņš.

Antiņš.

Saulcerīte!

Melnā māte.

Mirsi, puisī, nenāc klāt.

Antiņš.

Mirtu viņas dēļ labprāt:

⁷⁴⁰ Nāves nebaidos es, Māt!

Baltais tēvs.

Nava vairs viņš mūsu varā,

Brīvs viņš pats, pats savā garā.

Antiņš.

Sadzijusi dziļā vāts,

Celies, mana diena, nāc.

(Princese pieceļas no zārka.)

Princese.

⁷⁴⁵ Saulvedi,
Saulvedi — tu.

Antiņš.

Visai manai dzīvei gana,
Aijā, Saulcerīte mana.

Princese.

Kam tik ilgi projām biji?
750 Vai tu pazaudēji sevi
Un kā lietus tumsā liji,
Gredzenu kad citam devi?

Antiņš.

Mani šaustīja un kāva,
Gredzenu no pirksta rāva.
755 Lūk, kur rokā tukšums skarbs,
Tas ir viņa, prinča, darbs.

Tauta (*koris*).

Princi niknais, bagātais.
Veries pats, cik darbs tavs baiss.
Vētrai šalcot, tuvojas
760 Soda stundas taisnīgās.

Bagātais

princis.
Karali un jaunais nelga,
Gan es tomēr savu gūšu:
Visus kamps jūs zeme velga;
Karš, karš, karš uz visu mūžu.

765 Karš, ko, mani vīri, stāvat,
Jums no sievām, bērniem bail?
Atminiet, kā tos reiz kāvāt,
Cērtiet vēl, lai zobens gail.

Visi (*klusē*).

Baltais tēvs.

Melnā māte, stundas iet,
770 Lūk, tavs vīrs, ņem viņu ciet.

Melnā māte.

Ņemiet to, kas jūsu daļa.

Visi kraukļi.

Mūsu — krā,
Mūsu — krā, krā!

(*Paņem princi.*)

Karalis.

Ļaujiet, lai skatu jūs, mīļie.
775 Laimīgais brīdis ir klāt.
Asaras acīs man zviļo,
Mūžs jums ar dziesmām klāts.

Koris.

- Mums dziesma plūst no skaidras krūts,
Mēs tagad dzīvot varam.
780 Kā bite katra lieta dūc,
Ko mēs ar sirdi skaram.
Pēc ļauna miega mostas viss
Likt darbā savu roku.
Zied gaisi, lēļo cīrulis,
785 Ceļ saule savu loku.

MATĪSS, KAUSU BAJĀRS

DRAMATISKA POĒMA 5 CĒLIENOS,
ARĪ JAUTRA SPĒLE AR 4 LIĶIEM

ALEKSANDRS ČAKS

MATĪSS, KAUSU BAJĀRS

DRAMATISKA POĒMA,
ARĪ JAUTRA SPĒLE
AR 4 LIĶIEM

No nepublicētiem
A. Čaka
manuskriptiem

1973

GRĀMATU DRAUGS

*Kuru krogu es izdzēru,
Kam noskrēju kumeliņu?
Pats par savu naudu dzēru,
Pats skrēj' savu kumeliņu.*

Tautas dziesma

IESKAŅA

Viss velti:
Cilvēku darbi un mokas,
Es mazgāju rožainā ūdenī rokas
Un dzeru zelteri.

- 5 Pa kristāla pieri gludo
Uz leju tas šalkodams pludo.
Katrā apaļā, mirdzošā lāsē
Kāds sidraba dzirkstis kāšē.

- 10 Iesārto, plūstošo laiku
Ar izdzertiem kausiem es skaitu.
Valgmei slīd līdzī maigums:
Savam attēlam kristālā smaidu.

- 15 Es dzeru atstātā ēkā
Un citu cilvēku vairos.
Kad pavardā uguns sprēgā,
Pie manis atnāk Bairons.

- Mēs spēlējam abi kārtis.
Kausu pēc kausa lejam
Un sūtām viens otru kārties,
20 Kad paspēlējam.

Tā aiziet diena pēc dienas.
Dilst svārku un prāta audums.
Pulkstens pie sārtās sienas
Met mūžībai cukura graudus

- 25 Pēc katra dzeltēna mirkļa.
Man Bairons nebeidz stāstīt.
Putni bez zelta irkļa
Peld augšup zilgmi glāstīt.

Viņš stāsta par savām mokām,
30 Par spēles kaislību grūto.
Un pāri viņa rokām
Baloži staigā un dūdo.

Viņš bieži neapjauž kārti.
Viņš kļūdās spēlē bez gala.
35 Kā pāva aste sārti
Aiz viņa kvēl pavarda mala.

Viņš lēnām nospēlē visu:
Savu gribu un doto sātu,
Saules un vakara dzisu,
40 Savu laimi un savu prātu.

Beidzot nekā viņam nava.
Viņš nogriež un atdod roku.
Tad galdā nāk viņa slava,
Sirds — pilna dziļu moku.

45 To arī viņš nospēlē ātri.
Raustās lūpas, un elpa kļūst asa.
Katru vārdu viņš aptin ar nātri,
Kad pēkšņi un skarbi prasa:

— Kungs, ko lai vēl es jums dodu —
50 Vai sauli iedomu iesmā
Vai gaisā mirdzošo odu,
Vai velnu, pārvērstu dziesmā?

— Nekā es negribu vairāk, —
Ar smaīdu es viņam saku,
55 — Kā jūsu kaislību kairo,
Kas dara jūs lielu un traku,

Kas pārvērs jūs mūžīgā lodē,
Kas pārvērs jūs zibošā nazī.
Vienaldzība ir sodrējs:
60 Ar to var pietikt maziem.

1. CĒLIENS

Pirmā aina

(Tumsa. Iznirst gaišs stars, kas izplaukst lielā gaismas ziedā. Sārtajā gaismas plaukumā viena otrai seko parādības. Tumsā dzirdamas liela puļa balsis. Skan mainīga mūzika. Rūc karuselis.)

Zirgu uzpircējs.

Gada tirgus, dzīves tirgus.
Mij un pārdod darba zirgus.

Puiši.

Te es dzēru, tur es pirku
Sirdij sievu, ratiem zirgu.

Skaistuma pārdevējs.

65 Daiļas teltis smaršas raisa.
Meitām laimē lūpas plaisā.

Meitas.

Skumjas aizklāj sārti kriti,
Drānās mirgo saules rīti.

Edienu pārdevējs.

Šurp, kur pīrāgi un desas,
70 Lai jums mēle zirgā nesas!

Ļaudis.

Laipe tur vien ir, kur kūmās
Līdz nav dotas dienas drūmās.
Spēlē, dziedī, smeji un dej.
Suns lai tavas bēdas rej.

Brīnumu rādītāji.

1.

75 Uz šī vēdera ar rungām
Sist var kā uz biežām bungām.

2.

Nes šis vīrs uz pleca mājas,
Kaut kā salms tam tievas kājas.

3.

80 Sen šī meita neēd ogas:
Rij tā ķieģeļus kā pogas.

4.

Es šo diegu, kas man rokā,
Varu pārvērst zirga lokā.

5.

Tīģeris, kas kampj pat bērnu,
Iztiēk man ar kūlu pērnu.

6.

85 Notver zvaigzni, apēd meli,
Nāc tad braukt ar karuseli!
Viss šai dzīvē riņķī griežas,
Laimei blakus skumjas spiežas.

Ļ a u d i s.

Viss šai dzīvē jūklī griežas,
90 Blakus laimei sāpes riežas.

*(Sārtais plaukums izirst, un zūd parādības. Stūri platā
gaismas starā atvīd maza auguma vecītis ar vecu leļļu
teātri.)*

V e c ī t i s.

Kad padebesī zuda diena
Un nāca vakars, zilā astra,
Vēsums sēdēja pie sila,
Es ar saviem draugiem — lellēm
95 Gāju tālāk dzīvi pelnīt.
Nomaļus pie lielā tirgus
Gaisā kāru savu telti.
Lelles sarka slēptā jūsmā:
Varēs atkal viņas staigāt,
100 Posties savās gleznās drānās,
Dziedāt, mīlēt, ciest un nomirt,
Kā to ļaudis sen jau dara.

Skaista bija mana spēle,
Visu biju viņa devis:
105 Savu jaunību un prātu,
Alkas, ticību un mīlu.
Vai es pats to kādreiz vilu?

Tagad prāts mans soļo lēni.
Visos pirkstos gūlies smagums.
110 Tie nav pirksti — koku zari.
Nespēju vairs vadīt lelles,
Lai tās dejotu, kā nākas.
Maniem vārdiem akmens uzlikts.
Brauc tur pāri dārdot tumsa.
115 Strauts bij agrāk mana mēle,
Lakstīgala, smaidošs ezers.
Visi zvēri, kas bij mežā,
Sēdēja man mēles galā.
Meitenes tur nāca raudāt,

- 120 Sievas savu kaisli atdot.
 Bērnī savu prieku nesa,
 Dienas savu silto gaismu.
 Naktis savu kluso mieru.
 Šķēpi skanēja un kausi.
- 125 Vaidi lidoja kā ūpi.
 Kas bij manai mēlei smagums?
 Zeme bij tai viegla skara.
 Pasaule kā jautra dziesma,
 Magone un kaislas lūpas.
- 130 Tagad viens es tumsā sēdu.
 Kaut es redzu jūras dzīli,
 Kalnu sirdi, laiku prātu —
 Manos vārdos viņu atspulgs
 Vāri vizmo, elpo viegli,
- 135 Taču visi garām aiziet
 Vieglā gaitā, lepnās drānās —
 Visi, kas no manām lellēm
 Nēmuši sev briesmā līdzī
 Delnai valgumu un lūpām
- 140 Tīru smaršu, gudru vārdu,
 Elpai gaismas izturību.

*(Apklust, noliecis galvu. No tumsas iznirst slaidis, melnā
 tērpies vīrietis — Drūmais kungs.)*

Drūmais kungs (*paklanīdamies vecītim*).
 Deg mežu gali tālē sārta
 Kā roze — plūkta paslepen.
 Sen netik man vairs drūmi vārdi.

Vecītis.

145 Sirds tos uz mēles dzen.
 Drūmais kungs.
 Pats drūms, es mīlu jautru prātu.
 Tīk nazis man un zibens spalgs.
 Lauz sava izmisuma krātu.
 Pat sāpēs esi degošs malks.

150 Ko nomaļus kā veca lapsa
 Tu drebot sēdi. Vakars vēls.
 Kā lakatu ap kaklu apsien
 Tu savas skumjas, lai tās kvēl

Par neļķi kaislāk tumsā biezā.
 155 Lai duncis tava mēle top!

Tas labi beidz, kas slikti iesāk.
Ko savas rētas velti kop?

Lai pludo tava vērsme sārtā
Kā vīns, kas simtu gadu vecs.
160 Tas iedegs dzīvību pat kārtā,
Un atvēzēties celsies plecs.

Nāc ārā tu no savas likstas!
No oglēm sūnas rausi nost!
Pat tērauds ugunī top mīkstāks.
165 Vislabāk liesma prot mums kost.

Vecītis.

Cik skaists tavs vārds, tik pats tu neglīts.
Man tavas rokas pārāk zib.
Var vētra nolauzt lielu egli,
Bet sirdi? Nē, tā zin, ko grib.

Drūmais

kungs.

170 Sev lūpas noslauki ar nātri:
Par daudz tur virsū medus pil.
Ko darīsi tu? Labi ātri
Kā dzirksteles man vārdus šķil.

Vecītis.

Es lelles pelnos saberzīšu
175 Un izkaisīšu debešos.
Ar pātagu pats sevi dzīšu
Kā vērsi pazust tālumos.

Nav viegli aizsviest savas lūpas,
Lai augli viņu vietā dod.
180 Mēs visi dzērāji un žūpas —
Dzer katrs dzīvi, kā viņš prot.

Par plitnieku un traku vīru
Bij skaista leļļu teika man.
Es mākoņus kā lapas šķīru,
185 Kas vēl no saules medū tvan.

Es lapas pavēru kā vārtus,
Kur mūžība kā aka klus.
Tur atradu es saldus vārdus
Un miesā gleznus cilvēkus.

190 Bij katrs vārds pilns rožu vēja,
Pilns vērmeļu un dadžu sāls.

No manis ļaudis projām skrēja.
Par čūsku kļuva ceļa māls.
Es brīnā apstājos kā apse.
195 Par ziedu vārds bij mutē likts.
Es nesapratu vairs, kas labs ir
Un kas ir slikts.

Es ļaudis turēju, kā pratu.
Es viņiem kļiedzu salds un ass —
200 Man nebij naudas maisu platu
Vai greznu galdu paliekas:

— Tas vīrs, kas plosās manā lellē
Un savā negausībā plats,
Te gāžas debesis, te ellē,
205 Mans cilvēk, tas tu esi — pats.

— Nē. — Ļaužu bars par mani smēja.
Bij viņu smiekls man kā gūsts.
Tie skābu vīnu mutē lēja,
Lai mana mēle gausa kļūst.

210 Smags izmisums pār mani krita.
Es pārtrūku kā pavediens.
Mans dzērums mani pašu sita.
Es redzēju: es atkal viens.

Es savas lelles saberzišu
215 Un izkaisišu klajumos.
Ar pātagu pats sevi dzišu
Kā vērsi pazust tālumos.

Drūmais kungs.
Par daudz tu savas lelles mīli.
Varbūt kā sevi vairāk pat?

Vecītis.
220 Jā. Izirušu drānas vīli
Var sašūt. Mani — vairs nekad.

Drūmais kungs.
Dod savu dzīvību, un lelles
Kā dzīvas būtnes pacelsies
No stieņa, kur tās mirdz kā krelles,
225 Un tavā vietā dzīrot ies.

*(Paņem stieni un paceļ to. Lelles raustās. Drūmais kungs
smej. Vecītis atņem stieni un noglāsta lelles.)*

Vecītis.

Vai tiesa tā, ko tu man saki,
Vai atkal tikai viltus rūgts?

Drūmais

kungs.
Lai mana mēle pelnos sakrīt
Un mani pašu aprij dūksts —

230

Tā tiesa ir.

Vecītis.

Kā man vēl trūkst?

(Domā.)

Es savas lelles pārāk mīlu.
Dod kādu drošību un ķīlu,
Ko varu uzlikt tev par sodu!

Drūmais

kungs.

235

Es protu rozē pārvērst odu
Vai arī kausā zeltitā.

Iet?

Vecītis (kādu laiku domā, beidzot saka).

Jā.

(Seko Drūmā kunga izdarības. Pazib ods. Viņš notver to ļoti veikli sauja un pašu sauju saspiež. Tad lēnām ver to vaļā. Delnā guļ skaista sarkana roze.)

Drūmais kungs.

Te ods. Te roze. Tā.

(Pasniedz Vecitim rozi. Roze pazūd. Drūmais kungs atkal lēni saspiež roku dūrē. Tad ātri to paver vaļā. Delnā strauji kā gaisma atmirdz zelta kauss.)

240

Te kauss kā pati saule jauks.

Vai tu man tici tagad, draugs?

(Iemet kausu kaktā. Tas skanēdams izgaist. Vecītis smīn.)

Vecītis.

Kur ķīla?

Drūmais

kungs.

Arī to tev došu.

Tu redzi manu kreiso roku?

245

To es ar savu labo droši

No pleca noraušu bez moku.

(Norauj ar labo roku savu kreiso un iedod to Vecitim.)

Nem viņu savā vecā dūrē

Līdz beigu mirklim savam turēt.

*(Vecītis riebumā nomet kunga kreiso roku zemē. Tā pa-
lecas kā gumijas bumba gaisā un atkal pieaug Drūmajam
kungam pie pleca. Kungs baigi un griezīgi smeļ.)*

Vecītis.

Tu esi vīrs tāds kā no elles.

Drūmais kungs *(smejas vēl skaļāk).*

250 Es ticu.

Vecītis *(sniedz Drūmajam kungam stieni ar savām
lellēm).*

Še, ņem manas lelles!

Tev visu savu elpu dodu,

Lai manas lelles dzīvas kļūst.

*(Drūmais kungs paņem stieni ar lellēm un met to kā putnu
smiedamies gaisā. Drūmais kungs un Vecītis iegrimst dziļā
krēslā. Viņi tikko manāmi. Gaisā uzzied agrākais gaismas
plaukums, un tajā pavīd izgaistot: Matīss — kausu bajārs,
bruņinieks Knuts, krodzinieks, pāns Ignats, Irena, meži-
nieks, sardzes priekšnieks, dzērāji, sievietes, Rīgas ļaudis
un kuģinieki. Dzirdama dziesma.)*

Uz augšu, līdzās rīta vējam,

255 Kur lido sapnis, zilgmes gaiss.

Mēs driekstam visu, ko mēs spējam.

Un kas mums neiespējamais?

Drūmais kungs.

Jau lelles dziedot projām spurdz.

Un pats tu kļūsti sājs un gurd.

Vecītis.

260 Nupat es tādā auglī kodu,

Ka asinis uz sauli plūst.

(Mirsl. Top mazliet gaišāks.)

Drūmais kungs.

Viņš mira, lai jums elpu dotu

Un visas savas kaislības —

Kā mirdzošu un dārgu rotu,

265 Kur zaigo skaistums, bargs un ass.

Skrien zaļas zvaigznes. Jūs tām līdzi

Kā putekļi un gaišums vārs.

Te nav nekas viens otram līdzīgs —

Un viss kā milzu čūska kārs.

270 Jūs steidzat nākt, tvert un tad aiziet
Kā lāses, dzirksts un kalna strauts.
Ir labi bailēm acis aizsiet
Un nezināt, kas ir par daudz.

Uz augšu, līdzās rīta vējam,
275 Kur lido sapnis, zilgmes gaiss.
Mēs drikstam visu, ko mēs spējam,
Un kas ir neiespējamais?

Balsis.

Uz augšu, spārnā, jūtā, domā
Un katra mirkļa pukstienā
280 Krīt zvaigzne bezgalības somā.
Nāc, labā dzīve, pretim nāc!

Uz augšu! Zvirgzdu plest par kalnu
Un kalnu zvirgzda vidū likt.
Uz augšu! Ziedā pārvērst salnu:
285 Tas arī labs ir, kas ir slikts.

Koris.

No mūžības zeltaina saiņa
Doti tie jums.
Mūžīgā plūsma un maiņa —
Tas viņu noslēpums.

290 Ir divi rožaini ciļņi:
Sākums un noslēgums.
Šūpo tos pasaules viļņi —
Mūžīgais noslēpums.

(Gaisma kļūst gaiši sārta, tad zaļgana un izgaist. Tumsa.)

Otrā aina

(Tumsa zaudē savu biežumu. Rodas dziļa krēsla. Manāmas varenas velves. Vārs spožums lidinās gaisā — Krogus gars. Dzirdama viņa balss.)

Krogus gars.

Dziļš un vecs šis krogs kā aka,
295 Taču jautra dzīve te:
Jauki virmo alus smaka,
Silta tumšā pagalde.

- Neredzam, kā saule noriet.
Nezinām, kad mēness lec.
300 Augšā dzīve kust kā ore.
Mums te, kausus ceļot, plecs.
- Skumjš un jautrs nāk te iekšā,
Atsēstas un kausu lūdz.
Alus putas aizzied priekšā
305 Visam, kas šai dzīvē grūts.
- Nav vēl diezgan, pasauc sīvo.
Pāri velvju liekums salts.
Garām viņam slīd un plīvo
Mūsu smieklu sārtā šalts.
- 310 Cits te cilvēks, dzīve cita.
Izplaukst baltā rozē laiks.
Kur ar rīkstēm rūgtums sita,
Sapņi nāk kā zelta tvaiks.
Kāds tavs tērps, tas te vienalga;
315 Ja vien plaukstā grasis trīs,
Tava dzīve kļūs te smalka
Un neviens tev neprasīs,
- Vai tu slepkava vai bende,
Dienderis vai lepns vīrs.
320 Tikai nodzert vairāk centies,
Lai tu kļūtu ātrāk tīrs —
- Viss no savām vecām miņām,
Vecās dzīves, vecā vilts.
Atdod sirdi skurbu ziņā!
325 Mūžs tavs kļūs kā sauja smilts.
- Paņem to un alkā spējā
Laid kā putnu debesīs
Tālā, virpuļainā vējā —
Un viņš tevi aiznesīs,
- 330 Kur nekā no mums vairs nava,
Kur ir viss kā pūka smalks:
Ienaids, cerība un slava —
Vērmeļu un medus malks.

- Tumšs un dziļš šis krogs kā aka.
 335 Jauka zeme, dīvains šķirsts.
 Katram jaunam saimnieks saka:
 — Kas te atnāk, tas te mirst.

(Pēkšņi top spilgta un grezna gaisma. Redzami gari, rotājumiem klāti ozola galdi. Pa labi liels, zaļgans kamins. Krāšņi, žuburaini svečturi, pilni garām, dzeltēnām svecēm. Gar sienām tepiķi, kuru audums rāda mākslīgi izveidotos tēlos Rīgas vēsturi. Telpu noslēdz varenas velves. Vienā stūrī lielas lūkas. Durvis — pretim, pa labi un pa kreisi. Galdos smagi alus kausi. Zem galdiem guļ dzērāji. Daži dārgi ozola krēsli apgāzti. Gaiss tvanains, pilns dūmu un raibu, uzbāzīgu smaku. Dažādu ļaužu kārtu dzērāji: grezni tērpti kungi, amata meistari, ceļotāji, tirgotāji, kuģinieki un jaunatne.

Pats krodzinieks — zems, plecīgs virs, it kā pilns svina un vērsa spēka. Seja gaļaina, bet spēcīga. Lielais deguns piešķir izskatam bīstamību un noslēpumainību. Krodzinieks apstaigā viesus. Viņam seko divi slaidi kalpi un viena daiļa, raibi tērpta kalpone ar dzērieniem un ēdieniem.)

Krodzinieks.

Dzeriet, draugi, dzeriet!

Kausa nesējs.

- Vai dzirdi zvanam auzu,
 340 Kur saule oga kļūst?

(Viesi brīnās. Daži skaļi smeļ.)

- Es strautu pušu lauzu,
 Lai mūžam valgme plūst.
 Dzer, sausu savu kausu

- Dzer,
 345 Dzer!
 Es visu rasu rausu.

Tver to!
 Tver,
 Tver!

Sirmais kungs.

- 350 Es tavai dziesmai klausu,
 Es dzeru kausu sausu
 Un uzsaucu jums: sveiks!

Dzērāji.

Sveiks!
 Zeme salds, sulots ābols,

355 Beigsim dzert, guldīti kapos.
Sveiks!

(Vispārēja liksmība un kliegšana.)

Kausa nesējs.

Es kalnu pušu lauzu

Kā saldu alus vāti.

Kā cibu sauli dauzu:

360 Tur siers kā čūska satīts.

(Kalpone dala sieru.)

Dzer sausu kausu.

Dzer!

Sirmais kungs.

Dzer!

Dzērāji.

Sveiks!

Sirmais kungs.

365 Acs durvju velvē čūsku redz.

(Vispārēji smiekli. Saucieni.)

Sis krogs trīs simti gadus vecs.

Mēs šonakt viņam svētkus svinam.

Lai godam krodzinieku minam.

*(Klanās krodziniekam. Vispārējā uzmanība pievēršas kroga
saimniekam.)*

Dzērāji.

Lai minam.

370 Lai minam.

Jaunekļi.

Kad rīts mums kājas korpē liek

Pie tevis steigties, krodziniek,

Cik tad ap prātu labi tiek.

Mēs tevi sveicam,

375 Teicam.

Tu, mūsu kausu stingrais gans.

Tu, mūsu slāpju saucējs zvans.

Sveiks!

Sveiks!

Krodzinieks.

380 Paldies jums, jaunie bērzi;

Vai visiem pilns jums mērs ir?

Jaunekļi.

Ir.
Lūpas putas šķir.

Vīri.

385 Kad, krodziniēk, tu nomirsi,
Neviēns mēs līdz tev nemirsīm.
Mēs tevi mucā guldīsim,
Un tu pie velna riposi! —

390 Tu, mūsu kausu sargs un gans.
Tu, mūsu sāpju skurbais tvans.
Sveiks!
Sveiks!

Krodziniēks.

Tas jauki: velns man tuvīns rads
Un zeme viņa labā acs.

Sirmais kungs.

Nē. Zeme alus muca ir.

Krodziniēks.

395 Un mucai divi gali ir:
Kas Dievu daudz no velna šķir?

Viesi.

400 Kas labi teikts, tikpat kā veikts.
Vēl, krodziniēk, reiz esi sveikts!
Pa virsu putām smieklī skrien.
Pie skudru kājām skumjas sien.

Sirmais kungs.

Uz mēles blakus rausim liek
Sen tavu vārdu, krodziniēk.

Kāds jauneklī.

Kas aizliegumi un kas sodi
Pret saldumu, ko tu mums dodi.

Vecs dzērājs.

405 Gaiss pilns te kā ar gardu sāli:
Der vienmēr kauss ar ceptu kāli.

Visi.

Kā gan bez tevis dzīvot mums?
Kur ir tavs varas noslēpums?

(Krodziniēks dod zīmi, ka viņš atbildēs.)

Krodziniēks.

410 Sen zvaigznēm tālēs sava gaita,
Tās mūžam mums virs galvas kvēl.

Es kausus izdzēris bez skaita.
Dzert gribas tomēr mūžam vēl.

Tu, slāpe, negausā un trakā,
Kas allaž manā dzīlē kaist,
415 Vai ir tāds ūdens kādā akā,
No kā tavs sīvums mirkli gaist?
Nedz valgums kāds, nedz dziļa rasa
Spēj tavu kāri remdināt:
Kā asmenis tu vienmēr asa,
420 Kā elpa mūžam esi klāt.

(Viesi, paceldami kausus, visi reizē atkārtō. Daudzi uzlec uz krēsliem.)

Viesi.

Kā asmenis tu vienmēr asa,
Kā saule mūžam esi klāt.
Sirds tevi sauc un vienmēr prasa,
Pirms mūžībā par apsi stāt.

Krodziniēks.

425 Kur lai es eju, kur lai bēgu,
Kur būtu man tāds slepens nams,
Ar kādu gudrību un spēku
Tavs spēks man būtu pārvarams?

Es velti domāju un pētu:
430 Mans prāts ir tikai puteklis.
Ja rēta ir, vai kāds šo rētu
No pleca sev ir izdzinis?

Tu, slāpe, negantā un trakā,
Kā mēle tu man esi klāt.
435 Plaukst balta puķe alus smakā.
Vien tā spēj tevi reibināt.

Viesi.

Plaukst balta puķe alus smakā.
Vien viņa spēj mūs reibināt.
Nedz valgums kāds, nedz ūdens akā,
440 Ķaut debesis tur smeltas klāt.

Krodziniēks.

Pēc kausa jaunu alus kausu
Man tāpēc tvert ir allaž prieks.
Es dzeru to līdz mielēm sausu.
Es viņu maigai balsij klausu,

445 Līdz mani smaidošu un gausu
Ņem savā klēpī zelta miegs.

Viesi.

Miegs salds kā medus, labs kā sniegs.
Vai būs te kāds, kas mums to sniegs?

Krodziniēks (*nostādamiēs telpas vidū*).

Jā. Neesmu es patmīlis.

450 Kas citiem dod, tam pieder viss.

(*Krodziniēka beigu vārdi izraisa brāzmainas gaviles.*)

Viesi.

Sveiks, sveiks!

Krodziniēks.

Tā jums par lielu prieku
Es kļuvis šeit par krodziniēku.

Viesi.

Lai dzivo!

Vecs dzērājs.

455 Līdz viņš noķers trieku.

Krodziniēks.

Man patīk alu kausos liet,
Lai smaršo gaiss un putas zied.

Tik saldās dziesmās draugu vaigs.
Kā sapnī nāk un aiziet laiks.

460 Tik deļa, jautrība un smieklis:
Es smeju līdz, un kļūst man viegli.

Vecs dzērājs.

Kā ne — tev grasis makā iekrīt,
Lai kļūst tas smags un sevī stiegrs.

Krodziniēks (*smiedamiēs*).

Tu, vecais žūpa,

465 Dreb tev lūpa,
Bet plīķi man ar vārdu iesit.

Lai.

(*Pamāj ar roku abiem kalpiem.*)

Jau pēc mirkļa pats tu smiesi.

(*Kalpi paceļ uz rokām krodziniēku telpas vidū.*)

Jūs visi, kas te — resni, liesi,
470 Ko gana kauss ar alus piesi,
Jūs visi šonakt mani viesi.

(*Visi pieceļas un mēmi paklanās.*)

Jūs drikstat dzert, cik vien jūs varat,
Līdz vēders plīst no alus svara.

(Uzsit vecajam dzērājam uz pleca.)

Ko?

(Vecais dzērājs brīnā rausta plecus.)

Viesi.

475 Šonakt dzersim mēs patiesi.

Zelli.

Kā kurtu bars kļūs kalpi liesi.

Kuģinieki.

Pēc lākturiem tu beigās skriesi.

Sirmais kungs.

Būs mucas tukšas. Kroga kuls
Zem putām kā zem segas guls.

Krodzinieks.

480 Lai! Tikai baudāt manu alu:
Tas kvēlē pārvērš dzīves salu.

Kāds bramanis.

Lai mana sieva dzemdē slieku

Un visa manta ellē zūd:

Par tādu īstu krodzinieku

485 Es arī vēlētos reiz kļūt.

Kas vēju noturēs ar diegu,

Kas prātu atdos zābakam?

Es visu mucu galdā lieku

Par godu mūsu saimniekam.

Krodzinieks.

490 Šī dāvana man dara prieku.

Es otru mucu pretim lieku.

(Gaviles pamazām pieņemas un turpinās.)

Sirmais kungs.

Es ceptas irbes pilnu sieku.

Kāds bramanis.

Es visu briedi tā kā nieku.

Sirmais kungs.

Es vēršus, cik vien tos var iegūt.

495 Lai vēl tad viena muca iet.

Viesi.

Jau vēders lec un kājas dzied.

Kā rozes visiem ūkas zied.

Vecs dzērājs.

Pagalām mēlei valoda:
Trīs alus to kā galoda.

500 Kā ezerā prāts alū mirks,
Līdz acij blusa šķītis zirgs.

Viesi.

Tad tikai dzeršana,
Dzeršana
Šonakt plauks.

505 Laidies vien dibenā,
Dibenā,
Mīlais draugs.

Tad tikai ēšana,
Ēšana
510 Šonakt plauks.

Atsities sivēnā,
Sivēnā,
Mīlais draugs.

Kuģinieki.

Kad gaiļi spārnus torņos kuls,
515 Būs gurnos gurdums, pēdās mulss.

(Krodzinieks sasit plaukstas. Ierodas muzikanti.)

Krodzinieks.

Man spēlmaņi uz korjiem stājas.
Vēl taču kustas jūsu kājas.

(Spēlmaņi sāk strauju danci. Daži kuģinieki sāk virpot. Skaistā kalpone pievienojas, izplaukdama virpulī dejotāju vidū. Deja pieaug trakā straujuma un pēkšņi nolūst.)

Zelļi.

Mēs gribam dziedāt.

Krodzinieks.

Dziedat arī,
520 Lai nošalc gaiss kā eglēm zari.

(Vairāki zelļi tuvojas spēlmaņiem. Viens iečukst spēlmaņa pirmajam vīram. Sākas dziesma.)

Zelļi.

Reiz vienam lielam karalim,
Dirim-dim-dim,

- Dirim-dim-dim,
 Zem saules piederēja viss.
 525 Bij tomēr bargais liktenis
 To smagam jokam nolēmis,
 Bij nolēmis.
 No pašas tālās bērnības,
 Lai neraud bass,
 530 Lai neraud bass,
 Viņš lepojās kā gardēdis.
 Reiz, atkal brangi paēdis,
 Viņš rima, saldi iesnaudis,
 Viņš iesnaudis.
- 535 Tam rikle miegā sakalta,
 Tā sakalta,
 Kā sakalta.
 Kad viņš pēc dienas pamodās,
 Kauls ūkas galā līgojās.
- 540 To aiznest nespēja pat kāss,
 Pat glābējs kāss.
 Tad cēlās lielā atrauga
 Tik nejauka,
 Tik nejauka,
 545 Ka neizcieta viduklis:
 Tas pārsprāga kā pūpēdis.
 Pagalam bija karalis,
 Pats karalis.
- Kāpēc tāds gals bij karalim?
 550 Jau smiltis dim,
 Uz zārka dim.
 Viņš pat pēc irbes saldākās
 No alus kausa vairījās,
 Līdz rikle sausa aizvērās
 555 Kā tīta tāss.
- Lai tāpēc kausus izdzeram,
 Lai izdzeram,
 Lai izdzeram.
 Kas nedzer, neder vairs nekam.
 560 To redzēsim mēs pakrītam
 Un savās slāpēs nomirstam,
 Pat nomirstam.

Viesi.

Pat nomirstam.

Krodziniēks.

Šī dziesma gaužām patīk man.
565 Lai kausi saskūpstoties skan.
No laiku gala drēbniekiem
Balss skaistāka par audekliem.

Kuģinieki.

Var drēbnieks sārtas bikses šūt.
Kā adatā pie zvaigznes kļūt?

Kāds zellis.

570 Liec savu labo aci tā
Pret otru aci adatā,
Ka zvaigzne tieši iekšā spīd.
Būs aci zvaigzne tev tūlīt.

Kuģinieki.

Pat sasiets jērs ir tikai māns
575 Tam vilkam, kam kūp pāršķeltis sāns.
Kas dejojot prot un nažus rīt,
Tam vien pie kājām zvaigzne krīt.

Sirmais kungs.

Tad dejojot par prieku mums,
Līdz klons vēl nav no alus glums.

(Kāds kuģinieks klona vidū uzsāk mežonīgu, dienvidniecisku deju, ko viņa biedrs pavada ar ģitāri. Šinī bridī svētku telpā ļoti uztraukts ieskrien kāds kalps un, ieraudzījis krodziniēku, steidzas pie tā. Pieskrējis grib ko teikt, bet nespēj. Krodziniēks, kļuvis dusmīgs, purina kalpu.)

Krodziniēks.

580 Ko tu tik mēms un sejā bāls?
Vai tev uz lūpām zvēro sāls?

Kalps.

Es, uztraukumā drebot viss,
Sev būšu mēli norijis.

Krodziniēks.

585 Tev, puisi, klausies, taču ir
No maizes mēle jāatšķir.

Kalps.

Es gribu runāt, bet nekā:
Prāts iekritis kā zābakā.

Krodziniēks.

Ko niekus mēsi. Saņemies.
Nav tādas lietas pasaulē,

- 590 Ko neatrod, ja pameklē.
Ar mēli labi atvēzies,
Prāts līdzī tad kā dūre skries.
- Kalps (*kā kumāsu norijis*).
Ir. Zinu.
- Krodziniēks.
Sāc! Ko kavējies?
- Kalps.
595 Kungs.
- Krodziniēks.
Nu?
- Kalps.
Viņš — Matīss ieradies.
(*Krodziniēks ļoti pārsteigts. Sākumā nezina, ko darīt. Pamažām atjēdzas.*)
- Krodziniēks.
Kaut tev uz vietas zustu sāns.
Kaut klūtu tu kā zviņa plāns
600 Un reizē smerdeklis un gāns:
Tas nevar būt, tas tikai māns.
- Kalps.
Es, saimniek, viņu pazītu
Pat tad, ja mani pakārtu.
- Krodziniēks (*galīgi atjēdzies*).
Tad runā, rādi, kur viņš ir.
605 Ko mēs te stāvam? Ceļu šķir,
Tu, aita! Prāts tavs izkaltis
Kā saulē govju plācenis.
- Kalps.
Ka tik tev mēle nenopūst,
Kur tik daudz lāstu pāri plūst.
- Krodziniēks.
610 Pagalam svētku alus mans.
Klāt kausu pavēlnieks un gans,
Klāt reizē izmisums un prieks.
Kas es? Te brīdi Dievs, te nieks.
(*Uzkāpj uz mucas un sauc.*)
Lai kluss top visās istabās,
615 Rīkst deja, mutē paliek kāss.
Man ir kas, viesi, sakāms jums,
Kāds liels un priecīgs noslēpums.
- Balsis.
Teic ātrāk, tu! Nav laika mums.

Krodzinieks.

620 Kas ir bez saules debess jums,
Bez dziļām sāpēm nāves trums?

(Klusums.)

Klāt mūsu svētku greznojums.
Nav atraidīts mans ielūgums.
Viņš ieradies un būs starp jums.
Viņš.

Balsis.

625 Kas?

Krodzinieks.

Pats Matīss — krogu Dievs.

(Vispārējs liksms satraukums. Balsis.)

Pirmā.

Viņš.

Otrā.

Matīss.

Trešā.

Tagad jautri ies.

Ceturrtā.

630 Par suni kauss uz galda rīes.

Piektā.

No bļodām irbes pretim skries.

Sestā.

Un visi kakti skaļi smies.

(Krodzinieks ar kalpu aizskrien.)

Sirmais kungs.

Mēs viņu saņemsim, kā nākas:
635 Viņš mūsu pulka dižākais.
Lai sveču gaismā vizmo gaiss.
Un velves tā kā vaigi kaist.
Likt paklāju līdz pašām durvīm.
Nest iekšā ziedus pilniem kurvjiem.
Kas zin, kā viņa dziesma sākas?

Viesi.

640 Mēs viņu saņemsim, kā nākas.
Kas zin, kā viņa dziesma sākas?

(Uz galda uzlec jauneklis un sauc.)

Mikus.

Es — vārdā Mikus Sālzirnis —
Jau esmu reiz to dziedājis.

Balsis.

Ists velna puika. Kausu šo,
645 Pirms sāc, līdz galam iztukšo.

Vecs dzērājs.

Kad kausu beidz, sāc to no gala:
Kļūs mēle tev kā lakstīgala.

Kalps (*iesteidzies, uztraukti*).

Viņš nāk. Viņš nāk.

Sirmais kungs.

Lai dziesmu sāk!

(Mikus sāk dziesmu. Kalpones un kalpi dziesmas ritumā nes ziedus, sveces un klāj paklāju. Ieejas durvis grezno vainagiem.)

Mikus.

650 Ja krogs kāds slēgus aizdarījis,
Tur, ļaudis, Matiss iekšā bijis.
Vairs nebūs tur nevienas lāss.
No putekļiem nāks tikai kāss.

Mūsu Matiss dzērājs brašs:

655 Knašs

Mucu sev uz gurna liek,
Izdzert to — un nepietiek.

Viesi.

Mūsu Matiss dzērājs brašs:

Brašs un knašs

660 Mucu sev pie lūpām liek,
Izdzert to — un nepietiek.

Mikus.

Nav viņam kausā pretinieka:
No viņa izvairās pat trieka.
Ja izdzert ezeru tam dos,
665 Viņš mirkli viņu iztukšos.

Matiss — tas tik dzērājs brašs:

Knašs

Mucu sev uz gurna liek,
Izdzert to — un nepietiek.

Viesi.

670 Mūsu Matiss dzērājs brašs:

Brašs un knašs

Mucu sev pie lūpām liek,
Izdzert to — un nepietiek.

Mikus.

675 Ja mūsu Rīgai draudēs plūdi,
Liks Matīss pretim savu krūti.
Viņš izdzers plūdus tā kā nieks.
Kļūs sīka Daugava kā diegs.

Mūsu Matīss dzērājs brašs:
Knašs

680 Mucu sev uz gurna liek,
Izdzert to — un nepietiek.

(Šajā brīdī durvīs parādās Matīss, garš, spēcīgs jauneklis. Gaišiem un īsiem matiņiem. Viņam blakus krodzinieks un mežinieks ar lielu cirvi.)

Viesi.

Matīss tiešām dzērājs brašs:
Ašs un knašs

685 Mucu sev pie lūpām liek,
Izdzert to — un nepietiek.

(Visi pieceļas, visu uzmanība pievērsta Matisam.)

Sirmais kungs.

Lai spurdz kā gulbji gaisā trauki,
Klāt mūsu Matīss, Matīss, sveiks!

Kāds bramanis.

Raud zelta lāses sveču tauki:
Klāt lielais Matīss.

Vecs dzērājs.

690 Matīss, sveiks!

Zelīi.

Sveiks!

Viesi.

Sveiks!

(Matīss stāv nopietns durvīs.)

Matīss.

Jums pretim manas sveikas, draugi,
Līdz nāvei manas lūpas teiks.

(Pret krodzinieku sviniģi pagriezies.)

695 Tu mani, saimniek, saņem jauki.

(Krodzinieks zemu paklanās.)

Krodzinieks.

Bij krogs mans tumšs, un sirds man slima,
Es tagad atkal atdzimis.

No taviem soļiem roze dzima.
Tā reibina, un smaršo viss.

700 Vai jūti manu alus smaku?
Tā dara sapņainu un traku,
Liek mēlei visustīvākai
Diet valgā mutē laimīgai.

Vai dzirdi — tālos pagrabos
705 Kā zvani mucas sevī dim?
Tās asinis un sapņus dos
Tev, visu kausu trakulim,
Tev, lielam valgmes karalim,
Tev, visu trauku valdonim.

710 Tu — bezgalības atspulgs mums,
Tu — upe, ezers, mākonis.
Kā tvaiks tev cauri lido viss.
Tu — mūsu prātu noslēpums,
Nāc iekšā. Esi sumināts.

715 Kā valdiniekam galds tev klāts.

(Nostājas Matisa priekšā un zemu paklanās.)

Es tavā priekšā galvu liecu.
Es visus kalpus skriešus triecu.
Kā balvu savu sirdi sniedzu.

Lai atskan spēlmaņi un dziesma.
720 Nāks stirna tev no zelta iesma,
Kāps stiklā vīns kā tīra liesma.

(Krodzinieks plati atvēž rokas.)

Vai redzi? Velvju izliekums
Tev liecas pretim sārts un glums.
Tvikst roze, kur bij tikko trums.

725 Kā nelķes visi kakti tvan.
Kauss sievas balsī pretim skan —
Tu dari lielu godu man.

S i r m a i s k u n g s.

Tu dari lielu godu mums.

*(Nostājas Matīsam pretim un sniedz roku. Arī pārējie
atstāj savas vietas un tuvojas Matīsam.)*

Z e | | i.

No alus putām tava gulta,

730 Tu — mūsu šķēps un slāpju bulta.
Kāds bramanis.

Tu — mūsu ilgu atspīdums.
Kuginieki.

Kā maza, viegla zelta mulda
Tev rokās jūra, vētras kulta.

Sirmais kungs.
Tu pats kā klints.

735 Salts slavu spindz.

Viesi.

Kausu putenis

Prieku lej.

Kā reibu putns

Mūži skrej.

Kāds jauneklis.

740 Teic — vai tu sauli izdzert spētu?

Matīss.

Ja tu man drusku palīdzētu.

Vecs dzērājs.

Dod savu sauju apraudzīt.

Varbūt no tās kas manā krīt.

(Izņem no Matīsa delnas naudas gabalu.)

Cits jauneklis.

Ļauj savu roku noskūpstīt.

(Grasās skūpstīt.)

Krodzinieks.

745 Kā mušas tie uz tevi krīt.

(Atvaira spēcīgiem grūdieniem uzmācīgos.)

Matīss.

Paldies par visu, krodziniek!

Lai ir tev vēl un vairāk tiek!

Tu pelnījis to. Tava sirds

Kā avots mūsu elpā irdz.

(Pieģājis pie viņam domātā galda, ko pašlaik steidzīgi poš.)

750 Tas, ko tu manā galdā liec,

Man atsmaršo kā astras zieds.

Tāds galds var būt vēl debesīs,

Kur visas mūsu ilgas dzīs.

Lai šonakt tas, tik krāšņi posts,

755 Tā paliek.

(Strauji atkāpjas no galda kā sadurts.)

Sūru sāpju kots,
Es klistu apkārt. Nakts un posts
Man elpā smagi likst un sūrst.
Man prāti jūk un acis gurst.
760 Es jūtos tālam ceļam jozts.

(Vēršas pie klātesošiem. Visi pārsteigti.)

Vairs palikt nevaru starp jums,
Te viss tik netīrs, auksts un glums.
Viss, ko es tveru, kopā irst.
Viss, ko es alkstu, zūd un mirst.

(Iestājas smags klusums.)

Sirmais kungs.

765 Ko runā viņš? Kur viņa prāts?
Slikts reibums laikam viņu māc.

(Sašutis aiziet savā vietā.)

Vecs dzērājs.

Viņš droši slimš vai ārprātīgs,
Ja visu to mums sacīt drikst.

(Uzmet sminīgu skatu klātesošiem. Matiss, kā neredzē-
dams klātesošos, turpina savu apsūdzību.)

Matiss.

Es ielās klejoju kā rēgs.
770 Es logus uzglūnu kā grēks.
Kur ir mans grūtums un mans spēks?
Mans izmisums un lielais prieks,
Kas visus salauzīs un liegs?
Es jūtos viens un gluži lieks.

(Krodzinieks līdz šim notikušo sasprindzināti vēroja no
malas. Tagad lēni tuvojas Matīsam.)

Krodzinieks.

775 Pie Skārņu ielas svētā suņa,
Lai manus bērņus aprij kuņa
Un man no mucām žurkas smeļ,
Kāds velns tev, Matīs, mēlē dzeļ?
Kas tevi labi ilgi skatīs,
780 Tam tu vēl šķitīsi kā Matīss.
Bet vai patiesi tu vairs tas?

Matiss.

Ists kā nekad. Bez čaumas.

(Krodzinieks bezcerīgi izpleš rokas. Tad atkal atsāk, kā būtu ko atcerējies.)

Krodzinieks.

- Vai tikai smagas paģiras
Tev nemāc sirdi? Tas nekas:
785 Tev tūlīt tādu mēru došu —
Kā uguni tik dedzinošu.
Tas būs tik tumšs un sūrs kā naidš.
Tur kopā liksme būs un vaids.

(Kļūdams jautrs un bezbēdīgs, uzsit Matisam uz karmieša.)

- Dzer, Matīš, to — un pāries viss.
790 Tu skausi atkal debesīs.

(Klātesošie visi atdzīvojas.)

Viesi.

Dzer, Matīš, to — un pāries viss.
Tu skausi atkal debesīs.

(Matīss drūmi raugās apkārtējos.)

Matīss.

Kam tavi vārdi, krodziniek,
Man saldu miglu sirdī liek?

(Asi.)

- 795 Met kaktā savu kausu sārto,
Man citas tāles pretim sārto.

(Draudzīgi pieiedams krodziniekam gluži klāt.)

Pirms ceļam savas kājas loku,
Sniedz, vecais kaimiņ, savu roku!

- Man paliek māte, cilvēks vecs,
800 Ko dziļā purva migla sedz,
Ko tikai čūskas mīl un redz.
Tai grūtā brīdī esi plecs,
Acs saudzīga un laipns prāts.
Tas viss, kas man ir viņai krāts.
805 Es eju projām ciets un sīvs.

Krodzinieks.

Ko mels, tu varens, jauns un brīvs.
Tu mūžam viņai būs dzīvs.
Vēl acs tev kausu stingri tver.
Daudz mucu tev vēl jāizdzer.

- 810 Vēl daudzās cīņās jāuzvar.
Kas tevi malkā pārspēt var?
Visš pagrabs mans tev tīrais nieks.
Un tu, tu saki — esot lieks.

(*Sniedz roku kā izligdams.*)

- 815 Bij varens joks tas. Bet to beidz.
Kalp, zelta kausu pasniegt steidz
Tu Mātīsam!

Viesi.

Steidz!

(*Kalps atskrien ar zelta kausu.*)

Krodziniēks.

Sev par sodu
Viņš izdzers to un mums par godu.

Viesi.

- 820 Kauss rokā tev kā saule mirdz.
Snauž viņā dzēriens, vēss un tvirts.

Dzer!

Dzer!

Lai lūpas putas projām grūž.

- 825 Par medus lāsi kļūs tavš mūžs.

Dzer!

Krodziniēks.

Dzer!

Mātīss.

Nē.

(*Sviež kausu pret gridu. Visi apjūk. Krodziniēks, dziļi
apvainots, sažņaudz dūres. Grib ko teikt, bet savaldās.*)

Dzer man prātu nikna spīts.

- 830 Ko visas mucas izdzert līdz
Man tavā pagrabā līdz galam?
Sirds mana dota ļaunam salam.

Kad zemnieks maigo sēklu kaisa,

Viņš zin — tā visiem maizi dos.

- 835 Kad meistars daiļu kurpi taisa,

Viņš zin — tā kāju aplaimos.

Ir katram darbam sava alga.

Ir katrām pūlēm labums savs.

Pat labu dara degot malka

- 840 Un, gaļu dodot, muļķa avs.

- Vien manas kausu uzvaras
 Smīn, pilnas tukšas lielības.
 Es līdzīgs izdegušam skalam.
 Sirds mana ļauta niknam salam.
- Krodziniēks.
 845 Viņš manu sirdi ēd kā maizi.
- Sirmais kungs.
 Ar tumsu viņam muti aizsiet.
- Zelli.
 Mēs tevi godājam un cienām.
 Ko tevis dēļ lai izdarām?
 Vai sevi lai pie zvaigznēm sienam
 850 Kā gaismu tavam vakaram?
- Kuģinieki.
 Vai lai mēs visus savus priekus
 Pie tavām kājām noliekam?
 Nav tiesa tā. Tu runā niekus.
 Tur smiekls nāk pat zābakam.
- Matīss.
 855 Jūs saucāt: es jums kliežot niekus,
 Jūs mani cienot?
- Balsis.
 Jā.
- Matīss.
 Par ko?
 860 Kaut spētu jums kā čūska iekost,
 Tā skaidri sakot: nav par ko.
 Kas tas, ka vēders mans un rikle
 Tik bezgalīgi tā kā gaiss.
 Tos atdotu pret zirnekltiklu,
 Kas mušas ēd un zaigo skaists.
- 865 Kaut jūras izdzēris es būtu
 Un visas zilās debesis,
 Vai pats es no tā labāks kļūtu
 Un manā elpā apkārt viss?
 Kam es šos ilgos gadus dzēris
 870 Un pilns kā avots staigājis,
 Kam mucām elpu vajā vēris
 Un tās kā akls tukšojis?
- Nav tam ne saprāta, ne jēgas.
 Tas aizplīv viss kā vējos mats,
 875 Kur es bez miera un bez spēka

Par grasi vieglāks kļuvis pats.
Urbj mani ciešanas kā tārpi.
Man rokas nokalst tukšumā,
Es izkulta uz ceļa vārpa.
880 Mans tukšums mani sit un māj.

Viss bijis tikai kauns un māns.
Viss manī lūst kā ledus plāns.
Grūsts elpā ienaids man līdz spalām.
Sirds mana ļauta niknam salam.

Kalpones.

885 Kā vilks ēd viņa miesu moka.
Dreb lūpas, sāpēs raustās rokas.

Vecs dzērājs.

Ir situsi to nikna kaite.
Ar liesmu derētu to kaitēt.

Krodziniēks (*nikns*).

Viņš vai nu velns, vai muļķa aita.

Kalpones (*aizgrābtībā*).

890 Nē, svētais — brīnumdziļš un plats
Deg dobums, kurā plīvo acs.

(*Krodziniēks pārskaities trenc kalpones prom.*)

Sirmais kungs.

Kur dzērumā viņš pakritis,
Tur savu jēgu izmetis.

(*Atmezdams ar roku, aicina citus pie galdiem. Pārējie
neiet, uzmanīgi seko Matisa tālākajiem vārdiem.*)

Matīss.

Es gribu darīt tikai labu —
895 Sev, katram niekam, stādam, jums.
Kaut varētu es kļūt par stabu,
Kam jātur sev uz galvas jumts,
Par koku lapu, putnu dūnu.
Es labprāt būtu akmenis,
900 Kas nes uz savas pieres sūnu.
Bet biju tikai — dienderis.

Es priecīgs sēdēju pie galda.
Es biju liels un izmanīgs.
Man viņa straume šķīta salda
905 Un viņas spožums bezgalīgs.
Es dzēru skurbu dziļiem malkiem.

Bij tā, ka dzīvi dzertu līdz,
Kaut priekšā maniem skatiem valgiem
Kārts bija sārts un drebošs zīds.

910 Es maldu zīdu norāvis.
Es savu kaunu izdzēris
Kā tavu pagrabu līdz galam.

*(Sacidams šos vārdus, Matīss pievēršas krodziniekam.
Tas strauji atiet nost.)*

Sirds mana ļauta niknam salam.

*(Klātesošos notiek liela sakustēšanās. Daži brinās. Daudzi
nesaprot nekā. Citi sašutuši, nikni. Atsevišķi mēģina bai-
gumā jokot.)*

Vecs dzērājs.

Vai dzirdat, ļaudis, Matīss — burvis:

(Rāda uz durvīm.)

915 Viņš lācī pārvērst spēj šīs durvis.

Mikus *(pārgalvīgi).*

Viņš meitas iebur akmenī.

Un tad sev iebāž aizsainī.

(Tuvojas meitām. Tās pajūk.)

Kalpone *(otrai kalponei).*

Met manam vaigam pāri krustu:

Es stingstu jau un tikko kustu.

Mikus.

920 Nav Matīss, skaistā meita, tāds:

To tikai vada Dieva prāts.

Kalpone.

Viņš sārtu liesmu norijis

Un tagad švirkst kā paeglis.

Matīss *(kā atbildēdams pūša domām un jūtām).*

Jūs varat teikt un saukt, ko gribat:

925 Kā mīkstas lēpes mēles jums.

Es redzu: pasaule ir klība.

Vai sēne var būt zilgmei jumts?

To akmens nastu, kas man iekšā,

Sev paņems tā kā putnu plecs.

930 Rimst šņācot čūska manā riekšā.

Man citu gaismu acis redz.

Es esmu dzīvojis, pilns malda,

- Kur katrs solis grēks un māns.
 Man naidis un tukšums apkārt valda —
 935 Tik baigs un liels kā purva klāns.
 Lai manas rokas klintis skalda,
 Lai mani vēršu jūgā triec,
 Lai tā kā kaunu roka salta
 Par zemi mani zemāk liec.
- 940 Es gribu skaidroties un ciest.
 Es tūkstoš grīstēs šķeltis un griezts
 Un šaubās izmētāts līdz galam.
 Sirds mana dota niknam salam.
- Kalps (*bēdīgs*).
 Kungs, ko tu darīsi, kurp iesi?
 945 Vai tu starp mums kaut reiz vēl smiesi?
- Kalpone (*uz kalpu*).
 Sāp viņam sirds tāpat kā man.
 Zem zemes strauts no viņa skan.
- Zeļļi (*klusu*).
 Viss — viņa acis, vārds un stāvs —
 Kā uguns mūsu vidū stāv.
- Sirmais kungs (*redzēdams pūļa noskaņojumu*).
 950 Viņš jucis savā nelgas prātā.
 Kā vilku viņu slodzīt krātā.
- Vecs dzērājs (*uz Sirmo kungu*).
 Prāts viņam zūd. Pirms sāk viņš trakot,
 Tas būtu metams aukstā akā.
 Viss alus, mūžā izdzertais,
 955 Māc viņam galvu tā kā maiss.
- Krodziniēks (*noņurd*).
 Te slepus izmests asmenis
 Vislabāk būtu derējis.
- Matīss (*lielā atklātībā un skaidrībā*).
 Jūs mani nievājat, jo gribu
 Es darīt to, ko sirds man liek.
 960 Lai saulei ņemtu viņas zibu,
 Tur jūsu rokām nepietiek.
 (*Ar kaislu rūgtumu.*)
 Kad projām iešu, manas pēdas
 No jūsu glaimiem tīras būs.
 Es slotā siešu savas bēdas,
 965 Ko jūsu nievas projām grūst.

- Kur krogs jums māj kā taukos niere,
 Jūs varat malku piedzert klāt.
 Es alkstu dziļu, tīru mieru
 Un vēju sev uz pieres klāt.
- 970 Es tvīkstu sūnās delnas turēt,
 Lai ņem tās to, kas manī slikts.
 Es tveru zvaigzni paslēpt dūrē.
 Pie sēnēm vaigu savu likt.
- Es došu savas kailās rokas
 975 Par saknēm bērzam nīkstošam.
 Nāks dzert no manām lūpām slokas,
 Un ezers — sauss līdz dibenam.
- Es saujās guldināšu vārpas,
 Kad galvas tām par smagu taps.
 980 Ar elpu sildīšu es tārpus.
 Kur krustceles, tur būšu stabs.
 Nāks smilgas, kukaiņi un pūkas
 Pie krūtīm, kur man siltums tvan.
 Uz saules stara zelta dūkas
 985 Vējš saldu dziesmu pūtis man.
 (*Ļaudis aizgrābti klausās.*)
- Ar sārtām meža rozēm kopā
 Es smaršošu kā meža gaisss.
 Kā vērsis balsī saldi dobajā
 Es teikšu vārdus. Taurens skaists
 990 Būs katrs vārds, ko celšu ārā
 Es, visu naidu aizmirsis.
 Kā milzu sārta medus kāre
 Liks pāri krēslā debesīs.
- Kalpone.
 Tā kā no salda vaivarāja —
 995 No viņa vārdiem reibstu es.
- Sieva.
 Es kļūstu dīvaina un vāja —
 Kā celtu mani šūpoles.
- Vecs dzērājs.
 Es jūtu galvā bišu spietu,
 Kas meklē ceļu debesīs.
- Mikus.
 1000 Es dzirdu sevī strautu dziedam
 Un stirnas, kas man elpā klist.

Matīss.

Es iešu mežā strādāt tālu,
Kur grāvji vairs pat nenāk līdz,
Es sajaukšos ar purva mālu.
1005 Tur zirnek|tiklu palsaiz zīds

Būs skurbas šūpoles man elpai
Un manai kārai dvēselei —
Tā kā man pleci krēsls telpai
Un b|oda visai pasaulei.

1010 Kur blakus zemenēm un sviedriem
Uz alkšņa sloksnes tvīks mans miers,
Ar soļiem, ziliem stariem sietiem,
Slīks blakus mēness sārtais siers.

Nāks gaisma, zaļgana un zila,
1015 Un zibēs cirvis mans kā spoks.
Uz vaiga kritīs sveķu pile,
Ko raudās, puķēs kritot, koks.

Būs viņa miesa sārti valga.
Tā kūpēs, vāri vizmojot,
1020 Kļūs tā mans sods un reizē alga,
Kas spēs man citu dzīvi dot.

Es koka saldni ieelpošu
Kā skudra, sūnu simtkājis
Un skaidru sirdi iemantošu,
1025 Līdz serdei zemi skūpstijis.

Es tagad gurds un salauzts esmu:
No stumbra atrauts mizas auds.
Tad būšu atkal es pilns asnu.
Būs man līdz pēdām sulu daudz.

(Aplust un stāv kā ārpus telpas. Klusums.)

Kalps.

1030 Tam vārds kā zobens telpu šķir,
Es jūtu priežu smaržu gaisā.

Mikus.

Vai redzi sēni mirdzam plaisā,
Ko zvaigzne nolikusi ir?

Kalpone.

Kas? Zvaigzne? Viņa elpas zvelme.

Sieva.

1035 Viņš mani skauj kā salda dzelme.

Zelī (brīnā).

1.

Par skudru pūžņiem mucas top.

2.

Par lapsas asti apgāzts stops.

(Pārējie viesi skatās un drūmi klusē. Dažs smīn.)

Mikus.

Mežs šalc, mežs kāpj, mežs iekšā nāk
Arvienu skaidrāk, varenāk.

Kalpone.

1040 Es zibētāja apse kļūstu.

Vecene.

Es tā kā zars zem kājām lūstu.

Vecs dzērājs.

Ir tiešām mūsu Matīss burvis,
Kas sievā pārvērš katras durvis.

(Nicīgi smejas. Sirmais kungs pievirzās klāt krodziniekam.)

Sirmais kungs (uz krodzinieku).

Laid savu alu Daugavā:

1045 Tā vietā ļaudīm

(pamezdam galvu uz Matīsa pusi)

viņa vārds.

Krodzinieks.

Vēl pirms šī paša vasara
Viņš būs pie sava pakara.

Matīss (pakāpies uz krēsla).

Lai rimstas visas valodas:
Tās bija mazas atvadas.

1050 Sauc mani kāda slepa balss.

Es eju, kaut tur ir mans gals.

Tāds lēmums mans. Tas negrozāms.

Lai zin to viss šis ļaužu nams.

(Zelī drūzmējas ap Matisu.)

Zelī.

1.

Tu iesi prom par skudru mūku

1055 Ēst saknes, nelķēs galvu likt?

2.

Tev alkšņu miza kļūs par krūku?

1. Lai ēdiens nesagultos slikts,
Nāks skudras kutināt tev ūku.

2. Kļūs debesis par zilu lūku.

1. 1060 Un pūtīs maigu egļu dūku
Uz zara balodis, līdz migs.

Kalps.

Tev lazdas nesīs launagu.
Vēss avots būs par palagu.

Nāks rozes gulties pagalvī,
1065 Un meža putns teiks: vī, vī.

(Zefī pavīrzās sāņus. Tuvojas kalpones. Krodzinieks tikko valdās.)

Kalpones *(runā kā brīdinādamas)*.

1. Tur zaļas meža meitenes
Tev zagsies klāt pēc dvēseles.

2. Tu delnu acīm priekšā liec:
Tās dažreiz mežā plaukst kā zieds.

3. 1070 Tu lapu sev uz lūpām liec,
Kad lilijās tu saldi miedz:
Tās dažreiz nāk kā bišu spiets.

4. Tu maigas sūnas ausīs liec:
Tās bieži tā kā putns kliedz,
1075 Kā meža ķēve dipot zviedz,
Līdz vilinot tās dūknā triec.

(Kalpones pavada sāvus vārdus ar attiecīgām izdarībām. Krodzinieks vairs neiztur. Viņš uzbrūk kalponēm. Tās bēg.)

Krodzinieks.

Jums mutes šņāc kā glodenes,
Tās velti savu medu nes.

(Uz Matisu nikni.)

Sirds tumša tam kā naktī logs.

1080 To tvers un pakārs pirmais koks.

Sirmais kungs.

Purvs viņam sūru nāvi lems:
To cieti grābs un sevi ņems.

Vecs dzērājs.

Pat viņa kapu nezinās:
Mežs sīvu miglu pāri klās.

Kuģinieki.

1.

1085 Nāc labāk mums uz jūru līdz:
Tur kļūs par vēju tava spīts.

2.

Tā mūsu burās iegulsies.
Kā dzirksts uz priekšu kuģis ies.

Krodzini eks.

1090 Kā līdaka tam mēle zib,
Bet velti viņa savu grib.
Gan viņa slepos nodomus
Es pāršķelšu kā aizkarus.

(Matīss lēni smaida.)

Matīss.

Viss mūžs man bijis viena vāts.
Tās sūrsmi eju dziedināt.

1095 Lai mani aizmirst jūsu prāts,
Es būšu jūsu priekam klāt.

Kur krēslā zilgme sārtosies,
Tur mana liesma līdzī ies.

1100 Kad zvaigzne melnā naktī leks,
Mans cirvis viņai līdzī degs.

Jums logā lidos saules stars,
Tur līdzī būs mans spēks un gars:
To iedos mežu egles zars
Un gaisā dzeltēns putnu bars.

1105 Nekad vairs nebūšu es viens,
Līdz dzīlei sevī tumšs un sīvs.
Kur zaļos krūms un kūpēs pliēns,
Es arī būšu mūžam dzīvs.

Jauneklis.

Nem, trakais Matīss, mani līdz:
Man arī sirds pēc laimes trīc.

1110

Zellis.

Es arī iešu. Sūrst mans prāts,
Es gribu kļūt zaļš, smaršīgs stāds.

Zēns.

Es klusi līdz tev aizzagšos,
Man ceļu pirmā zvaigzne dos.

(Krodzinieks kalpam un viņam kaut ko klusi saka. Kalps aizsteidzas un atnes krodzinieka zobenu. Matiss atbild ļaudīm.)

Matiss.

1115 Mēs iesim — tikai (*rāda uz mežinieku*)
viņš un es

Kā divas līksmas stabules.

(Satver mežinieku un viņa cirvi.)

Viņš ir mans draugs un pirmais prieks —
Šis vīrs, pilns smaršu, mežinieks.

(Tēlo.)

Tur egļu būda gaida mūs.

1120 Tai skujās mēness lēni kūst.

Mēs ejam turp ar balsi skaļu.

Mēs ēdisim tur briežu gaļu.

Un dzersim ūdeni līdz mēlei.

Tur brūnus lāčus jautrai spēlei

1125 Ar kailām rokām gūstisim.

Un dienām kokus cirtisim

Tā, ka lai visa zeme dim.

(Satraukums jauniešos.)

Kad vienā naktī ugunskurs

Pie zilgmes sārtu rozi burs,

1130 Tad nākat visi pulkā turp.

Jums prāts no lielas vaļas skurbs.

Jums saule laimi vaļā urbs

Kā avotu.

Zelī, kalpi, kalpones.

Mēs iesim turp.

Zēns.

1135 Tu gaidīsi: tur viss būs svešs.

Matiss.

Es būšu tur tāpat kā mežs.

(Krodzinieks, ciets, smags, kā pārvērties, pilns dziļas apņēmības. Iznāk priekšā.)

Krodzinieks.

Nekad tev reibis nav līdz šim.

Ar reizi tagad reibsti tu.

Kā zvans tev prāts pa galvu dim.

1140 Tu satrauc visu pilsētu.

(Pilns naida un rūgtuma.)

Kur tavas muļķās runas der?
Par pelnu sauju mazāk sver.
Tu esot sirdī sūrs un melns?
Par maz. Tu vairāk pat kā velns.

(Lielā niknumā un apsūdzībā.)

1145 Tu nāvi jauno sirdīs lej.

Suns gurnā nekož, kad viņš rej,
Kā tu. Tavs lielais gars un spēks —
Mums jumentos ielaists ugunsgrēks.

(Klātesošajos dziļš satraukums. Matīss nobāl.)

Matīss.

Tās aklas dusmas, krodziniek.

1150 Kas tev no tādiem vārdiem tiek?
Ko gribi tu? Kāds nodoms tavš?
Man prāts un sirds kā balta avs.

Krodzinieks.

Tu, redzu, tiešām esi ļauns.

Skriet pašam mežā — tas jau kauns.

1155 Kas Rīgas godu pasargās,
Kad svešs uz kausu ciņu mās?
Bet jaunus līdzī viņināt —
Par daudz tur ir no elles klāt.

Matīss *(sašutis)*.

Nav tiesa tā. Tie meli ir.

1160 Lai goda tiesnesis mūs šķir!

Sirmais kungs.

Laid, lai viņš visu izrunā!

Vecene.

Te, dēls, drīz sāksies strīdus. Nāc!

(Velk zēnu projām. Tas negrib iet.)

Matīss.

Kā lai es stāvu glēvs un kluss?

Krodzinieks.

Es zinu tavus nodomus.

1165 Reiz biji, Matīss, tu mans draugs,
Reiz. Tagad tukšs un sasists trauks.
Vēl vairāk. Nāvīgs ienaidnieks.
Klāt īstais laiks. Kurš kuru liegs.

(*Kliedz skaļā balsī.*)

Ei, ļaudis, nākat visi šurp!

Kalps.

1170 Ei, ļaudis, steidzat visi šurp!

Balsis.

Kas ir? Ko grib? Kam kopā sauc?

(*Matīss draudoši nostājas krodzinieka priekšā.*)

Matīss.

Tev, krodziniek, bez vīna skurbst.
Ko domā tu? Tas ir par daudz!

(*Mežinieks savalda Matisu.*)

Mežinieks.

Laid. Kļūsti istā brīdī skarbs.
1175 Ja mēle tam par dziļu urbs,
Būs manam cirvim mirkli darbs.

(*Sanāk ļaudis. Krodzinieks, rādidams uz Matisu, pilns nievas.*)

Krodzinieks.

Lai skata, kam vēl skata acs.
Šis kādreiz kausu Matīss bij,
Kas tagad mūs pret mežiem mij.
1180 Tur, kā viņš saldi saka pats,
Tas kļūšot citīgs mežinieks.
Tam rokās būšot cirvis ass.
Vai jūs tam ticat? Viss tas nieks,
Tie meli.

(*Matīss grib mesties krodziniekam virsū. To attur mežinieks. Ļaudis traks satraukums.*)

1185 Naivas izrunas.
Es zinu gan, kas viņš tur būs.
Par laupītāju viņš tur kļūs.
Par slepkavu, kas ceļus žņaus.

(*Pūlis kurn.*)

Tas būs viņš — mūsu lielais draugs.

(*Ar izsmieklu pret Matisu.*)

1190 Ko teiksi (*lēni tuvodamies Matisam*)?
Vai nav tiesa man?

Matīss (*pārsteigts*).

Tas viss kā zaimi ausīs skan,
Kā lāsts. Tev mutē elle tvan.

- Pūļa balsis (*uz krodzinieku*).
 Tas nevar būt. Tu melo pats.
- Sieva.
 1195 Viņš nevainīgs kā bērna mats.
- Krodzinieks (*kā vilks atņirdzies lēcienam pret pūli*).
 Tā, tā.
 (*Urbjas katrā atsevišķā ar skatu.*)
- Tu laikam viņam rads.
 Tev saku — labāk piesargies:
 Pirms ausmu suns uz stūra rīes,
 1200 Viņš — Matīss — jau pie tiesas ies
 Kā mūsu goda zaimotājs,
 Kā mūsu ceļu laupītājs.
- Balsis.
 Pie tiesas? Matīss? Mūsu prieks.
 Par ko tad? Nieki. Pasakas.
- Kuģinieki.
 1205 Tur visiem kausiem jāsmejas.
- Balsis.
 Mēs neticam.
- Zelli.
 Tās plāpas vien.
- Mikus.
 Liels jokdaris un āksts, nudien,
 Tas mūsu resnais krodzinieks.
 (*Visi smejas.*)
- Krodzinieks (*pārskaities*).
 1210 Jūs, suņi, labāk beidziet riet:
 Vai viņa draugs — šis mežinieks —
 Pēc vaiga nav ists noziedznieks?
 (*Mežinieks smīn.*)
- Un Matīss viņam līdzī iet!
 Jūs, puīši (*bars kalpu tuvojas krodziniekam*),
 1215 tveriet viņus ciet!
 (*Mežinieks sakampj Matisu un parauj viņu sāņus. Starp viņiem un kalpiem pirmā mirklī rodas aizsegs, ko tīri negribot izveido viesi. Kalpi kavējas.*)
- Balsis.
 Beidz!
- Zelli.
 Mēle tev pār malu iet.

- Krodzinieks.
 Ko stāvat?
(Uzmudinot savus kalpus.)
 Virvēs viņus siet!
- 1220 Jūs, meitas, durvis noslēdziet!
 Tos abus nedrīkst projām laist.
 Tiem tikai cilpa der un maiss.
 Ar joni! Mietus pakampiet!
- (Kalpi mēģina pašķirt viesus. Sākas grūstišanās.)*
- Puisis.
 Nu, kas ir, Andrej?
- Andrejs.
 1225 Vai tu traks:
 Nav mana galva zirga nags.
- Matīss.
 Stāt! *(Pakampj kausu un atvērās.)*
 Jeb šis smagais vara kauss
 Jums galvas prom no pleciem raus.
- Kalpones.
 1230 Man bail, man bail.
- Sieva.
 Tu, augstais Dievs,
 Kur varētu es paslēpties?
- Krodzinieks.
 Jūs, kalpi tūlīgie, man līdz:
(Metas uz priekšu.)
 Būs mirklī Matīss sagūstīts.
- Mežinieks *(stāvot uz galda).*
 1235 Šis cīrvis pirmo nāvē raus,
 Kas savām rokām vaļu raus.
- (Sākas savstarpēja cīņa. Daļa viesu aizstāv Matisu un mežinieku.)*
- Kuģinieki.
 Kur iedomīgs! Pa jokam vien
 Lai viņu virves brīdi sien!
(Metas pūli.)
- Mežinieks.
 Es saku: miers! Vēl solis viens —
 1240 Un galvas guls kā plaujot siens.
- (Vicina ar cīrvi uz visām pusēm, atsīzdams uzbrucējus. Krodzinieks savu kalpu priekšgalā uzbrūk.)*

Krodziniēks.

Tāds tu man esi lielībnieks,
Šķēps tevi pašu ellē trieks,
Uz priekšu visi!

(*Vicina zobenu.*)

Drošāki.

1245 Drīz lūgsies tie kā nabagi.

(*Cērt mežiniekam iztālēm.*)

Mežiniekus.

Ko skausts tavš manam cirvim vērts,
Kas pašu lāci pušu cērt?
Nāc tuvāk, nāc! Vēl soli. Tā,
Tu, kroga desa piebāztā!

Krodziniēks.

1250 Še, saņem manu cirtienu
Kā pašas nāves skāvienu.

(*Cērt. Mežiniekš atvairās. Kalpones klie dz.*)

Mežiniekus.

Nekā.

(*Atvaira otru cirtienu, izsiedzams krodziniēkam zobenu no rokām. Krodziniēks pakrit, lai izvairītos no spožā cirvoja.*)

Man cirvis labāk krīt.

Kalpones.

Kā zibens mums virs galvām spīd.

1255 Un tā kā nāves putns vid...

(*Akal paslēpjas. Mikus, redzēdams cīņas karstumu.*)

Mikus.

Jūs, zeļļi, dzirdat: lai nu kam,
Bet mūsu pašu Matīsam
Mums taču jāiet palīgā?

Zeļļi.

Ir. Ir. Bāzt visus zābakā.

(*Kņada pieaug.*)

Balsis.

1260 Iet vaļā.

(*Sāk lidot smagie kausi. Klie dzieni.*)

Garais, pieliecies.

Ar ķebli Matīss atvēzies.

(*Ķebliš noņņāc virs galvām.*)

Pa gaisu smagie kausi zib.

Tie katram pieri pakampt grib.

- Kalpones (*izmisumā*).
 1265 Mums beigas.
- Sieva.
 Kur lai bēgam?
- Kalpones.
 Kur?
 Visapkārt kliedz, sit, cērt un dur.
- Sirmais kungs (*iespiests kaktā*).
 Pēc sardzes skrieniet! Slepavas.
 1270 Ēd cirvji, šķēpi. Zobens ass
 Kā kāriģis zibens telpā spīd:
 Lai nāk tie vīrus savaldīt!
- Krodziniēks (*atguvies*).
 Tu, kazas bārda, muti ciet!
 Uz priekšu vēlreiz!
- (*Dod rikojumus. Matiss ar mežinieku lauž sev ceļu uz lūkām.*)
- 1275 Ielenciet!
 Pie lūkām viņus nelaidiet!
 Jūs!
 (*Grūsta kalpus. Pats vairs neiet.*)
- Kalps (*kā mēdīdams*).
 Nelaidiet! Ir viegli teikt.
 Bet saki, resnais, — kā to veikt?
- Otrs kalps.
 1280 Tiem klāt var tikt vien gaiss un pelns.
 Zib lielam cirvis tā kā velns.
 Un alus skurbā zeļļu bars
 Tiem apkārt stāv kā pekles stars.
- (*Matiss un mežinieks lēni tuvojas lūkām.*)
- Kalps.
 Jau tie pie lūkām.
- Krodziniēks (*izmisumā*).
 1285 Nedriksst būt.
 Kas grib sev mucu vīna gūt,
 Lai sveiž ar cirvi!
 (*Apkārtējie pārsteigti.*)
- Sirmais kungs.
 Slepava.
- Sieva.
 Mest to zem zirga pakava.
 (*Pazūd pūli.*)

Krodziniēks (*kliedz*).

1290 Tos turiet, ļaudis! Sitiet nost!
Tie būs kā vaļā palaists posts.

(*Matiss ar mežinieku ver vaļā lūku.*)

Kalps (*rādīdams krodziniēkam*).

Nekā.

Krodziniēks.

Tad metīšu es pats.

(*Krodziniēks met cirvi. Visi sastingst. Cirvis skanēdams
atsitas pret velvi blakus mežinieka galvai un nokrīt.*)

Mežinieks.

Ei, roka tev kā veča mats!

(*Ielien lūkā.*)

Matiss.

1295 Plāns tikls jums kā zirneklim.

(*Pazūd lūkā. Iebāž atpakaļ galvu. Māj ar roku.*)

Sveiks, krodziniēk! Kad atnāksim,

Mēs tevi mucā metīsim

Un mēslu grāvī ievēsim.

Sveiks!

(*Pazūd.*)

Vecs dzērājs.

1300 Sveiks.

Balsis.

Prom viņi.

Krodziniēks.

Nelgas. Dzenieties

Tiem pēdās! Suņus uzrīdiet!

(*Riko kalpus.*)

Nav te ko tūļāties un smiet.

1305 Būs dukāts tiem, kas pasteigsies.

Balsis.

Jā. Kas tev tādā naktī skries?

(*Krodziniēks lielās dūsmās skraida.*)

Krodziniēks.

Jūs, tūļas, krēpas, dēļu bars!

(*Draud visiēm.*)

Kaut pakamptu jūs mēris ļauns!

Kam palaidām tos? Bēdas. Kauns.

1310 Kā lemesis man sirdi ars.
Prom!

(*Kalpi bida daudzus laukā. Iznes apdauzītos. Pēc mirkļa,
ar dūri kratīdams uz lūkas pusi.*)

Bet tu, Mātis, pagaidi,
Gan tu vēl mani jutīsi
Kā slieka smagu papēdi.

1315 Pat nāvi mana roka sit.

Gan mēs vēl tevi panāksim:
Jau šķēpi kūp, jau soļi dim.

(*Pagraba telpa kļūst tukša. Krodzinieks noslēpumaini raugās apkārt.*)

Klāt īstais laiks,
Plauks zeltā tvaiks.

1320 Plauks naidā vaigs,
Top vārds dziļš, ass un naigs.

(*Pieiet pie kamīna. Uz kalpiem.*)

Šurp bērza blukus lokanāk,
Lai liesmas šalko varenāk!

(*Kalpi nes bērzu blukus. Kamīns strauji uzliesmo. Krodzinieks pie kamīna noslēpumaini čukst.*)

Vakari vai rīti —

1325 Spīdi, liesma, spīdi!

Ienaidu un spīti

Kveldē katru brīdi!

Tvaiks, zelta kūlis;

Mute skurbst.

(*Uz kalponēm.*)

1330 Man salmu kūli

Dodiet šurp!

(*Krodzinieks baksta liesmas, izdarot divainas kustības.*)

Kalpones.

Sauss kūlis klāt.

(*Sniedz kūli. Kalps paņem to.*)

Ko darīsim?

Kalps.

To rožu gultā guldīsim.

Krodzinieks (*glāstot kūli*).

1335 Šis salmu kūlis Mātīss būs.

Par gardumu viņš liesmām kļūs.
Kāps sārtums dūmu mētelim.
Mēs kūlim svārkus iedosim.

*(Kāds kalps novelk un pasniedz savus svārkus. Kūli ap-
ģērbj.)*

Kalpones.

Man bail, man bail.
1340 Kā liesmas gail.

Krodzinieks *(iemezdams kūli liesmās).*

Sis rudais skrandu svārks
Tev, Matīs, pelnu zārks,
Zārks, rožains pelnu zārks.

(Iesviestais kūlis uzliesmo.)

Tvaiks, zelta blāvums.
1345 Vārdi skurbst.
Lāsts tavu stāvu
Pašu urbs.

Vakari un rīti —
Spīdi, ogle, spīdi
1350 Ienaidu un spīti,
Kriti, Matīs, krīti!

Kalpones.

Vakari vai rīti —
Spīdi, ogle, spīdi!

(Krodzinieks, kā sapnī iegrimis.)

Krodzinieks.

Tumšs sārtums dūmu mētelim.
1355 Jau šķēpi klāt.

(Dzirdams troksnis.)

Un soļi dim.

(Troksnis un ieroču žvadzoņa pieņemams.)

Bij īstais laiks, un vārds mans skurbs.
Šķēps tevi, Matīs, pušu urbs.

(Ienāk Rīgas sardze. Lāpas. Bruņu un ieroču spīdums.)

Sardzes priekšnieks.

Kas notiek te?

(Klusums.)

1360 Kurš vainīgais?
Ar tvaiku pilns viss kroga gaiss.

- Krodzinieks (*iznāk priekšā*).
 Es sardzes priekšā galvu liecu.
 (*Klanās, Māj kalpam.*)
 Pēc steigas slāpst. Jums kausu sniedzu.
- Sardzes priekšnieks.
 Der allaž kareivim kāds malks
 1365 Kā zaglim staba galā valgs.
 (*Dzer. Karavīri seko.*)
- Krodzinieks.
 Nav zaglis viņš. Vēl bīstamāks.
- Sardzes priekšnieks.
 Gan virve palīgā mums nāks.
 Kur ir viņš?
- Krodzinieks.
 Prom.
- Sardzes priekšnieks.
 1370 Prom?
- Krodzinieks.
 Prom.
- Sardzes priekšnieks.
 Kā tā?
- Krodzinieks.
 Bij viņam duncis lakatā.
 Viņš hūtu tomēr sagūstīts.
 1375 Vēl otrs bij ar cirvi līdz.
- Sardzes priekšnieks.
 Un abi prom?
- Krodzinieks.
 Jā.
- Sardzes priekšnieks.
 Velns.
- Krodzinieks.
 Varbūt
 1380 Mēs varam tos vēl rokā gūt.
- Sardzes priekšnieks.
 Kā? Saki! Nāc mums palīgos!
 Par to tev goda zīmi dos.
 (*Krodzinieks piekrītoši pamāj ar galvu.*)
- Krodzinieks.
 Es tūdaļ būšu zābakos.
 (*Pēc iekāpšanas zābakos.*)
 Ja tiesa tā, ko ļaudis melš:

- 1385 Tiem abiem esot nolikts ceļš
 Uz Doles mazo piestātni,
 Kas plostu dod uz Baldoni.
 Tur, kungs, mēs viņus panāksim.
- Sardzes priekšnieks.
 Tur, vīri, mēs tos panāksim.
- Krodzinieks.
 1390 Tur.
- Sardzes vīri.
 Ir.
- Sardzes priekšnieks.
 Un dzelžos viņus ieslēgsim.
 Uz priekšu! Ceļu ceļvedim!
- Visi.
 Uz priekšu! Ceļu ceļvedim!
- (Krodzinieks svinīgi dodas uz priekšu.)*
- Kalpi.
 1395 Lai izdodas.
 Lai ceļš zem kājām mīksts kā tāss.
- (Visi iziet. Pagrabs grimst tumsā.)*
- Kalpones.
 Vakari, vai rīti —
 Spīdi, ogle, spīdi
 Ienaidu un spīti!
- 1400 Matis, tumsā slīdi!
- (Smiedamās pūš ogles un tad pēkšņi klāj tās ar pelniem.
 Tumsa.)*
- Krogus gars.
 Tumšs un dziļš šis krogs kā aka.
 Jauka zeme, dīvainš šķirsts.
 Katram jaunam saimnieks saka:
 — Kas te ienāk, tas te mirst.

2. CĒLIENS

Pirmā aina

(Liels, mežonīgs purvs Rīgas tuvumā. Sīkas, līkas priedes, mazi, kropli bērzi. Liela zāle, ašķi, tumšs, rūgti krūmi. Naidīgi, izspuruši ciņi. Apkārtne viļņota. Uzkalni. Pašā priekšā prāvs uzkalns. Rīta tumsa. Āss, šaudīgs vējš — kā suns, kas meklē medījumu. Krūmi un zāle pilna bais-

mīgas šalkoņas. Ātri, bailīgi padebeši. Viņu starpās skaidras un aukstas, bezcerīgas debesis. Spiduma šautras debesis, vēsas kā zobeni, dzeļ, stindzina un rada nemieru. Vējš iznēsā sārtnumu, kas ar savu klātbūtni biežē ēnas un dara rasu aukstu kā sniegu. Dzirdama dobja, drūma diņoņa. Tā ātri tuvojas. Atskan strupas, zemas balsis. Parādās Rīgas sardzes viri. Lāpa. Priekšā sardzes priekšnieks. Krūšu bruņas drūmi un skumji spīd.)

Sardzes priekšnieks (uznākdams uzkalnā).

1405 Sis pakalns karsts kā milža pūns.

Te laikam vidū guļ pats velns.

(Paceļ galvu.)

Gaiss plīv kā milzīgs, drebošs pelns.

(Sardzes vīrs ar lāpu, ko atradis augstajā zālē.)

Sardzes vīrs.

Te guļ kāds suns, kungs. Nodurts suns.

Sardzes priekšnieks.

Jau atkal suns.

(Vēro suni. Vīrs rāda lāpu.)

1410 Kas viņus dur?

Nav glābiņa no tiem nekur.

Krodzinieks (kas arī vērojis suni).

Mans suns.

(Noliecas pie beigtā dzīvnieka.)

Sardzes priekšnieks.

Skaists, dzeltēns suns. Cik žēl.

(Krodzinieks pieceļas sagrauzts.)

Krodzinieks.

Naidis sirdī man vēl vairāk kvēl.

(Pret sardzes priekšnieku.)

1415 Sis Matīss — tas ir viņa darbs.

Sardzes vīrs.

Sķiet — viņam cirtiens ass un skarbs.

(Atiet ar kūpošo lāpu. Sardzes priekšnieks noguris stāv pretī bēgošiem mākoņiem. Viņa stāvs kā iecirsts tālajā zilgmē.)

Sardzes priekšnieks.

Kaut nāktu vajāšanai gals:

Man kreisā pēda atkal salst.

- Uz lūpām sīvums. Rīkle kalst
 1420 Un sāp kā nelaimīga sirds.
(Pa kreisi purvā pazib uguns. Rāda sardzes vīram gaišumu.)
 Kas, jātniek, tur tai malā irdz?
(Sardzes vīrs vēro uguni. Saubās.)
- Sardzes vīrs.
 Vējš laikam baltus bērzus liec.
 Otrs sardzes vīrs *(panākas tuvāk)*.
 Nē. Tas ir uguns, loga zieds.
(Vējš laikiem atnes saplosītas skaņas.)
 Tur maza būda. Un kāds kliedz.
- Balss.
 1425 Ko gribat un kas esat jūs?
 Tūlīt vīrs zemes pusnakts būs.
- Sardzes priekšnieks.
 To, kas tur kliedz, man vediet šurp.
(Divi sardzes vīri pazūd aiz uzkalna. Dzirdamas balsis un kļaiņas.)
 Vai tas kāds bērns vai vecis skurbs?
- Sardzes vīrs *(vērodams ieleju)*.
 Tā kāda vecene. Tai prāts
 1430 Pa purvu, liekas, izvazāts.
- Krodziniēks *(kļūvis ļoti nemierīgs, pie sevis)*.
 Tā viņa. Veras senā vāts.
(Sardzes priekšniekam.)
 To liekat mierā, kara kungs,
 Man sirds jau tagad bailēs kunkst.
- Sardzes priekšnieks.
 Kāpēc? Tā varbūt bēgļus zin.
 1435 Ar tevi pašu tīrais posts.
- Krodziniēks.
 Prāts viņai trakas kaķes kosts.
 Tā purvā slepas takas min,
 Kur baigi ziedi, un tos šķin.
 Prot viņa ļaunus vārdus krāt.
 1440 Tai krūzā rūsgans dzēriens ir,
 Kas dzīvību no nāves šķir.
- Sardzes priekšnieks.
 Es viņu skatīšu labprāt!
 Tad viņa liela burve šķiet.
- Krodziniēks *(gluži nelaimīgs)*.

- Laid labāk viņai purvā skriet.
1445 Tā sāks kā melna lapsa riet.
Par spoku krūmu malā stās.
Tā liks, lai mūsu ceļā zied
Zieds, kas mūsu ilgi maldinās.

(Tuvojas vairākas skaļas, strīdīgas balsis. Divi sardzes vīri ved purva veceni, staltu, liela, varena auguma sievu, ļoti vecu, gluži baltiem matiem. Viņa nāk, atgaiņādamās no vīriem. Kaut ko murmina. Visi ar lielu ziņkāri vēro savādo, drusku baigo veceni.)

Sardzes vīrs.
Te viņa ir.

(Klusums.)

Sardzes priekšnieks.
1450 Kāpēc tu kliedz?

Purva vecene.
Vai kungs man, vecenei, to liedz?

Sardzes priekšnieks.
Man šķita purvs kā izmiris.

Purva vecene.
Nē, kungs, te kliedz un dzīvo viss.
Kliedz putns, ķirzaka un strauts.
1455 Kliedz zvirgzds, no kalna lejup rauts.
Kliedz zāļu stiebrs, dūnās plauts.

(Vērdamās sardzes priekšniekā.)

Tu tikai dzirdēt aizmirsis.

(Ierauga krodzinieku, saraujas. Krodzinieks, sasprindzināti vērojīs sarunu, tagad griežas pie sardzes priekšnieka.)

Krodzinieks.
Es teicu, kungs, ka viņai prāts
Pa vējiem ilgi purināts.

(Sardzes priekšnieks atmet ar roku.)

Purva vecene *(nikni uz krodzinieku)*.
1460 Tavs prāts sen rūgtu čūsku pilns.
Tavs prāts ir velna apsēsts milns.

(Visi smīn.)

Krodzinieks.
Tu, vecā, rimsti, zobens šis...

Sardzes priekšnieks *(viņu pārtraukdams)*.
Tu atkal jokus aizmirsis.

- Tā teica to, ko sirds tai liek.
 1465 Tu sliktā omā, krodziniek?
 Krodzini eks.
 Man netik sievu valodas,
 Kad tālāk ceļā jādodas,
 Rūs zobens, stundas dīkas skrien.
 (*Purva vecene, pilna naida, vēro krodzinieku.*)
 Laid, lai tā savā migā lien!
- Sardzes priekšnieks.
 1470 Kāpēc? Par mums tā labāk dzird.
 Tā zin, kas zied, kas strautā vird.
 Varbūt tā zin, kas labs un ļauns,
 Un to, kas šinī pusē jauns.
 (*Piegājis tuvāk purva vecenei.*)
 Teic, vecā, glaimot neprotam, —
 1475 Vai divus pāri uzkalnam
 Tu nemanīji aizbēgam?
- Purva vecene (*slēpdama satraukumu*).
 Par vāju naktī mana acs.
 Purvs ausij kļuvis pārāk plats.
 Bērzs vējā stalti galvu tur:
 1480 Nav svešu pēdu, šķiet, nekur.
- Sardzes priekšnieks (*pēkšņi*).
 Kas tad šo suni nodūris?
 Var būt, ka, vecā, tas tavs darbs?
- Purva vecene (*pārsteigta, bet savaldīga*).
 Kungs, vārds tavs šoreiz pārāk bargs.
 Ļauns beigās katrs asmenis.
 (*Nolikstas pie suņa.*)
 1485 Suns, dzeltēns suns.
 (*Uzmezdama skatu krodziniekam.*)
 Cik nelaimīgs.
 Ap rētu viņa asinis
 Kā apsūdzot vēl karst un tvīkst.
- Sardzes priekšnieks (*tiši*).
 Ko viņš tik baigu darījis?
 1490 Viņš pienākumu pildījis
 Līdz galam kā kāds varonis.
- Purva vecene (*asi, tuvodamās sardzes priekšniekam*).
 Vai otru vajāt pienākums?
 (*Pēc mirklā.*)

- Uz asins takas solis glums;
Kaut viņš ir suns, maigs viņa vaigs —
1495 Un tomēr viņa gals tik baigs.
- Sardzes priekšnieks (*drūmi*).
Tu savā snaudā niekus triec.
Kas suns, to, vecā, vērā liec:
Tam suņa nāve īsti der.
- Purva vecene.
Šis vārds par sēklu vairāk sver.
1500 Kungs (*steigdama pie suņa*),
Lūko, kāds šim sunim skats.
- Sardzes priekšnieks.
Ar lāpu, jātniek, tuvāk nāc.
(*Tuvojas lāpa, visi tai līdz.*)
- Purva vecene (*paceldama suņa galvu*).
To skārusi ir Dieva acs.
(*Uzlūkodama visus.*)
Suns viņa vietā cits ir kāds.
(*Visi novēršas. Krodzinieks tikko valdās.*)
- Sardzes priekšnieks.
1505 Dziļš rūgtums, vecā, tevi māc.
- Krodzinieks.
Kungs, viņai tiešām jucis prāts.
Ej!
(*Uzmācas purva vecenei.*)
Projām!
- Sardzes priekšnieks.
Stājies!
(*Griežas pie sardzes vīriem.*)
1510 Mums ir laiks.
Sāk elpu gūstīt purva tvaiks.
Un sievas runās ir kas baigs:
Tās stindzina kā liķa vaigs.
(*Griezdamies pie vecākā.*)
Uz priekšu — vīriem zīmi dot!
(*Tas aizsteidzas.*)
1515 Ar grasi veco aplaimot!
- (*Iet prom. Visi līdz. Lāpnesis iemet vecenei tērpā naudas gabalu. Krodzinieks tiši kavējas. Visi prom. Krodzinieks ātri tuvojas purva vecenei. Draudīgi.*)

Krodzinieks.

Reiz vadzis, vecā, tagad pilns:
Mans prāts, tu saki (*sagrābj purva veceni*),
velna milns.

Purva vecene (*izraudamās*).

Par čūsku ļaunāks esi tu,
Nav man no tevis, kraupais, bail.
1520 Nāc — savā naidā gluži kails!
Es esmu pilna adatu.

(*Nostājas naidā, pakampjot akmeni.*)

Kaut tavi bērni sadegtu
Un tava sēkla iznīktu!

(*Nosplaujas.*)

Krodzinieks.

Kā mana sirds un duncis gail.
1525 Viss labs, ko dari darīdams
Ar veiksmi.

(*Izrauj dunci. Sagrābj veco. Dur.*)

Še!

(*Īsti netrāpa. Purva vecene izraujas.*)

Sāns ciets kā krams.
No Matīsa šis labvakars.

(*Purva vecene pārsteigta. Krodzinieks to izmanto, lai dotu
nāves dūrienu.*)

1530 Tas bija īss, bet karsts kā stars.

Purva vecene (*krītot iesit ar akmeni krodziniekam
pierē*).

Nolādēts tu un viss tavs nams!
Tu viņu lūgsies raudādams...

(*Mirst.*)

Krodzinieks.

To viņa nāvē teica. (*Slauka asinis.*)
Posts.

1535 Es vecās purva čūskas kosts.
Vairs nebūs miera man nekur.

(*Izmisis.*)

Vai purvā skriet un palikt tur?
Nē.

(*Atcerēdamies.*)

Vai es sevi aizmirsis?
1540 Pirms jānolidzina ir viss.

(*Prom.*)

(Pana Ignata pils Sēlijā. Varena, velvēta telpa. Gar augstajām sienām seni, mirdzoši ieroči, dārgas gleznas, segas. Arī akmeni slīpēto grīdu klāj liels, krāsains austrumnieku paklājs. Telpas vidū zem žuburota luktura liels, smags galds renesanses stilā. Daži divaini krēsli. Daudz dzeramā un dzeramo trauku: kausu, mucīņu, vāšu.)

Divi līdz nemaņai piedzēruši kalpi guļ uz grīdas krākdami. Pans Ignats, resns, milzu auguma vīrs dārgās, gaiši zilās atlasa drēbēs, zviln, atgāzies greznā krēslā. Viņam priekšā trešais kalps uz ceļiem, arī smagi piedzirdināts.)

Pans Ignats (k dziedz).

Tev jādzer, Int!

Ints (locīdamies).

Es nespēju.

Pans Ignats.

Kas tā par tādu nespēju?

Es pavēlu!

(Sniedz viņam kausu.)

1545 Vēl kausu šo.

Ints (atgrūž kausu).

Pats velns lai viņu iztukšo!

Pans Ignats (ielej viņam kausu acīs).

Tu savam kungam pretosies?

Int, dzirdi, kalps!

(Baksta viņu ar tukšo kausu.)

Tev ļauni ies.

(Nomet kausu un izrauj dunci.)

1550 Vai redzi, kā mans duncis gail?

Ints.

Nav man no tava dunča bail.

Man bērni, kungs. Kur viņi ies?

Pans Ignats (iegrūž Intam dunci apkaklē).

Tos audzinās un baros Dievs.

Bet tev ar mani jādzer.

(Paņem otru kausu.)

1555 Dzer!

Vai dzirdi?

Ints.

Kungs, es nespēju.

P a n s I g n a t s (*sagrābj Inta galvu*).

Cik tava stulbā galva sver?

Tik vari zeltu pretim svērt

1560 Un savās raupjās riekšās bērt.

Vai tagad dzersi?

I n t s.

Nespēju.

(*Rādīdams uz guļošiem.*)

Es tos jau abus pārspēju.

P a n s I g n a t s.

Ko liemies, kalps. Tas nav nekas:

1565 Šīs mana goda paliekas

Var nodzert katra sīka zoss —

Gan viņi drīz man rimsies krākt.

(*Pieiet un iesper ar kāju.*)

Int (*mēģina Intu piecelt*), es ar tevi gribu sākt!

(*Ints atbalstās pret galda malu.*)

P a n s I g n a t s (*paņem lielo zelta kausu*).

Kas vienā malkā iztukšos

1570 Šo kausu zeltā rotāto ...

I n t s (*iemetas vidū*).

Es nespēju vairs izdzert to —

Man rīkle sāp.

(*Sagrābj abām rokām kaklu.*)

Kā izmircis

No ilgā vīna viduklis.

P a n s I g n a t s (*dusmīgi*).

1575 Kalp, klusē!

(*Pierunādams.*)

Vārds mans salds un sīvs.

(*Paceldams zelta kausu.*)

Kas iztukšos, kļūs zemnieks brīvs.

I n t s.

Ko līdz, ja nebūšu vairs dzīvs.

P a n s I g n a t s.

Int, klausies!

(*Stipri purina Intu. Tas atkal nokrīt uz ceļiem.*)

1580 Vēl nav apsvērts viss.

Vai zini, kas ir liktenis?

I n t s (*pusnemaņā*).

Kungs, zinu. Un lai Dievs to dzird:
Dzimt, grūti strādāt un tad mirt.

(*Pans Ignats spēcīgi pagrūž Intu. Tas nokrīt, atsizdamies pret grīdu.*)

P a n s I g n a t s.

Man zaimus met.

(*Grūž viņam ar kāju.*)

1585 Tu — nelietis

Tāpat kā visa tava cilts!

Tev galvā tikai naids un vilts.

I n t s (*uz grīdas*).

Liels kalns pār manu galvu grūst.

Smags ezers ausīs šalc un plūst.

1590 Man acis zūd.

(*Grib piecelties, bet atkrīt.*)

Viss tumsā grimst.

P a n s I g n a t s (*noliecies*).

Int, ko tu murgu? Vai tu slim?

Dzer!

(*Sniedz viņam zelta kausu.*)

Tava reize. Labāk kļūs.

I n t s (*mocīdamies*).

1595 Tas tiesa.

(*Mēģina celties. Tvarsta pēc elpas.*)

Tūlīt labi būs.

Sirds.

(*Pēkšņi sasienas un atkrīt nāves agonijā.*)

P a n s I g n a t s (*izbrinījies*).

Sirds — viņš teica.

(*Aptausta Intu.*)

Guļ tik kluss.

1600 Un piemirst aizvērt plakstienus.

(*Rausta Intu.*)

Int, celies!

(*Mēģina viņu celt. Dzērumā nespēj.*)

Cik viņš truls un smags.

Int!

(*Pats sava kliedziņa izbīdies.*)

Kas te kliedz? Vai kļūstu traks?

(*Skatās kausā, kas izlijis.*)

1605 Kausis tukšs. Kur Andrejs?

(*Skrien kliegdams.*)

Andrej, šurp!

Andrejs (*ienākdams*).

Kungs pavēl?

Pans Ignats.

Ints guļ drūms un skurbs,

Cel augšā tol Vēl jādzer mums.

(*Andrejs aplūko Intu.*)

Andrejs.

1610 Kalps miris.

Pans Ignats (*pārsteigts, saskaities, neticīgs*).

Beidz! Tavs uzdevums

To piecēl.

(*Draudēdams Andrejam.*)

Tu man kļūsti glums.

Andrejs.

Kalps miris.

Pans Ignats.

1615 Kas?

Andrejs.

Ints miris.

Pans Ignats.

Ints?

Tas nevar būt. Šis vīrs kā klints,

Tik skaists, tik stiprs, labs un jauks.

1620 Un miris? Nē.

(*Atkal draudēdams Andrejam.*)

Kur ir tavs kauns,

Man melot? Liegties. Neklausīt.

Man, savam kungam, Andrej, man?

Ints beigts. Cik riebīgi tas skan.

1625 Cel viņu augšā! Un tūlīt.

Andrejs.

Es nevaru: viņš miris.

Pans Ignats.

Kā?

Patiesi?

Andrejs.

Tiešām, kungs.

(Klusums. Pans iztālēm veras Intā.)

Pans Ignats.

1630 Nekā.

Nav vairs pat drauga labākā.

(Pēc brīža. Lēkmē.)

Bet kas ir kungs te — viņš vai es?

Andrejs.

Kungs.

Pans Ignats.

Tātad tomēr es.

(Lielā satraukumā.)

1635 Kā tad bez manas pavēles

Viņš nomirt drīkstēja?

(Apstājas pie Inta liķa.)

Ints. Velns.

Guļ tagad uzpūsts, baigs un melns,

Ķad dzert tā alka dvēseles.

(Pēc brīža.)

1640 Nest viņu ārā!

(Rāda uz nemaņā kritušiem.)

Arī tos

Kā malku samest pliederos!

Un pakārt.

(Skrien apkārt telpā.)

Prom, prom! Visus prom!

1645 Būs atkal vārnām varens loms.

Bet es? Es, kungs, lai dzeru viens.

Kā suns. Kā puvis pavediens.

(Nokrit krēslā. Kalpi iznes kritušos.)

Ķalst rīkle man kā saulē pliēns.

Man, Andrej, lielo krūku šurp!

1650 Varbūt no tās man drusku skurbs.

Andrejs.

Kungs.

Pans Ignats.

Tev saku: šurp!

Andrejs.

Jau divi dienas dzerat jūs.

Pans Ignats.

- 1655 Bet prāts arvienu skaidrāks kļūst.
Nav saprotams, kas notiek te:
Vai esmu caura azote
Vai zilgmē rūsgans mākonis,
Līdz pašai sirdij izslāpis?
1660 Varbūt es zvaigzni norijis?
Tā manī tagad deg un slāpst.
Kauss veca vīna mani glābs!
Varbūt mans vēders ezers plats —
Man dzeršanai par īsu gads?

(Apskatīdams galdu.)

Kas visu to ir tukšojis?

Andrejs.

- 1665 Jūs, kungs mans.

Pans Ignats.

- Es? Par maz. Par maz.
Tā adata. Tas nav nekas.

(Trakā pārgalvībā.)

- 1670 Liec galdā kausu dārgāko!
Nes augšā mucu smagāko.
To vaļā sit!

(Kliedz.)

Lai pludo vīns!
Un pretim mirdz kā sarkans smīns.
Sārts rožu uguns griestos degs:
Tas manu slāpi valgi segs.

(Pēc mirkļa, apkārt raudzīdamies.)

- 1675 Cik viss tē netīrs.

(Spārda gridu.)

Kāds te kuls.
Vīns smaršodams tam pāri guls.
Lai katra rūts par rozi kļūst.
Gaiss saldās smaršās kūp un kūst.

(Lielā priekā.)

- 1680 Kauss galdā — tas būs mana sirds,
Kur viss mans prāts un neprāts irdz.

- (*Sakampdams Andreju.*)
- Tu pasauli kā krūku tver.
 Tā lūpas manā traukā ver.
 Lej ārā visu, kas tur ir.
- 1685 Neko vairs mute neatšķir.
 Vai pasauli spēj izdzert kāds?
 Vai spēj?
- (*Dauzīdams savas krūtis.*)
- Es.
 (*Pats par sevi brīnā.*)
 Tu?
- (*Priekā.*)
- 1690 Pan Ignat, sāc!
 (*Kā pārdomās.*)
- Vīns nespēj acis apmiglēt:
 Tas tikai sūras domas dod.
 Sāp skatīt visu to, kas ir.
- 1695 Nāc, Andrej, lapu tālāk šķir!
 Klāt dzirksti lapas malai šķil.
 Es alkstu mūžus iztukšot:
 No viņiem naids un dusmas pil.
- (*Pievilcis Andreju.*)
- Tad mūsu zemi druskās spied!
 To izlobītu projām svied!
 1700 Vēl manu pili kopā triec!
 Pa lāsei asiņot tai liec!
 Kas tas par saldu kausu būs.
- (*Andrejs bailēs vēro savu kungu.*)
- Man asinis par liesmu kļūs
 Un nerims kvēlot vairs nekad.
- 1705 Ņem manus dārzus, klētis tad,
 Ņem manus laukus, ļaudis klāt,
 Ņem mani, manu meitu!
- (*Kā saņēmis sitienu.*)
- Stāt!
 Ko teicu?
- (*Vicina ar rokām, kā ko meklēdams.*)
- 1710 Manu meitu?
 (*Skaidrošanās mokās.*)
- Velns.
 (*Pārvērtībā.*)

Kur mana meita?

(*Rausta Andreju.*)

Lakats melns

Ap pleciem viņai šorīt bij.

1715 Kur viņa tagad, Andrej, kur?

Vai svēto mesu lēni tur,

Vai pats to esmu ieslēdzis?

(*Andrejs pārbiļies klusē.*)

Tu klusē drūms un sasalis.

Sis klusums man kā zobens dur.

1720 Teic!

(*Pakampis trakās dūsmās kausu.*)

Jeb šis kauss tev pieri šķels.

Andrejs.

Kungs!

Pans Ignats.

Tikai nemēģini melot.

Andrejs.

Kungs!

Pans Ignats.

1725 Ver vai never mēli tu:

Jau lasu to kā grāmatu.

Sirds man jau tagad dūsmās kunkst.

Tu teiksi: Anna zin to, kungs.

Andrejs (*priecīgi*).

Es viņu pasaukšu, kungs.

Pans Ignats.

1730 Stāt!

Pats gribu būt pie visa klāt.

(*Meklē zobenu.*)

Es viņu atradīšu pats.

To meklēšu, kaut paiet gads,

Un kautru atvedīšu šurp.

(*Paņem zobenu.*)

1735 Sis zobens vadzi sienā urbs.

Pie vadža virve saistīs to,

Lai redz, ka kausu zeltīto

Tēvs dzer līdz pašam dibenam

Par godu meitas skaistumam.

(*Apjož zobenu.*)

1740 Man lāpu! Lāpa tumsu kuļ.

Andrejs. Kungs, nakts. Un jaunā kundze guļ.

Pans Ignats. Tēvs bērnu netraucē nekad.

Andrejs. Kungs, ja nu kundze ir...

Pans Ignats. Un tad?

Andrejs. 1745 Ir slima.

Pans Ignats. Vergs!

(*Sit Andrejam.*)

Tu melo man.
Balss tava trīc un dobji skan.
Tev mēle melos gruzd un tvan.

1750 Kā pāršauts zaķis lēkā skats.

(*Lielās sāpēs.*)

Kaut labāk būtu nomiris.
Teic, Andrej (*spēcīgi kratīdams Andreju*), —
kas ir noticis?

Nē, nerunā!

(*Atgrūž.*)

Es pats, es pats.
1755 Vairs miera nav. Spīd uguns baiss.
Viss dzīles sausums negantais
Man sirdi māc kā indes gaiss.

(*Izraudams zobenu.*)

Šim zobenam kā soģim ir
Mans trakais baigums jāizšķir.
Andrejs (*mezdamiēs ceļā*).

1760 Kungs!

(*Pakampdams kausu. Sniedz to.*)

Vēl jādzer jums.
Pans Ignats.
Nost!

(*Izsit kausu Andrejam no rokām. Draud ar zobenu.*)

Jeb tavs stāvs pie sienas gums.

(Ovālā, gotiskā stilā celta siržu lapene pana Ignata pils lielajā parkā ezera malā uz ļoti stāva, augsta paugura. Telpai augsti logi. Kreisā pusē balkons virs ezera limeņa. Uz balkonu ved šauras kāpnes. Nakts. Sārta, lēna gaisma. Pana Ignata vienīgā meita — daiļā Irena un karavīrs Knuts, arī spēlmanis, dziedātājs un dzejnieks, tā laika jātnieka tērpā.)

I r e n a.

Es iešu līdz, kur vien tu vēlies.

1765 Nekas mūs nespēj šķirt.

K n u t s.

Trūkst rožu vārdu manai mēlei,
Kā pateikties tev.

(Noliecas uz viena ceļa.)

Mirt

1770 Pie tava tērpa skumjā priekā
Man gribētos.

(Aizgrābti.)

Lai ietu tad

Kā sapnī ilgā, brīnumliegā
Un sāpes nejustu nekad.

1775 Lai šķiršanās un neiegūtais
Kā smiltis plok un zūd.
Cik dīvaini un reizē grūti
Ar tevi kopā būt!

(Pieplok Irenas drānām. Viņa to pieceļ.)

1780 Sai telpā jūtos kā zem zvana,
Pilns trīsu un pilns nojausmas.
Kā sudrabs tīrs šīs sienas zvana.
Es — viņu mēle, metāls ass.

1785 Es jūtu tālus, vērsmus vējus.
Man katrā elpā esi tu.
Es visu dziļāk izjust spēju,
It kā viss laipni pavērtu
Man savas dzīles maigi sārtās
Un savas skaidrās dvēseles.

Es eju lielos, baltos vārtos,
Kur saule tevi pretim nes.

I r e n a.

1790 Tu melsi saldi man kā puķe.
No tavas mēses reibums plūst.
Gaiss katru tavu vārdu uzķer,
Kur tas par dzidru rasu kļūst.

1795 Tu mani atraisi un tirdi,
Pats kļūsti tāls, kā zemē rakts.
Nāc tuvāk man!

(*Satraukti.*)

Ņem manu sirdi
Kā ķīlu no šīs maigās nakts!
Dod savu roku!

(*Kā lielās bailēs.*)

1800 Liec to tuvāk!
Man bail, ka mūs vēl neizšķir:
Viss, ko mēs šajos mirkļos gūvām,
Kā trausla dzija raujams ir.

1805 Kaut būtu mēs viens zieds šai parkā.
Mazs, gludens olis avotā.
To mākonī ņem, pārvērt barkā,
Lai zūdam tālē miglotā.

Te viss mūs, slēpus smīnot, uzglūn.
Kā čūska katrs solis šķiet.
1810 Ir katra stunda pilna mezglu,
Ko trūkst man spēka vaļā siet.

Tu redzi (*pieved Knutu pie sienas*) sikās,
melnās skudras:
Tās — briesmas, kas mums virsū brūk.

1815 Kļūst telpa kvēls un kausēts sudrabs.
Šīs sienas — sprosts.

(*Nevaldāmā baigumā.*)

Mums laimes trūkst.

Man sirds kā smilga sajūt baigu
Pat pūku, kas mums garām slīd.
Ar lūpām maigi klāj man vaigu:
1820 Jau kokos drūma uguns spīd.

K n u t s.

Tās tavas iedomas un trīsas:
No viņām miglojas tavš skats.
Ir tagad naktis pārāk īsas:
Deg kaislāk katram zvēram acs.

1825 Ko baidies tu?

(*Pieved Irenu pie loga.*)

Kas šinī laikā
Un tādā miglā nāktu šurp?
Tavs tēvs?

(*Klusi smejas un tēlo veco panu.*)

1830 Ar smīnu rūgtā vaigā
Viņš snauž pie galda dziļi skurbs.

I r e n a.

Nē.

(*Dziļās, mocošās nojausmās.*)

Es jau grīdu drebam jūtu.
Baigs spārns pie lūpām pieskārās.

K n u t s.

1835 Kaut rožains plīvuris es kļūtu,
Kas tavu muti skūpstot klās.

I r e n a.

Knut, labāk topi akla dobe,
Kur savus augumus mums glābt.
Vai kārs un sevī lepns zobens,
Kas cīņas slāpst.

K n u t s (*izraudams zobenu*).

1840 Mans zobens tīrs kā zilgmē zvaigzne,

Kā ūdens zemes avotā.
Viņš nelaīmi kā pūku aiznes
Un briesmas gulda atmatā.

Tas klintīs izcērt platu eju.

1845 Kā grāmatas ver sirdis ciet.

Teic — kādā ugunī lai eju?
Kā stars tas cauri liesmai iet.

I r e n a.

Tu drošs kā vilks, kā vējš uz lauka.
No tevis kā no zelta trauka
1850 Man pludo pretī smarša jauka.
Es jūtu: manā sirdī plauka
Valgs dzeltēns zieds, tik smalks kā zīds.

- Zīds, Sārta lāse viņā trīc:
Tā mūsu laime, mūsu elpa,
1855 Tur mūsu mūžs un visa telpa.
- K n u t s.
Tu manai elpai — dzeltēns spārns.
Plaukst dārzs, kur bija pakalns kārnš.
- I r e n a.
Kas tas?
(*Kā redzēdama parādību.*)
Zieds tikai īsu brīdi tvīka.
1860 Te mirdzēja kā dzirksts, te nīka —
Es atkal grīdu drebam jūtu,
It kā to skartu solis ass.
- K n u t s.
Kam dari savu sirdi grūtu:
Tas vējš, kas lūpām pieskaras.
- I r e n a.
1865 Glūn drūmā acs jau gluži tuvu.
Gaišs apkārt kārā cilpā likts.
- K n u t s.
Tur mēness zeltu klāj pār druvu.
No miega vanags ceļas pikts.
- I r e n a (*izmisumā*).
Kam vajadzēja šurp man steigties
1870 Un tēvam solījumu lauzt?
- K n u t s.
Deg sirdī tavi vārdi teiktie.
Kā var man gaiša diena aust?
- I r e n a.
Knut, piedod! Sniedz man savu roku!
Es drebu.
- K n u t s.
1875 Mīlā!
(*Apskauj Irenu. Ēna aiz loga.*)
Kas tev ir?
- I r e n a.
Kāds pazibēja sūrs gar logu.
(*Pie durvīm troksnis.*)
Viens aizkarus pie durvīm šķir.

- Knuts (*izraudams zobenu*).
 1880 Kaut būtu piere tam no dzelzs,
 Mans tērauds viņu pušu šķels.
 (*Ienāk kalpone Anna, saplosīta.*)
- Anna.
 Kungs, es tā esmu, Anna, es.
- Knuts.
 Tu.
- Irena.
 Anna.
- Knuts.
 Vienās asinīs.
- Anna.
 1885 Nekas, tās prot vēl degt un nīst.
 Tās spārni, kas vēl mani nes.
 (*Čukstoši.*)
 Dun zeme arvien jūtamāk.
 Jums jāglābjas.
 (*Velk abus uz durvīm.*)
 Pans Ignats nāk.
- Irena.
 1890 Tēvs, tēvs. Ko darīt?
- Anna.
 Paslēpties.
- Knuts (*izraudamies*).
 Mans zobens viņam pretī ies.
 (*Atkailina zobenu.*)
- Irena.
 To tikai ne.
 (*Metas viņam pretī.*)
 Tev lūdzos es
 1895 No visās savas dvēseles.
 Tad labāk mani nonāvē.
 Tu klusē?
 (*Apskaudama Knutu.*)
 Tev nav diezgan vēl?
- Knuts.
 1900 Tu rokas man kā virvēs žņaudz.
 Ja nav mums kopā dzīvot ļauts,
 Tad mirt gan.

(Irenai, kā apstiprinājumu meklēdams.)

Tas nav prasīts daudz.

Irena.

Ar mieru, Knut.

(Apskaujas. Šini mirkli durvis atrauj pans Ignats zobenu rokā. Aiz viņa bruņoti kalpi ar lāpām. Knuts grib nonāvēt Irenu. Pans Ignats uzbrūk.)

Pans Ignats.

Velns.

(Knuts atsīt uzbrukumu.)

1905

Rokās gan

Jūs abi beidzot esat man.

Mans bērns, mans lāsts un nelgas priekš!

Irena.

Tēvs, tēvs.

Pans Ignats.

Un tur tas kārumnieks —

1910 Viss gluži melnā, bāls kā sniegs.

Tik glītam, slaidam jauneklīm,

Žēl (atkal uzbrūk), jāmirst jau kā bezgodim.

(Cinās.)

Knuts (veikli strādādams ar zobenu).

Māzliet par agru, pan Ignat.

Jūs varat pats vēl mirt tāpat.

Irena (izmisumā).

1915 Knut, rimsties!

(Pret tēvu.)

Tēvs!

Pans Ignats.

Nekad.

Knuts.

Nekad.

(Turpina cīņu.)

Pans Ignats.

Tavs cirtiens viegls man kā siens.

Knuts.

1920

Jūs aizmirstat — vēl tikai viens

Man vajadzīgs tāds atsitiens,

Un pateiks jau man zobens glums,

Kas ir jums plecā: viens vai rums.

Pans Ignats.

Kāds nelietis!

(Dur.)

1925 Nem sirdī līdz

Šo rētu tad, lai noplūst spīts.

(Knuts atsit zobenu. Pans Ignats sašutis.)

Nav.

(Knuts izmanto mirkli un savukārt dur, trāpidams panu.
Pans ievainots.)

Velns!

Knuts (smiedamies).

Man ir.

(Panu apstāj kalpi. Pārsien.)

1930 Šķiet, panam ris

Tāpat kā visiem asinis.

Pans Ignats.

Suns! Viņš vēl sāks te nīgri smiet.

Jūs, kalpi, grābiet viņu ciet!

(Kalpi uzbrūk Knutam. Knuts veikli aizstāvas, atkāpda-
mies uz augsto logu ezera pusē.)

Knuts.

Diez vai tas, pan, jums izdosies.

Irena.

1935 Tēvs, žēlo viņu! Savaldies!

Pans Ignats (kiedz uz Knutu).

Tev klaji saku: padodies!

Aiz loga lejā ezers drūms.

Tam apkārt dzīvs glūn katrs krūms.

(Knuts ar strauju uzbrukumu atspiež kalpus. Ātri uzlec uz
augstā balkona, kas vaļā. Kalpi vairs netiek viņam klāt.)

Knuts.

Vai kāds ir vēju notvēris

1940 Vai zvaigznei cilpu uzmetis?

Es kļūšu vējš. Mans zobens — stars,

Kaut jūs man apkārt vesels bars.

Jums mani sprostā nedabūt:

Tad labāk jau par samu kļūt.

1945 Pan, dzirdiet, nu no Irenas

Vairs mani nespēj šķirt nekas.

*(Nolec no balkona ezerā. Kalpi barā dodas uz balkonu.
Aiz viņiem kalpones.)*

Kalpi.

Kā melnā peļķē mesta dzirksts,
Kā vilkam riklē iegrušts pirksts —
Viņš zuda dzelmē.

Pirmais kalps.

1950 Atspīdums

Virš soda vietas virmo glums.

Kalpones.

Bez mēra tumšais līmenis
Kā elpas pārklāts spogulis
Kūp, dziļās bailēs nosvīdis.

Irena.

1955 Knuts beigts?

Pirmais kalps.

Nekas nav redzams vairs.

Kalpones (*lēni virzās no balkona*).

Vien mēness, zelta ūpis, kairs.

Viens spārns spīd iesārts, otrs — zaļš.

Zem spāriem klusums, baigs un skaļš.

Irena.

1960 Knut, mīlais (*dodas uz balkonu*), es tev eju
līdz!

(Skrien.)

Pans Ignats.

Lai lec.

(Pēkšņi kādas citas iedomas sagrābts.)

Nē.

(Uz kalpiem.)

Turat!

(Kalpi satur Irenu.)

Cits man sods

1965 Kā virve viņas sirdij vīts,
Mērķts manā naidā, samezglots.

(Negantā rūgtumā.)

Kā auglis sapuvis mans gods

Zem kājām virmo sašķaidīts.

Kāds mani žņaudz.

(Raisa sev vaļā kamzoļus. Kalps palīdz.)

1970 Sāk elpas trūkt.

(Pēc mirkļa.)

Uz Rīgu brauksim, tikko rīts
Skars rūtīm pieres. Zirgus jūgt!

(Pret Irenu.)

Tur, Irena, tev lielā spīts
Man dūrē sabirzīs kā krīts.
1975 Tur irs kā kožu saēsts zīds.
Kaut pati saule bruktu līdz,
Man ienaids ir tik dziļi trīts,
Ka bēgs no tā ir Dievs, ir velns,
Līdz mana meita kļūs kā pelns,
1980 Kad viņu segs tērps, auksts un melns.

Irena.

Tēvs, tēvs!

(Nokrīt pana priekšā ceļos.)

Pārlieku ir tavs sods.

(Pans Ignats atbalstīts dodas prom. Andrejs pieceļ Irenu.)

Andrejs.

Prāts viņam vīnā apmiglots
Un sirdī reibums sic kā ods.

(Iet līdz.)

Ceturta aina

(Augsts, stāvs Daugavas krasts. Koku puduri. Biezi krūmi. Netālu pārcēlāja mitekļis. Tumša nakts. Lēnām top rīts. Starp krūmiem lien Matiss un mežinieks.)

Matiss.

1985 Vai vienmēr mums pa priekšu ies
Šī tumsa tā kā lakats biezs?

Mežinieks.

Mēs esam klāt.

(Pieplok krūmam.)

Man kāja jūt:

Te vajag pārceltuvei būt.
1990 Skan mītrums gaisā valgs un brīvs.
Zem pēdām māls likst maigs un dzīvs.
Augs augam blakus.

(*Paceļ savu roku.*)

Vēsums vārs
Kā dēle lien pie ādas kārs.

(*Pašķir biezās, mežonīgos krūmus.*)

1995 Te pārceltuvei vajag būt:
Nāss mana vecus dēlus jūt,
Jūt airus, smiltis nomestus,
Jūt tīklus, kas uz kārtīm dus,
Jūt pelnus, silti rožainus.

(*Ievelk dziļi elpu.*)

2000 Jūt divus sirmus cilvēkus.
Te pārceltuvei vajag būt.

Matīss (*rūgti*).

Man lūpas tikai tumsu jūt
Kā dziļu, melnu avotu.
Man abas acis tumsā zūd.

2005 Kur lai es tās vairs atrodu?

Mežinieks.

Pie zālēm savas lūpas liec.
Tās mazu mirkli neaiztiec.
Lai plok pie saknēm tava nāss.
Tur smaršas guļ kā paslēpts kāss.

2010 Tās tev ar roku pretī mās.

Par stirnu kļūsi, nebīsties,
Par vilku, kas no bada liess.
Tu jutīsi, kā smaršo grauds,
Kā versmo pūka, katrs nieks,

2015 Kā elpo zvaigzne, garo prieks,
Kā viss pie sevis nes un sauc.

(*Matīss pieplok zemei kā sakne.*)

Matīss (*pēc mirkļa*).

Es arī ūdens smaršu jūtu.
Gaišs pilns ar saldu zivju smaku.
Kaut tikai brīdi brīvs es būtu,

2020 Sai vietā es ar smaīdu kļūtu
Par avotu vai skaidru aku.

Mežinieks.

Pie sevis labāk prātus sien!
Surp tagad!

(*Velk Matīsu.*)

Ko tik gausi lien.

Matīss.

2025 Mēs zilā zālē piemirkuši
Kā divi kāri, sārti zuši.

(Kļūst gaišāks.)

Mežinieks.

Cik karsta rasal

(Glāsta ar roku rasainās lapas.)

Tā ir oga,

Kas aug zem Dieva zelta loga.

2030 Kad ūpis krūmā ietupstas,

Krūms saldā brīnā iedrebas.

No zariem rasa lejup ris:

Met mutē skaidras debesis.

Matīss.

Es kļuvis valgs kā ūdens augs.

(Aprauga sevi.)

2035 Drīz manās delnās rozes plauks.

Nāks līdakas zem padusēm

Pēc klaiņošanas padusēt.

Kā divi cieti priežu stāvi

Tvīkst kājas, uzveikušas nāvi.

2040 Milst audos zemes rūgtums saldaiss

Un vīna neprāts, ņemts no galda.

Vai es vairs Matīss?

(Klusi, guldzoši smejas.)

Miksta aļģe,

Un mani dilbi ciedru baļķi.

(Mežinieks ienirst kādā krūmā.)

Mežinieks.

2045 Šis krūms mums paslēptuve būs.

(Kāri klausās.)

Salc lejā Daugava.

(Pašķir krūmu un skatās.)

Tai kluss

Vējš nes uz pleca ūdeņus.

Kad tikko mazliet gaišāks kļūs,

2050 Mēs veča laivu saķersim.

Par airi straumi paņemsim (*priecīgi*)
Un viņā pusē pārbrauksim.

Matīss.

Kā divi brieži vajāti
Mēs tumsā šurpu nesāmies.
2055 Pat savu zelta paplāti
No zilgmes noņēmis bij Dievs.

Vēl mūs no laimes olis šķir:
Kā zivs tas gluds un lokans ir.

Mežinieks.

Pret celi savas bēdas lauz:
2060 Tās tikpat liekas tev kā kauss.

(*Vērodams apkārtni.*)

Jau debesis un durvis čīkst
Kā izkaltusi gultas liksts.
Rīts izkāpa no Daugavas.
2065 Vējš kļuvis nemierīgs un ass:
Plēš dūmus, brūnos mākoņus
Un vago upes ūdeņus.

Matīss.

Rīts rozi sev virs galvas tur.

(*Ilgi vērodams Daugavu.*)

Es laivas nemanu nekur.
Vien roze upē šūpojas.
2070 Lai tā par laivu pārvēršas!

Mežinieks.

Ko niekus, Matīš, mels!

(*Atmezdams ar roku.*)

Tavs skats
Guļ krūmā aizķēries kā mats.
Vai līmenis, pārlietu spožs,
2075 Tev aci kā ar zobu kož?

Balss uz

D a u g a v a s.
Ū-ū-ū!

(*Pēc briža.*)

Vai nav tur krastā kāds?
Sen gana gulšņāts.

(*Klusums. Mežinieks un Matīss uztraukti vēro.*)

Pretim nāc!

Mežinieks.

2080 Kas tas?

(Nespēdams neko saskatīt.)

Vai upes dziļums kliedz

Vai saules spožums, pāri liets?

Matīss.

Varbūt *(norāda draiski uz kādu augstu ziedu)*
šis zilais, ērmais zieds.

Kāds sams *(Mežinieks kļūst nikns)* vai upē
iemests miets?

Mežinieks.

2085 Kā ābols iekrita man acs,

Kur zālēs slēpies rakums plats.

Kas pēc tā stiepsies, pēc tā kāps?

Gan asašis cirvis mani glābs.

(Iesēstas krūmā.)

Matīss *(smaidīdams)*.

Virš upes saules spožumu

2090 Es kā ar roku noņemu.

Un redzu laivu.

Mežinieks *(satraukts)*.

Laivu?

Matīss *(rādidams mežiniekam laivu)*.

Jā. Tā šurpu šalcot šūpojas.

Mežinieks.

Kā lapsa viņa klusi slīd.

2095 Spožs vairogs pašā priekšā spīd.

No tās mums laikus jāslēpjas.

Balss uz Daugavas.

Ū-ū-u!

(Seko taures skaņa.)

Lai vecais krasta sargs

Nāk ātrāk pretim!

(Taures skaņa.)

2100 Kungs mans bargs.

Pārcēlāja balss.

Jau eju.

(Troksnis. Kāda otra balss.)

Skreju *(kritiens un kliedziens)*, zābaks viens

Kā svins. Bet otrs — putns, siens.

- Vējš tikai putnu gaisā nes.
 2105 Kā lai uz priekšu tieku es?
 Pārcēlāja sievas balss.
 Sev svārku pāri pleciem klāj!
 Pārcēlāja balss.
 Dod šurp!
 (*Kliedzieni no Daugavas.*)
- Man jau ar pletni māj.
 Mežinieks (*visu laiku uzmanīgi sekodams Daugavai*).
 Virs slāpēs katru kausu dzer.
 2110 Ass prāts par zeltu vairāk sver.
 Mums, Matīs (*sagrābdams Matisa plecus*),
 viņu laiva der.
- Matīss.
 Prieks manā sirdī ausi ver.
 Mežinieks.
 Kad viņi, pieci, krastā nāks,
 Pliens lejā paslēps mūs kā vāks.
 2115 Tad tikai lēciens kārs un ass,
 (*Dzirdamas balsis. Lamas.*)
- Matīss.
 Nāk.
 (*Abi slēpjas krūmā.*)
 Viņi.
 (*Atkal vēro.*)
 Tērpi zib.
 (*Ļoti satraukts.*)
 Kas tas?
- Mežinieks.
 2120 Cik to?
- Matīss.
 Trīs.
 (*Lielā brīnā.*)
 Viena sieviete.
 Mežinieks (*kā nedzirdēdams pēdējo*).
 Vēl divi piekrastē.
 (*Dziļās domās.*)
 Mums ir
 2125 Šī lieta ātri jāizšķir.
 (*Skaidribā.*)

- Tev, Matis, jāpaliek ir te
 Un strīdus jāuzsāk ar trim.
 Kur kraujā celta piekraste,
 Tiem pārējiem es uzgulšos.
- 2130 Trīs svilpieni tev zīmi dos,
 Ka es jau laivā atrodos,
 Tad steidzies (*atvadīdamies*), līdzīgs asme-
 nim!
- (*Pazūd. Balsis tuvojas. Uznāk divi bruņu kalpi un Irena.
 Matiss no savas slēptuves vēro.*)
- Pirmais kalps.
 Te, kur pret vējiem saslējies
 Krūms, pans mums teica apstāties.
- Irena.
 2135 Kaut migla smagām lāsēm krīt,
 Mēs varam drusku uzgaidīt.
- (*Abi bruņu kalpi no saviem ieročiem izveido sēdekli.*)
- Matiss.
 Kāds viņai rūgts un sāpīgs skats.
 Bet mirdz kā saule katrs mats.
- Pirmais kalps (*godbijīgi pret Irenu*).
 Jums labāk būtu atsēsties.
- (*Rāda uz sēdekli.*)
- Irena.
 2140 Kāpēc?
- Pirmais kalps.
 Vēl plosts nav ieradies
 Ar jūsu, kundze, karieti.
- Irena.
 Es palikšu.
- (*Uz kalpiem.*)
- Jūs varat iet.
- Matiss (*jūsmā*).
 2145 Cik viņai rūgts un salauzts stāvs.
 Un tomēr salds. Kā debess blāvs.
- Pirmais kalps.
 Mums pavēle jūs neatstāt.
- Irena.
 Vai jums pie manas lūgšanas,
 Tēvs teica, arī jābūt klāt?
- Pirmais kalps (*apjucis*).
 2150 Par to...

Otrais kalps (*saprotiši*).

Mums sacīts nav nekas.

(*Abi aiziet. Irena viena.*)

Matīss.

Cik viņai rūgts un sāpīgs vaigs.

Un tomēr reizē cēls un maigs.

Irena.

Ar viņu dzīve — spožums sārts.

2155 Bez viņa — sūrs un gruzdošs sārts.

(*Matīss kā asmenis vēro Irenu.*)

Kā mēness slēpies viņa vaigs.

Es esmu viena.

(*Ātri aptver apkārtni.*)

Tagad laiks.

(*Dodas sāņus, izņemdamā no ņiebura mazu vistokli. Matīss izlec no krūma sekodams.*)

Matīss.

Ir allaž vienam solis glums.

(*Irena pārsteigta vēro Matīsu.*)

2160 Jūs gribat bēgt?

(*Irena kā sastingusi.*)

Es būšu jums

Kalps, zobens, suns un patvērums.

Irena (*slēpdama vistokli*).

Tik saldi vārdi jums kā kūst.

Kas esat un ko gribat jūs?

Matīss.

2165 Es esmu dzirksts.

(*Irena izbrinā.*)

Es esmu tāss.

No manis jums nav jābīstas.

(*Paklanās.*)

Irena.

Jūs esat rupjš.

(*Matīss — kā saņēmis pļauku.*)

Un liekas skurbs.

2170 Es tūlīt saukšu kalpus šurp.

Matīss (*atkal cerībās*).

Kas līdzēts būs ar to un gūts?
Jums, šķīta man, bij nodoms grūts.
Jūs — jauna, skaista sieviete.
Jums vienai ceļš nav pārvarams.
2175 Tas viltus pilns un ciets kā krams.
Man katrs taks ir zināms te.
Kam vajadzīga lieka spīts?
Es iešu jums kā palīgs līdz.

Irena.

Jūs topat zems un neprātīgs.

Matīss (*aizrāvis*).

2180 Nē.

(*Iet viņai tuvāk.*)

Jūsu prāts vēl šaubās tvīkst.
Bet sirds?

(*Irena attur Matisu ar rokas kustību.*)

Tā taču lidot drikst?
Es arī esmu nelaimīgs.
2185 Es tiecos tālos mežos iet.
Tur visu veco mezglā siet.
Sai brīdī šķiet tas — tikai nieks.
Tukšs, viegls, projām metams rieksts.
Tas aizgāja kā traušls sniegš.

(*Irena nezina, ko darīt.*)

2190 Es esmu godīgs amatnieks.
Nekā es nevēlos no jums.
Vien kalpot būs mans pienākums.

(*Klusu.*)

Sen Rīgas ostā kuģis ir,
Kas grib uz Nīderlandi irt.
2195 Ar to jūs, kundze, varat bēgt!

Irena (*lielā mulsumā*).

Bēgt?

Matīss.

Projām, kundze.

(*Redz Irenas apjukumu.*)

Jā. Kā tad?!

Irena.

Bēgt?

- Matīss.
2200 Jo kāds grib jūs gūstā slēgt.
- Irena.
Kā jūs to zināt?
(*Matīss smaida, bet klusē.*)
Sakiet man!
- Matīss.
Jums balss tik sāpju pilna skan
Kā stirnai vajātai.
(*Pievirzās viņai gluži klāt.*)
- 2205 Bēgt. Bēgt.
Es nepaliktu šeit nekad.
- Irena.
Jūs?
- Matīss.
Es.
(*Irena šaubās. Tālumā dobjš troksnis.*)
Jūs, kundze, neticat?
- 2210 Šis zobens...
(*Izrauj zobenu. Pirmais svilpiens.*)
- Irena.
Kungs, tur svilpa kāds!
- Matīss.
Kāds svilpa?
(*Kā atcerēdamies.*)
Viņš.
(*Sāpēs.*)
Kāpēc?
(*Atkal divi svilpieni.*)
- Irena.
2215 Vēl. Vēl.
- Matīss.
Tas mežinieks. Kā norunāts.
- Irena.
Kāds mežinieks?
- Matīss.
Mans labais draugs.
Es esmu tumšs un netīrs trauks.
(*Atskrien abi bruņu kalpi, bailēs.*)

Pirmais kalps.
2220 Kungs...

Otrais kalps.
Kungs...

Irena.
Kas tēvam noticis?

Pirmais kalps.
Kāds laupītājs tam uzbrucis.

Otrais kalps.
Viņš mūsu laivu nozadzis.

(*Matīss atraujas sāņus.*)

Pirmais kalps.
2225 Viņš svilpa.

Irena.
Kas?

Otrais kalps.
Viņš.

(*Rāda uz Daugavu.*)

Irena (*uz Matīsu*).
Zīmi jums?
Tāds esat jūs.

(*Abi kalpi ierauga Matīsu. Irena dusmās.*)

2230 Baigs, slepens trums.

Pirmais kalps.
Kas ir šis vīrs?

Otrais kalps.
Kas esi tu?

Matīss.
Kalps, kaut tu muti turētul

(*Pret Irenu.*)

Pirmais kalps (*noprazdams*).
Te, kundze, muļķīgs pārpratums.

2235 Tu viņa palīgs?

Irena.
Nē.

(*Pēc īsas cīņas.*)

Jā.

(*Steidzas prom. Pamet ar roku.*)

Ir.

Matīss (*lielā apņēmībā*).

Surp! Ja kāds grib no manis mirt.

(*Kalpi metas viņam veltīgi virsū.*)

2240 Kaut sirds man sāp.

(*Matīss uzbrūk.*)

Mans zobens tvirts.

Pirmais kalps.

Nekas.

(*Atsit un uzbrūk.*)

Ja viens mums cilpā būs.

Otrais kalps.

Gan arī otrs rāmāks kļūs.

Pirmais kalps (*uz Matisu*).

2245 Dod zobenu un padodies!

(*Uzbrūk.*)

Matīss.

Nost, kalpa dvēse!

(*Ievaino otru kalpu.*)

Piesargies!

Tas lejā tur — tas ir mans draugs.

Kā mežs tik stiprs, brivs kā lauks.

(*Zirgu dipoņa. Skan taure.*)

Pirmais kalps.

2250 Skan taure.

Irena.

Karavīri klāt.

(*Abi kalpi atkal uzbrūk.*)

Matīss.

Laiks rīkoties un nedomāt.

(*Ipaši sīvi uzbrūk otrs kalps.*)

Man tevis žēl.

(*Atsit uzbrukumu.*)

Bet ko tas līdz?

2255 No tavas nakts (*nodur otru kalpu*)

Man uzaust rīts.

(*Metas pirmajam kalpam virsū. Tas bēg.*)

Pirmais kalps.

Es...

(*Matīss smiedamies pazūd.*)

- Kundze, nāciet aizsegā!
Pa...
- (Redz, ka Matiss pazudis.)
- 2260 Laupītāji! Palīgā!
- Irena.
Pret diviem jums viņš bij viens pats,
Bet drebi tu kā sievas mats.
Kauns!
(Iesteidzas sardzes vīri.)
- Sardzes vīrs (ieraudzīdams otrā kalpa liķi).
Kalps?
- Pirmais kalps.
2265 Un mans draugs.
(Seko sardzes priekšnieks.)
- Sardzes vīrs.
Kungs (rādīdams uz liķi), tie nav slepkavas,
bet vējš,
Kas pamet zarus nolauztus.
- Sardzes priekšnieks.
Tavs vārds kā ērkšķis, ass un spējš.
Nav lemts mums notvert mākoņus.
(Vēro Daugavu. Ierauga laivu ar abiem bēgļiem.)
- 2270 Kas var ar roku lodi ķert,
No vara kausa sauli dzert?
Dzied lakstīgala. Krauklis ķērc.
Uz priekšu nav vairs auļot vērts.
Zirgs pakavu pret zemi liec.
- 2275 Pret ūdeņiem lai likstas riets.
- Pirmais kalps.
Kas kalpa nāvi atriebt ies?
- Sardzes priekšnieks.
Tev zobens rokā.
(Rāda uz Daugavu.)
Pasteidzies!
- Pirmais kalps.
Kā zagti tie mūsu laivu drikst?
- Sardzes priekšnieks.
2280 Tu laikam biji neredzīgs.
- Pirmais kalps.
Bet kungs mans, virvēs saistīts, svīst.
(No krūma aizsega iznāk Irena.)

Sardzes priekšnieks.

Sis vīns man kausam pāri līst.

(*Dusmās.*)

Tev krusti saņems piecpadsmit.

Pirmais kalps.

Kas pakalpīgu mēli sit?

Sardzes priekšnieks.

2285 Kam dusmas asinīs vēl mīt.

(*Padzen kalpu.*)

Man kungu atvest šurp. Tūlīt.

Un bēgļu laivu apšaudīt.

Ko varam teikt un padarīt,

Kad kokam lapas lejup krīt?

Sardzes vīrs (*pamanījis Irenu*).

2290 Te kāda dāma.

(*Čukstot zīmīgi.*)

Spožums gaišs.

Sardzes priekšnieks.

Kur viņa ir?

(*Kā atdzivojies.*)

Vai tai kas kaiš?

Sardzes vīrs.

Nekas.

(*Atkal čukst.*)

2295 Tai lūpās roze zied.

Tai vaigā saule aust un riet.

Kā dzēlīgs meža rožu krūms

Slēpj viņu apgērbs, melns un drūms.

(*Sardzes priekšnieks dodas pie Irenas.*)

Sardzes priekšnieks.

Man, jaunā dāma, piedodiet,

2300 Tā vecam karavīram iet:

Viņš savu gadu paspārnē

Redz šautru gan, bet gulbi — nē.

Pilns purvu miglas mūsu laiks

(*zemu klanās*),

Kā zvaigzne plauksta liekums maigs,

2305 Jums.

(*Skūpstā pasniegto roku.*)

Drebat jūs?

Irena.

Kungs, piedodiet!

Sardzes priekšnieks.

Es saprotu.

(Nostājas viņai līdzās.)

Ir smagi jums:

2310 Sis vēsums. Līķis. Uzbrukums.

Liels grūtums tomēr allaž īss:

Kā liesma tas mums pāri līst.

Kas stiprs, tas vēl stiprāks kļūst.

Kas vējš — kā pelni kopā grūst.

(Ieskrien krodzinieks.)

2315 Kļāt arī mūsu krodzinieks.

Nemt otram prieku — viņa prieks.

Krodzinieks.

Jau prom tie.

(Pret sardzes priekšnieku.)

Atkal nokavēts.

Sardzes priekšnieks.

Pats apgāž kublu un vēl brēc.

(Zobgalīgi.)

2320 Tu ilgi purvā kavējies.

Vai līdz ar miglu klausījies,

Kā purvā kliegz un dzīvo viss:

Kliegz putns, ķirzaka un strauts,

Kliegz zvirgzds, no kalna lejup rauts,

2325 Kliegz zāļu stiebrs, dūņās plauts.

Tu biji to tik aizmirsis.

Tā vecā teica.

(Pieliek pirkstu pie krodzinieka dunča.)

Atceries!

Krodzinieks.

Ar mani jokot priekšnieks grib.

2330 Kā dažam šķēps — jums vārdi zib.

Sardzes priekšnieks.

Kā duncis — gribēji tu teikt.

Ko darīt vairs?

(Klusū.)

Kas beigts, tas beigts.

Tev liķi patik, krodziniek.

(*Rāda kalpa liķi.*)

2335 Vai tevi sveikt šis arī liek?

Krodzinieks (*saraujas*).

Kungs.

(*Noiet sāņus.*)

Tas pat man jau šķiet par daudz.

Vai tas ir izsmieklis (*piegājis čukst*)
vai drauds?

Sardzes priekšnieks.

Nē.

(*Pēc mirkļa.*)

2340 Tikai laimes vēlējums.

(*Dodas pie Irenas. Krodzinieks naidā noskatās.*)

Vai, kundze, nav par vēsu jums?

Irena.

Kungs, tikai spēcīgs satraukums

Vien mana tēva dēļ. Var būt

Tas viņš, kas lejā sasaistīts.

Sardzes priekšnieks.

2345 Man tiešām žēl.

(*Priekšnieks klausās. Troksnis.*)

Jā. Ko tas līdz

Sais laikos vairs par kungu būt.

(*Troksnis pieņemams.*)

Sardzes vīrs.

Tur visi viņi nāk jau.

(*Parādās sardzes vīri, kalpi, ved panu Ignatu.*)

Pans Ignats.

Velns!

2350 Pēc kā es izskatos?

(*Raustīdams savu tērpu.*)

Viss melns

Un netīrs. Meža kuilis vecs

Par mani labāks tagad.

(*Viebjas sāpēs.*)

2355 Plecs
Sāp.

(*Klibo.*)

Kājas tūkst.

(*Apstājas. Draudīgi.*)

Bet roka vēl

Ar spieķi pilnās dusmās kvēl.

Vai kalpi tie ir?

(*Kalpi pajūk.*)

2360 Cūku bars!

Sūrs, satrunējis apses zars

Tad lielāks palīgs.

(*Dusmās.*)

Sist un pērt!

Pie stabal!

(*Klie dz.*)

2365 Galvas cilpā vērt!

Velns (*pēkšņi sabrūk. Sardzes priekšnieks*

kā cenšas ko atcerēties), derētu malks, zaļš
un sīvs!

Irena (*piesteigdamās pie tēva*).

Es priecīga, tēvs, ka tu dzīvs.

Pans Ignats (*neticīgi*).

Hm...

(*Atgrūž Irenu.*)

Daudz tev lielāks būtu prieks,

2370 Ja, ļauni nožņaugts, zils kā sniegs

Es tagad lejā gulētu.

(*Sardzes priekšnieks smaidot vēro panu.*)

Irena.

Nav tiesa, tēv!

Sardzes priekšnieks.

Pan Ignat, tu?

(*Tuvojas panam.*)

Vai esi mani aizmirsis?

2375 Vai atceries?

Pans Ignats (*uz kalpu*).

Laid!

(*Pēta.*)

Indriķis.

(*Pilns prieka.*)

Vēl bruņās kā no jaunības.

Sardzes priekšnieks.

Man atmirdz atkal debesis.

Pans Ignats.

2380 Nāk prātā mūsu medības.

Tavs gars. Tavs straujums.

(*Aplūko priekšnieku.*)

Briedis stalts.

Sejs gaismas pilns, kā saulē kalts.

Vai atceros?

(*Apskauj priekšnieku.*)

2385 Kā tad, mans draugs.

Laiks to tik ātri nenožņaus.

Sardzes priekšnieks.

Tas jauki, draugs.

(*Atraisās no skāvienu.*)

Kurp dodies tu?

Pans Ignats.

Uz Rīgu.

Sardzes priekšnieks.

2390 Pan, tad viens mums ceļš.

Pans Ignats (*drūmi*).

Bet slikts.

Sardzes priekšnieks.

Kā tā?

Pans Ignats (*slēpdamies*).

Vējš dzel un elš.

Par laupītājiem ļaudis melš.

2395 Vējš zarus rausta kampieniem

Kā nelaimē zirgs pavadu.

Sardzes priekšnieks.

Ja es ar saviem jātniekiem

Līdz Rīgai tevi pavadu,

Kā bīskaps drošs tu vari būt.

2400 Kas Rīgā darāms tev?

(*Smaidot un viltīgi.*)

Vai gūt

Tu gribi retus dārgumus,

- Sev silto zemju dzērienus?
 Varbūt tur gaida draugs kāds sens.
 2405 Nams liksms, tumšs un paslepens?
 Pans Ignats.
 Mans ceļš ir reizē salds un rūgts.
 Es nebraucu turp, draugu lūgts.
 Man sirdi viss ir kopā kults:
 Naidis, mīla, kaislība un žults.
 2410 Līdz nāvei pazemots mans gods.
 Viens vainīgais man rokā.
 (*Ar negantu ignumu.*)
 Sods —
 Smags, šausmīgs man ir padomā.
 Tāds, kāda nav pat likumā,
 2415 Pret to ir nāve nav nekas.
 (*Pēc mirkļa.*)
 Man prātā vienas derības.
 Sardzes priekšnieks.
 Pan, kas tad ir šis noziedznieks?
 Pans Ignats (*pēc mirkļa, sāpēs*).
 Tā mana meita.
 (*Aplust. Irena klusi iekliedzas. Sardzes priekšnieks
 šaubās un izbrīnā atkāpjas.*)
 Pirmais prieks.
 2420 Bet tagad lāsts, kas mani trieks
 Kā biķeri pret akmeņiem.
 Drups kristāls skaidrās asarās.
 Kā asinis viņš oļus klās.
 Pat cauri gadu simteņiem
 2425 Tas sūrstēs, kas man nodarīts.
 Kā elles stars deg viņas spīts.
 Kas ir pret mani (*meklē ar skatu Irenu*),
 tas lai zūd!
 (*Pret priekšnieku.*)
 Draugs, vai var divas saules būt?
 Sardzes priekšnieks.
 Es nespēju vairs uztraukties.
 2430 Par tevi tomēr liels man brīns.
 Kas vainīgs?
 (*It kā jautādams visus.*)

Nāve, laiks vai vīns?

Mums jāpiedod, lai soda Dievs.

Pans Ignats.

Kas Dievs ir?

Sardzes priekšnieks.

2435 Daba.

(Kā pārlabodams.)

Liktenis.

Dievs — likums, kas mūs kopā tur.

Pats Visums, kas mūs cauri dur,

Mums cauri plūst un lāsē sien.

Pans Ignats *(nicīgi)*.

2440 Tas viss ir tikai māņi vien.

Es ticu tikai sev un tam,

Ko jūtu sevī izaugam,

Caur saviem pirkstiem starojam,

No savām lūpām garojam.

2445 Viss cits jau simtām reižu svērts

Un nav pat mazā naga vērts.

Sardzes priekšnieks.

Tu esi ļoti pārvērties:

Ists savu drūmo mežu vilks.

Pans Ignats.

Es esmu izkopts.

(Panākdamies uz priekšu.)

2450

Lepna ilks.

Nav mūžs mans dīķis. Nav tas ilgs,

Bet kvēls kā zobens atvēzies.

(No Daugavas atsteidzas kalps.)

Kalps.

Kungs, klāt ir plosts ar karietēm.

Pans Ignats.

Tās tūlīt izcelt piekrastē!

(Kalps aizsteidzas.)

2455 Mēs braucam, Indriķ?

Sardzes priekšnieks.

Sen jau laiks,

Lai tiktū Rīgā pusdienā.

Pans Ignats.

Draugs, tev joprojām drūms ir vaigs.

Zem sēdekļa man spilvenā

- 2460 Trīs īstas, sirmas pudeles.
Tās mēs vēl ceļā izdzersim,
Lai mūs par cīruļiem tās nes
Pret sārti skumjām debesīm.
- Sardzes priekšnieks.
Vai nebūs tas mazliet par daudz?
- Pans Ignats.
2465 Šāds mērs ir tikai glēviem dots.
Kas, vai es pans vai niecīgs ods?
Man tik, cik bezdibenam ļauts.
- Sardzes priekšnieks.
Kur gribi Rīgā apmesties?
- Pans Ignats.
Kur? Zināms, krogā.
(Priekšnieks smejas un māj krodziniekam. Tas kā sadedzis pielip panam.)
- Krodzinieks.
2470 Es, mans kungs.
- Pans Ignats.
Kas te kā krupis žēli kunkst?
- Krodzinieks *(pazemīgi)*.
Es.
- Pans Ignats.
Ko man līpi klāt kā mats?
- Krodzinieks.
Man...
(Pans atgrūž viņu nost.)
- Sardzes priekšnieks.
2475 Tu jau neesi viens pats.
- Pans Ignats *(izbrīnā)*.
Kā?
(Atcerēdamies.)
- Meita.
(Domās.)
- Jā.
- Sardzes priekšnieks.
Mans priekšlikums:
2480 Lai viņa apmetas pie mums.
Liels prieks tas manai sievai būs.
- Pans Ignats.
Par daudz tur viņa brīva kļūs.
- Sardzes priekšnieks.
Nekad.

Pans Ignats.

Ar mieru.

(Spiež roku. Pēc briža.)

2485 Un es pats?

Sardzes priekšnieks *(rādidams uz krodzinieku, kas neatstāj no pana Ignata).*

Tev sen jau pielipis viens mats:

Šis cēlais draugs.

(Dodas prom.)

Man zirgu dot.

Un vīriem gaitu izziņot.

Krodzinieks.

2490 Es krodzinieks.

(Zemu klanīdamies.)

Mans laipnais nams

Nav pat ar zeltu atsverams.

Tur valda sirds un devīgs galds.

Kļūst dzīve tur kā rožu malds.

Pans Ignats *(bargi).*

2495 Vai proti pasniegt dzērienus

Kā saldus sievu skāvienus?

Sirds izkaltusi man kā pliens.

Krodzinieks.

Te mana galva.

(Sniedz ar roku it kā savu galvu.)

Kā neviens.

2500 Kā mirdzošs zelta pavediens

Pēc kausa kauss man galdā slid.

Un tā kā siltas saules spīd.

Pans Ignats.

Tev lakstīgala riklē dzied.

Lai roze tavā vīnā zied:

2505 Man kariete pie tevis iet.

(Krodzinieks klanās līdz zemei.)

Vēl *(krodzinieks atkal noliecas)*

Rīgā esot dzērājs liels,

Tam rikle tāda kā mans liels —

Ma...

(Sīt sev pa pieri.)

2510 Viņa vārds man ausī skan.

Ma...

(Sit ar kāju uz zemes.)

Velns. Ma...

(Krodzinieks apjucis uzlūko panu.)

Matīss. Atceros.

Labprāt ar viņu sastaptos.

2515 Nav pretinieka kausā man.

Krodzinieks *(sminēdams, ar viltu).*

Nav pretinieka?

Pans Ignats.

Nav.

(Uzblāuj krodziniekam.)

Jā gan.

(Krodzinieks atiet sāņus.)

Krodzinieks.

Es nezinu, kur tagad viņš.

Pans Ignats.

2520 Kā?

(Pieskrien pie krodzinieka. Tas parausta plecus.)

Viņa Rīgā tagad nav?

Kur ir viņš?

(Paceļ savu kāju.)

Krodzinieks.

Kungs, viņš tālu prom.

Pans Ignats.

Velns!

(Dziļās pārdomās.)

2525 Tad nav vērts man Rīgā braukt.

(Krodzinieks savā rijībā kļūst līdaka.)

Un visas savas cerības

Uz viņu tikai liku es.

Krodzinieks.

Ja man tur atlēktu kaut kas.

Pans Ignats.

Ņem visas manas kalpones!

2530 Ņem zeltu, cik tev plaukostas nes!

Cik vari sev uz muguras,

Cel sudrabu no krātuves.

Vien Matīsu man pretim dod!

Tad notiks tādas derības.
Krodzinieks.

2535 Tas tiesa.
(*Ar viltu.*)

Matīss iedzert prot:
Tur bāž viņš visus azotē.

Pans Ignats.
Vien mani ne.

(*Lielīgi sagrābdams krodzinieku.*)

Lai panāk šurp!

2540 Tad redzēsim, kurš kuru urbs.
Krodzinieks (*lišķīgi*).

Ja Matīss kausā pazaudē,
Kas viņam darāms?

Pans Ignats.

Man ir sods

No paša Dieva rokās dots.
2545 Tas reizē salds un sāļi rūgts.
Tas lēnām aprīs to kā dūkst.

Krodzinieks.

Ja tomēr uzvar viņš?

(*Pans paceļ dūri. Krodzinieks atlec.*)

Ko tad?

Pans Ignats.

Ko mels. Tas nenotiks nekad!

Krodzinieks.

2550 Ja tomēr, kungs?

Pans Ignats.

Veln!

(*Sit krodziniekam. Netrāpa.*)

Kas tev liek

Dzelt mani, lapsa krodziniek?

Krodzinieks.

Vai var bez ziediem dzīvot koks?

2555 Der manai sirdij vienmēr joks.

(*Čukstot.*)

Pirms lielās kausu derības
Jums abiem sodi jānoliek.

Pans Ignats.

Es piekřītu tev, krodziniek,
Tas spārno sirdīm kaislības.

- Krodzinieks.
 2560 Kungs, dodat man tad tiesības
 Jums noteikt jūsu sodu!
- Pans Ignats.
 Kas?
 To noliks Matīss.
- Krodzinieks.
 Ļaujiet man,
 2565 Ja gribat, lai tas viegls tiek.
- Pans Ignats.
 Tas netīri un tumši skan.
- Krodzinieks.
 Viņš otram sodus neuzliek —
 Šis Matīss.
- Pans Ignats.
 Velns!
 (Saudīgās pārdomās.)
- 2570 Vai tā?
- Krodzinieks.
 Tā gan.
 Pie tam man viņš vēl (*zīmīgi, izplešot rokas*)
 jāsatiek.
 Ja nē, vai tad to darīt man,
 Es nezinu.
- Pans Ignats (*saprazdams, iekšēji nikns, ārēji naivs*).
 2575 Tas labi skan.
 Lai notiek prāts tavš, krodziniek!
 (*Prom. Krodzinieks paliek, kāriģi smaidot.*)

3. CĒLIENS

(*Vienkārša būda liela meža vidū. Būdai vidū divi stabi. Pa labi durvis, kaktā — krāsns. Gar baļķu sienām — zvēru ādas, ieroči. Dažas guļas vietas. Liels galds. Vakars pēc darba. Matīss un mežinieks.*)

Mežinieks (*uz Matīsu*).
 Tu ar katru dienu, Matīš,
 Drūmāks kļūsti. Tavi skati
 Klīst kā rūgtā drudzī.
 (*Pieiet viņam gluži klāt.*)

2580 Slims tu?

Matīss.

Es vienmēr no jauna dzimstu.
Kad es cērtu dienā koku,
Es to sajūtu kā roku,
Kas man krītot liks ap kaklu.
2585 Miers — tas dara sirdi aklu.
Cērtot es kā skropsta trīsu:
Cirvja kāts man top par īsu.
Cirtiens kokā. Cirtiens lielā
Reibumā un mulsā lielā.

Mežinieks.

2590 Meža darbs tev ir par grūtu,
Rēdzu.

Matīss (*rūgti*).

Draugs, kaut tas tā būtu,
Sviedros slikt kā puķei rasā,
Līdz pat sirdij baigi plūstam.
2595 Mežs tāpat kā sapnis gūsta.
Brīvs es gribu kļūt līdz galam,
Līdzīgs liesmu tvertam skalam.

Mežu smaršu biežais saldums
Pāri nāk ar smagu maldu.
2600 Vai es jūtu gaisu elpā?
Tikai skurbu tīksmi telpā,
Simtkārt labāks zilais ledus
Kā šis mežs, pilns lēna medus:
Viņā es kā purvā saldā
2605 Slikstu.

Mežinieks (*dedzīgi*).

Pārvērt sirdi kaltā,
Mākonī vai zibins starā.
Klintī.

(*Soļodams būdā.*)

Viss tas tavā varā.

Matīss.

2610 Varu būt es tikai liesma,
Bezdelīgas īsā dziesma.
Paņem pasauli uz iesma.
Kļūs tev viņa mīksta sloka.
Tas ir īsts, kas tevi moka.
2615 Met kā šūpoles pret gaismu,
Pilnu prieka, pilnu baismu.

(Pēc briža.)

- Brīvība ir bezgalība.
Brīvība ir saules griba.
- Mežinieks (*lielā izbrīnā*).
Brīvība ir meža šalka,
2620 Sirds un katra stāda alka,
Koka, akmens, zāles, smilgas.
Brīvība — tās mūsu ilgas.
Mežs ir brīvs tāpat kā gaisma.
Kur ir balss, kas mežā aizsmok?
2625 Smaršas, kukaiņi un stiebri
Brīvi tik, cik saule brīva.
Vai tu vari dūnās iebrist
Tā, ka nāve top tev dzīva?

Matīss (*drūmi*).

- 2630 Te es jūtos svešs kā kumāss,
Ko man mute neņem pretī.
Rokas kļuvušas man drūmas.
Katrs mirklis — splāviens pretīgs.

Mežinieks (*jūsmā*).

- Mežs ir liela, salda dūka.
Te pat vilks tik brīžiem idzīgs.
- 2635 Akmens kļūst te dzidra pūka:
Sulām audos kāpjās līdzī,
Zils kā dzirksts mirdz katrā rasā,
Kaist kā lepnums dadzī asā,
Ienirst saulē, slīd aiz telpas.
- 2640 Sajūk robežas un elpas.

(*Lielā reibumā*.)

Vai es cilvēks?

(*Sit sev pa krūtīm*.)

Brīžiem sakne.

- Dienām ceļamalas akmens.
Tumšās naktīs — upju ūdens.
- 2645 Rudens krēslā — zaļa pūde.
Bieži manas rokas (*vicīna un staipa tās
gaisā*) — sami,
Kas man naktīs nogulst blaku,
Rāmu gaismu vizēdami.
Mirkļiem jūtu savu rikli
- 2650 Es kā dziļu velgu aku.
Bieži acis kļūst man tikli,

- Briest un visu zemi sagūst.
Pasaule top kūpošs ezers.
Saule — milzu zelta rauda.
2655 Mūžība guļ tiklā rauta.
Zvaigznes tajā skan kā nauda.
Zeme spīd kā zaļgans vesers.

(*Joprojām noreibis.*)

Matīss.

- Tavās acīs reibums virmo.
Prāts kā bērzs uz purva sirmo.
2660 Ko lai es tev pretī saku?
Nespēju kā tu es sakust

(*Rāda ar roku.*)

- Ar šo balķi, pelniem, māju,
Mežu, smaršu, katru lāsi.
Sirds tev straujāka par tāsi.
2665 Kur es lieku savu kāju —
Zeme, akmens — tas mans grūtums,
Nāve, spēks man svešs un naidīgs.
Kā lai savu elpu sūtu
Zvaigznēm?

(*Nicīgi smejas.*)

- 2670 Vai tās viņu gaidīs?
Spīd tās tikai.

(*Atmet ar roku.*)

Es, vienalga.
Viņām esmu kā šī malka,
Skaidas, uguns.

(*Pieiet pie mežinieka.*)

- 2675 Tava mīla.
Jau no pašas pirmās dienas
Dzīve tā, kas mani vīla.
Kas ir dzīve?

(*Skatās bezcerīgi apkārt.*)

- Akmens sienas.
2680 Dvēsle — neizpirkta ķīla.
Visa pasaule ir auksta.
Dvēsele ir tikai karsta.
Tāpēc laba mana plauksta,
Ja pat taureni tā tvarsta:

2685 Viņa zin, kur maigo nolikt.
Tikai dvēsele ir karsta.
Tā var liesmā pārvērst oli.
Tikai dvēsele zin runāt
Visā bezgalības dunā.

Mežinieks.

2690 Ko tad dvēsele tev saka?

Matīss.

Esi dziļāks vēl kā aka,
Esi tāds kā bezgalība.
Asāks vēl kā trūdu smaka.
Patiesāks kā iznīcība.

2695 Devīgāks par mātes roku.
Jautrāks par visjautro joku.
Liesmo vairāk vēl par liesmu.
Skani skaistāki par dziesmu.
Pārkāp naidu. Pārkāp sevi.

2700 Aizmirsti, ko citiem devi.

Mežinieks.

Tas ir neprāts, kārs un dīvains.
Vai no tā kļūs dvēsele dzīva?

Guldi savu galvu nātrēs,
Lai šis tvans tev izzūd ātri.

2705 Tas kā lapsa ļauns un lišķīgs.
Nemierā tu mūžam salsi.
Labāk klausī putnu balsi.
Mācies kautrās smaršas izšķirt.

Matīss.

Katram dota sava bulta.

2710 Mākoņi ir mana gulta.
Mana elpa — vējš un kļiedziens,
Pāri sev kā žogam liecies,
Ja nav zilgme milzu ala,
Neredzu es ceļam gala.

2715 Jūtu tikai — kaut kur jātiek.
Esmu es kā mūžīgs jātnieks,
Pūka, celta augstu telpā,
Skropsta, rauta lāča elpā.

Mežinieks.

Vai tev notirpusi roka?

(Pieslien Matīsu pie staba.)

2720 Piesien sevi klāt pie koka.

Kļūsti kādai eglei sakne.
Zemē iurbies kā akmens.
Topi kaut vai mīksta slieka.

- 2725 Krūtis ezeru sev iekamp
Un tad gulsties kādā plaisā!
Putni — tie lai lido gaisā.
Tas ir viņu zilais aploks.
Cilvēkam pie zemes jāplok.
Jāņem zeme savā klēpī.
2730 Zeme — ābols salds un sulīgs.

Tu vīrs bezdibeņa guli,
Savā plānā sapnī slēpies.

Matīss.

- Kāda neredzama liesma,
Miglaina un ļoga aina,
2735 Kāda klusa, kaisla dziesma
Vienmēr manī deg kā vaina,
Mūžam manī sauc un tirda.

*(Kāds vīrs izlien no krūmiem un tuvojas durvīm. Pienāk.
Klausās.)*

- Turp es iešu arī mirdams,
Kaut man nāktos ellē nokāpt.
2740 Tas man likts *(pakampj zobenu un paceļ to)*
kā zobens rokā.

(Svešais vīrs pie durvīm klauvē. Matīss uztver troksni.)

Matīss.

Pie durvīm klauvē kāds.
(Virzās uz durvoju pusi.)

Mežinieks *(nīcīgi).*

Mežs, zarus dauzot, krāc.
(Dzirdami atkal klusi sitienu.)

Matīss.

Jau atkal klauvējiens.
Un vēl.

(Tagad arī mežinieks ir manījis troksni.)

- 2745 Nē.
(Skaļāks sitiens.)

Tur ir viens.

Mežinieks.

Patiešām.

(Paņem cirvi. Atrauj durvīm bultu.)

Iekšā nāc
Kā viesis aicināts!

(Paveras durvis. Ienāk Knuts, noguris, saplošitās drēbēs, pārsistu galvu, bet vēl pilns iekšēja spraiguma, kāres un apzināta spēka.)

Knuts.

2750 Es cietis ceļnieks.

Mežinieks (skatās brīnā).

Knūt!

(Pieskrien Knutam klāt.)

Tu.

(Apkampj Knutu.)

Mans skaidrais prieks.

Knuts.

Tu te (ieslikst mežinieka plecā) ...
mans mežinieks!

Mežinieks.

2755 Knūt, es tas.

(Atsēdina Knutu.)

Kāds tu izskaties:

Viss driskās, bāls, kā plekste liess.

(Knuts, kā visu atcerēdamies, uzlec kājās un sagrišojas.)

Matīss.

Viņš tikko kājās turas vairs,

Viņš ir kā straumē palaists airs.

Knuts (murmina atkārtodams).

2760 Viss driskās (apskata un aptausta sevi),
bāls, kā plekste liess.

Mežinieks.

Tu drebi.

(Saņem Knutu un krata.)

Kas ar tevi ir?

Dod zobenu!

(Noņem Knutam zobenu.)

Un rimsties, draugs!

2765 Būs cīsis, un būs viņa trauks.

Knuts (kā mozdāmieš).

Acs vēl man trīc un neatšķir,

Kur atrodos.

(Skatās neuzticīgi apkārt.)

Vai esmu dzīvs?

Jeb viss tas sapnis sīvs?

Mežinieks.

2770 Knut, atjēdzies!

(Krata un glāsta Knutu.)

Es *(rādīdams uz sevi)* — mežinieks,
Tavs draugs.

(Vēro Knutu. Pēc mirkļa.)

Pie manis tu, mans prieks!

Knuts.

Pie tevis.

Mežinieks.

2775 Jā.

(Rāda savu būdu.)

Te griesti, pliens.

Tā mana būda, Knut.

(Knuts te vēro būdu, te mežinieku.)

Neviens

Vairs tevi netraucēs.

(Aizliek durvīm bultu priekšā.)

2780

Nudien.

Kā nūju rūpes kaktā slien.

(Knuts pamazām sāk smaidīt.)

Knuts.

Karsts svins man pāri nolijis.

Man acis atkal acis kļūst.

Kāds prātu atkal atdevis.

2785

Kā salms uz tava sliekšņa lūst

Mans rūgtums, satraukums un lāsts.

Par liesmu karstāks ir mans stāsts.

Es bēglis. Mani vajā.

(Kļūst atkal satraukts. Mežinieks viņu mierina.)

Kūp.

2790

Bars suņu, kalpu pēdās. Klūp

No mana asmeņa.

Mežinieks.

Par ko
Tie seko tev?

Knuts.

Par labāko,
2795 Kas ir man un kas kādreiz būs.
Par manu sirdi.

Matīss (*iekliežas*).

Nevar būt!

(*Knuts pamana Matisu. Vēro viņu.*)

Knuts.

To katra mana cīpsla jūt,
Acs skropsta, valgums.

(*Tuvojas Matisam.*)

2800

Nags

Vēl neesmu, kaut būšu traks.

(*Pēkšņi griežas pie mežinieka. Satraukts.*)

Kas ir šis vīrs?

(*Krata mežinieku, kas klusē.*)

Teic labi drīz!

Nav laika daudz.

(*Meklē zobenu. Nav. Atrod nazi.*)

2805

Viens dūriens īss.

(*Matīss smaida.*)

Mežinieks (*mierina Knutu*).

Tas ir mans draugs, tāpat kā tu.

To es nesen sev atradu,

Par dzīvību viņš vairāk sver.

Tas zemi lieliem malkiem dzer.

2810

Un, no tās spēka noreibis,

Vairs atzīst tikai debesis.

Vārds viņam — Matīss.

(*Māj Matisam.*)

Vīrs kā klints —

No senas latvju purvu ģints.

Knuts (*atgrūž nazi jostā*).

2815

Tad nazis lieks.

(*Izstiepj roku.*)

- Lai roka nāk!
- Arvienu vārdus gurdenāk
Ceļ mēle.
- Mežinieks.
Knut (*pakampj kaktā viņa krūku*),
labs viņa kausis
- 2820 Tev mēli tā kā zvanu raus.
(*Matīss satver izstiepto Knuta delnu.*)
- Matīss.
Lai roka nāk!
(*Mežinieks piesteidzas ar kausiem.*)
Smajds pretim iet.
- Mežinieks (*lej kausos*).
Kausis, viņu ņemot, klusi dzied.
(*Matīss un Knuts paņem kausus. Mežinieks arī.*)
Sirds, sirdi jūtot, smaidā dzied.
(*Knuts saraujas. Grib liet viņu plienā.*)
- Knuts (*dusmās*).
2825 Vai man šo viņu zemē liet?
- Matīss (*lielā izbrīnā*).
Kāpēc?
- Mežinieks (*nesaprašānā*).
Par mani gribi smiet?
- Knuts (*nikni*).
Sirds — tas ir ļauns un viltīgs zieds,
No asarām tas kopā siets.
- 2830 Tas drūms un skumjš kā saules riets.
Visš zemes smagums viņā liets.
- Matīss.
Sirds — tas ir visa noslēpums.
Sirds — skūpst, ko gars ir devis mums.
- Knuts.
Kas gars?
(*Izdzert rāvienā visu kausu.*)
- 2835 Kārns, rūgts un trenkāts vilks.
Suns, kas pie lepnām durvīm smilkst.
Es stāvu te kā nolauzts zars.
Kas veicis to?
(*Nikni, pret Matīsu rokas mezdams.*)
Tas ir tavs gars.

Mežinieks (*klusī Mātsam*).

2840 Viņš dzejnieks, tāpēc tas tik karsts.
To dzēlis vārds kā saules stars.

Matīss (*lēni, visu pārlikdams*).

Tas ir tavs nespēks.

(*Bezcerībā izpleš rokas.*)

Taču spēks

Būs tavās rokās arī grēks.

2845 Tu jūties pats kā vajāts vilks.

Tev dzīve liekas skarba ilks.

Pilns savas kārās kaislības,

Kā smiltis jauc tu robežas,

Kur tumša dzīle pretī kliedz.

2850 Tu nievā garu.

(*Pievirzīties gluži tuvu Knutam.*)

Vērā liec:

Kad tavi audi trūdēt ies,

Gars līdz ar tevi nelieksies.

Pie rīta vējiem pakāpies,

2855 Viņš savu gaitu tālāk ies.

Gars putna spārnā visur skries.

Viņš saulei savu gaismu lies.

Par katru smaršu dziļāk ies,

Līdz dzīlei mokās ielieksies.

2860 Pie katra straucha veldzēsies,

Ar katru deju dejojot ies.

Ar katru dziesmu pacelsies.

Gars katrā priekā iekliegsies;

Aiz tevis līdz pat galam ies,

2865 Viņš būs tavs velns un reizē Dievs.

Knuts (*nicīgi*).

Kā zvārgulis tev mēle skan.

Teic — kāpēc gars tavs varenais

Tik rūgtu sirdi devis man

Un vēju, kas man acīs kaist?

2870 Tu klusē?

Mežinieks.

Beidz!

(*Sniedz Knutam atkal kausu.*)

Še labāk vīns!

Matīss.

Tev sirds ir lāsts, man viņa brīns,

Kaut brīžam sūrs kā drauga smīns.

Knuts (*kāri dzerdams kausu*).

2875 Tev sveša atteikšanās ir,
Tik tā no labā ļauno šķir.

Matīss.

Es zinu, cik tā smagi sver.

Knuts.

Pat tāda, kas līdz dzīlei tver?

(*Matīss māj ar galvu. Knuts parausta plecus.*)

Tev teikšu, kas ir īsti sirds.

2880 Salds debess (*sakampj galvu*)
manā galvā irdz:

Man zuda draugi. Nebij māju.

Es ilgu, ilgu ceļu gāju.

Kad reiz es kalna galā stāju,

Es savā priekšā ieraudzīju

2885 Pret zilgmi klīstam dūmu vijū

Kā maigu, sudrabetu dziju.

Es lēni nopratu, kur biju.

Es savas acis aizdarīju.

Kā lietus pāri es sev liju.

2890 To rūgtumu, ko sevī krāju,

Es noskalotu ziedos klāju

Un tālai dūmu vijai māju:

— Stars baltais dūmu dzijā ļogā,

Guļ pasaule man sārta ļogā.

2895 Es kožos zemē, saldā ogā.

Kas zvaigznes? Tāli zelta odi.

Tu prieku man un spēku dodī.

Par plūmēm sāpes kļūst un sodī.

Nem manu sirdi, zelta lodī,

2900 Nem biti saulaino un kodī:

Sirds mana skan kā kāzu godī.

Briest medus katrā manā mokā,

Mirdz upes katrā manā krokā.

Par lilijām kļūst pirksti rokā.

(*Apklust.*)

Mežinieks (*smaidīdams raugās Matisā*).

2905 Ko?

Matīss (*kas kāri sekojis Knuta vārdiem*).

Tiešām dzejnieks tu,
Kas vārda cilpā pilsētu
Kā putna kāju paņemtū.

2910 No tavas elpas var tūlīt
Līdz zvaigznēm maigu virvi vīt,
Tavs katrs vārds sēd kamenē,
Bet vai var ticēt tiem?

(*Smaida un krata galvu.*)

Nē.

(*Gandrīz dusmīgi.*)

Nē.

Knuts (*zobgalīgi, aizskarts*).

2915 Ir velti savu nazi trīt,
Kad zieds tāpat sev pāri krit.

Mežinieks (*kā samierinādams*).

Vēl saule spīd.

(*Strīdu šķirdams, pasniedz atkal Knutam kausu. Knuts dzer un dod Matīsam.*)

Beidz, lietu, līt.

(*Mežinieks paklanīdamies aicina Knutu turpināt.*)

Knuts.

2920 Es atkal āvu gurdo kāju.
Virš acīm raupo roku klāju.
Un gāju viens uz tālo māju.
Tur maigi sidraboto siju
Zaļš saules stars ar rožu viju
No mūžības bij klājies miju.

2925 Tur es kā rēta kopā dziju,
Tur līdz pat dzīlei viens es biju.
Kad nāca nakts ar melnu dziju
Tīt sapnī tulpi, manu māju,
Kā segu telpu pāri klāju

2930 Un snaužot klusi lulināju:

(*Mežinieks noņem no sienas un iedod Knutam skaistu gītāri. Knuts turpina, klusi dziedādams.*)

Paradīze, saldā māja,
Rožu elpa, bites kāja.
Kur tā zilgmē staigāt gāja,
Pēdu vietā pārslas māja.

2935 Viņas griestu zelta sija —
Tulpes kāts un smalka dzija,
Stars, kas elpa kādreiz bija,
Sāpe, kas mums sirdī dzija.

Paradīze, mana māja,
2940 Medus lāse, blusas kāja;
Kur tā zilgmē dejojot gāja,
Pat ir pūku neatstāja.

Slieksnis — viegla zelta klija,
Rūtis — lietus, kas reiz lija,
2945 Krāsns — tā lāča ķepa bija,
Ko tam medus nomānīja.
Ne tur ēst, ne dzert kam gribas.
Pietiek tur no saules zibas
Un no mēness rožu cibas.
2950 Rūpes sēd tur kaktā klibas.

Gadi kūst kā pārslas sauļā.
Un no prieka pārāk straujā
Tikai sirds pēc sāpēm tauļā.
Kur tu ņemsi mieru kauļā!

2955 Kur tu ņemsi mieru kauļā?

(Beidz dziedāt. Mirkli klusē. Tad atsāk.)

Kur es kā rēta kopā dziju,
Kā lauks es atkal uzplēsts biju.
Kad nāca nakts ar melnu dziju
Tīt sapnī tulpi, manu māju,
2960 Es ciešanas sev blakus klāju
Un savu sūrsmi mierināju:

— Ņem spārnu, sirds, un projām dodies.
Man nāve tikai bites kodiens.
Par saldu dziesmu Visums modies. —
2965 Sirds tad kā dūka pretim māja:
— Man patīk tava mazā māja.
Par kalnu kļuvusi man kāja.

Kur lai bez tevis viena kāpju?
Es gribu tikai mazliet sāpju.
2970 Es gribu tikai drusku slāpju.

Ja nē, es tevi neatstāšu.
Es vienmēr dzeloņus tev krāšu.
Būs vairāk to kā ūdens lāšu.

Un sadrups tava klusā māja, —
2975 Tā teica sirds un neaizgāja,
Vien dzīlē sūrstēja bez stāja.

(*Apklust. Pēc mirkļa atsāk atkal dziesmu.*)

Paradīze, mana māja,
Medus vizma, tulpes kāja,
Brūces klusi sevi krāja.

2980 Siltā, saldā ziedu vējā
Sirds kā likta spārnā spējā,
Ķiršu sēkla rita sējā,
Rūgta smarša burvju tējā,
Sirds, kur lai es tevi lieku?
2985 Zeme paņem sārto slieku.
Saule aiznes zilo sniegu.
Lēpu lapas vēsmu liegu.

Skūpstu — to var atdot citam.
Lāses — tās var palaist ritam.
2990 Tikai tevi mūžu sitam
Jūtu dzīlē es bez mita.
Kaut man kāds tik mirkli ļautu
Tevi laist kā zelta šautru,
Sauli es sev kājā autu.
2995 Visu bezgalību skautu.

Mežinieks (*priecīgi*).

Varens zēns!

(*Piesteidzas Knutam klāt.*)

Nem manu roku
Sev par lielo burvju loku!

Knuts.

Sirds, tu esi mana izkopts.
3000 Tu man drosmi saplēs driskās.
Tu no nāves neļauj izkāpt.

Kam tu, rēta, vaigā dzīsti,
Kam tu, saldā roze, vīsti?
Sirds, kas tu gan esi īsti?

- 3005 Mana laime, mana moka,
Manu sapņu zelta sloka,
Zieds, ko mēness gaisma loka,
Iedoma, māns zila zelta,
Putā, man no jūras smelta,
- 3010 Sārta plūme, pušu šķelta?
- Sirds, kas tu gan esi īsti?
Kam tu lejup, lietu, līsti,
Vai tu tālo zilgmi nīsti?
- Velti mana mēle taujā.
- 3015 Izkūst viss kā pārslas sauļā.
Tikai sirds sāk sāpi straujāk.
- Sirds, kur lai es tevi lieku?
Draugi paņem manu prieku.
Nomods manu sapni liegu.
- 3020 Aiziet ziemas vēji asie.
Cīrulim pēc saules prasiet.
Tikai es ar tevi sasiets.
- Sasiets mezglā, ielikts lāsē.
Bezgalība zvaigznēs kāšē
- 3025 Debesīs kā milzu vāzē.
- Zili, neredzami maisi
Pasaules un tālie gaisi.
Zieds var nolūzt, zivs var aiziet,
Es no tevis, sirds, ne mirkli,
- 3030 Iedod laivai viņas irkli,
Ieliec vilnai špožu dzirkli.
Atradīsi zāles smaīdu.
Velti, sirds, es savu gaidu.
Ej — no saules notēs skaidu.
- (Nomet ģitāri zāļu kaudzē.)*
- 3035 Es atkal ilgu ceļu gāju.
Man zuda draugi. Nebij māju.
Kad reiz es kalna galā stāju,
Es atkal priekšā ieraudzīju
- 3040 Kā maīgu sudrabetu dziļu.

- Es skumji nopratu, kur biju.
Un savas acis aizdarīju.
Kā mēness pāri sev es liju.
Tās sāpes, ko es sevī krāju,
3045 Par vārdiem sev uz lūpām klāju
Un tālai dūmu vijai māju:
— Stars baltais dūmu vijā ļogā,
Briest sūrumš katrā manā mokā.
Mirdz skumjas katrā manā krokā.
3050 Nem sirdi, manu aso lodi!
Tu prieku man un spēku dodī,
Lai skan man balss kā kāzu godī! —

Man atbilde bij zilgans klusums,
Mēms kā pie kājām ledus kusums.

(Atsēstas un satver galvu rokās.)

Mežinieks.

- 3055 Cik savāds stāsts. Kā tvana elpa.
Viss acij pazūd: griesti, telpa.
Tā ir vēl man, kad vakarā
Es skatos tumšā atvarā.

- 3060 Kāds it kā sauc. Balss, pilna moku.
Kāds it kā liek ap kaklu roku.
Rēns gurdums saplūst ceļgalos,
Kā būtu jākrīt ūdeņos.

- Tā dažreiz krasta akmenim
Ir skurbums pieklūt līmenim,
3065 Te ne no kā tas pēkšņi rit
Un ūdens vizmu pušu sit.

Matīss *(uz Knutu).*

- Tas vēja zvans, kas tevī skan,
Tas arī manī dūc un san.
Liec visas koku galotnes
3070 Un sauļā zvaigzni pretī nes.
Kā tavai sirdij — arī man
No visa nemiers tikai tvan.
Pat vienas nāves man par maz —
Tāpat kā viena dziļuma.
3075 Bezgala gribu grūti mirt.
Tad atkal celties. Atkal nirt.
Pa priekšu zālēs čaukstot lien

Kā čūska taka man arvien.
Es eju, eju.

(Te pret Knutu, te mežinieku.)

3080 Kad būs gals?
Nekad.

(Kā satrūcies.)

Vai tā bij čūskas balss?
Vai mana paša?

(Pēc brīža.)

Kas to zin?

3085 Kā saldu pāksti ausis šķin
To stāstu, ko tu teici mums.
Man visi prāti mīklu min.
Bet lai tā paliek.

(Kā atvainodamies pret Knutu.)

Ir jau vēls.

3090 Māc tevi klaiņu nogurums.

Knuts.

Vēl manī liesmo ogļu kvēls.
Ko gribi zināt, labais draugs?

Matīss.

Knūt, draudzība ir dīvains augš:

3095 Tas pat uz akmens bieži zied,
Bet dažreiz saulē bojā iet.
Man draudzība šķiet nikns krūms,
Kas skatā nosvēpis un drūms,
Bet izturīgs kā kalna strauts.

3100 Tas, pat no zemes ārā rauts,
Augs smaršīgs tālāk. Uzziedēs
Un skarbu spēku dot mums spēš.

Knuts.

Es klausos, draugs, vēl viss nav teikts.

Matīss.

Mēs — ceļš, kas ilgā solī veikts.
Kāpēc tu rūgtš?

(Pieiet pie Knuta. Tas klusē.)

3105 Kāds asmenis

Ir tavu sapni pārcirtis?
Kam tevi vajā? Vai tu ļauns?

- Nav tikai mēness zelta auns.
 Varbūt pārlicu cēls tavs darbs?
 3110 Nav tīkams tas, kas labs, bet skarbs.
- Kā slika pūlis bieži ir.
 Teic — kas no citiem tevi šķir?
- Knuts.
- Es dzejnieks jauns un karavīrs.
 Ir zobens mans kā saule tīrs.
 3115 Pat putni mani apskaust var:
 Man acs tik ziedus redz un skar.
 Man visi draugi — lāči pat.
 Nīst ilgi nespēju nekad,
 Varbūt uz mirkli. Atkal tad
- 3120 Kā sapnis tālāk eju es,
 Nes mani ilgu kamenes.
 Man visu zemi gribētos
 Ar vieglu medus vizmu klāt,
 Lai katram laimes zābakos
- 3125 Kāds nestu siltu rausi klāt.
 Kam tagad es kā alksnis rūgts,
 To teikšu jums.
- Matīss un mežinieks.
- Tu topi lūgts.
- Knuts.
- Es smagās naida sakās jūgts,
 3130 Man visur apkārt likta dūksts
 Ar domu: ja man spēka trūks,
 Tie tā kā ašķi mani plūks,
 Pa lāsēm atdos dēlēm sūkt.
 Nē, nē.
- (Kā gribētu doties mežā.)
- 3135 Kārs spēks vēl mani rūgts.
 Kā kurti mani vārdi skries.
 Laiks. Tagad abi klausieties!
- Mirdz pasaule kā svētku nams.
 Dzirkst kvēle cieta man kā krams.
- 3140 No mājas mājā dziedādams
 Kā strauts es gāju košs un jauks.
- Reiz pans, kāds varens bagātnieks,
 Kam kauss un dzeja bija prieks,
 Kad dzirdēja, cik pants man liegs,
 3145 Tā teica smaidot: — Jaunais draugs,

Tvikst manī vārds tavs burvīgais
Kā skūpsts un rožu pārņemts gaiss.
Viss, kas ir bijis sājš un baiss,
Skar muti man kā vīna trauks.

3150 Drīz būs man greznas viesības.
Bez tavas dzejas burvības
Tās būs tik tukšas čaumalas.
Tev arī, dzejniek, jābūt tur. —

Bij skaistu dāmu pilī daudz.
3155 Tām apkārt virmoju kā strauts.
Un vienai tomēr bija ļauts
Kā zīli pušu mani durt.

Bij solis tai kā vēsma maigs.
Un saulei līdzīgs gleznais vaigs.
3160 Salds ciešanu un mīlas laiks:
Es aiziet nespēju nekur.

Kā suns tai gāju visur līdz,
Vai vakars bija tas vai rīts.
Kā ēna, pana nemanīts,
3165 Mans solis laimīgs bij un kluss.

Tā gāja dienas. Zuda gads —
Tik viegls un tik maigs kā mats.
Reiz, ieiedams pie pana, pats
Es šķīru zīda aizkarus.

3170 — Pan, — teicu es kā bruņinieks,
— Es gribu to, kas ir tavs prieks.
Vai tava vara man to liegs?
Liec piekrišanā plakstienus. —

Kā vērsis traucās kājās pans:
3175 — Kas mans, tu gnīda, tas ir mans.
Tu vari būt mans lopu gans,
Ne līgavainis un mans znots.

Ar suņiem viņu ārā triekt,
Par loku pāri ilksij liekt!
3180 Kā drīkst viņš savu roku sniegt
Pēc tā, kas ir mans nama gods. —

Mežinieks (*sašutis*).

Kāds nelietis! To pašu pērt,
Pie oļiem biezā maisā bērt,
Par reņģi rupjā diegā vērt.

3185 Tas esot pans. Melns māla pods.

Knuts.

Trīs vīri bruka virsū man.
Es cirtos tā, ka tērauds skan,
Līdz beidzot tiktū vaļā gan
No viņiem slapjš un noguris.

3190 Kas mīlētājiem prātu dos?
Es slepus tumšos vakaros
Ar jauno dāmu satikos,
No viņas saldmes noreibis.

To uzzināja trakais pans.
3195 Viņš kļuva negants trauksmes zvans.
Nakts toreiz skurba bij kā tvans,
Kad gārdza viņš, mūs notvēris.

Pār viņu ātri nāca sods:
Viens cirtiens mans.

(Knuts rāda cirtienu un nicīgi iesmejas.)

3200 Un ievainots
Pans bij tāpat kā viņa gods.
Viņš norima kā iecirsts zars.

Tad atkal kļiedza: — Kalpi, jūs!
3205 Kas viņa smadzenes man gūs,
Par manu pirmo kalpu kļūs. —
Lai zobenos dzirkst kuiļa spars!

Ir katram dukāts noderīgs:
To kāro sev pat slims un liks.
Kā vilku varza negausīgs
3210 Man gūla virsū kalpu svars.

Gandrīz jau aplis noslēdzies
Bij apkārt man. Pans pārskaities
Man kļiedza: — Nelga, padodies!
Vai domā, ka tu esi gars? —

3215 Uz stāvā krasta lapenē
Plats balkons bija paspārnē.
Līdz viņam kāpis, saucu: — Nē! —
Un dzelmē pazudu kā stars.

Bij ezers savā dzelmē maigs
3220 Kā manas iemīlotās vaigs.
Vēl nebij zudis rīta tvaiks,
Kad cēlos, krastu sasniedzis.

Zem ievām mežā apgūlos.
Kad dienas vidū pamodos,
3225 Kalps lielos, smagos zābakos
Bij mani atkal atradis.

Viņš taustījās pēc pistoles,
Bet palika bez dvēseles.
Vēl dziļāk mežā devos es —
3230 Drūms un līdz nāvei noguris.

Trīs dienas klīdu mežos gurd.
Man spēku deva mana žults.
No vietām, kur bij uguns kurts,
Es vairījos kā trenkāts vilks.

Kad rima vajātāju balss,
3235 Es drebēju kā degošs skals.
Tad pakritu. Un miegs kā sals
Man pāri nāca ciets un ilgs.

Kad pamodos, no jauna prāts
3240 Man sūrstēja kā skarta vāts:
Par savu mīlu ciņu sāc,
Kļūs droša sirds un skats tavs zilgs!

Ja nebūs draugu, iešu viens.
Man sviedri saldi kļūs kā piens.
3245 Viss cits lai trūkst kā pavediens;
Man Irena ir jāiegūst.

Man Irena ir jāiegūst,
Kaut Daugava pret straumi plūst.

Matīss.

Zūd nakts, un ceļas rīts.
3250 Draugs (*tuvojas Knutam, sniegdams roku*),
es tev iešu līdz!

- Lai cilpā manu galvu kar,
Lai lode manu sirdi skar,
Šīs rokas, ko tās spēj un var,
Šie pleci, augums viss un prāts
3255 Tev pieder tagad.
(*Lielā pārliecībā iesaucas.*)
- Sāc!
Zūd nakts, un ceļas rīts.
Draugs, es tev dodos līdz!
Mežinieks (*pakampdams cirvi*).
Mans cirvis ass un spožs.
3260 Tev palīgs, Knut, es drošs.
Knuts.
Ko pretī teikt?
(*Pārsteigts. Apmierināts.*)
- Vārds stostās lieks.
Ar jums man cīņā doties prieks.
Kā gārnis mana elpa kliegs.
3265 Man saule spēka kausu sniegs,
Kad mana krūts man gribu liegs.
Ar jums man kopā cīņa — prieks.
Bet varbūt kļūstu noziedznieks!
(*Uz mežinieku.*)
- Tu, labais rūsgais mežinieks,
3270 Man — reizē saule, reizē — sniegs.
Mans izmisums un lielais prieks.
Tu — sakne man un rīta gaiss.
Kā vērsis un kā lācis baiss
Nākt vari līdz man vienīgais.
Matīss.
3275 Un es?
(*Pārsteigts. Apvainots.*)
- Es projām raidāmais?
Knuts (*pievēršas Matisam, to cieši uzlūkodams*).
Tu?
(*Kā pārlikdams.*)
- Tērauds, kas vēl oglēs kaist,
No tavas pieres tumsa gaist.
3280 Tavš zobens viz kā putns skaists.
Kur iet tas pāri, kvēli laists,
Tur liecas mežs un norimst klajs, —

- Un tomēr projām raidāmais
Tu.
- Matīss.
3285 Es.
(*Nelaimīgs.*)
Nē!
(*Sper solam.*)
Nē! Tas nedrīkst būt.
(*Pret Knutu.*)
Es dodu visu, kas man ir.
Kas mūs no viena otru šķir?
- Mežinieks (*Knutam*).
3290 Kur tev vēl tādu otru gūt?
- Knuts (*lielās šaubās*).
Kā lai es tavas asinis
Sev ņemu?
(*Matīss uztraukumā skraida pa būdu.*)
Drosmais asmenis
Tavs varbūt lielam darbam dots.
- 3295 Vai mana mīla un mans gods
Ir vērts to? Varbūt tikai zvirgzds
Tā ir? Vai pelnos sīka dzirksts?
Kāds stiebrs liess, kas rasā mirkst?
- Es stāvu, acis aizvēris,
3300 Kā dotu man kāds debesis.
Viss augums mans kā putns spurdz.
Balts, kūpošs avots elpā urdz.
Tavs devums pārāk liels un kvēls,
Par daudz tu atraisīts un cēls,
3305 Un tāls kā zilgmē rožu kvēls.
- Matīss.
Par skostas sēklu liesāks es.
Mans nemiers tikai mani nes.
Viss mūžs mans bijis velts un sīks.
Man arī sirds ko labu drīkst.
- 3310 Es biju dzērājs, sūrs un liels,
Kam rīkle tā kā citam liels.
Es bezgalīgās debesis
Kā kādu mucu izdzēris.
Pat to, ko sātans izsplāvis,
- 3315 Es savā kausā sasmēlis
Un savā elpā ielējis.

No manis bēg pat mākonis,
Ar siltu lietu piebriedis.
Kāds no tā labums?

(*Lielās sāpēs.*)

3320 Tikai posts.

Viss man ir cauri izlijis
Un tikai sūrsmi atstājis.
Ko labu gribu padarīt.

3325 Ja ne, lai mana galva krīt —
Kaut vai tūlīt.

Es karstas, trakas mutes kosts.
Es esmu stars un negants svārpsts,
Ko mūžam nezināmais viņ,
Krams, kas bez stājas dzirkstis šķīl.

3330 Bet ja šis nemiers tikai — tārps?

Es šajos mežos ierados
Ar vienu domu — varbūt dos
Mežs manām slāpēm avotu,
Kas manu sapni atdotu.

3335 Nekā.

(*Pilnīgā bezcerībā.*)

Kā bērns mežs vienaldzīgs.
Pats savās smaršās tikai tvīkst.

Darbs nemieru vēl vairāk dod.
Vien lakstīgala dzīvot prot:

3340 Tai viņas maigā dziesma viss —

Prāts, elpa, stāvs un asinis
Es gribu kļūt kā līmenis.

Es — cilvēks. Miers man jāatrod.

Tu, Knut (*lielā kaismē*), man viņu vari dot.

Knuts.

3345 Es nespēju.

Matīss.

Ņem mani līdz!

Sirds man kā rāsas lāse trīc.

Ar tevi kopā soli iet —
Tas, jūtu, ir mans liktenis.

3350 Ja gribi, lāstu sejā svied:
Ir manī ceļam pacelts viss.

Es nezinu, kāds dīvains spēks
Līdz dzīlei mani satraucis
Kā Dieva balss, kā elles grēks
3355 Un pāri šalcošs asmenis.
Kūp lielā vērsme asinis
Kā degošs vīns un karstums ass.
Ir ceļam mani pacelts viss,
Pilns tumšas, sārtas nojautas.
3360 Vairs palikt šeit es nevaru,
Tad man kā krastam jāsabruk.
Un kļūs par baigu atvaru
Man katrs mirklis, melns un rūgts.

Ir tikai ceļš. Kaut arī tad
3365 Kā dzirkstij naktī jāpazūd,
Ir tikai ceļš. Lai vairs nekad
Man sirds par nastu nevar kļūt.

Ir tikai ceļš.

(Pēc brīža.)

Nem mani līdz!
3370 Man sirds kā rasas lāse trīc.

Es zinu, kas ir mīla:
Spīts, ciešanas un bads.
Kāds zvaigzni tumsā šķīla,
Lai vērtos baigums plats.
3375 Es zinu, kas ir mīla.

Man mīla sapnis vien:
Dzirkstī tur un mezglā sien.

Mana mīla sapnis vien.
Kāpenes pret sauli slien.

3380 Līgojās kā atspulgs tāls.
Daugavā bij zelts un sāls.

Mana mīla reibums vien.
Kāpenes pret sauli slien.
Pālsas skudras augšup skrien.
3385 Mana mīla ilgas vien.

Dzīlē iegrima kā kvēls
Viņas svešais, tuvais tēls.

Ar acīm neredzu nekā,
Ar pirkstiem bezgalību tveru.
3390 Kā sārtu peli zābakā —
Tā notvert savu laimi ceru.

Ir tikai ceļš.

(Satver Knutu.)

Ņem mani līdz!
Man sirds kā rāsas lāse trīc.

(Knuts atsmaida. Matiss turpina.)

3395 Deg zilgmē riets, maigs rožu zieds.
Kad es to kādreiz noplūkt spēšu,
Es savu tumsu uzvarēšu
Un kļūšu pats maigs rožu zieds.

Deg zilgmē riets, maigs rožu zieds.

3400 Viz ezers balts, vārs, kūpošs malds, —
Kad es to kādreiz izbrist spēšu,
Es savu nāvi uzvarēšu
Un kļūšu pats maigs, kūpošs malds.

Viz ezers balts, vārs, kūpošs malds.

3405 Pasaule, pasaule labā
Pavēra mīlu nesen.
Atšalca vēsma man: — Glabā,
Vējš vieglo mākonī dzen. —

3410 Mīla ir mākonis zeltā,
Zemei no dzīlēm smelts.
Mūžība, mākonī celtā,
Atviz uz brīdi kā zelts.

Ir tikai ceļš.

(Izrauj zobenu.)

Ņem mani līdz!
3415 Man sirds kā uguns lāse trīc.

Kam centies mani atraidīt?
Ļauj man ko labu padarīt!

No sāpēm sevi atraisīt
Un jaunas sāpes atkal vīt.
3420 No lāsta sevi atpestīt,
Lai viss mans mūžs kā vairogs spīd.

Es dzēris, un es trakojis,
Es mīlu sapnī paslēpīs.
Viens cirtiens — un būs atsvērts viss.

3425 Kur tagad ļogās kāra smilts,
Kā brīnums, zila krama šķilts,
Zieds izplauks — smaršīgs, sārts un silts.

Mežinieks.

Kā zivs pēc ūdens muti ver,
Tā viņš (*kopā ar Matisu tuvojas Knutam*)
pēc laba darba tver.

3430 Mīl uguns vēju, sulu — auds.
Nekad nav palīgu par daudz.

Knuts (*pārlicināts*).

Lai roka nāk!

(*Tver Matīsa roku.*)

Sirds pretim iet.
Kauss, vīnu dzerot, klusi dzied.

3435 Sirds, sirdi jūtot, smaidā zied.

Mežinieks.

Viens kopīgs gājums, viena balss.

Matīss.

Viens kopīgs gājums un viens gals.

Mežinieks.

Nakts pašā vidū. Drīz nāks rīts
Un putnu lidū ausmas zīds.

Knuts.

3440 Kad baltu astru debesīs
Dievs, logu vēris, iesviedīs,
Lai kājas mums kā putni nes,
Ko gūt grib mūsu dvēseles.

Mežinieks.

Laiks brīdi galvu zālēs likt.
3445 Miegs augumam nekad nav slikts.

(*Rāda Matisam un Knutam.*)

Te divas guļas vietas jums.

Knuts.

Vai tevi nemāc nogurums?

Mežinieks.

Es iziešu. Kāds medījums
Būs rītam īsti derīgs mums.

Matīss.

3450 Lai notiek.

(*Apgulstas.*)

Gurdums pieri māc.

Knuts.

Tvan magones, un norimst vāts.
Kā smarša miegs (*arī apgulstas*)
man pāri klāts.

Mežinieks.

Lai ciets jums miegs.

(*Dodas ārā.*)

3455

Man solis katrs
Kā elpa salds un viegls būs.
Pēc smakas eju zvērus atrast.
Ar rokām vien, jo nazis lūst.

(*Mežinieks prom. Matīss un Knuts guļ. Vēja un meža šalkšana. Debesis top gaišums. Parādība: Irena. Dzied.*)

Irena.

Vai skumstu es vai vāri smaidu
3460 Un klīstu viena istabās,
Es tevi vienmēr, vienmēr gaidu.
Nakts — tava acs. Un gaiss — tavs glāsts.

(*Matīss un Knuts sakustas, jauzdami parādību.*)

Knuts (*sapnī celdamies pretī*).

Es dzirdu tavu lēno balsi,
Kā tāla dziesma tā man saka.

Matīss (*tāpat*).

3465 Es ceļos jau, kaut arī gals ir
Pie tavām tērpa krokām man.

Irena.

Kur esi? Kā lai tevi rodu?
Man dvēsele — laužts ievas zars.
Es savas asaras tev dodu:
3470 Varbūt tās atmirdzēs kā stars
Un parādīs tev īsto ceļu.

- Matīss. Tev savu dzīvi kopā šķeļu.
- Knuts. Par skropstu vieglāks top mans gars.
- Irena. Es savas skumjas delnās smeļu
 3475 Tev grūtā brīdī padzerties.
 Es savas rokas augšup ceļu:
 Tās tev kā saules pretī ies.
 Kur esi? Kā lai tevi rodu?
- Matīss. Tu mani cel kā smagu grodu.
 3480 Es esmu te. Es atkal zeļu.
- Knuts. Kā tumsu nāvi projām veļu.
 Un ceļos, lauздams savu godu.
- Irena. Kur esi? Kā lai tevi rodu?
 Tev sevi es kā zvanu dodu.
 3485 Nāc!
- Matīss. Tādā mirklī, pat kad mirtu.
- Knuts. Es sevi gaismā krītam dzirdu.
- Irena. Nāc kalniem pāri, mežiem cauri!
 Kā briedis nāc un skrej kā vilks.
 3490 Ņem mani sev par zelta tauri:
 Kļūs tumšais apvārsnis tev zilgs.
- Matīss. Top augums mans par asu bultu.
- Knuts. Kā spārnu jūtu zaru gultu.
- Irena. Ar savu skaidro, skaļo elpu
 3495 Es brūnos, smagos mākoņus,
 Kas celti aizklāt visu telpu,
 Tev atraušu kā aizkarus.
- Matīss (*pieceldamies sēdus*). Es cēlies jau, lai pretī ietu.
- Knuts (*tāpat*). Par savu zirgu ņemu ziedu.
- Irena. Tu mani atraisi un tirdi,
 3500

Pats mirdzot tāls, kā zemē rakts.
Nāc tuvāk! Nāc!

(It kā tuvojās.)

Nem manu sirdi
Kā ķīlu no šīs sapņu nakts!

Matīss *(piecēlies izstiepj rokas).*

3505 Es eju.

Knuts *(tāpat).*

Nevērs tumsā seju!

*(Mežā liels troksnis. Parādība zūd. Nāk lāpas. Daudz
bruņotu ļaužu. Pašā priekšā mežinieks un Rīgas sūtnis.
Mežinieks atver līdz galam būdas durvis. Ienāk Rīgas
sūtnis ar daudz pavadoņiem. Sākumā būdā tumsa. Kad
ienāk lāpas, rodas gaišums.)*

Mežinieks *(vēl tumsā).*

Jūs, augšā!

(Meklē gulētājus.)

Trauksme!

(Atrod abus. Tie stāv, izpletuši rokas.)

Rīgas sūtnis

3510 Ar Matīsu grib runāt. *(Krata abus.)*

Jūs.

Matīss *(mozdamiēs).*

Vai tas bij māns?

Knuts *(tāpat).*

Vai rožains putns?

Matīss.

Vai cilvēks dzīvs?

Knuts.

3515 Vai sapņu gūsts?

Mežinieks.

Ko stāvat abi gluži stulbi?

Vai tiešām oglēs bijis tvans?

Matīss.

Tur *(rādīdams uz griestiem)*

gaisma peldēja kā gulbis.

Knuts.

Tur bija pacelts ilgu zvans.

(Mežinieks un pārējie lielā izbrīnā.)

Mežinieks.

3520 Knut (*berzē Knutam galvu*), Matīš, mosties!
(*Dod viņa kausu.*)

Vai patiesi

Pilns tvana tu vēl?

(*Rāda uz rīdziniekiem.*)

Augsti viesi.

Pats Rīgas sūtnis.

(*Rīgas sūtnis, īsts krogus brālis, lepni, raibi, bet bagātīgi
tērpies. Ar zobenu.*)

Rīgas sūtnis.

3525 Es tas esmu.

Matīšs.

Zilbst acis.

Knuts.

Jūtu skarbu dvesmu.

Kur viņa ir?

(*Vēl apmāts skatās apkārt.*)

Tepat vēl bija.

Mežinieks.

3530 Kas?

(*Vērodams Knuta kustības.*)

Griestos?

(*Smejas.*)

Tur, kā vienmēr, sija.

Knuts.

Nav.

(*Noliec galvu.*)

Pārtrūka kā smalka dzija.

Mežinieks.

3535 Kungs (*griežas pie Rīgas sūtņa*),

kā ir putni debesīs,

Tie atkal abi atžilbs drīz.

Rīgas sūtnis.

Vēl abi bāli tie no vaiga.

Bet ko lai dara (*dodas pie Matīša*),

nav man laika.

Te, Matīš (*klanās visi līdz*),

līdz ar vējiem skarbiem

3570 Tavs grēks sen iemests tādā akā,
Ko prāts par aizmirstību sauc.

Jūs (*pēkšņi apsviežas*),
velni, mani ceļā biedri!

(*Visi noliecas viņa priekšā.*)

Kur paliek mūsu vīna vāts?

(*Ienes vīna vāti. Izdala kausus.*)

Lai vieglāk mums no pierēm sviedri

Lās (*paceldams kausu*), iedzersim.

Tu, Rudāj (*piesteidzas Rudājs*), sāc!

(*Saskandina kausu. Arī mežiniekam iedod kausu. Knuts un Matīss kausu noraida.*)

Rudājs.

3575 Nav viņam kausā pretinieka.
No viņa izvairās pat trieka.
Ja izdzert ezeru tam dos,
Viņš mirklī viņu iztukšos.

3580 Matīss — tas ir dzērājs brašs!

Knašs

Mucu sev uz gurna liek,
Izdzert to — un nepietiek.

Visi rīdzeni.

Matīss tiešām dzērājs brašs:

Knašs

3585 Mucu sev pie lūpām liek,
Izdzert to — un nepietiek.

(*Matīss īgni vēro apkārtni.*)

Matīss.

Man acis atžilbušas atkal.

Es redzu visu, kas te ir.

(*Nikni uz Rīgas sūtni.*)

Tu velti manu sirdi atkal:

3590 Sūrs bezdibens mūs visus šķir.

Rīgas sūtnis.

Kāpēc?

(*Visi panākas uz priekšu.*)

Tu runā skaidri nieku.

Kā vari būt ar Rīgu šķirts?

- Sev zobenu uz pieres lieku:
 3595 Mēs nākam šurp no visas sirds.
 Visi rīdzeniēki.
 Mēs nākam šurp ar visu prieku
 Saukt tevi līdz.
 Lai ātrāk vēl par pirmo sniegu
 Zūd tava spīts.
- Daži.
 3600 Matīss — tas tik dzērājs brašs:
 Knašs
 Mucu sev pie lūpām liek,
 Izdzer to.
- Visi.
 Un nepietiek.
- Matīss.
 3605 Jūs visi ķipari un nelgas.
 (*Visi atkāpjas: dažs smejojot, dažs īgni.*)
 Jums jūsu āksta atspīdums
 Kā pāva aste līdzī velkas,
 Jums visur: prātā, sirdī — glums.
- Rudājs.
 Ko viņš tur runā?
- Visi.
 3610 Ko?
 (*Sūtnis viebdamies mierina.*)
- Rudājs.
 Tas viss
 Rauj kopā bultā asinis.
- Matīss (*iededzies*).
 Es Rīgas dubļus noslaucīju
 Un viņas treknos splāvienus,
 3615 No jūsu rētām kopā dziļu.
 Lai citi min tās akmeņus.
- 3620 Kas ir man Rīga, vecā Rīga,
 Un viņas spožums mūžīgais?
 Naid, kas man sirdī dziļi slīka,
 Naid, atriebība (*visi drūmi saskatās, sūtnis
 grib pārtraukt Matīsa runu*), rūgtums baiss.
 Jūs (*izstiepdams abas rokas pret rīdzenie-
 kiem*) — viņas nakšu dzēlais sārtums!
 Jūs — viņas dobās rensteles.

Jums jūsu tēpi zvīņu kārtu
Un šķūņu smakas līdzī nes.

(Rīdzeniekos kluss sašutums.)

3625 Par dzērumu jūs mani cēlāt.
Par manu sirdi — nokāvāt.
Kā traku kaķi naktī vēlā
Jūs mani tumsā padzināt.

Balsis.

Tur trakais krodzinieks bij vainīgs.

Rudājs.

3630 Ko plosies?

Balsis.

Aizmirsti šo mūsu vainu!

Matīss.

Un tagad lai es eju atkal
Jums tā kā draugiem labiem līdz?

(Uz Rīgas sūtni.)

Tu velti manu sirdi atkal.

3635 Tur man līdz galam tikai spīts.

Rīgas sūtnis.

Tas nevar būt!

(Skraida būdā.)

Tu mani zobo,

Vai lai tev roku skūpstu es?

Kā pāksts es tavā priekšā lobos.

3640 Kļūs Rīga kā bez dvēseles.

Bez tavu soļu jautrās klaigas

Un tavām kausu gaviļēm

Mums sievietes vairs neaugs slaikas,

Mums zudīs slava pasaulē.

3645 Mums šķūņos mantu saiņi sapūs.

Kā oļi dzelmēs sliks.

Būs mazāk šupuļu kā kapu.

Un liksmība kā sūna nīks.

3650 Ko lai es saku Rīgas žūpām,
Ja būs mans nākums sūrs un velts?

Es runāju ar viņu lūpām.

Mans spars — no viņu kausiem smelts.

Tie mani pirmā stabā pakārs,
No muguras man ādu raus.

3655 Tie iedzīs mani vērša sakās
Un kalnu manos ratos kraus.

(*Pieskrējis Mātīsam klāt.*)

Kas ir bez tava prieka Rīga?
Un tu bez tās?

Visi.

Kā nāvē kalts.

Rīgas sūtnis.

3660 Dun Daugava kā vara stīga.

Visi.

Tai abi krasti pretim šalc.

Rīgas sūtnis.

Svied savā sirdī bezdelīgu!

Kāp klusos lūša zābakos!

3665 Un nāc mums līdz uz veco Rīgu —
Tur sirds tev atkal ieliksmos.

Tev pretim pilnas mucas soļos,

Kā smarša alus elpa nāks,

Šķels vaļā ceptas irbes oļos

Tev piesis tā kā velna nags.

3670 Nāc līdz!

Visi.

Nāc!

Rīgas sūtnis.

Uz mūsu Rīgu!

Visi.

Sev sirdi atkal ieliksmot.

Matīss.

3675 Tu vari dzīvi nemirstīgu
Un bezgalīgo laimi dot.

Tu vari draudēt man ar sārtu

Un citām mokām negantām,

Es esmu teicis savu vārdu

Un arī palikšu pie tā.

Rīgas sūtnis.

3680 Kā zebiekste tu ļauns un lepns.

Tu kļūsi tukšs kā tur, tā te.

Ir dzīve bauda, bet ne sapnis,

Jo sapnis — caura karote.

Matīss.

3685 Kā spitāligu naktī vēlā
Jūs mani nīgri padzināt.
Par dzērumu jūs mani cēlāt,
Par manu sirdi nokāvāt.

3690 Nav jūsu lepnās Rīgas varā
Man vairs ko ļaunu padarīt.
Es zinu labi, kas man darāms,
Lai spēks mans drauga labā krit.

Rīgas sūtnis.

Tavs katrs vārds kā auzas skara,
Ko vējš ir vieglu pacēlis.
Tu — kauss.

(*Paceļ kausu. Visi gaviļē.*)

3695 Guļ kausā tava vara.
Un putās zied tavs liktenis.

Matīss.

3700 Jūs savos priekos negausīgi
Kā dīķu dēles gļotainās
Un savā naidā nevarīgi
Kā veča kāss.

Es eju tur, kur liela mīla
Man šķēpa smailei sauli sniegs.
Viss tas, kas mani kādreiz vīla,
Pirms nāves iešalksies kā prieks.

3705 Balts balodis pret jūru kāpsies
Un vizēs maigs.

(*Paceļ kausu pret lāpu. Tas spīd.*)

Tas būšu es.

Bet jūs tāpat vēl mieru slāpsiet,
Un sausums žņausgs jums dvēseles.

Rīgas sūtnis.

3710 Par tavu nespēku un kaunu
Viss draugu bars tavs ilgi skums.
Tu tikai citiem vēli ļaunu.
Kur ir tavs paša pienākums?

(*Matīss sašutis.*)

3715 Tu gribi steigties savu ceļu,
Kas plīv kā magone tev sārts.

Es zobenu tev priekšā ceļu —
Tu (*paceļ pret Matisu savu zobenu*)
klausies, kāds mans beigu vārds!

Ir Rīgā ieradies nesen
Kāds varens vīrs ar saules ūsām.
3720 No viņa visi krogī sten.
Viņš žūpas baros kopā dzen.
Kauss viņa rokā vienmēr kūšā.

(*Kāds jauneklis, panācies priekšā, atdarina svešo, briesmīgo žūpu. Pakulu ūsas, siena maisa vēders. Knuts vēro jaunekli. Pūlis smeļ.*)

Knuts.

Kāds varens vīrs ar saules ūsām.

Visi.

Kauss viņa rokā vienmēr kūšā.

Knuts.

3725 Sūrst prāts mans, iemests šaubu rūsā.

Rīgas sūtnis.

Viņš, kājas plētis, stāvus dzer —
Kā krāsns tik liels un plats kā kubls.
Viņš droši simtiem pužu sver.
Kad viņš pret gridu kāju sper,

3730 Jūk oša dēļi tā kā dubļi.

(*Atkal jauneklis atdarina lielo žūpu. Rīdzenieki jūsmo.*)

Knuts (*vērodams*).

Kā krāsns tas liels un plats kā kubls.

Visi.

Viņš kausu norij tā kā rubli.

Knuts.

Viens taču ir tik traks un kupls.

Rīgas sūtnis.

3735 Viņš visus žūpas apdzēris,
Bet rūcot meklē jaunus barus.
Kad, savas kājas izplētis,
Viņš stāv, tad atgādina viss
Tas ozolu un viņa zarus.

3740 Viņš ir ar zemi saaudzis.
Kur gan var citur dēties dzira,
Ko tas bez mēra izdzēris?
Liels posts ir Rīgai uzbrucis:
Daudz žūpu savā kausā mira.

Ko lai ar viņu darām mēs?
3745 Kā nezvērs baigs pār mums viņš valda.
Tas visās lielās krustcelēs,
Tas visos tirgos, sapulcēs
Liek saviem kalpiem kliegt bez valda.
Jauneklis (*atdarinātājs pēkšņi uzlec uz galda un sauc
lielā nicībā kā svešais žūpa*).

Es esmu Rīgai uzspļāvis.
3750 Mans spļāviens tai uz dzīru galda.
Es visus žūpas apdzēris,
Bet neesmu to atradis,
Ar ko man būtu cīņa salda.

Nav Rīgai vīru.

(*Liels troksnis. Zib zobeni. Šaudās lāpas.*)

3755 Knišļi vien
Tur mīt ar zeltu pilnām iekšām.

(*Troksnis pieņem.*)

Lai viņus visus kāds, nudien,
Ar vienu rikli kopā sien.
Varbūt tad tie var nākt man priekšā.

Balsis.

3760 Tas ir par daudz.
Naidis kausos klaudz.

(*Dobji un asi saskandina kausus.*)

Par daudz.
Klaudz.

(*Knuts ļoti uztraukts.*)

Rīgas sūtnis.

Tik klaji nekaunīga balss
3765 Nav dzirdēta līdz šim vēl Rīgā,
Tai jādara uz vietas gals.

(*Pavadoņi norauj jaunekli no galda.*)

Kas viņu kauna važās kals,
To svētkos cildinās pats bīskaps.

Rīdzenieki.

Šim lielam dzīru varonim
3770 Lai kausu galvas pretim dim,
Lai dim,
Lai dim!

- Tam nekaunīgam trakulim!
Lai sapampst visa ūka
- 3775 Kā milzu smaga lūka
Un riklei priekšā aizveras,
Ka garām netiek tur nekas,
Nekas,
Nekas,
- 3780 Ne skābs, ne salds, ne liels, ne mazs!
- Knuts. Kā nekaunīgo kungu sauc?
- Kāds. Kā viņu sauc?
- Knuts. Kā viņu sauc?
- Kāds (*nicīgi*). Viņš lepnos vara ratos brauc.
- Knuts. 3785 Vai viņš no elles ārā rauts?
Vai viņa vārds ir dzelmē spļauts?
(*Pret Rīgas sūtni.*)
Kā viņu sauc?
- Rīgas sūtnis (*izbrīnījies*). Pans Ignats.
- Knuts (*iekliežas*). Pans.
(*Klusums.*)
- Rīgas sūtnis. 3790 Tāds viņa vārds.
Kā pelavas viņš grašus kaisa.
Ap plecu viņam batists sārts,
Pie sāna zelta zobens kārts.
- Knuts. Viņš.
- Rīgas sūtnis. 3795 Bet kā velnam seja baisa.
- Knuts (*noiedams sāņus*). Tas viņš. Sirds mana dusmās aizsmok.
Naidis elpā paveras kā plaisa.
- Rīgas sūtnis. Ir viņam skaistā meita līdz,
Par Irenu to slepus saukā.
- 3800 Tā salda ir kā Jāņu rīts.

Bet viņas daili, kam tā līdz,
Pans slēpj kā pērli zelta traukā.

Knuts.

Kur ir mans spēks?

(*Apliek savu zobenu.*)

Kur ir mans prāts?

3805 Par savu mīlu ciņu sāk.

Rīgas sūtnis.

Grimst dubļos nomests Rīgas gods.
Kauns!

(*Visi pavadoņi kliegz līdz.*)

Un tad nāca mūsu lēmums:

Lai visus strīdus parauj jods!

3810 Sim kungam jāsaņem tāds sods,
Ar ko viņš sliktāks kļūst par vēmu.
Kur ir tas vīrs, kas var to veikt?
Un visi sauca: — Tas ir Matīss! —

(*Saucieni. Troksnis. Sūtnis klanās pret Matisu. Pavadoņi līdz ar atkailinātiem zobeniem un plīvošām lāpām.*)

Šurp sūtīti mēs tev to teikt.

3815 Kā mūsu šķēpu tevi sveikt,
Lai kļūst par vīnu mucām gadi.

(*Visi noliekušies. Klusums.*)

Matīss.

Nē, nē!

(*Knuts ātri zogas pie Matisa.*)

Nekad tas nenotiks,

Ja pat to velns man darīt liks.

Rīgas sūtnis.

3820 Tavs mēles sūrumš aizmirsies.
Tu atkal esi godā cēlies.
Nāc smago ciņu uzņemies
Pie mums kā lielais kausu Dievs,
No savas sūrsmes spēku smēlies!

Rīdzenieki.

3825 Matīss — tas ir dzērājs brašs.
Knašs
Mucu sev pie lūpām liek,
Izdzēr to — un nepietiek.

Matīss.

Man riebjas jūsu tukšā kņada,
3830 Lai mežinieks jūs ārā vada.

(Mežinieks grūtā stāvoklī. Nezin, ko darīt. Tuvojas sūtnim.)

Rīdzenieki (kļiedz kori).

Matīss, Matīss
Sauli attīs,
Izdzers to un atkal satīs.

Matīss, Matīss
3835 Zemi kratīs,
Izdzers to, ka nav ko skatīt.

Rīgas sūtnis.

Nāc — ir vārds mans beidzamaiss.
Mežā sirds tev kļūs par piepi.
Pats — kā brūnais lācis baiss.
3840 Tu tik ciņā esi skaists.
Kam kā bērns tu kļūsti tiepīgs?

Matīss.

Nē!

(Knuts piezadzies Matīsam aiz muguras.)

Nekad tas nenotiks,
Ja pat Dievs to darīt liks.

Knuts (nostādamiem blakus).

3845 Ja to darīt draugs tev lūgs?

Mežinieks.

Paparde tik vienreiz zied.
Viņš tev līdz grib taču iet.

Matīss.

Vai tad draugs ir slepa dūksts,
Nazis tumsā, zīrnis rūgts,
3850 Izmisums un kauna stabs?
Draugs tikpat kā saule labs.

Knuts.

Liec kā cirvi šaubas nost!
Diezgan sūrā saknē kost.

Paparde tik vienreiz zied.
3855 Vienreiz divi ceļi iet,
Iet un iet, līdz satiekas.
Kopā iet un nešķiras.

Matīss.

Ko tu gribi ar to teikt?

Knuts.

3860 Kopā likto ceļu sveikt,
Kur bij divi, balo viens —
Vāri dzeltēns pavediens.

(Čukst ausī.)

Mums uz Rīgu jādodas.

Matīss (kā dzelts).

Kas?

Knuts.

3865 Mazs olis zemē krīt.
Mana mīla — Rīgā mīt.

(Matīss novelk Knutu sāņus. Mežinieks sarunājas ar
ridzeniekiem, tos mierinādams.)

Matīss.

Rīgā?

Knuts.

Tā, ko jāatrod.

Matīss.

Klusu!

(Parauj viņu vēl vairāk sāņus.)

Savā mēlē kod.

3870 Kā tu zini?

Knuts.

Rīgas sūtnis
Izdziedāja to kā putns.

Matīss.

Tiesa?

Knuts.

Tiesa.

Matīss.

3875 Skūpstu dod!
Stāsti aši!

Knuts.

3880 Vecais žūpa,
Kausu vētra, Rīgas briesmas,
Visu žūpu nāves iesms,
Kam kā upe katra lūpa,
Vēders ezers, — tas viņš ir,
Kas no milas mani šķir.

- Viņa meita — daiļa dāma.
Skumst un viz kā pērle rāma.
- 3885 Debesis kā atvarā,
Gaidot mani vakarā.
- Matīss.
Saprotu.
(*Nogrimst domās.*)
Nāk sirdī miers.
- 3890 Mēness zilgmē — rožains siers.
Upju ūdens — medus salds.
Purvs — ar riekstiem piekrauts galds.
Divus graudus — vienā likt.
Bieži labs ir tas, kas slikts.
Tāds man cirtiens tagad dots —
- 3895 Kā par mākonī var ods,
Mākonis par lāsi kļūt.
Vai neko vai visu gūt.
- Saprotu, kas darāms man.
Lakstīgala ausī skan.
- 3900 Roku (*satver Knutu*), un uz priekšu, draugs!
Dzīve maigs un dīvains augs,
Dzīve dziļš un dīvains trauks.
- (*Rīgas sūtnis pārtrauc sarunu ar mežinieku un tuvojas atkal Matīsam.*)
- Rīgas sūtnis.
Bij vārds mans beidzamais
Kā usna ass un sīvs.
- Matīss (*jautri*).
3905 Varbūt kā rīta gaiss
Tas bija kārs un dzīvs.
- Rīgas sūtnis (*patīkamā brīnā*).
Tu citu buru cel.
Tavs smaids kā dūjas spārns.
- Matīss.
Ko tu ar vārdu šķel,
- 3910 Tas kļūst kā ašķis kārns.
- Rīgas sūtnis (*laimīgs*).
Tu, jūtu, nāksi līdz.
Tu neatstāsi mūs.
- Matīss.
Zem sūnas mana spīts
Lai cietāka vēl kļūst!

3915 Es iešu.

(Rīgas sūtnis varen priecīgs. Pavadoņos liksme.)

Liktenis

Šo gājumu man liek.

Ir brīnums noticis.

Balsis.

Kāds?

Matīss (*smiedamies*).

3920 Saule zilgmē snieg.

(*Visi apjūk.*)

Rīgas sūtnis (*attapdamies*).

Lai mostas mēles visos zvanos,

Lai vārti paši vaļā slīd,

Lai mēness tev pie kājām krīt

Un tur par sārtu piesi spīd!

(*Klanās Matīsa priekšā.*)

3925 Es tavā priekšā zemu klanos.

Uz Rīgu!

(*Paceļ zobenu. Rīdzenieki kliedz sajūsmā.*)

Putās zirgus dzīt!

Jūs (*griežas pie saviem pavadoņiem*),

draugi, klausiet manus vārdus —

Kurt mežā tādus milzu sārtus,

3930 Ka liesmas zilgmē atduras

Un saka mūsu Rīgai tas:

Nāk Matīss!

(*Jauns gaviļu vilnis.*)

Vaļā veriet vārtus!

Rīdzenieki.

Matīss, Matīss

3935 Sauli attīs,

Izdzers to

Un atkal satīs.

Rīgas sūtnis.

Viss mēles sūrumš aizmirsies.

Stāv Matīss, atkal godā cēlies.

3940 Nāc, smago cīņu uzņemies

Pie mums kā lielais kausu Dievs,

No saviem maldiņiem spēku smēlies!

Matīss.

Rīts lapās trīs.

(Pret mežinieku un Knutu.)

Mēs iesim trīs.

Mežinieks.

³⁹⁴⁵ Tu esi īsts.

Knuts.

Nakts rītā dzīst.

Rīgas sūtnis.

Jūs, velni, mani ceļa biedri,

Kur paliek mūsu vīna vāts?

Lai dzeram tā, ka Dievam sviedri

³⁹⁵⁰ No brīnumiem lās.

(Pret saviem pavadoņiem.)

Rudāj, sāc!

Rudājs.

Kāpj saule torņa galā.

Visi.

Ja viņai kausu sniedz.

Rudājs.

Dzied lakstīgala salā.

Visi.

³⁹⁵⁵ Ja viņai vīnu sniedz.

Rudājs.

Bēg gaišma dziļā alā.

Visi.

Ja viņai vīnu liedz.

Rudājs.

Spraud rozi šķēpa spalā!

Visi.

Un kausu rokā liec!

(Pošanās ceļam. Jaunākie rīdzenieki mežinieka vadībā liek kopā lielus ugunsiskus un tos aizdedzina. Uguns kuri sāk liesmot. Mežinieks atgriežas.)

Mežinieks.

³⁹⁶⁰ Es arī vienu dziesmu protu.

Rīgas sūtnis.

Lai atmirdz tā kā pārļu rota.

Mežinieks.

Divi putni lidinājas

Augstu zilās debesīs.

- 3965 Labi krogū, labi mājās,
Vēl daudz labāk debesis.
Debesīs,
Tra-la, lā!
- 3970 Dodam soli Piena Ceļam.
Zvaigznes griežas kamolā.
Zelta kausu smaidot ceļam,
Jautri dziedam: tra-la, lā!
Kamolā,
Tra-la, lā!
- 3975 Kas ir nelaiimes un bēdas
Zila debess gājumā?
Zvaigžņu mirgā nodziest rētas.
Prieki krājas krājumā.
Krājumā,
Tra-la, lā!
- 3980 Izdzer brāli, kausu sausu,
Visai zemei uzsmaidot.
Uzsmaidot,
Tra-la, lā!
- 3985 Mūsu ķēniņš — lielais Matīss
Atkal mucām drebēt liks.
Un ar alus putām aptīs
Katru, kas ir gluži plīks.
Gluži plīks,
Tra-la, lā!
- 3990 Lai dreb ceļi, lai tric Rīgal
Nošalc mežu galotnes.
Lai skan Daugava kā stīga,
Kad mūs viņa pāri nes!
Pāri nes,
3995 Tra-la, lā!

4. CĒLIENS

(Plašā svētku zāle krodzinieka pagrabā. Pats krodzinieks lepmi tērpies. Velvētās telpas krāšņi uzpostas. Izšķērdīgi daudz gaismas. Pie dārgiem galdiem dzirotāju pulki. Galda galā pans Ignats, gaiši sārtās drēbēs, zaļu uzmetni plecos. Grezns venēciešu zobens panam pie sāniem. Sirmis kungs piecēlies vada dziesmu.)

Viesi (dzied).

- Roze, gaiši dzeltenīga,
Sārta putu šalts —
Krustā mūsu senā Rīga.
Blakus viņai šalc
- 4000 Daugava,
Daugava,
Tu —
Dieva dvielis balts,
Zilais zivju galds,
- 4005 Malks bezgala salds.
- Latvju Rīga, latvju zeme —
Mūsu siržu kauss.
Šūpo sauli katrs lemess.
Mūsu zemes skausts
- 4010 Daugava,
Daugava,
Tu —
Zilgmes sēnā lauzts
Šķēps, starp krastiem spraušts,
- 4015 Audums, avotu austers.
Daugava,
Daugava,
Tu.
- Vai gan kāds rastos
4020 Daugavas krastos,
Kas viņu aizmirst spēj?
Burās un mastos
Vējus tā riekšām sēj.
- 4025 Sveiks,
Sveiks,
Sveiks!
Dziesma teiks,
Liesma beigs.

Pans Ignats.

Nav atkal krodzinieka.

— 4030 Lai šurp (*biksta ar zobenu kalpam*)
kā strazds viņš tek!

Man rīkle — saulē slieka,

Viss manās dzilēs deg.

(*Dauza ar kausu galdu.*)

Viesi (*barā*).

Lai pārsprāgst velvēm grodi

Un mucas izmetas!

4035 Vai mušas mēs un odi,

Ka dzert mums dod tik maz?

Pirmais kalps.

Tā taurens slīd,

Tā ābols krīt,

Kā viņš tūlīt

4040 Jūs uzklausīt.

(*Steidzas pie durvīm un māj ar roku.*)

Otrs kalps.

Un mierināt.

Pirmais kalps (*atgriezies*).

Būs klāt.

Krodzinieks (*ienāk smaidīgs*).

Daudz liganāks par dvesmu

Un salds kā neļķu tvans,

4045 Pan (*paklanās zemu panam*),

jūsu priekšā esmu.

Ko vēlas viesis mans?

Viesi.

Lai pārsprāgst velvēm grodi

Un mucas izveļas!

Vai mušas mēs un odi,

4050 Ka dzert mums dod tik maz?

Krodzinieks.

Lai alus kannas tek kā skudras

(*dzenā kalpus*)

Un kausos putas mirdz kā sudrabs!

Pans Ignats.

Vai kļuvis es par veci kuslu,

Ka sūkt man dodi tik šo suslu?

(*Pēkšņi bargi, nevaldāmi.*)

4055 Kur ir mans lielais pretinieks?

Ar viņu alkstu cīnīties.
Jeb arī liegts man būs šis prieks?
Tad saku tev es (*pieceļas, kratīdams dūri*) —
piesargies!

4060 Sos vīrus visus un šo telpu
Es izgrūdišu tā kā elpu
No savām plaušām bezgalā.

(*Smaidīdams.*)

Tu teici, viņš būšot šonakt klāt.
Kad sāksi svētku galdu klāt?

Krodzinieks.

Drīz.

Pans Ignats.

4065 Drīz?

Krodzinieks (*izvairīdamies*).

Kungs, mielasts kārtībā!
Guļ virtuvēs un pagrabos.
Kā smaršīgs putns ielidos
Tas jūsu visu kāribā.

4070 Tas jūsu mēlēm laimi dos.

Viņš jūsu sāpes apmiglos,

Tas jūsu baltos vēderus

Kā gulbjus maigi samtainus

Ar snaudu klās kā vakars kluss.

Pans Ignats.

4075 Par daudz tu runā. Saki īsi —
Vai būs?

Viesi.

Vai būs, mēs arī prasām

Ar savām mēlēm, nātrēm asām.

Pans Ignats.

Vai būs?

Krodzinieks.

4080 Mans kungs!

Pans Ignats.

Trīs naktis gaidām.

Tā.

(*Tver pie zobena.*)

Ja tu jokus ar mums dzīsi

Un šonakt arī piemānīsi,

4085 Es tevi slepus nozagšu

Un savā pilī pakāršu.

Krodzinieks.

Pan, pan! Mans kungs!

(Izmisis griežas pie viesiem.)

Viņš, viesi, draud.

Viesi.

Pan, labāk egļu sārtu kraut.

Pans Ignats *(turpina)*.

4090 Tu turi sliktāk mūs par aitām,
Ko savās kūtīs baro tu.

(Tuvojas bargs krodziniekam.)

Uz vietas tevi saplēstu

Es pats ar savām pana rokām

Par visām ciešanām un mokām,

4095 Kas nāk no tavu telpu gaisa,
No tevis, tavām tērpa krokām.

(Izrāvis zobenu.)

Pats velns te slepus indi kaisa

Un vīnos sirdis kopā maisa.

Pats velns te kungs *(draud krodziniekam ar
zobenu)*, tu viņa kalps!

Krodzinieks *(pret viesiem)*.

4100 Ar saviem vārdiem dūri iesit

Pans manā sejā lēnīgā.

Pie jums es griežos *(klanās uz visām četrām
pusēm)*, mani viesi,

No viņa mani pasargāt.

Viesi.

Pans pārsteidzās.

4105 Pans mierīgs būs.

Par medus lāsi

Rūgtums kļūs.

Krodzinieks.

Pans Ignats bargs un dusmu pārpilns,

Sūrs, it kā miesās būtu liess.

4110 Ņirb viņā iegribas kā tārpi.

Viņš daudz ko drīkst sev atļauties.

Viņš bagāts, lepns, liels un svarīgs.

Pats karalis ir viņa draugs.

Es vēlējos būt draugos arī

4115 Ar panu — pazemīgs kā augs.

Es visus viņa vēlējumus

Un viņa trakās iedomas
Tam atņēmu kā grūtus trumus,
Un par to visu man (*sviež savu cepuri
zemē*) — nekas.

4120 Pans mani manās svētku drānās
Un visu viesu klātbūtnē
Kā savu kalpu prasti gāna,
Sviež acīs lamas aizgūtnēm.

Laiks bargs (*izlej uz grīdas kausu un uzmet
to sausu galdā*), un savu lielo sodu
4125 Tas man uz galda uzlicis
Par to, ka esmu savu godu
Un savu namu aizmirsis.

Viesi.

Nav pasaulē tāda nekā,
Ko nespējam aizmirst ar laiku:
4130 Pat dziesma visskaistākā
Ir mūžības kodei par maigu.

Dzīst rēta, un plīvošais laiks
Tās zīmi aiznes kā rozi.
Jauns līmenis nogulstas maigs.
4135 Vējš pāri šalc ēnainu osi.

Pans Ignats (*meklēdams izligumu*).
Par lieku, redzu, krodziniēk,
Es esmu tevi sāpinājis.
Lai manu mēli sprostā liek
Un manām dūsmām sapin kājas!

4140 Šis maisiņš tavs.
(*Noņem jostai mazu maisiņu.*)

Pilns dukātu
Sver tas tikpat, cik mana dūre.
Var būt, ka aizmirst spēsi tu
Pēc brīža manu vārdu sūri.

4145 Kā ēzselis es kļuvis traks
Un nevaldāms, pilns cīņas dvingas.
Šis gaidas ir kā akmens smags.
Sirds viņu tver ar skurbu lingu.
Teic (*sagrābdams krodziniēku aiz pleca*),
nemoci, lai baigāks kas

4150 Vēl nenotiek par notikušo,
Kā nazis esi skarbs un ass,
Šķel neziņu kā augli pušu!

Būs šķēlums šis man rīta vējš,
Man ezers nogurušām lūpām.

4155 Kā nācis, aizies arī spējš
Naidš, kam mēs abi pāri klūpam.

Krodziniēks (*neticīgi, ar sūrsmi*).

Cik būs vēl mežos bērzu tāšu,

Tās mani kalpi atnesīs.

Ar tām es savu kaunu klāšu.

4160 Varbūt tas lēni apklusīs.

Pan (*izstiepdams roku pret panu, svinīgi*),
ja tad jūsu dusmu liesma

Sīs tāšis kaut vai mirkli skars,

Tad varat ļaut kaut zeltu iesmelt

Man jūsu milzu zābakā.

4165 Es aizdegšos (*saslējies, pilns rūgtuma*)
kā tāda zvaigzne,

Kas, lāses metot, īsi tric

Un, sadegdama pati, aiznes

Sev iznīcībā visu līdz.

(*Viesos satraukums. Pans klusē.*)

Sirmais kungs (*tuvojas, mierinādams krodziniēku*).

Tu senāk nelikies tik smalks

4170 Kā šonakt.

(*Meklēdams vārdus.*)

Gluži trausla stīga.

Tev derētu (*apkampdams krodziniēku, ved to
pie galda*) tumšs, iesārts malks.

Uz oglēm cepta rožu sīga

Vai lašu šķēle saldenīga,

4175 Ko klājis rieta sārtums valgs.

Es tā, kad dusmu man par daudz,

To esmu darījis ar prieku.

Labs malks — kā tiltu dusmas jauc,

Salds kumāš — tiksmes putnu sauc

4180 Un liek uz pieres sapņu sniegu.

Pans Ignāts (*kā atmodies tver krodziniēka roku*).

Krodziniēk, mans krodziniēk,

Ko tu plēsies! Kas tur tiek?

- Ziemu vienmēr sniegi snieg,
 Bulā saule silda.
 4185 Krodziniek, mans krodziniek,
 Liec, lai kausu pilda!

(Kalps pienes pilnu vīna kausu. Pans to sagrābj rokās.)

- Abi vienu izdersim,
 Vienā solī staigāsim.
 Kad sev otru ieliesim,
 4190 Tad viens otru skūpstīsim.
 Kaktā stīgas teiks: rrimm, rrimm.
 Dancis nāks pa trim, trim.
 Dūkas dullas dūks,
 Lācis sprostā rūks,
 4195 Lūgsnu skaitīs mūks:
 Kungs, tiem palīdzi.
 Dzi,
 Dziri, dzi, dzi,
 Žagos žvadzekļi:
 4200 Sākas, dzi!

- Zelī, mācekļi,
 Kungi, meistari,
 Jāsāk kausi rīt,
 Jāsāk kausi rīt,
 4205 Līdz viens, zemē kritot, krīt
 Vai no svara zemē stieg.
 Krodziniek, mans krodziniek,
 Beidz, kas tur tev tiek!
 Katrs tam uz pleca liek
 4210 Roku, kam ir spēks par trim.
 Kaktā stīgas teiks: rrimm, rrimm,
 Kausu varonim.

- Krodziniek, mans krodziniek,
 Lai uz sāpēm sniegi snieg!
 4215 Vīri roku rokā liek,
 Liek.

(Pans dzer kausu un dod to krodziniekam. Tas pēc īsa mirkļa to paņem. Viesi gaviļē.)

Viesi.

- Saldi garo karaša,
 Vīriem jauka paraša:
 Strīdas un tad mieru līgst.
 4220 Bērzs tik mūžam purvā liks.

Sirmais kungs.

Kā drīkstam, viesi, palikt tā
Mēs kungam panam parādā?

Viesi.

Ar dziesmu nolīdzināts būs,
Kas mūsu siržu vidū rūs.

(Viesi biksta dziesmai kādu jaunu karavīru, vārdā Miku.)

Mikus *(pakampj krūku un uzlec galdā).*

4225 Reiz kaujā roku kapteinim,
Rim, rim,
Sķēps norāva līdz elkonim.
Rim, rim.

Tas kapteinim bij sīkums mazs,
4230 Viņš priecīgs sauca: jāsmejas,
Vēl taču otra paliekas,
Rim, rim.

Kad otru roku kapteinim,
Rim, rim,
4235 Sķēps nošķēla līdz elkonim,
Rim, rim,

Tas arī viņam bij nekas,
Viņš sauca: puiši, jāsmejas,
Vēl taču kājas paliekas,
4240 Rim, rim.

Tad kaujā kāju kapteinim,
Rim, rim,
Sķēps norāva līdz viduklim,
Rim, rim.

4245 Vai acīs bij tam asaras?
Viņš skaļi kļiedza: tas nekas,
Vēl taču otra paliekas,
Rim, rim.

Kad otru kāju kapteinim,
4250 Rim, rim,
Rats nogrieza līdz viduklim,
Rim, rim,

Vēl kapteinim tas bij nekas,
Viņš spalgi brēca: jāsmejas,
4255 Man taču galva paliekas,
Rim, rim.

Kad kaujā galvu kapteinim,
Rim, rim,
4260 Šķēps atšķēla līdz pašaknim,
Rim, rim,
Tas kapteinim jau bij kaut kas —
Viņš klusu teica: jāsmejas,
Vairs tikai nāve atliekas,
Rim.

*(Viesiem dziesma patikas. Tie sveic Miku. Troksnis,
kņada.)*

Sirmais kungs.

4265 Kā salā vārna sastingst posts.
Naidis augstā kublā nolikts nost.
Mēs atkal varam kausos liet,
Lai sirdis mums uz mēlēm zied.

Pans Ignats *(drūms)*.

4270 Velns, pati nāve sākums mazs,
Tās gaidīšana smagums ass.
Kas būs *(griežas pie Sirmā kunga)*,
kad celsies dzirnu rats?

Sirmais kungs.

Tu cēlonis pie visa pats.

Pans Ignats *(rāda uz krodzinieku)*.

Viņš, viņš vēl nesaka nekā.
Kā aka pati dziļākā...

*(Ieskrien satraukts kalps. Steidzīgi dodas pie krodzi-
nieka.)*

Kalps.

4275 Man, kungs, kā liki, jāziņo...

Krodzinieks *(kā dzelts parauj kalpu sāņus)*.

Ko?

Kalps *(rādīdams ar rokām)*.

Visa debess asiņo.

Pil smagām lāsēm sārtums smags;

Un pati visa ligojas,

4280 Kā cilātu to lācis traks.

Krodzinieks *(prieģīgi satraukts, skraida starp vie-
siem)*.

Ir.

(Pēkšņi, zāles vidū stājies, kliedz.)

Deg.

(Pavēloši kalpiem.)

Lai lūkas atveras!
Dzēst lākturus un sveces nost!
4285 Pil debess jums, kā vilka kosts.
(*Kalpi paver velvēs lielas lūkas. Redzama tālu sārta debess kā lielā ugunsgrēkā. Debess plīvo kā lāpa. Viesi dziļā izbrinā. Vairums mēmi vēro savādo parādību. Daži sačukstas.*)

Sirmais kungs.
Kur rītā viss bij tāls un zils,
Kāds sārtums dziļš un neredzēts!

Pans Ignats.
Vai tikai nedeg mana pils?
Lai!
(*Pret viesiem.*)

4290 Vai var mūros būt kas svēts?
(*Viesi sāk atžilbt.*)

Sirmais kungs.
Būs nelaime: viss debess jums
Deg tā kā stiklā ieliets rums.

Viesi.
Kā milzu žauna šūpojas,
Kā zīds uz krūtīm sievietei.

Krodznieks (*pakāpies ķebli, pavēloši*).
4295 Lai sanāk visi, liels un mazs,
No zālēm līdz pat virtuvei!

Viesi.
Pat suņi uguns rozi rej.

Vecs vīrs.
Būs karš, būs karš (*pret visiem, draudot*),
es saku jums:

Tas baigu kāvu starojums.
4300 Nāks posts un mēris. Asinis
Klās zemi tā kā plīvuris.

Krodznieks.
Jel beidziet mēles klabināt!
Tā zīme (*pēc mirkļa, uzvaroši*),
ka būs Matīss klāt.
(*Satraukums.*)

Tas lakats sārtais (*rādīdams uz debesīm lūkās*), ko tie māj,

4305 Šurp viņi visi barā jā.
Tiem zirgi kalti sidrabā.
(*Satraukums ar katru mirkli pieaug.*)

- Viesi. Vai dzirdat?
- Kāds. Matīss!
- Daži. Tiešām būs?
- Mikus. 4310 Šis pagrabs viss par kausu kļūs.
- Pans Ignats (*smaidot krodziniekam, kratot galvu*).
Tu tiešām proti izdabāt.
- Krodzinieks (*nolec no ķebļa, sparīgi rikojas*).
Vēl godā sena paraša,
Lai steidz pēc dzīru tiesneša.
- Sirmais kungs.
Tu esi veikls krodzinieks.
- 4315 Tev gods un tālums tīrais nieks —
Kā kādam īstam karalim.
- Krodzinieks.
Lai iekšā mucas veļ (*grūsta kalpus*) pa trim!
(*Pret Sirmo kungu.*)
Es daru tikai savu darbu.
Ja jums tas šķiet mazliet par skarbu,
4320 Tur darīt nevaru nekā.
Man jāstaigā ir zābakā.
Jūs varat čaukstēt smalkās kurpēs
Un citos ziņkārībā urbties.
(*Pagriezies pret kalponēm.*)
Pie sienām sveces dzeltēnās:
4325 Tās deg par visām citām skurbāk,
Tad mazāk kvēpu sajūt nāss.
(*Pans stāv nomaļus, šķiet, apmierināts visu vēro. Viņam tuvojas Sirmais kungs.*)
- Sirmais kungs.
Līdz šim es tiešām neticēju,
Ka Matīss vēl pēc visa tā
Reiz atgriezīsies pilsētā.
- 4330 Es domāju, ka tik ar vēju
Var notikt tā.
- Pans Ignats (*vīlies*).
Es nesaprotu.
Kāpēc gan ne?
(*No saviem vārdiem skurbstot.*)
Kur tik daudz rotu

- 4335 Un zeltu soliju es dot.
Pats savu arābiešu zirgu
Es viņam liku apseglot,
To klājot zelta pakariem.
(*Rādīdams uz telpu.*)
- 4340 No rītiem līdz pat vakariem
Te lūgšanās un draudos mirku,
Ar kāru uzmācību sirgu.
Šim tuklam velna krodziniekam
Es visu caurām dienām pirku
Kā kādai prieka skaistulei
- 4345 Par smieklu visai pasaulei,
Tā noliekot vai visu tirgu
Pie viņa kājām riebīgām.
Jūs domājiet — pats savam priekam
Un savām tieksmēm gaisīgām?
- 4350 Bij zināms viņam (*nicīgi parādīdams
uz krodzinieku*), krodziniekam,
Kur slēpjas Matīss, dzērājs šis
Un karaliskais pļēguris,
Šis visu žūpu elks un sātans.
- Sirmais kungs (*pārsteigts*).
Kā neiekrita man tas prātā?
(*Neticīgi.*)
- 4355 Nē, nē!
Pans Ignāts (*nicīgi*).
Kā tad viņš šurpu jā? —
Kā saimnieks visas zīmes zin?
- Sirmais kungs (*neticīgi*).
Tā gan.
- Pans Ignāts (*priecīgs*).
Nav zemē metams nieks
- 4360 Sis mūsu resnais krodzinieks:
Viņš visus mūs ap pirkstu tīn.
- Sirmais kungs (*novelkot panu sāņus*).
Varbūt (*apskatās piesardzīgi apkārt*)
viņš bija pirmais tas,
Kas kūdīja bez apstājas,
Lai Matīsu kā zagli pakar.
- Pans Ignāts (*ar pārākuma apziņu*).
4365 Tas, mīļais draugs, vairs nav nekas:
Guļ viņa cilpa (*sit sev pa sānu*)
man jau makā.

- Pats sardzes priekšnieks ir mans draugs.
Viņš cilvēks ļoti labs un jauks.
- Sirmais kungs (*pārsteigts*).
Es saprotu.
- Pans Ignats (*smaidot*).
4370 Kad nauda runā,
Viss norimst viņas vārdu dunā.
(*Smejas.*)
Mēs abi pilni burvja spējām,
Kas mūsu dzīlēs vāri blāv.
Mēs tikko (*mādam uz to pusi, kur mīt
Matiss*) viņu pieminējām,
- 4375 Jau pats viņš mūsu priekšā stāv
Sveiks, bruņās, spožs kā asaris.
(*Sinī mirklī durvis parādās Dzīru tiesnesis, garš un tievs
augumā. Aiz viņa sardzes priekšnieks. Krodzinieks steidz
viņiem pretim. Pans raugās tiesnesī ar izsmieklū.*)
Kas tas kā pupa izstīdzis?
- Sirmais kungs.
Pats lielais Dzīru tiesnesis.
- Pans Ignats.
Drīz tātad cīņa iesāksies?
- Sirmais kungs (*klanās tiesnesim, pret panu*).
4380 Der, pan, jums drusku pieliekties.
- Pans Ignats (*vizdegunīgi*).
Kad būšu krietni iedzēries.
- Krodzinieks (*ved tiesnesi goda vietā*).
Gods (*klanās tiesneša priekšā, tad sardzes
priekšnieka*), gods. Es savu sirdi klāju
Kā paklāju zem kājām jums.
Jūs aplaimojat mani vāju
- 4385 Ar to, kas būtu pārsteigums
Pat lielam vīram mūsu Rīgā.
Man elpa aizspurdz bezdelīgā.
- Par samtu klons mans būtu zēlis,
Lai jūsu soļi viņu šķir.
- 4390 Es esmu savos galdos cēlis
To labāko, kas man vēl ir.
Stāv mucas, gaidot jūsu vēli
Un dzīru izslāpušo mēli.
- Viesi (*sveicina ienākušos*).
Lai saule aspīd pakausi

4395 Un alus remdē ūkas niezi.
Sveiks (*sviež kausus gaisā un tad atkal tos saķer*), lielais Dzīru tiesnesi!
Sveiks, sardzes kungs ar zelta piesi!

Dzīru tiesnesis (*nostājas goda vietā*).
Lai jūtamies kā viena saime!
Lai alus zied un novīst glaimi!

4400 Tev atzinība, krodziniek,
No manis lai kā pirmam tiek.
Jums, mani brašie dzīru vīri,
Līdz galam jādzer kausi tīri
Vienmēr, līdz mūža vakaram.

4405 Kas kausam roku nepieliek,
Lai to pie kausa pakaram.

Viesi.

Lai pakaram, lai pakaram.

Pans Ignāts (*tiesneša runas apmierināts*).

Viens varens vīrs šis tiesnesis,
It kā no elles izkāpis.

4410 Ar galvu balsta debesis.
Pats sevī reibst kā apinis,
Gar alus šalti augšup sviests.
Var viņam smaidot roku spiest.

(*Iet klāt tiesnesim un sniedz viņam savu roku.*)

Sardzes priekšnieks (*stāvēdams blakus tiesnesim*).

Jums, kas ar putu sakām
4415 Te stāv uz kamiešiem,
Kas bargs man būtu sakāms —
Kā īstiem neliešiem.

Viesi.

Skarbs tavs vārds kā smilšu pliksna,
Ciets kā vērsa ādas siksna.

4420 Būs dzīru kauss tavs nelaimīgs,
Ja nekļūs tas kā lēpe mīksts.

Dzer!

Dzer!

No putām zobens asāks taps:

4425 Pat debesis dzer ceļa stabs.

Dzer,

Dzer!

(*Visi ceļ kausus.*)

Sardzes priekšnieks (*pārmetoši*).

Jums roka tiešām ņipra

- 4430 Pie lūpām kausu celt,
Bet vai būs diezgan stipra
Tā ienaidnieku šķelt?
- Viesi.
Mirdz mūsu zobenā
Ar sauli kopā sniegs.
Mums vienā cirtienā
- 4435 Krit ienaidnieks.
Sardzes priekšnieks.
Kā zelta lidaka,
Ko gaida saules murds,
No kausa vēliga
Šī šalts pret mūriem spurdz.
- (Paņem sniegto kausu un uzlej to pie sienas piestiprinā-
tam šķēpam.)
- 4440 Tas prieks par jūsu vārdiem.
Kas būtu jūs bez tiem
Ar saviem kausiem sārtiem
Un putu vainagiem?
- 4445 Lai mute uzmanīga
Šos vārdus visur sēj.
Būs vienmēr mūsu Rīga
Kā Dievam padusē.
- Krodzinieks.
Kungs (*dziļi klanās tiesnesim*),
lepnais Dzīru tiesnesi,
Jau gaiļi rītam spārnus sit.
- 4450 Drīz lielais ciņu laiks būs klāt.
Tavs krēsls (*rāda augstu, greznu krēslu starp
mucām*), dārgu segu klāts,
Sen gaida tevi.
(*Nem viņu aiz rokas.*)
Nāc!
- Sardzes priekšnieks (*tuvojas panam*).
Sveiks!
(*Ved nomaļus.*)
- 4455 Man ar tevi jārunā.
- Viesi (*sekodami krodzinieka izdarībām*).
Ņem krēslā, smalki rotātā,
Sev vietu, Dzīru tiesnesi,
Lai esi dižā izskatā,

- Kad grūto cīņu tiesāsi.
 Sardzes priekšnieks (*panam*).
 4460 Šī visa izdarība man
 Kā velna ņirgas ausis skan.
 Vai klājas tev kā muižniekam?
 Pans Ignats.
 Kas lemts, pie tā lai paliekam.
 Sardzes priekšnieks.
 Laiks vēl no visa atteikties.
 Pans Ignats.
 4465 Ceļš jau no kalna pagriezies.
 Dzīru tiesnesis (*atsēdies krēslā*).
 Jauks krēsls, jauka cīņa būs:
 Es redzu mucu te tik daudz.
 Kas uzvaru šai kaujā gūs,
 To vainagot ar lauriem ļauts.
 4470 Pēc tam mēs viņu godāsim
 Tā, ka lai visa Rīga dim.
 Mikus.
 No putām krēslu uzbursim.
 Šai krēslā viņu pacelsim
 Un apkārt Rīgai soļosim.
 Visi.
 4475 Lai tikai ielas ceļu šķir.
 Dzīru tiesnesis (*krodziniekam*).
 Kur abi pretinieki ir?
 Krodzinieks.
 Pans Ignats te.
 (*Rāda panu blakus priekšniekam stūri.*)
 Viņš tūliņ nāks.
 Par pašu vētru varenāks.
 Dzīru tiesnesis (*visiem, cēli, piecēlies*).
 4480 Lai visas runas mirkli stāj!
 Pan Ignat (*uzrunātais pagriežas pret
 tiesnesi, pēc mirkļa*), esi sveicināts!
 Tu, Rīgas žūpu zaimotāj!
 Pans Ignats (*tuvodamies tiesnesim*).
 Lai augstam tiesnesim labs prāts,
 Lai gudri spriež un asi redz,
 4485 Kā, kausus ceļot, gurst mums plecs.
 Dzīru tiesnesis.
 Es būšu taisnīgs tiesnesis,
 Kam vanags acis atdevis.

- Man mūris tikai plīvuris,
 Ko laiks man priekšā aizkāris.
- 4490 Nekas no kausa nezudīs,
 Ko manas acis nemanīs.
 Ne lāse garām nenolis,
 Pat katrs piliens lūgties skries,
 Kas būs pār malu pārlicies.
- Pans Ignats (*izrāvis zobenu*).
- 4495 Lai mani parauj elles jods!
 Tu esi varens tiesnesis.
 Gandrīz vai kā pats gaišreģis.
- Dzīru tiesnesis.
- Pats, senās slavas apstarots,
 Ar tevi būtu sadzēris.
- 4500 Bet, tik daudz alos izmircis,
 Es jūtos kā vecs akas grods.
- Pans Ignats (*zobgalīgā nožēlā*).
- Lai mani sasper pekles jods,
 Cik savāds dažkārt var būt sods!
- (*Visi smeļ.*)
- Dzīru tiesnesis (*ar sminu*).
- Par to tev cits liels pretinieks
- 4505 No apkaunotās Rīgas dots.
- Ir acīm sauli redzēt prieks,
 Ir pieri tīkams vēsums liegs
 Un sirdīm milas dziesminieks.
 Par visu tomēr pārāks Matīss.
- 4510 Kam acs kaut mirkli viņu skatīs,
 Sī burvja saitē apkārt ies:
 Viņš visu kausu skaidrais Dievs.
- (*Pret panu.*)
- Tu dzērājs visu baigākais,
 Kam alus vajadzīgs kā gaiss,
- 4515 Kā citiem dvēsele un elpa.
- Pans Ignats (*lielā pašapziņā*).
- Mans kauss — pat visudziļākais,
 Tāds, kāda visu mūsu telpa,
 Ir tas, kas citam aiznadzis.
 Man rīkle mūžam sāli kaist.
- 4520 Ir alū pārvērsts eņģelis,
 Kas manai aizmirstībai dots.

Es esmu milzīgs, nikns ods,
Kas visu sauli izsūkt var,
Lai tumsa jūs kā zagļu kar.
4525 Es gribu tūlīt cinīties,
Pat mirkli nespēju vairs ciest.

(*Pret visiem.*)

Kas ir šis Matīss slavenais?
Sen rimis vējš, sen zudis gaiss,
Kas mīt tik jūsu pasakās
4530 Un klona alus paliekās.

(*Vispārēja kurnēšana.*)

Viesi.

Kas Matīsu spēj nonievāt,
Tam var ar piķi zārku klāt.

Sirmais kungs.

Kam tādu pretinieku pelt,
Kas var sev sauli kausā smelt.

4535 Kas vīnu pārvērš debesīs,
Lai mākoņi ar zeltu kļīst.

Dzīru tiesnesis (*ar smaidu*).

Kas ir pret sauli degošs skaļš?
Pan, tāda ir šo viesu balss.

Sardzes priekšnieks (*klusī, ar gudru ziņu, redzēdams viesu noskaņu*).

Pan, Matīss vajāts noziedznieks.

4540 Kāds tev ar viņu cīņai prieks?

Vēl laiks ir. Skaļi atsakies.

Un viņš pie cilpas mierīgs ies.

Pans Ignats (*dziļā apņēmībā*).

Nē, nē. Daudz bargāks, ilgāks sods
Guļ manā rokā, Dieva dots.

4545 Kas nāve? Tas tik būtu smaids,
Viens laimes mirklis, baudas vaids
Pret to, kas viņam sagaidāms.

Tas viņu urbs kā rētu krams.

Pa lāsei viņu nomaitās.

4550 Ar mēra kaunu viņu klās.

Nē, nē, daudz ilgāks, smagāks sods

Smīn manā sirdī, Dieva dots.

Kur ir šis Matīss slavenais?

Man elpa, sāli mesta, kaist.

4555 Kur Matīss ir?

- Dzīru tiesnesis.
Kur ir viņš, jā?
- Pirmais kalps.
Klāt (*piesteidzies pie tiesneša*), Matīss klāt!
- Otrs.
Jau ielās jā.
- Pirmais.
Kā gari asins siseņi
4560 Pie sāniem trīc tiem zobeņi.
- Otrs.
Virš lāpām lēkā debesis
Kā cilvēks sārtā lakatā.
(*Kalpi atkal aizskrien.*)
- Krodzinieks (*priecīgi*).
Lai klausās augstais tiesnesis:
Kā lapa dārgā grāmatā
4565 Nav mūsu Matīss pazudis,
Viņš drīz šim sliekšnim pāri kāps
Un mūsu Rīgas godu glābs.
- Dzīru tiesnesis.
Liels miers ir manī nolaidies.
- Sardzes priekšnieks (*panam*).
Pan, saku vēlreiz — atsakies:
4570 Tev suņi tikai slavu ries.
Man desmit vīru paslepen
Aiz stūra norīkoti sen.
Māj — un mēs viņu pakārsim.
- (*Aiz lūkām dzirdamas balsis, bungu ribieni, trompešu skaņas un zirgu kāju dipoņa.*)
Kā lāpas smird (*rādīdams ar roku uz lūkām*) un bungas dim!
- Pans Ignats.
4575 Lai mani sasper pekles jods!
Nē, nē, daudz ilgāks, smagāks sods
Glūn manā sirdī, Dieva dots.
(*Viesi satraukti, parādās saucējs.*)
- Saucējs (*greznā tērpā, alus krūka rokā*).
Jūs, durvis, vaļā veraties,
Tu, sliekšni, zemāk noliecies,
4580 Klon, līdz pat zemei paklanies.
Tev mugura būs paklājs maigs.
Ir sācies lielais kausu laiks.

- Klāt Matīss, dzīru varonis.
 Spīd mēness, lāpās sakāpis,
 4585 Pat ērgļi spārnus kopā kļauj
 Un purvi miglām mieru ļauj.
 Gaiss, kalna kristāls, ieskanas,
 Pat kad tam sapnis pieskaras.
 No jumtiem saule mirdzot lās,
 4590 Un mīkstās lūša postalās
 Nāk klusums, silts un neredzams.
 Kā bērna sirds top liksmāis nams.

(Durvis plaši paveras. Ienāk Matīss, aiz viņa Rīgas sūtnis un viņa pavadoņi. Pūlis klusē. Mežinieks ar Knutu parādās pēdējie, nemanīti noiet sāņus.)

Matīss (*panācies uz priekšu*).

- Ir visa mūsu dzīve brīnums,
 Kas katram sirdī nolaidies.
 4595 Viens viņu dzer kā sārtu vīnu,
 Cits lāda, ceļos noieties.

 Vai sapnis tas vai vēsma rēna,
 Vai stars, kas vienmēr augšup vird,
 Kad nāve nāk pie kāda lēna,
 4600 Tik retam gribas smaidot mirt.

 Dzirkst mēlots, salts un dīvains skaistums
 Pat mirklī visubaigākā,
 Ja es kā dzirksti gaisā laistu
 So naglu manā zābakā.

 4605 Tad jūsu lūpas teiktu: brīnums.
 Bet, ka es esmu šeit starp jums,
 Tas liekas skaidrāks jums par vīnu,
 Tas šķiet kā laimīgs noslēpums.

 Jeb tas ir jauns un drausmīgs sākums,
 4610 Ko pacels sāpju šūpoles.
 Šis velves sajūtu kā vāku,
 Zem kura nosmok dvēseles.

 Jūs tikai redzat pašu zeltu;
 Kas ir aiz zelta, to nekad;
 4615 Ja to es jums kā elli smeltu,
 Jūs šausmās nodrebētu tad.

- Jums lūpas teiktu atkal: brīnums,
Kaut mēle mirklī sastingtu,
Jo jūsu roku sniegto viņu
4620 Tā sajustu kā adatu.
- Tā maigā klusumā bez vārda
Jūs mani jauki saņemat,
Jo es uz galvas nesu sārtu,
Ko nenoslāpēt jums nekad.
4625 Mans sveiciens tiem (*paceļ abas rokas, visi
ceļ pretim kausus*), kas mani draugi,
Ne tiem, kas tādi izliekas,
Mirdz zilgmē Dieva zelta trauki
Un pēs viņu atspulgas.
- Vai sēdēšu pie Viņa galda
4630 Vai būšu tikai klaidonis,
To teiks šī cīņa, kur bez valda
Kā zivs līdz galam niršu viss.
- Pirms cīņas drūmi klusē lācis.
Lai paliek tīts tas lakatā:
4635 Vai jūsu dēļ es šurpu nācis
Vai Rīgas goda salauztā?
- Mēs tikai vieglas auzu skaras,
Ko aizpūst vēju roka var.
Varbūt ir kādas citas varas,
4640 Kas mani šurpu atrāva.
- Kā lapsene naidis apkārt virmo.
Smaids atspīd tik starp mākoņiem.
Tvers viņas dzēliens mani pirmo:
Es stars, kas likts starp akmeņiem.
- 4645 Man nevajag ne jūsu smaida,
Ne jūsu naida, kas ir velts:
Sirds mana citu zemi gaida.
Dziļš ezers viņas slāpei smelts.
- Te naktī jūsu visu priekšā
4650 Es stāvu nomelnots un viens.
Kur kauss?
(*Kalps viņam pasniedz kausu.*)

To dodiet manā riekšā,
Lai putas čaukst kā kaltis siens!

4655 Kad tā kā smalku zelta trauku
Es savu sirdi sniedzu jums,
Jūs viņā metāt naida raugu,
Lai viņš tur pietvikst rūgts un glums.

4660 Es jūtu saltu ledu pūšam.
Kas liķi spēj no nāves glābt?
Virš (*asi skatās krodziniekā*),
kas man teicās draugs līdz mūžam,
Kā nazis pielida man klāt.

4665 Viņš vēl kā vilks ēd manas aknas,
Vēl manas slavas ķipi lok.
Bet visur, kur es stāvu, saknes
Man avotus zem kājām rok.

Cik naktij zvaigžņu, tik daudz ciņu
Ir katram purvam pāri likts.
Es nācis ar to spēku ziņu,
Kas dara spožu to, kas slikts.

4670 Lai dūkas spiedz un bungas lādas
Kā titari, kas dusmās tūkst.
Lai pirkstī cīteres bez sāta
Tā rausta, ka tām stīgas trūkst.

4675 Lai iemetas un nerimst trīsas
Simts traukos, kas uz galdiem stāv.
Lai naktis top kā dzirkstis īsas
Un nelaime kā mēness blāv.

4680 Ko iespēs viņas aukstā gaisma?
Vai lūzis vadzīs vēl ko tur?
Kas nāve ir, un kas ir baisma?
Viens malds, kas mūsu bailes dur.

Viesi.

4685 Ir jūras zivīm tik daudz zvīņu,
Ka saskaitīt tās Dievs vien prot.
Mēs visi gribam tādu ciņu,
Kur tā vēl vairāk kausu dod.

Matīss (*pret viesiem*).

Es cīnīšos ar visu spēku,
Lai lūst kā zobens negodā
Man mēle, ja es sev par grēku
Šos vārdus metis valodā.

4690 Sāp vēl man ausīs ūpju vaidi,
Tvan lapu vieglā šalkoņa.
Es negribu ne mirkli gaidīt,
Kā kalns brūk virsū neziņa.

Viena viesu daļa.

Lai nodziest lākturi un lāpas,
4695 Lai tikai trīcot sveces deg
Un lai kā bezgalīgas slāpes
No vātīm vīns un alus tek.

Otra viesu daļa.

Kā stikls plāns kļūs sviedros velves,
Klons drebēs cīņas smagumā.
4700 Grūs kausa dzīlēs visas elles,
Grūs sērgas, kari.

Visi viesi (*piecēlušies kājās*).

Viss, kas māc.

Matīss.

Kur tiesnesis?

(*Kalps parāda. Matīss nostājas tiesneša priekšā.*)

Līdz zemei klanos
4705 Kā stiebrs tavā priekšā es.

(*Klanās.*)

Un tavā taisnīgumā ganos
Kā zvērs, kas sauli sātā nes.

Tev dvēseli kā zirni šķinu
Un valgu priekšā nolieku.
4710 Es tavu asredzību zinu:
Tā pārspēj katru vanagu.

Cik daudzās cīņās sīkstu gribu
Man devusi ir tava acs.
Es šoreiz sevi pārspēt gribu
4715 Vai arī aiziet bojā pats.

Viesi (*stājas lokā ap sacikstes vietu*).

Lai ar dārgu svētku zīdu
Pārklāj klona vēso grīdu
Tur, kur lielo cīņu veiks.

Sirmais kungs.

- Es ar visu ilgo spītu
4720 Savu svētku kausu dīdu,
Lai tas noklaudzēt prot: sveiks!

Viesi.

- Sveiks, tu (*sveicina Matisu*),
kausu uzvarētāj!
Kas vairs nelaime un rēta,
Kas vairs sliekai augsta sēta,
4725 Sveiks (*paceļ pret Matisu kausu*),
neviens nepārspētais!

Matīss (*pateikdamies*).

- Mans pretinieks (*izstiepis roku pret panu*)
ir sīvs un briesmīgs
Kā sārts un ūdenskritums smags,
Ir viņa lūpas divas liesmas
Un mēle — milzu vērsa rags.

- 4730 Viņš var ar skatu nodurt vilku,
Ar plaukstu strautu apturēt,
Ar elpu noraut sīkstu smilgu
Un likt no bailēm vistai dēt.

- Ar savu ikšķi katru zvaigzni
4735 Viņš tā kā blusu nospīest var.
Man tomēr gaišs kā diena vaigs ir,
Jo viss tas mani neaizskar.

(*Smieklī.*)

Pans Ignats (*īgns*).

- Ko dižojies tu (*pēc mirkļa, aplūkojis Matisu*
no visām pusēm), gaiļa sekste,
Vai tu tā zoss, kas zvaigzni dēj?
4740 Plāns tā kā jūras šķemba, plekste,
Nez vai tu kausu izdzert spēj?

Matīss.

- Pan, ko tu manu varu klāsti:
Siets ūdeni tik mirklī tur.
Par sevi labāk galdiem stāsti,
4745 Lai redz, ko tava mēle dur.

Vai spēj tā pilnu riekstu pārdurt
Jeb tikai mušu noķert prot.
Un laikiem stiprāk grab par skārdu,
Kad šalts nāk pāri uzlistot.

Pans Ignats.

4750 Kaut mēle izsista no eņģēm
Tev, tomēr to tu pateiksi:
Ko dara līdaka ar reņģi?
To aprij. Vai ne (*pats, skaļi smiedamies, uzsit
tiesnesim uz pleca*), tiesnesi?

Dzīru tiesnesis.

Pan, tiesa jums.

Pans Ignats (*pret visiem, sūrs*).

4755 Kam ļaujiet nievāt
Jūs mani (*rādot ar iekški uz Matisu*)
šādam nelietim,

Kas atsities ar muti sievā
Un darbos līdzīgs bezrocim?

4760 Par viņu galvoju es smagi.
Kā asa klints viņš mani guļ.
Dzeļ debesis kā vēršu rāgi,
Un zeme sevi viņos kuļ.

Kas es?

(*Satvēris galvu.*)

Vai tās ir manas rokas?

4765 Laiks pāri brāž kā skurbis tvaiks.

Sardzes priekšnieks.

Var viegli atņemt tavas mokas.
Tik nodod viņu.

(*Ausī panam.*)

Vēl ir laiks.

Matīss.

4770 Pan, sardzes priekšnieks tiešām prātīgs:
Būs divi jēri azotē.
Lai kā tu savu varu rādi,
Tev kausā tomēr jāzaudē.

4775 Ja tu no manis tiktu vaļā,
Pirms vēl mēs ciņu iesāktu,
Tu varētu teikt balsī skaļā:
Žēl, beigts viņš, es to pārspētu.

Pans Ignats (*dusmās*).

Velns, sātans (*skrien apkārt, spārda lietas*),
peļu spira cietā!
Par dzīslu viņu klintī šūt.

4780 Es tevi likšu uzdurt mietā,
Aiz kājām tevi pakāršu.

Tu grasies tikt no manis vaļā,
Ne es no tevis.

(*Draudēdams ar zobenu.*)

Velti. Tu,

4785 Tārps kārnais manā miesas gaļā,
Es tevi labi saprotu.

Nav tāda, kas man tevi apraks.

Man tava elpa neizmuks.

Tavs augums, dvēsele un saprāts

Kā dubļi (*pakampj no galda olu un sašķaidā
to savā dūrē*) man starp pirkstiem juks.

4790 Var visu zemju krogus taujāt,

Kur esmu kausā zaudējis,

Es (*sit sev pa krūtīm*), kam tup katra muca
saujā

Kā cilpā notverts zvirbulis.

(*Pret viesiem.*)

Jūs, ņemat saules starus slīpos

4795 Un tos uz zemes izliekat

Kā bezgalīgas zelta stripas

Un tās ar mucām nosedzat.

Šīs mucas dzeršu visu nakti,

Un ritā izdzertas tās būs.

4800 Jūs kā zem kalniem būsiet rakti,

Kad tās jums dārdot pāri grūs.

No zemēm tuvām, zemēm tālām

Jūs varat visas upes vākt

Kā zivis vienā mīlzu kālā,

4805 Ko atnest derēs Dieva svārks.

Līdz launagam, kā es še stāvu,

Šīs upes visas sausas būs:

Es pilns ar tādu liesmu blāvu,

Kur mirklī kalns par skropstu kļūst.

4810 Jūs, nelaimīgie, ja šī telpa

Ar vīnu pilna piegāztos,

Lai atņemtu jums dārgo elpu,

Mans malks to mirklī iztukšos.

- Un šis te (*saka katru vārdu ar uzsvaru, staidāms apkārt, visus cieši uzlūkodams*),
 jūsu Matiss, mani
- 4815 Var pārspēt.
 (*Sit atkal sev pa krūtīm.*)
 Mani.
 (*Sāk briesmīgi smiet. Pana kalpi piebalso. Viesi klusē.*)
 Jāsmejas.
- Lai kļūst par kropliem visi pani
 Un viņu pilis aizdegas.
- Sardzes priekšnieks (*grib nomierināt panu*).
 4820 Tu, neprātīgais, ko tu runā.
 Pan (*rausta viņu, smieklos apskurbušo*),
 rimsties, neesi tu viens!
- Pans Ignats.
 Un lai tad es šai liesmu dunā
 Ar viņiem sadegu kā siens.
- Jo taisnības (*izraujas no priekšnieka rokām*)
 tad nav nekur vairs,
- 4825 Ir tikai meli, sāpes, žults.
 Vai tad šīs durvis vairs ir durvis?
 Par kungu kļūs kalps, nūjas kults.
- Tas nenotiks un nedrīkst notikt.
 Kad viņi atlieksies par daudz,
- 4830 Es zinu tādu burvju skroti:
 Par varu viņu citi sauc.
- Taps kalps no jauna rāms un gludens.
 Virs tā mans piesis — cīrulis.
 Līdz šim es biju mirdzošs tutens.
- 4835 Laiks.
 (*Piesit kāju.*)
 Kļūšu dzīru varonis.
 Es tavā priekšā galvu klanu
 Tu, taisnais Dzīru tiesnesi.
 Ņem rokā kausu!
 (*Sniedz kausu.*)
- 4840 To kā zvanu
 Pret manu galvu skaļi sit.
 (*Tiesnesis iesīt ar kausu panam pa galvu.*)
 Mēs te (*rādīdams uz Matisu*)

- kā divi vilki stāvam.
 Viens kumāss mums par abiem ir.
 Tavs taisnais vārds būs mūsu āva,
 4845 Kas nikno strīdu īsti šķir.
- Matīss.
 Sāc (*pasniedz arī savu kausu*),
 tavā taisnā vārdā lieku
 Es savu dvēseli ar prieku.
- Tvan skurbums mans kā pāršķelts lupstājs.
 Es mirdzu viss. Man katrs kauss
 4850 Būs noreibis kā saldā skūpstā,
 Kad mana delna viņu skaus.
- Dzīru tiesnesis (*ar kausiem rokā*).
 Es redzu putas tā kā sniegus.
 Tām pāri vīns ir asinis.
 Es redzu abus pretiniekus
 4855 Un to, kā cīņai nolikts viss.
- Es lieku kara zīmi kaklā.
 (*Noliek kausus. Izņem no somas sv. Lukasa zīmi.*)
 Man sirds kā vanags paceļas.
 Guļ klonā cīņas sārtais paklājs.
 Var sākt.
- (*Paceļ roku. Atskan īss fanfaru pūtiens.*)
 4860 Viss cits lai atkāpjās!
 Tās mucas, ko te redzu telpā,
 Uz pusēm tūlīt sadalīt!
 (*Puiši dala mucas uz pusēm.*)
 No viņām divas alu elpot
 Uz vara steķiem uzstādīt!
- (*Kalpi paceļ divas mucas steķos. Savu vienu pie katra pretinieka.*)
 4865 Lai trakās spundas, pirms tās iekust,
 Kalps smagu roku apglāsta.
- (*Kalpi apskata mucas, izrauj spundas un ieliek vadus.*)
 Šurp divus strīdus lieciniekus,
 Kas tiesas krēslam blakus stāv.
- Pans Ignats.
 Mans kara tēvs būs sardzes priekšnieks.

Matīss.

4870 Mans — aisais cirvis, mežinieks.

Dzīru tiesnesis.

Lai abi nāk tie manā priekšā:

Mums trim šī cīņa būs kā rieksts.

(*Abi strīdus liecinieki tuvojas tiesnesim.*)

Pans Ignats (*ieraudzījis savu Daugavas pretinieku — mežinieku*).

Ko redzu es: šis vīrs ar cirvi

Bij tas.

(*Tver zobenu.*)

Matīss.

4875 Pan (*panam pie auss*), viņš jums neuzbruks.

Ja jums kaut vārds pār lūpām spruks,

Nāks sardzes kungs ar nāves virvi:

Kā pelus mūsu cīņa juks.

Pans Ignats (*smaidīgs*).

Velns. (*Atgrūž zobenu maksti.*)

4880 Tiešām viņš man neizmuks:

Labs joks būs manam mielastam,

Gards kumāss sardzes priekšniekam.

Dzīru tiesnesis (*apmierināts nostājas savā vietā, pacēlis lielu kausu*).

Kara kauss šalc manā rokā.

Krūtīs sirds un lapa kokā.

4885 Drusku laimes katrā mokā,

Drusku sūrsmes katrā ogā.

Kara kausu piesitu:

Saki pirmais, priekšniek, tu,

Kā tas klājas Rīgas sargam,

4890 Bruņās kaltam, vārdos bargam;

Saki pirmais, saki tu

Man kā soģim patiesam —

Kādu sodu izlemtu

Jāsaņem ir Matīsam,

4895 Ja tas strīdū zaudētu?

Visi.

Saki pirmais, saki tu

Ar mēli, vīnā slacītu.

Sardzes priekšnieks (*pagājies telpas vidū*).

Ja Matīss strīdū, kā nākas, zaudēs,

Tam nebūs jāiet ar velnu kauties,

4900 Tam nebūs jākāpj uz soda sārta:
Tam vērsies laime kā roze sārta.

Viesi.

Kas Matīsam jādara būs?

Sardzes priekšnieks.

Viņš panam par znotu kļūs.

Viesi (*satraukti*).

Brīnums, brīnums,

4905 Kas tas par sodu:
Saldāks par vīnu,
Vieglāks par odu?

Sardzes priekšnieks.

Tam preti lūgums mans.

Ja strīdū zaudēs pāns,

4910 Lai zobens pāri zib:
Pāns tikai nāvi grib.

(*Visi uzbudināti spriež. Krodzinieks kā dzelts izskrien
zāles vidū.*)

Krodzinieks (*pielec panam, čukst kaislā balsi*).

Ir ogle kvēla, līnis glums,

Mums abiem bij mazs nolīgums.

Pān (*izmisis*), vai jūs aizmirsāt?

4915 Man rokas sāp, man galva tvan,
So soda mēru nolikt man
Jūs atdevāt.

Gaist ogle kvēlē (*riņķodams panam apkārt*),
pāns ir glums.

Kur paliek mūsu nolīgums,

4920 Kam zvērests likts bij klāt?

Lai pāns to tūdaļ pasaka,

Jeb mēle man vēl asāka

Nāks pāna godu klāt.

Pāns Ignats.

Mans krodzinieks (*grūzdams krodzinieku no
sevis prom*), tas nav nekas:

4925 Ir katrai zivij asakas.

Krodzinieks (*sašutumā un dusmās*).

Lai dižais pāns mans piesargās:

Mazs robs var lielu namu gāzt.

Būs kausā rūgtas paliekas.

Jeb panam naidis mans nav nekas?

4930 Zūd saule, bieži nokūst sniegs.

- Es mūžam būšu krodzinieks.
 Bet pans (*lielā nicībā*),
 vai vienmēr pans mans?
 (*Noskata ātri pana augumu.*)
 Sveiks!
- Dzīru tiesnesis.
 Kāds panam domāts sods, to teiks
 4935 Ar savu muti mežinieks.
- Krodzinieks (*paklanās mežiniekam*).
 Tik vienu mirkli uzklausi,
 Kā tev tas pieklājas,
 Kungs, lielais Dzīru tiesnesi,
 Mans lūgums siks un mazs.
- Dzīru tiesnesis.
 4940 Es tevī klausos, krodziniek,
 Sirds roku man uz kausa liek.
- Krodzinieks (*glaimi*).
 Kas bērnam salda karaša,
 Kas sunim blēža sirds,
 Tā kāda sena paraša
 4945 Man saldi pretī irdz:
 Matīsa vietā nolikt sodu
 Sev un savam namam par godu.
- Sardzes priekšnieks.
 Gods derētu tev, krodziniek,
 No tā tev allaž maz kas tiek.
- Krodzinieks (*nikns*).
 4950 Zin to visi: liels un mazs,
 Tiesa tā, ne pasakas.
- Viesi.
 Lēni zvaigznes atplaukst rietā,
 Krodzinieka vārdi vietā.
 Verat vidu istabai
 4955 Viņa teiktai taisnībai.
- Krodzinieks (*piecīgāks, solidams labumus viesiem*).
 Zin to visi, liels un mazs,
 Tiesa tā, ne pasakas.
- Jeb šī ieraša kā veca
 Pasperta ar kāju tiks,
 4960 Un kā pērtiķi no pleca
 Mani smieklu būri liks?
- Mežinieks (*uzkāpdams ķebli, svinīgi un dārdoši, cirvis
 smīn virs pleca*).

Kas bijis, nebūs vairs.
Viss norimst līdz ar šalku.
Pats Matīss, liels un dairs,
4965 Grib nolikt savu algu.

Vēl mēness zilgmē vīd,
Vēl tumsa glāsta oli,
Es teikšu to tūlīt,
Kas man no viņa nolikts.

4970 Par savu uzvaru
Viņš negrib pana zeltu,
Lai to kā atvaru
Bezgala ārā smeltu.

Jau lūkās gaisma zib,
4975 Dzird tornī rītu sitam,
Viņš pana meitu grib
Ne sev, bet kādam citam.

Viņš pana meitu ņems
Un atdos to, kam gribēs.
4980 Spēks, kas šo visu lems,
Šeit (*rāda uz klonu*) no šīm dzīlēm zibēs.

Viesi.

Šis divais noteikums
Vien prieku dara mums.
Būs īsta sacīkste
4985 Par godu Rīgai te.

Krodziniēks (*ņurd pie sevis*).
Man divas nāves būs:
Pans Ignats līdz ar meitu.
Viss nolīdzināts klūs.
Naids manī sirdī žūs.

4990 Vai, krodziniēk, jau smeļ tu?

Vēl Matīss paliek man
Ar savu trako kvēli.
Sūrs manā elpā tvan
Kā vaivarājs viņš.

(*Pacēlis roku.*)

4995 Gan
Tam arī ņemšu mēli.

Es, velna krodzinieks,
Tik tad reiz kļūšu liksms.
Būs katra diena prieks,
5000 Kad atpūtu man sniegs
Tumšs vīns zem labās vīksnas.

Dzīru tiesnesis (*pret saviem palīgiem*).

Vai noteikumus pieņemsim?

Sardzes priekšnieks.

Lai mēle sūrst!

Mežinieks.

Lai kausi dim!

Pans Ignats (*pret saviem puisiem*).

5005 Jūs, lokat strīdus dziesmu!

(*Nostājas kaujas stāvokli. Izpleš kājas. Sakrata vēderu.
Puiši sastājas vienkopus.*)

Matīss (*pret viesiem*).

Jūs, dzēšat vīna liesmu!

(*Visi sagrābj kausus.*)

Dzīru tiesnesis.

Mēs pirmo mucu sākam.

(*Kalpi pielej milzu kausus panam un Matisam.*)

Viesi.

Uz pirkstagaliem vākam.

(*Uzstīt vākus saviem kausiem.*)

Zib putu baltais mākonis,

5010 Virs kausa lūpām piebriedis.

Lai dzeram,

Lai dzeram

Un bezgalību veram!

(*Trīs kalpi nes katru sacikstes kausu — tik liels tas. Tus-
nidami pieceļ to pretiniekiem pie lūpām. Dzīru tiesnesis
dod zimi. Pretinieki dzer. Izdzer pirmo. Seko nākošie
kausi. Muca pēc mucas. Visi sasprindzināti vēro div-
kauju.*)

Kara kalpi (*sacikstes laikā dzied*).

Mūsu pans no vilka,

vilka nebaidās.

5015 Priede tam kā smilga

priekšā paklanās.

Klanās, klanās
ilgi, ilgi.
Pazust manās
visi vilki.

Paliek pans viens pats,
Paliek pans viens pats.

5020 Priedes lokoties
Kļūs kā dzeltēns mats.
Labi saņemies:
Vēl tev kausā lies.

5025 Putās smags un biezs
Alus nogūlies.
Tas par tevi smies,
Tevī ilgi dies.

Līdz tu lokoties
Kļūsi pats kā mats,
5030 Kļūsi pats kā mats.

(Pans, dzerdams milzu kausus, sit sev pa vēderu, pēc katra kausa norēcas, uzvaroši skatās apkārt nosvidis un sārts. Matiss dzer mierīgs un kluss, kā lielu pienākumu veidams.)

Viesi.

Matiss stāv kā stāvējis.
Pans jau gluži sasarcis.

Kara kalpi *(turpina dziesmu)*.

Mūsu pans no kaujas,
kaujas nebaidās.
Zīda autos aujas,
zirgā aizsteidzas.

5035 Kaujas, kaujas
ilgi, ilgi.
Nokaut ļaujas
visi vilki.

Paliek pans viens pats,
Paliek pans viens pats.

5040 Zobens lokoties
Kļūvis dzeltēns mats.

Labi saņemies,
Vēl tev kausu lies.

Pāri sudrabs biezs
Alum nogūlies.
5045 Tas par tevi smies,
Tevī smagi dies.

Līdz tu lokoties
Kļūsi pats kā mats,
Kļūsi pats kā mats.
5050 Saņemies!

(Kauss seko kausam, muca mucai. Tukšās izveļ. Jaunas stājas vietā. Atvērtajās lūkās redzami ļaudis, kas, skatī saucot, piedalās sacikstes norisē.)

Viesi (gavilē).

Muca mucai spundu sit.
Kausi tā kā skudras rit.
Matus pierai atrausis,
Matīss stāv kā stāvējis.

Ļaudis (pie lūkām).

5055 Matīss, Matīss
Sauli attīs,
Izdzers to
Un atkal satīs.

(Pans dusmīgi krata ar dūri ļaudīm durvis un pie lūkām. Daži mēdās. Pans nīknumā nobāl.)

Viesi.

5060 Pans gan kļuvis gluži bāls,
Sviedru vietā dzeltēns sāls.
Kas uz klona dzirkstīs šķīl,
Tam no krūtīm spēku viļ.

Pans Ignāts.

Ko jūs, skrandas, gānāties,
Mātis, *(atgrūž sniegto kausu, puiši ar lielo kausu iestreipuļo kaktā)*, Mātīs, padodies!
5065 Vai pēc elpas aizsteidzies
Ir jau tev tavs mežinieks?
Tu jau topi salts kā sniegs.
Drīz tev gluži drūmi ies,
Kad tev dūri sirdī trieks.
5070 Vecais brālis *(rāda uz alu mucās)*
pārskaities.
Mātīs, labāk padodies!

Matīss (*mierīgs*).

Aizies vasara un rudens,
Skanēs laukos vēju tutens.

5075 Te man tiks un neapniks
Līdz pat tam, kad sniegi snigs.

Kausus mīt un lūpas vit,
Jaukos smaidos uzsmaidīt.

(*Visi gavilē. Pans stāv drūms.*)

Tik, cik tūkstoš maisos graudu,

5080 Tik, cik ezeros ir raudu,
Ziemā zvaigžņu debesīs,

Tik, cik salna zemē dzīs

Lapu visā pasaulē

Un cik dziesmu stabulē,

Teikšu, pan, tev (*zobgalīgi paklanoties*),
ko lai daru,

5085 Tik es kausu izdzert varu.

Visi.

Matīss, Matīss

Sauli attīs,

Izdzers to,

Un atkal satīs.

Pans Ignats (*kliedz, sper kāju pret klonu*).

5090 Utubunga, dadžu gnīda,

Lai man mēri virsū rīda,

Vai tu arī

Pašu elli izdzert vari?

(*Iestājas visu vidū.*)

Es,

5095 Kājas izliekot tik plati,

Ka var cauri izbraukt rati,

Mūžību pa savu nāsi

Ierauju kā putu lāsi.

Utubunga (*draudīgi pieiet Matīsam gluži
klāt*), kožu gnīda,

5100 Vai tu arī

Pašu elli izdzert vari?

Matīss.

Debesis un elli varu,

Tevī līdz kā miežu skaru.

Pans Ignats (*tikko valdās*).

Kaut man kļūtu acs par iesmu!

(*Saviem puišiem — kara kalpiem.*)

5105 Atkal manu strīdus dziesmu.

(Dzeršana atkal turpinās.)

Kara kalpi.

Mūsu pāns no alus,
alus nebaidās.

Mucas lauž kā skalus,
labi izdzeras.

Kauss pēc kausa
kausā lejas,

Līdz ir sausas visas lejas.

5110 Paliek pāns viens pats,
Paliek pāns viens pats.

Oka lokoties
Kļūs kā rūsgans mats.
Labi saņemies:

5115 Vēl tev kausu lies.

Pāri debess biezs

Alum nogūlies.

Tas par tevi smies,

Tevī ilgi dies.

(Pāns dzerdams mazliet saļogās un satver ar roku savu kreiso sānu. Vecais dzērājs to pamana un vēro pāna kreiso sānu.)

5120 Līdz tu mokoties
Kļūsi pats kā mats.
Saņemies!

Vecais dzērājs (saviem kaimiņiem).

Lai manai sievai uzbrūk liesa,

Lai mani bērni badā mirst,

5125 Nav kara kalpu dziesmai tiesa:
No resnuma pāns pušu irst.

Kara kalps (trenc prom veco dzērāju).

Viņš piedzēries un velnus skata.

(Arī citi sāk vērot pāna kreiso sānu.)

Kāds dzērājs.

Tam vienmēr krogū mute plata.)

Vecene.

Nē, nē (*griežas pie visiem*),
viņš patiesību saka.

5130 No kurienes tad nāk šī smaka?

Sardzes priekšnieks.

Nost!

(*Grūž veceni.*)

Mēli kar uz saviem zobiem,

Ja negribi just (*pavelk zobenu, vecene mūk*),

kas ir zobens!

Vecais dzērājs (*skurbi*).

Jūs neticat (*grozās uz visām pusēm, daudzi
smej*), jūs mani smejat.

5135 Es piedzēris un kļuvis traks.

Lai iemetas man roze sejā,

Uz atradībām man ir nags.

(*Pieiet panam gluži klāt. Aicina citus līdz.*)

Kad pašķir dūmus nost un gaisu

Un labi dziļi ieskatās,

5140 Var panam sānos manīt plaisu,

Kas atdarās un aizdarās.

Ļaudis.

Kur ir?

(*Grūsta viens otru. Kalpi velti pūlas ļaudis aizturēt.*)

Es arī gribu redzēt.

Vecais dzērājs (*rāda*).

Seit!

Ļaudis.

5145 Brīnums!

Kalpone.

Jā.

Kāds dzērājs (*pārsteigts*).

Patiesi gan!

Plīv sāns, kā pielikts galā svecei.

Vecene (*iekliedzas*).

Pans plīsis drīz!

(*Pans turpina dzeršanu.*)

Kalpone (*mukdama*).

5150 Top baigi man.

Ļaudis (*pārsteigti, šausmās*).

Viņš plīsis drīz.

(*Visi barā atkāpjas.*)

- Kur lai mēs bēgam?
- Kalpone. Kur?
- Vecene. Torņos.
- Kāds dzērājs.
5155 Tik uz uzkalniem.
Kad alus plūdi pāri ēkām
Jās savos zirgos aulekšiem,
Viss kopā grūs un prom uz jūru
Kā mēsli, karsti kūpot, ies:
5160 Mums atstās Rīgu drupās sūru.
(Sajukums.)
- Vecene. Posts!
- Kalpone. Nāve.
- Ļaudis. Steigsim paglābties!
(Kara kalpi pamazām nodibina kārtību.)
- Kara kalps.
5165 Prom, nelietīgā plāpu varza!
Tas panam nav jau pirmoreiz.
Pārlietu viņš uz alu kārs ir,
Kaut piepūties un kļuvis greizs.
Viņš izturēs, kā vīram nākas,
Kam kliezāt, grūsnās sievas, jūs
5170 Jau, kad vēl viss tik īsti sākas,
Kad cīņā spēks kā vasks kūst?
- Ļaudis. Pans plīsis drīz.
- Kara kalps. Viss tīrie nieki.
Mēs tūdaļ viņu slīposim.
5175 Lai panāk tikai mucenieki:
Kļūs panam stāvs kā jauneklīm.
- (Ienāk mucenieku amata meistars ar saviem darba rīkiem un zelļiem.)
- Ļaudis (priekā, nīrgās un izbrinā lec).
Panu slīpos, panu slīpos,
Slies uz augšu nabu slīpo.
Vēl viņš brīdi neplīsīs.

3. un 4.
5210 Nav pa niekam.
Kausu iekamp!
1. mucenieks.
Rokas trīc, un naglas stostās,
Āmurs saslējies aiz jostas.
2.
5215 Ārā nāc,
Sāc,
Kamēr iztur kāts!
3. un 4.
Sviedru lakats guļ ap kaklu,
Mulsums dara aci aklu,
Kad tik sitiens rastu naglu!
1. un 2.
5220 Kad tik neiznāktu greizi:
Dzīvai mucai pirmo reizi
Vara stīpas apkārt liekam.
3. mucenieks.
Nav pa niekam.
4.
Iekamp!
- 1., 2., 3. un 4.
5225 Sit!
- (Mucenieki naglo stīpas.)*
- Ļaudis.
Sit!
1. un 2. mucenieks *(lūko stīpas)*.
Guļ, kā pieaugusi, stīpa,
Nav ne ļogana, ne slīpa.
3. un 4.
5230 Tagad pans, šis dzīvais kubls,
Būs kā jūra dziļš un kupls,
Lai tik alus rit.
- Ļaudis.
Rit.
- Pans Ignats *(priecīgs, taustīdams savu stipoto
augumu)*.
5235 Velns! Piecas dūri biezas stīpas
Kā vara čūskas mani tur.
Vēl piecas mucas likt uz strīpas,
Ar tām man Matīss jānodur.
- Ar tām man jāpiespiež pie sienas
Kā šalts, ko kauss pār lūpu sviež,

- Lai akmeņi pie sirds tev (*draud Matīsam*)
sienas,
- 5240 Lai rikli pieci naži griež
- Tev, lielībnieku ķēniņ Matīs,
Tev, kausu visu lielais sams,
Līdz tevi tā kā salmu satīs
Mans alus, sārti putodams.
- (*Glāstīdams ieveltās alus mucas.*)
- 5245 Šīs piecas lāču mātes brūnās,
Šīs piecas mucas rasainās
Nāks manā vēderā kā sūnās,
Nāks un par zvaigznēm rindā stās.
- Kā zvārguļi (*sit sev pa vēderu*)
tur viņas skanēs.
- 5250 No viņām vērsies brīnums liels:
Kā kazlēnus tās sērgas ganīs,
Zūs vainas, atplauks puvīs liels.
- Es izdzeršu tās vienā elpā
Kā lāsi, kas uz lūpas tvan.
- 2555 Pat guldziens, balodis sārts, telpā
No krūtīm nepacelsies man.
- Jūs, piecas mucas, Dieva šķavas,
Kur visu alku saldums mīt!
Jūs visiem dodiet savas skavas,
2560 Kur pati saule peldot spīd!
- Guļ pāri putu sudrabplācens,
Zem viņa sārtā dzīlē laiks.
No visām sievu lūpām nācis
Jums mikstums vilinošs un maigs.
- 5265 Ar jums es droši uzvarēšu,
Kaut jūsu zobens neredzams,
Tas pārdurs žaunas tā kā plēšas
Tev (*pacēlis mucu pret Matīsu, ļaudis lielā*
izbrinā), Matīs, lielais kausu sams!
- Sardzes priekšnieks.
Es ticu, pan, tev.
(*Apkampj panu.*)

- 5270 Savu cilti
Tev ar šo strīdu godā celt.
- Ļaudis.
Pans gluži bargs.
- Kara kalpi.
Kā krami šķilti
Deg viņa acu drūmais zelts.
- Matīss (*ar smaidu*).
5275 Var tava mēle biedēt raudas
Un pelēm tumšās alas jaukt,
Man baiļu nav no tava drauda.
Tas var pat nāvi talkā saukt.
- 5280 Guļ zaļga žults un trekns ienaidis
Zem tava spēka varenā.
Tāds svars ir arī aklai sienai,
Kas, posta rauta, virsū nāk.
- Pans Ignats.
Tu (*metas Matīsam virsū, sardzes priekšnieks viņu aiztur*), suns, tu valdi savu muti.
Pie koka likšu tevi vilkt.
- Vecais dzērājs (*smejas*).
5285 Zib mēle Matīsam kā tutens.
- Ļaudis.
Sveiks, Matīs, mūsu gods un vilks!
- Matīss (*vēršdamies pret panu*).
Daudz lielāks ir mans spēks un vara,
Kas kāpj no zemes dzilēm šīm.
To mūžīgu un sīkstu dara
- 5290 Viss, kas ir zem šīm debesīm.
- Sie akmeņi, uz ko tu stāvi,
Gaiss, zāles, dzīles, ūdens — viss,
Šo ļaužu nākšana un nāve
Un viņu skurbās asinis,
- 5295 Šo ļaužu ciešanas un sāpes,
Šo ļaužu sviedru recējums,
Pat ienaidis tavš un aklās slāpes
Un pat tavš cietais pārākums —
- Tas viss ir manī, un es viņos
5300 Kā mūžos straume mirdzoša.
Mans spēks ir slēpts pat purvu ciņos.
To atņemt nevar. Rīkstēm šaust

Ir velti viņas plūsmu kvēlo
Un audus, kur tā slepus ris.
5305 To nevar pelt, nedz arī žēlot,
Tā ir kā gars un liktenis.

Tā kaist kā bulta katrā rūdā,
Dīgst katrā mēslā gaisīgā,
Tā, maigi mirdzot, staigā trūdus.
5310 Tā ir pat tur, kur nav nekā.

Es tikai viena viņas smaile,
Viens asi pacelts dzelonis,
Kas neslēpts, vaļā pavērts, kaili
Mirdz baigi jums (*pagriezies pret visiem*)
kā asmenis.

5315 Tu mani uzvarēt nemūžam,
Pan, nevari. Tad jāuzvar
Tev ir šī zeme,
Pats Dievs vien veikt to tikai var.

Pans Ignats.

To redzēsim.

(*Pavēloši kalpiem.*)

5320 Šurp mucu pirmo!
Lai alus tā kā Daugava,
Kad pali nāk, virs kausa virmo,
Lai dzerot lūpas kļūst kā vāts.

(*Paceļ mucu un dzer.*)

Matīss.

To redzēsim.

(*Māj kalpiem.*)

5325 Šurp mucu otro!

(*Kalpi paceļ Matīsam pie mutes otro mucu.*)

Lai tā pie manām lūpām plok
Kā maiga dūna un kā sodrējs
Un tukša kļūst kā atvērts logs.

(*Matīss dzer.*)

Pans Ignats (*nosviež tukšo mucu*).

Šurp trešo!

(Kalpi pieveļ panam trešo mucu. Viņš paceļ to un dzer. No liela svara, piepūles un alus daudzuma pans sāk lēnām grimt klonā, kas, dobji skanot, plaisā. Satraukums, visiem liels pārsteigums.)

Sardzes priekšnieks.

5330 Stāt!

Dzīru tiesnesis.

Stāt!

Ļaudis.

Brīnums, brīnums!

Grimst, alu dzerot, klonā pans.

Klons sevī plaisas ver kā smīnus,

5335 Klons plīst kā zemē nomests zvans.

Klons mīksts kā vasks un kā mīkla.

Kara kalpi *(izbailēs)*.

Pans jau līdz ceļiem iegrimis,

Viņš netiks ārā no šī tikla.

Ļaudis *(baigumā)*.

Viņš klona rīklē zudīs viss.

Pans Ignats *(atkal nosviež izdzerto mucu un sauc)*.

5340 Šurp mucu ceturto!

(Kratīdams dūri.)

Jūs, kalpi,

Vai neredzat, kā grimstu es?

Ne ūdensroze es, nedz skalbe,

Ko līmenis ar sauli nes.

(Kalpi izmisumā.)

Pirmais kalps.

5345 Ko lai mēs darām?

Otrs kalps.

Tādas briesmas!

Visi.

Mums aizsmok prāts kā salā balss.

Pirmais kalps.

Vai likt zem klona uguns liesmas,

Lai tas no jauna kramā kalst?

Pans Ignats.

5350 Jūs, nelgas, stulbās piļu galvas,

Jūs pašus vajag dedzināt!

Liet man zem kājām tik daudz alvas,

Ka varu atkal stingri stāt.

Kara kalpi.

Kaut savas galvas mēs tev dotu

- 5355 Un visus savus tikumus,
Kā lai ar mazu alvas podu,
Pan, aizveram mēs dziļumus?
- Pans Ignats.
Jūs, kalpiniecīgie un āksti,
Līdz zilgmei jūsu stulbums vīts.
- 5360 Surp dodiet lielo zelta plāksni,
Kas guļas vietā man ir līdz!
- To smagu lieciet man zem kājām!
Ar to man vajag uzvarēt,
Ja klona krūtis ir par vājām
- 5365 Līdz galam mani noturēt.
- (Seši vīri ienes milzu zelta gabalu. Panu izceļ no klona,
un tas uzkāpj uz sava zelta gabala. Ļaudis pārsteigti.
Pans, uz zelta gabala stāvēdams, pret Matisu.)*
Tā, lielais Matī, skaties!
- Matīss (*mierīgi*).
Redzu.
- Ļaudis.
Zelts panu ieceļ debesīs.
- Pans Ignats (*lielīgs, pāri visiem*).
Es velves paceļu ar plecu.
- 5370 No manas kvēles uguns vīst.
- Es vaļā no šo ļaužu bēdām,
No viņu zemes sviedrainās.
Mans zelts ir, Matī, man zem pēdām,
Un nospiests guļ zem tā tavs lāsts.
- 5375 Es atkal brīvs kā bulta tālē —
Surp mucu piekto (*kalpi steidzīgi pienes
viņam mucu. Pans pakāpj to un ceļ pie
lūpām*), pēdējo!
- (Pēkšņi sagriļojas. Izlaiž mucu no rokām, ko tikko pagūst
kalpi satvert. Smagi dvesot, izbrinā.)*
Kas tas?
- Sardzes priekšnieks.
Pan!
- Pans Ignats (*satver savu kreiso sānu*).
Sirds!
- Ļaudis.
5380 Pans pēkšņi bālē.

- Pans Ignats (*smagi elpojot, nikns*).
Lai mani sasper velns un jods!
Es jūtu kalnu savās krūtīs,
Kur bij kā vanags agrāk sirds.
Es redzu sārtu gaismu rūtis:
5385 Tā šūpo ūdeņus un irdz
Ar simtiem zvaigžņu manās acīs.
Kas ir ar mani?
- Sardzes priekšnieks.
Saņemies!
- Pirmais kalps.
Pan (*sniedz kristāla kausu ar ūdeni*), spēku!
- Otrs kalps.
5390 Kungs!
- Pans Ignats (*griļojas, šaubās*).
Kas man to sacīs?
Kalns tagad elpā ievēlies.
(*Pans lēni nosligst bezspēkā ceļos.*)
- Ļaudis.
Pans bola acis tā kā pūce.
- Dzīru tiesnesis.
Te notiek tas, kam jānotiek.
- Ļaudis.
5395 Pans ceļos kritis Dieva lūdzējs,
Uz purvu galva lejup stieg.
- Pans Ignats (*atjēdzas, uzslienas kājās*).
Nē, vēl es augšā strīdum ceļšos!
Tas bija tikai vājums īss.
Jūs (*pret ļaudīm lūkās*) neklausieties, ko es
melšu!
- 5400 Zied kvēls man atkal asinīs.
Tu, Matī, stājies manā priekšā,
Lai redzu, lepmi saslējies,
Kā tu ar smago kausu riekšā
Pie manām kājām novelies!
- Matīss.
5405 Pan Ignat, mirējam ar prieku
Es izdaru, ko viņš man liek.
Kāmdēļ lai liedzu tev es nieku?
Te notiek tas (*rāda ar roku uz tiesnesi*),
kam jānotiek.
(*Kalpi pasniedz milzu kausu.*)

Pans Ignats.
Dzer!
(*Matiss kausu izdzer.*)

5410 Tagad es.

(*Kalpi pasniedz otru milzu kausu. Pans dzer, bet nespēj.*)

Sardzes priekšnieks.
Pan, tev kļūst smagi!
Tu trīci, sviedriem noplūdis.

Pans Ignats.
Es mirējs pans.
(*Pret Matisu.*)

Tu man to saki?

5415 Kas tu?

Matiss.
Tavs skarbais liktenis.

Pans Ignats (*saslienās*).
Es nepadošos tev ne pēdu,
Tu, likten (*pret Matisu*), manu briesmoni,
Kaut tu pret manu sirdi būdu

5420 Kā nāves šķēpu asini.

Līdz lāsei pēdējai un rūgtai

Ņemt vari manu asini.

Es nelocišos tevi lūgties,

Lai degu tad ar uguni.

5425 Es saļimšu kā dzeltēns stiebrs
Zem skarbā plāvuma tepat.
Tik tev, kaut arī zems un riebigš,
Es nepadošos vairs nekad.

Es varu tikai degt un lidot,

5430 Es varu tikai nāvē krist.

Nav izligšanas mūsu vidū.

Sit mani nost, ja vari sist!

Dod kausu (*kalpi vairās dot*),
manu nāves malku!

Es jūtu — sirds no viņa ļims.

5435 Ar bezgalīgu dzīves alku

Es biju visu mūžu slims.

Dod kausu!

(Atņem ar pēdējiem spēkiem kalpiem milzu kausu un tukšo to.)

Tā.

(Saņemst uz viena ceļa.)

Nu visam beigas.

Pirmais kalps.

5440 Pan!

Otrs kalps.

Kungs!

Sardzes priekšnieks.

Sirds gurst?

Pans Ignats (*lēni un klusi*).

Viss kļuvis māns.

Nav vairs ne ienaida, ne steigas,

5445 Ir tikai rūgtums salds un plāns.

(*Kā pamodies.*)

Kur Irena?

(*Pavēloši.*)

Lai viņa ienāk —

(*Kalpones steidz pavēli pildīt.*)

Mans lielais prieks un dziļais posts.

Kā auglis esmu ietriekts sienā,

5450 Kā gārnis, tieši kaklā kosts.

(*Ieslid Irena. Matīss ārkārtīgi pārsteigts.*)

Irena.

Tēv (*noliecas pie pana*), te es esmu!

Cik tev grūti.

Kaut vienu vārdu saki man!

Pans Ignats (*ierauga Irenu*).

Tu!

Irena.

Es tā.

Pans Ignats.

5455 Kā caur smagu rūti

Balss tava dobja tālē skan.

(*Pans noslid uz sāniem. Irena noliecas pie viņa.*)

Matīss (*sardzes priekšniekam*).

Kas ir šī dāma?

Sardzes priekšnieks.

Pana meita.

Matīss (*lielā uzbudinājumā*).

Tas nevar būt.

Pirmais kalps (*smīnot*).

5460 Ir.

Sardzes priekšnieks.

Tomēr ir.

Matīss (*apjukumā, dusmās*).

Tas nedrīkst būt!

(*Lielās, pēkšņās sāpēs.*)

Tad vēl pirms veida

Ir labāk nebūtībā irt.

Irena (*panam*).

5465 Vai redzi mani?

Pans Ignats.

Kā caur miglu.

Kāds manām acīm priekšā liek

No upes lauztu ledu miklu,

Kam biezas pārslas virsū snieg.

(*Sardzes priekšnieks un pana kalpi apstāj viņu.*)

Sardzes priekšnieks.

5470 Pans laikam...

Pirmais kalps (*klusī*).

Mirst?

Sardzes priekšnieks (*pirmajam kalpam*).

Gurst lēnām redze.

Ar viņa ģerboni to sedziet.

(*Pirmais kalps aizsteidzas.*)

Pans Ignats.

Man vēsi.

Irena.

5475 Te tavs lūša paklājs.

(*Pārklāj to ar dārgu segu.*)

Pans Ignats (*Matisam*).

Ņem Irenu!

Irena (*ieraugot Matisu, pārsteigta*).

Jūs?

Matīss (*bijīgi*).

Es tas esmu —

Ar jūsu smaidu dzīvē celts.

Irena (*ar pieaugošām dusmām*).

5480 Jūs?

Matīss (*pilns nožēlas, manot Irenas sašutumu un
naidu*).

Tagad te, pilns šausmu dvesmu
Un savas mīlas pušu šķeltis.

Irena (*nicīgi*).

Glēvs sargs! (*Sāpēs un naidā.*)

Es, karsta mirkļa kostā,

5485 Jūs nolādu kā slepkavu.

Matīss (*pilns bēdu*).

Kam triecat mani atkal postā

Ar savu dusmu pakavu?

(*Pans vāji seko sarunai.*)

Irena (*nicīgi*).

Jūs kādu mīlat? Tikai sevi

Mīl jūsu acis, sirds un prāts.

5490 Tēv, kam tu apziņu man devi?

Es tā kā vaļā plēsta vāts.

Pans Ignats.

Kā būtu priecājies es agrāk

Par tavām sāpēm, Irena.

Velns, tagad pašu mani sagrābj

5495 Naidis priekam līdz un dedzina.

Es dzēlu Matīsu, cik spēju.

Dzel manā vietā tagad tu.

Ar savu sauso naida vēju

To slāpē kā ar lakatu.

Matīss (*mokās*).

5500 Neviens nemūžam neizsmies

Vairs mani tā kā dzīve tagad.

Viss ir pret mani sacēlies,

Gulst visam pāri sāpju vaga.

Trūkst prāta apjēgt man uzreiz,

5505 Kas viss te notiek, kā tas nācis.

Es salauzts, apraiipīts un greizs,

Kā mani plēsis būtu lācis.

Vairs vāra pienene es tik.

Kur lai vēl siktumu sev ņemu

5510 Par cietu klinti atkal tikt,

Kad derdzos vairāk sev par vemu.

(*Pret panu.*)

Pan Ignat, savu uzvaru
Es negribu, nedz tavu nāvi:
Ar savu naida atvaru
5515 Tu mani satrieci un kāvi.

Šurp nācu kā uz svētdienu,
Kur virmo laiks, pilns saldu ošu:
Bij lemts, ka skaisto Irenu
Es viņas īstam draugam došu.

5520 Lai manī dzīst un norimst viss,
Kad redzēšu es draugu smaidām.
Vai domāju, ka liktenis
Tam nokāpt liks līdz manam vaidam.

Ko tomēr esmu solījis,
5525 To visu pildīšu līdz galam,
Kaut sabrūk visas debesis,
Kaut manu sirdi atdod salam.

Kā zvērs, kā kukainis un augs
Par visu vairāk milu sevi.
5530 Tu, Knut (*māj Knutam ar roku*),
mans īstais, labais draugs,
Līdz saulei celties spēku devi.

Kaut, tikai brīdi uzdzirkstot,
Kā gaisma tīrs reiz tomēr kļuvu,
Nāc, laipnais Knut (*Knuts nostājas blakus
Matisam*), un saņem to,

5535 Kas ir tavs apskaužamais guvums.

Irena (*priekā*).

Knūt!

Knuts (*tāpat*).

Irena!

Pans Ignats (*nemierīgs*).

Kaut klāt man gals ir

Un nāve manas kājas auj,

5540 Es atkal dzirdu tādu balsi,
Kas man pat aiziet neatļauj.

Kas (*ieraugot Knutu, saslejas pēdējos
spēkos*), tas ir Knuts, ko savā priekšā
Kā vilku ņirdzam redzu es?

Nāc, zoben (*tausta ar rokām gaisu*),
mirkli manā riekšā:
5545 So puisi gribu līdz sev vest!

Matīss.
Kņuts — tas ir vīrs, kam piederēs
Uz mūžu tava meita skaistā.

Pans Ignats.
Kņuts?

Matīss.
Viņš.

Pans Ignats.
5550 Tu, kalps, man redzi dzēs
Ar savu pīķi.

Kalps.
Kungs!

Pans Ignats.
Lai gaist tad
Viss, ko man skatīt pietrūkst spēka!
5555 Es, vecais ākst!

Sardzes priekšnieks (*pieliecies panam*).
Sīs derības
Bij akla, noziedzīga dēka.
Pan, zudis nav mums vēl nekas:

Tev tikai Matīss jāizdod
5560 Kā bīstams noziedznieks uz pēdām.

Pans Ignats.
Pēc svaigām asinīm tu od,
Man tikai vieta dziļām bēdām.

Kad manas acis Dievu skatīs,
Kaut viņš man otrreiz dzīvot liek,
5565 Jūs visi — Irena, Kņuts, Matīss,
Tu, priekšniek, un tu, krodziniek, —

Jūs visi mani ienaidnieki,
Es nīstu jūs un nolādu:
Kaut jums par sāpēm kļūtu prieki
5570 Un dzīviem miesa sapūtu!

Un jūs te visi, kas man apkārt,
Jūs, stulbie, ziņkārīgie, jūs —
Kā slepkavas jūs visus pakārt
Man tik daudz mežos zaru būs.

5575 Es nīstu jūs un nīstu visu,
Ko skata acs un vēro prāts,
Šo pasauli un viņas rīsu,
Kur tik daudz netaisnības krāts.

5580 Visvairāk tomēr sevi pašu
Es nīstu nevaldāms un ilgs,
Lai es ar savu uguns dvašu
Pats sevi aprītu kā vilks.

Lai manas ciešanas kā zobens
Man miesu plūksnām sagrieztu!
5585 Jūs pats es saplosu ar zobiem
Un mirdams lādot nolādu!

(Atrīt pie zemes. Pār viņu noliecās kalps.)

Sardzes priekšnieks.

Pan, klusē, pan!

Krodzinieks.

Tu Dievu ārdi!

Sirmais kungs.

Slēdz sevi ciet!

Pirmais kalps (*pieceļas*).

5590 Ir miris pans.

Irena.

Tēvs miris!

Otrs kalps.

Jā.

Sardzes priekšnieks.

Cik smagi vārdi!

Vecene.

Gaiss zilgans kļūst kā bērza tvans.

Pirmais kalps.

5595 Pans beigts.

Vecais dzērājs.

Viņš mira baigs un briesmīgs.

Sardzes priekšnieks.

Viņš bija liesma, šķēps un grēks.

Ļaudis (*satraukti*).

Lai pana miesu sadur iesmi:

Tā zudīs viņa lāsta spēks!

Matīss.

5600 Tas velti, es jau viņu jūtu:

Nāk lāsts un mani pušu šķeļ.

It kā tik salms es vārīgs būtu.
Ko pūsma lauž un pūsma ceļ.

5605 Viss sabruka kā kurmja arums,
Viss deg kā trakās ugunīs.
Kurp lai vairs eju, ko lai skarū?
Lāsts arī to kā nezvērs rīs.

5610 Draugs, mīla, gods un zelta slava
Kā rožu pelni plaukstā drūp.
Draugs, mīla, gods — nekā vairs nava,
Vēl tikai purvs, kur migla kūp.

Krodznieks.

Tu teici — purvs?

Matīss.

5615 Prom! Tava roka
Man rieb. Es dzirdu — mani sauc.
Es redzu seju, pilnu kroku.
Prom! Prom!

Krodznieks.

Tu mūsu svētkus jauc.

Jel paliec! Ļaudis, viesi, kungļ!
Grib mūsu Matīss projām skriet.

Ļaudis.

5620 Lai pana līķi dauza rungas!

Viesi.

Un Matīsu pie krēsla siet!

Knuts.

Tu projām eji? Matīs, draugs mans,
Tik laimīgs es, ka pateikties
Es aizkavējos šajā trauksmē.

Matīss.

5625 Knut, nenāc tuvāk, piesargies!

Knuts.

Kas ir ar tevi?

Matīss.

Tu vēl jautā?

Knuts.

Es pārsteigts.

Matīss.

5630 Kā jau laimīgs vīrs —
Tu ieģrūd smilšu slāni strautā
Un prasi, lai tas būtu tīrs.

- Vecais dzērājs.
Viņš piedzēries.
- Ļaudis.
Ko runā niekus?
- Kalpone.
Būs jādod mīksta stirna iekost.
- Matīss.
5635 Šis un jūs visi prasāt: kāpēc?
Pirms vēl bij izteikts pana lāsts,
Es biju jau šī lāsta trāpīts
Un tagad pašā ellē gāzts.
- 5640 Ne uzvaras, ne cēlās slavas
Man nevajag. Nē. Jūs tāpat.
Nav bijis Matīsa un nava,
Un nebūs vairs starp jums nekad.
- Krodzinieks.
Uz purvu, Matīs, neej! Udens
Klāj melno purvu dziļš un smags.
5645 Tur pāri tikt var tikai putns
Un skaņā pārvērsts brieža rags.
- Matīss.
Nost, odze, netīrā un glēvā,
No velna sūrās paduses!
5650 Viss atsities tu savā tēvā —
Bez goda un bez dvēseles.
- Nost!
- Viesi.
Matīs!
- Matīss.
Prom! Man rokā zobens.
Jūs, ceļ!
- Ļaudis.
5655 Matīs, Matīs!
- Matīss.
Nost!
Jūs, prom! Kam kodīšu ar zobiem,
Tas būs kā purva odzes kosts.
- Vecene.
Viņš ārprātīgs.
- Kalpone.
5660 Ir.

- Vecais dzērājs.
Jā.
- Ļaudis.
Zem pēdām
Liet viņam svēto ūdeni.
- Vecene.
Pans vainīgs ir pie viņa bēdām.
5665 To cepināt ar uguni.
- Ļaudis.
Šurp pana negausīgo liķi!
Pie kājas stabā viņu vilkt,
Lai ložņā viņā šķēps un pīķi
Tik ilgi, līdz tam miesa smilkst.
- Dzīru tiesnesis.
5670 Miers! Ļaudis, kur ir jūsu jēga?
Jūs trakojat kā badā vilks.
Te stāvu es, cik ir man spēka,
Kā atvēzta jums pretī ilks.
- Irena.
5675 Kungs, glābiet mana tēva godu!
Nav pelnījis viņš tādu sodu.
- Ļaudis.
Pie kāķa panu!
- Vecais dzērājs.
Taisies nost!
- Ļaudis.
Viņš mūsu nelaime un posts.
- Dzīru tiesnesis.
Pans mira tā, kā vīram nākas,
5680 Viņš ir pat savā nāvē vīrs.
Tā degt un krist ir tāda māka,
Ko spēj tik spēks — dziļš, kvēls un tirs.
- Vecais dzērājs.
Tad šķēps to neņems.
- Vecene.
Uguns plaks.
- Kalpone.
5685 Aug pana ikšķim velna nags.
- Matīss.
Pēc gaismas allaž tumsa nāk —
Tā es kā spulga atkal zūdu.
- Mežinieks.
Arvienu mani varenāk
Rauj sevī kaislības kā plūdi.

Krodzinieks.

5690 Tu velti steidzies, trakais draugs,
Purvs manam noslēpumam
Ar dunču ašķi pāri augs
Zils, līdzīgs debess jumam.

5695 Reiz viss līdz galam jāizšķir,
Mans zirgs par tavu ātrāks ir.
Lai purva grieze mani dzird,
Šķiet, liktenis vēl vienam mirt!

Ļaudis.

Uz upi panu!

Vecene.

Moku rats

5700 Lai viņu plēš kā velna acs!

Sardzes priekšnieks.

Bez jēgas pūlis. Kara kalpi,
Šurp! Mana sardze, šurp!

Kara kalps.

Šurp!

Sardzes priekšnieks.

Jūs,

5705 Vai tīrs no jums šis pagrabs kļūs?

Vecene.

Nē.

Ļaudis.

Panu mums!

Kalpone.

Kaut galvu skaldi!

Sardzes priekšnieks.

Ar pātagām tos ārā dzīt.

5710 Kur nelīdz tā, lai zobens krīt!

Kriegslieder

2589 In velli staiden, traktis drowen
 Hurve manen noselentun
 An dunn ein gart ungen
 Ziss libjes kesser jammun

2590 Mein rick quere dinsten
 Ein gart man dinst
 Spil dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst

2591 In der ungen dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst

2592 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst

2593 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst

2594 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst

2595 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst

2596 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst

2597 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst

2598 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst

2599 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst

2600 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst
 Dinst dinst dinst dinst

KOMENTĀRI

4. sējumā ievietoti A. Caka liriskie un liroepiskie darbi, kas publicēti vai sarakstīti no 1939. līdz 1944. gadam, un dramaturģiskie darbi, kas iestudēti vai sarakstīti no 1934. līdz 1943. gadam. Vispirms ievietots bērniem veltītais un 1943. gadā ar Mildas Grīnfeldes vārdu izdotais dzejojums «Tētis karavīrs», tad krājums «Debesu dāvana», kurš A. Caka dzīves laikā netika publicēts. Kā jau minēts šā izdevuma 1. sējumā, pamatteksta izvēlē, atspoguļojot A. Caka dzeju 1943.—1948. gadā, izšķirīga ir dzejoļu krājuma mākslinieciskās gatavības pakāpe, kura hronoloģiski bieži vien ir attiecīgā dzejoļa pirmā redakcija, nevis pēdējā, staļiniskajai cenzūrai netieši pakļautā. Pamatteksta izvēli apgrūtina arī A. Caka daijrades šā posma īpatnība — dzejoļu variēšana no viena krājuma otrā. Savstarpēji saistīti ir četri A. Caka krājumi: «Debesu dāvana» (1943; dzejnieka dzīves laikā nav publicēts), «Lakstīgala dzied basu» (1944; dzejnieka dzīves laikā nav publicēts), «Zem cēlās zvaigznes» (1946; grāmatas metiens iznīcināts) un «Zem cēlās zvaigznes» (1948). No tiem šajā sējumā ievietots pirmais; pārējie krājumi, neatkārtojot jau ievietotos tekstus, tiks publicēti 5. sējumā.

Lirisko un liroepisko darbu virknē šajā sējumā tālāk ievietota poēma «Spēlē, Spēlmani!» un 1939.—1943. gadā sarakstītie, A. Caka dzīves laikā nepublicētie dzejoļi.

Dramaturģisko darbu virkni ievada kopā ar Jūliju Vanagu sarakstītā bērnu luga «Pusnakts kuģis», kuras manuskriptu izdevās atrast tikai pēdējos gados, jau pēc 1. sējuma iznākšanas (komentāru ievadā bija minēts, ka «Pusnakts kuģis» manuskripta neesamības dēļ Kopotos rakstos netiks ievietots). Tālāk ievietots nepabeigtais operas librets «Zelta zirgs» (1941) un dramatiskā poēma «Matiss, kausu bājārs» (1943).

Zinātniskā aparāta izveidē — komentāru vispārīgajos principos, struktūrā, rādītājos utt. — saglabāta iepriekšējo sējumu kārtība.

KOMENTĀROS LIETOTIE SAISINĀJUMI

- FB — Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, Rokrakstu un reto grāmatu nodaļa
Izlase — A. Čaks. Izlase. — R., 1961. — 2. sēj.
R — A. Čaks. Raksti. — R., 1971.
RLMVM — J. Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs
VB — Latvijas Nacionālā bibliotēka, Reto grāmatu un rokrakstu zinātniskā nodaļa

TĒTIS KARAVĪRS

GRĀMATAS TAPŠANA

Grāmata «Tētis karavīrs» līdz 1990. gadam oficiāli netika uzskatīta par A. Čaka darbu, arī dzejnieks pats nekad nebija minējis šo grāmatu kā savas daiļrades izpausmi. «Tētis karavīrs» tapis 1943. gadā, kad vācu okupācijas apstākļos A. Čakam bija aizliegts savus darbus publicēt.

Grāmatas tapšanu un ar to saistītās autorības problēmas atklāj Milda Grīnfelde, kura kopš 1942. gada strādāja izdevniecībā «Zelta ābele»: ««Zelta ābeles» izdoto Mildas Grīnfeldes grāmatiņu «Tētis karavīrs»: «Vēstule no Volhovas», kas iznāca 1943. gadā 50 000 eksemplāros un bija veltīta latviešu karavīru bērniem (ilustrējis Vilis Ciesnieks), bija sarakstījis Aleksandrs Čaks. Un notika tas tā: vēlā nakts stundā piezvana M. Goppers. [...] runa beidzās ar to, ka man jāuzrakstot grāmatiņa bērniem, piemēram, vēstule no Volhovas. Nē, nē, lai es tūlīt neatsakoties, viņš pāris dienas gaidīšot. Man pašai uzreiz bija pilnīgi skaidrs, ka arī pēc pāris dienām no rakstīšanas atteikšos, bet, kad otrā dienā šo nakts sarunu un nodomāto atteikumu pastāstu Čakam, viņš izsauca: «Kāpēc tā? Uzrakstīsim!» Un pēc pāris dienām Čaks man atnes dzejā uzrakstīto (nez vai Goppers bija domājis, ka rakstišu dzejā, kaut gan mazu bērnu grāmatēli ar uzdotu tēmu «Visi brauc» biju «Zelta ābelei» uzrakstījis, bet laika trūkuma dēļ tā palika neizdota). [...] Un Čaka piedāvājumu «uzrakstīsim» pieņēmu aiz diviem apsvērumiem: ja es atteikšos, Goppers rakstītāju atradīs, taču labāk par Čaku viņam neviens neuzrakstīs, otrs — Čakam galīgi nebija naudas, un es vareju palīdzēt to nopelnīt. [...] Tālab līdz ar apsveikumu «Zelta ābelei» 55. gadskārtā nosūtīju M. Gopperam labas veselības vēlējumus un izlūdžos piedošanu par tik ilgu Aleksandra Čaka neatdošanu «Zelta ābelei»: baidījos no pāragras atklātības, kas varētu kaitēt pamazām un vāri jau aizsāktajai Čaka darbu izdošanai («Literatūra un Māksla», 1990, 15. nr., 14. apr., 11. lpp.).

«Tētis karavīrs» tika sarakstīts 1943. gada rudenī un laists klajā īsi pirms 1943. gada Ziemassvētkiem.

IZDEVUMI

Grāmata «Tētis karavīrs» līdz ievietošanai Kopotos rakstos publicēta divas reizes:

Grīnfelde M. Tētis karavīrs: Vēstule no Volhovas. — R.: Zelta ābele, 1943. — 40 lpp. Vācu izdevniecības un spiestuves sabiedrība ar ierobežotu atbildību Rīgā, Kalēju ielā 29. Viļa Ciesnieka ilustrācijas, vinjetes un vāku zīmējums. Grāmata iznākusi 50 000 eksemplāru metienā.

Čaks A. Tētis karavīrs: Vēstule no Volhovas. — Čikāga: Ojārs Jēgens, 1991. — 30 lpp. Viļa Ciesnieka ilustrācijas, vinjetes un vāku zīmējums. Grāmatā ievietots Aleksandra Krūkas zīmējums «Dzejnieks Aleksandrs Čaks».

KOMENTĀRI GRĀMATAI

Grāmatas teksts sacerēts 1943. g. rudenī. Pirmpublicējums grāmatā.

Grāmatas tirraksts, mašīnraksts, melnraksts vai uzmetumi nav saglabājušies. Atjaunota 256. rinda, pamatojoties uz M. Grīnfeldes norādi: «Pēc kāda laika pienāca uzaicinājums ierasties pie cenzora baltvācieša Hāna. Tur viecās labāk: izdevās rindīņu «bet ienaidnieks to grib» pārtaisīt par «bet lielinieks (nevis bojševiks!) to grib», jo citādi nevarot saprast, kas tas ienaidnieks īsti esot» («Literatūra un Māksla», 1990, 15. nr., 14. apr., 11. lpp.).

DEBESU DĀVANA

KRĀJUMA TAPSANA

Krājums radies, dzejnieka mūža pēdējo gadu līdzgaitnieces Mildas Grīnfeldes draudzības tiešā iespaidā, kura aizsākusies 1943. gada 27. martā. M. Grīnfelde raksta: «Drīz es sāku saņemt no Aleksandra Caka dzejoļus. Bieži tos atradu atnestus un iemestus savā pastkastītē. Pats pirmais dzejolis, ko Caks man uzdāvināja, ir «Ieskaņa». [...] tā uzrakstīšanu Caks datējis ar 1939. gadu. Man dāvātā lapa nav datēta. Nākamais dāvātais dzejolis ir «Melodija», datēts ar 1943. gada 14. aprīli un ar veltījumu «Mildai Grīnfelda kundzei. Variācija par kādu neaizmirstamu gājienu naktī». Ar šo «neaizmirstamo gājienu» īsteni sākās mūsu draudzības «biogrāfija». Tagad man vedas domāt, ka Cakam ideja par īpašu dzejoļu krājuma rakstīšanu bijusi padomā jau pašā sākumā, pat pirms «Melodijas», vismaz pirms tā man tika uzdāvināta. Jo kam gan citam būtu vajadzējis paņemt pirms četriem gadiem rakstītu dzejoli, turklāt uzdāvināt to pašu pirmo, atstājot tā sākotnējo nosaukumu «Ieskaņa?»» (M. Grīnfelde, V. Rūmnieks. Kāpēc es esmu Caks? — R.: Liesma. — 1988. — 81.—82. lpp.) Atskaitot divus («Ieskaņa» un «Variācija»), pārējie krājuma dzejoļi radušies no 1943. g. 14. aprīļa līdz 4. oktobrim; tie dāvināti M. Grīnfeldei tūlīt pēc uzrakstīšanas. Krājuma izveide notikusi 1943. gada oktobrī, pēc pēdējā M. Grīnfeldei dāvinātā dzejoļa — «Ints Trakais» uzrakstīšanas. A. Cakam bija izveidojušās labas attiecības ar izdevniecības «Zelta ābele» vadītāju Miķeli Gopperu. Sajā izdevniecībā strādāja arī M. Grīnfelde. Viņa raksta: «No man dāvātajiem dzejoļiem Aleksandrs Caks izveidoja dzejoļu krājumu «Debesu dāvana», ko pārdeva izdevniecībai «Zelta ābele», līgumā minot noteikumu, ka grāmata izdodama tikai pēc kara» (turpat, 82. lpp.). A. Caks nevēlējās publicēt savus darbus ar savu vārdu vācu okupācijas laikā, turklāt pastāvēja faktiskais aizliegums no vācu iestāžu puses. Tādējādi M. Goppers ar šādu savdabīgu līguma noteikumu bija A. Caka materiāls pabalstītājs, ne izdevējs. Līdzīgi M. Goppers ir atbalstījis citus literātus, kuru materiālie apstākļi bija apdraudēti. Līdz ar to «Debesu dāvana» vācu laikā netika publicēta un arī pēc kara, A. Cakam dzīvam esot, netika iespiesta — vispirms jau savas intīmās ievirzes dēļ un arī praktisku iemeslu pēc — krājuma izdevniecības manuskripts nemaz neatradās pie A. Caka, savukārt M. Grīnfeldei dāvātie dzejoļi, kas veidoja krājuma rokraksta variantu, tolaik atradās pie mākslinieka J. Liepiņa, ar kuru A. Cakam pēckara posmā bija izveidoju-

šās sarežģītas attiecības. A. Caks daļu «Debesu dāvanas» dzejoļu iekļāva krājuma «Zem cēlās zvaigznes» 1946. gada variantā, taču šā krājuma metiens tika iznīcināts.

IZDEVUMI

Krājums «Debesu dāvana» līdz ievietošanai Kopotos rakstos publicēts vienu reizi:

Caks A. Debesu dāvana: Vienas vasaras dzejoļi. — R.: Liesma, 1980. — 101 lpp. Grāmata iznākusi 16 000 eksemplāru metienā. Krājumu publicēšanai sagatavojis V. Rūmnieks. Māksliniece M. Dragūne.

KOMENTĀRI DZEJOĻIEM UN POĒMĀM

«VAI VARU TEV PIE KĀJĀM LIKT» (19. lpp.)

Sacerēts 1939. gadā. Pirmpublicējums krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946), 88. lpp., ar virsrakstu «Es» un datējumu — 1939. g. Saglabājušies trīs tīrraksti (M. Grīnfeldes arhīvā; poēmas «Spēlē, Spēlmani!» pirmie trīs panti — FB, A. Caka fonds, XVIII; XXII), melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40435) un pieci mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40322 (krājuma «Lakstīgala dzied basu» manuskriptā); 40943 (divi); 40941 (poēmas «Spēlē, Spēlmani!» manuskriptā)). Pirmais tīrraksts ar virsrakstu «Ieskaņa». Melnraksts ar virsrakstu «Vientuļā māja» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, tas rakstīts 1943. gadā, iecerot paralēli veidojamo krājumu «Lakstīgala dzied basu». Otrais un trešais mašīnraksts ar virsrakstu «Es». Ceturtais mašīnraksts ar virsrakstu «Ieskaņa».

DEBESU DĀVANA (20. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 30. septembrī. Pirmpublicējums laikrakstā «Latvju Ziņas», 1950, 2. martā.

Saglabāties tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943). Tīrraksts datēts ar 1943. g. 30. septembri, pie dzejoļa veltījums: «Bija reizē skumji un šausmīgi priecīgi, Milda, kad es šo rakstīju. A.» Otrais mašīnraksts bez virsraksta.

PUSNAKTS BALVA (21. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 21. septembrī. Pirmpublicējums krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946), 107.—109. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabāties tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un trīs mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943 (divi)). Tīrraksts datēts ar 1943. g. 21. septembri, pie tīrraksta veltījums: «Mīļajai Mildai — Aleksandrs Caks.» Otrais un trešais mašīnraksts ar citādu sadalījumu pantos.

MANAS MĀJAS (23. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 1. septembrī. Pirmpublicējums krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946), 96.—97. lpp., ar virsrakstu «Visu dienu» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Ar virsrakstu «Manas mājas» dzejolis publicēts žurnālā «Ceļa Zīmes», 1951, 8. nr. [nov.], 260. lpp. (trūkst pēdējo trīs pantu).

Saglabāties tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un mašīnraksts (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā)). Tīrraksts — cikla «Pirmā septembra deva» ceturtais dzejolis bez virsraksta. Cikls datēts ar 1943. g. 1. septembri, to veido četri dzejoļi: «Tavs augums», «Viens liķis», «Zelta kastanis», «Manas mājas». Pie cikla veltījums: «Debesu dāvnai — Mildai. Visā pazemībā — Aleksandrs Čaks.»

NEKAUTRIGS DZEJOLIS MILDAI (25. lpp.)

Sacerēts 1943. gada 30. maijā. Pirmpublicējums R, 2. sēj., 564.—566. lpp., ar virsrakstu «Atzišanās», citādu rindu izkārtojumu un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Saglabājušies divi tīrraksti (M. Grīnfeldes arhīvā; RLMVM, inv. nr. 40432), melnraksts (RLMVM, inv. nr. 40324), uzmetums (turpat) un četri mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943 (divi); 40322 (krājuma «Lakstīgala dzied basu» manuskriptā)). Pirmais tīrraksts datēts ar 1943. g. 30. maiju. Otrais tīrraksts bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Melnraksts 40.—55. rindai, bez virsraksta, ar citādu rindu izkārtojumu un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Uzmetums 1.—14. rindai, bez virsraksta, ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Otrais mašīnraksts ar virsrakstu «Nekautrīgs dzejolis», datēts ar 1943. g. 30. maiju, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Trešais mašīnraksts ar virsrakstu «Nekautrīgs dzejolis» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Ceturtais mašīnraksts ar virsrakstu «Atzišanās», citādu rindu izkārtojumu un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

ATRASTAIS ZIRGS (27. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 1. augustā. Pirmpublicējums laikrakstā «Literatūra un Māksla», 1967, 3. nr., 21. janv., 12. lpp. (trūkst 23.—35. rindas); pilnībā — R, 3. sēj., 468.—469. lpp., ar atšķirīgu sadalījumu pantos.

Saglabāties tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943). Tīrraksts datēts ar 1943. g. 1. augustu; pie dzejoļa veltījums: «Manai Mildai.» Otrais mašīnraksts ar atšķirīgu sadalījumu pantos.

DZIVIBA (29. lpp.)

Pirmpublicējums krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946), 93.—94. lpp.

Saglabājušies divi tīrraksti (M., Grīnfeldes arhīvā; RLMVM, inv. nr. 40432) un trīs mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943 (divi)). Pirmais tīrraksts bez virsraksta, pie dzejoļa veltījums: «Mildai.» Otrais tīrraksts bez virsraksta, ar citādu sadalījumu pantos un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

STARP DIVI LIETIEM (30. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 6. jūnijā. Pirmpublicējums laikrakstā «Literatūra un Māksla», 1946, 9. nr., 1. martā, 4. lpp., ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabājušies divi tīrteksti (M. Grīnfeldes arhīvā; RLMVM, inv. nr. 40568) un trīs mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40322 (krājuma «Lakstīgala dzied basu» manuskriptā); 40943). Pirmais tīrteksts datēts ar 1943. g. 6. jūniju. Otrais tīrteksts 25.—30. rindai, bez virsraksta. Pie tīrteksta šāds papildu teksts:

Es labi jūtu, sikās dzejas peļķēs
Pa gariem gadiem sirds man izplūdīs.

Otrais mašīnraksts ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta.

TU (31. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 1. oktobrī. Pirmpublicējums laikrakstā «Literatūra un Māksla», 1974, 44. nr., 2. nov., 6. lpp.

Saglabājies tīrteksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943). Tīrteksts datēts ar 1943. g. 1. oktobrī, pie dzejoļa veltījums: «Mildai Grīnfeldei. Aleksandrs Čaks.»

VIENS LIĶIS (32. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 1. septembrī. Pirmpublicējums žurnālā «Zvaigzne», 1971, 24. nr., 14. lpp., kā cikla «Pirmā septembra deva» otrais dzejolis.

Saglabājies tīrteksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943). Tīrteksts — cikla «Pirmā septembra deva» otrais dzejolis, bez virsraksta (sk. arī komentārus dzejolim «Manas mājas»). Otrais mašīnraksts bez virsraksta.

SODS (33. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 30. septembrī. Pirmpublicējums laikrakstā «Padomju Zeme», 1967, 60. nr., 23. maijā, 3. lpp.

Saglabājies tīrteksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943). Tīrteksts datēts ar 1943. g. 30. septembri; pie dzejoļa veltījums: «Tāds ir cilvēku liktenis, mana mīļā, mīļā Mildā. Es ar viņu cīnos. Tavš Aleksandrs.»

MANS KAPS (34. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 4. augustā. Pirmpublicējums krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946), 100. lpp., ar virsrakstu «Skarbums».

Saglabājies tīrteksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un mašīnraksts (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā)). Tīrteksts datēts ar 1943. g. 4. augustu; pie dzejoļa veltījums: «Mildai.»

GREIZSIRDIGAIS SVEKTURIS (35. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 11. septembrī. Pirmpublicējums krājumā «Dzejas diena», 1968, 139.—145. lpp., ar nosaukumu «Svečturis».

Saglabājamie tīrteksti (M. Grīnfeldes arhīvā) un trīs mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943 (divi)). Tīrteksts datēts ar 1943. g. 11. septembri; pie poēmas veltījums: «Manai Mildai — lūdzu, negražojies.» Otrais un trešais mašīnraksts ar virsrakstu «Svečturis».

FRANSUĀ VIJONS (40. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 15. septembrī. Pirmpublicējums krājumā «Dzejas diena», 1968, 145.—150. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām.

Saglabājušie divi tīrteksti (M. Grīnfeldes arhīvā; RLMVM, inv. nr. 40324), divi melnraksti (40329; 40324) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943). Pirmais tīrteksts datēts ar 1943. g. 15. septembri, pie dzejoļa veltījums: «Sacerēts mīļai Mildai par godu.» Otrais tīrteksts 1.—8. rindai, ar virsrakstu «Fransuā Villonam», bez apakšvirsraksta, bez sadalījuma pantos, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pirmais melnraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc 76. rindas šāds svītrots pants:

Kas nolaižas kā putns pašā dzīlē,
Man smadzenēs, līdz tās bez spēka klups.
Nav tāda laika gaidīt man, kas zīlei,
Līdz izaugs zilgmē ozols smags un kupls.

Otrais melnraksts 1.—8. rindai ar virsrakstu «3. dziesma Fransuā Villonam», bez sadalījuma pantos, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. A. Caks bija iecerējis apvienot dzejoļus par Fransuā Vijonu trīsdaļīgā ciklā, kurā pirmie divi ietverti krājumā «Iedomu spoguļi» (sk. 2. sēj, 67.—70. lpp.).

INTS TRAKAIS (44. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 3. oktobrī. Pirmpublicējums krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946), 105.—106. lpp., ar virsrakstu «Ints» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabājušie divi tīrteksti (H. Zamueles arhīvā; M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943). Pirmais tīrteksts ar virsrakstu «Ints Kallums», datēts ar 1943. g. 3. oktobrī, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta (faksimils publicēts žurnālā «Jaunā Gaita», 1974, 98. nr., 6.—7. lpp.). Otrais tīrteksts datēts ar 1943. g. 4. oktobrī; pie dzejoļa veltījums: «Mildai Grīnfeldei, visā pazemībā, padevībā un apbrīnā, — Aleksandrs.» Otrais mašīnraksts 1.—10., 34.—38. rindai. Uz lapiņas, kur uzrakstīta 34.—38. rinda, otrā pusē uzrakstīts: ««Lit. un Mākslai» neder. J. Grants.»

NAKTS (46. lpp.)

Sacerēts 1943. g. septembra beigās—oktobra sākumā. Pirmpublicējums: 1.—186. rindai — R. 2. sēj., 79.—86. lpp.; 187.—312. rindai — R. 3. sēj., 492.—496. lpp.; 313.—486. rindai — R. 2. sēj., 86.—92. lpp.;

487.—pēdējai rindai — krājuma «Debesu dāvana» pirmizdevumā, R., 1980, 59.—61. lpp.

Saglabāties tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943).

Tīrraksta I nodaļa datēta ar 1943. g. 20. septembri. Pie poēmas vēltījums: «Mildai — Vollesa vietā.» Otrais mašīnraksts 1.—186.; 313.—486. rindai ar virsrakstu «Burvis», bez apakšvirsraksta.

ENA (63. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 15. maijā. Pirmpublicējums laikrakstā «Literatūra un Māksla», 1967, 3. nr., 21. janv., 12. lpp., bez virsraksta.

Saglabājušies divi tīrraksti (M. Grīnfeldes arhīvā; RLMVM, inv. nr. 40435) un 5 mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40322 (krājuma «Lakstīgala dzied basu» manuskriptā); 40943 (trīs)).

Pirmais tīrraksts bez virsraksta, datēts ar 1943. gada 15. maiju; pie dzejoļa vēltījums: «Mildai Grīnfeldei.» Otrais tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Ceturtais un piektais mašīnraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

VARIĀCIJA (64. lpp.)

Pirmpublicējums laikrakstā «Tēvijas Sargs», 1940, 13. nr., 29. martā, 5. lpp., ar virsrakstu «Melodija» un nelielām stilistiskām atšķirībām. Krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946) šis dzejolis apvienots ar dzejoli «Melodija» divdaļīgā ciklā ar virsrakstu «Melodija» (89.—90. lpp.).

Saglabāties tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un trīs mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40322 (krājuma «Lakstīgala dzied basu» manuskriptā); 40943). Tīrraksts datēts ar 1943. g. 11. maiju; pie dzejoļa vēltījums: «M. G.» Otrais mašīnraksts ar virsrakstu «Melodija» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

ZELTA KASTANIS (65. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 1. septembrī. Pirmpublicējums laikrakstā «Literatūra un Māksla», 1946, 9. nr., 1. martā, 4. lpp., ar virsrakstu «Zvaigzne» (izņemot pēdējo pantu, kurš publicēts cikla «Pirmā septembra deva» ietvaros — trešā dzejoļa nobeigumā (žurnāls «Zvaigzne», 1971, 24. nr., 14. lpp.)).

Saglabāties tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un mašīnraksts (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā)). Sk. arī komentārus dzejolim «Manas mājas».

MANA MILA (66. lpp.)

Pirmpublicējums Literatūras gada grāmatā, 1946, 116. lpp. Krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946, 1948) dzejolis publicēts ar virsrakstu «Ja kāds grib zināt», citādu sadalījumu pantos un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabājušies divi tīrraksti (M. Grīnfeldes arhīvā; RLMVM, inv.

nr. 40435), uzmetums (40435) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943).

Pirmais tīrraksts bez virsraksta; pie dzejoļa veltījums: «M. G.» Otrais tīrraksts ar virsrakstu «Sapnis, laime un smaids», ar citādu sadalījumu pantos un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Uzmetums 21.—24. rindai, bez virsraksta. Otrais mašīnraksts bez virsraksta.

MELODIJA (67. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 14. aprīlī. Pirmpublicējums krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946), 90. lpp., kā divdaļīga cikla «Melodija» otrais dzejolis ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabājušies divi tīrraksti (M. Grīnfeldes arhīvā; RLMVM, inv. nr. 40435), uzmetums (40339), četri mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40322 (krājuma «Lakstīgala dzied basu» manuskriptā); 40943 (divi)).

Pirmais tīrraksts datēts ar 1943. g. 14. aprīlī; pie dzejoļa veltījums: «Mildai Grīnfelda kundzei. Variācija par kādu neaizmirstamu gājumu naktī. Aleksandrs Čaks.» Otrais tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Uzmetums dzejoļa 1.—10. rindai, radies 30. gadu vidū. Otrais mašīnraksts ar virsrakstu «Starp divi lieti. 2. variācija» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Trešais mašīnraksts bez virsraksta, tā vietā skaitlis «2.» (cikla «Melodija» 2. dzejolis), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Ceturtais mašīnraksts 1.—10. rindai, virsraksts «Melodija» A. Caka pārsvītrots, tā vietā skaitlis «2.» (cikla «Melodija» 2. dzejolis).

Sk. arī komentārus dzejolim «Variācija».

LEMEJAI. ŠĶIREJAI (68. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 12. septembrī. Pirmpublicējums V. Ņevska atdzejojumā krieviski: Александр Чак. Лестницы, Р., 1964, с. 150, ar virsrakstu «Трамвай едва идет».

Saglabāties tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943). Tīrraksts datēts ar 1943. g. 12. septembrī. Lai mākslinieciski pilnīgāk atspoguļotu krājuma «Debesu dāvana» izveides īpatnības, pamattekstam izmantots tīrraksta virsraksts «Lēmējai, Šķirējai». Abi mašīnraksti ar virsrakstu «Cik tramvajs lēni rit».

UDENSROZE (69. lpp.)

Sacerēts 1943. gada aprīlī. Pirmpublicējums laikrakstā «Literatūra un Māksla», 1946, 9. nr., 1. martā, 4. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām.

Saglabājušies divi tīrraksti (M. Grīnfeldes arhīvā; RLMVM, inv. nr. 40435) un četri mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40322 (krājuma «Lakstīgala dzied basu» manuskriptā); 40943 (divi)).

Pirmais tīrraksts datēts ar 1943. g. aprīlī; pie dzejoļa veltījums: «Aleksandrs Čaks — Mildai Grīnfeldes kundzei.» Otrais tīrraksts ar

virsrakstu «Upe» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc 6. panta šāds A. Caka svitrots papildu pants:

Es mākoņu un vēju gans.
Mans vilnis tiem kā ilgu zvans.
Un skrejā sagūtais kā tvans
Vēl vairāk triec uz priekšu.

Otrais un trešais mašīnraksts ar virsrakstu «Upe». Ceturtais mašīnraksts 1.—16. rindai, ar virsrakstu «Ūdens roze».

TAVS AUGUMS (70. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 1. septembrī. Pirmpublicējums žurnālā «Zvaigzne», 1971, 24. nr., 14. lpp., kā cikla «Pirmā septembra deva» pirmais dzejolis.

Saglabāties rokraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943).

Otrais mašīnraksts bez virsraksta.

Sk. arī komentārus dzejolim «Manas mājas».

DZIESMA (71. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 20. septembrī. Pirmpublicējums laikrakstā «Literatūra un Māksla», 1946, 9. nr., 1. martā, 4. lpp.

Saglabāties tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un mašīnraksts (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā)).

Tīrraksts datēts ar 1943. g. 20. septembri.

MELNĀ DZIESMA (72. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 30. septembrī. Pirmpublicējums laikrakstā «Literatūra un Māksla», 1974, 44. nr., 2. nov., 6. lpp.

Saglabāties tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943).

Tīrraksts datēts ar 1943. g. 30. septembri; pie dzejoļa veltījums: «Milda, dzejolim pamatā saruna ar Tevi tālrunī. Aleksandrs.»

VIENS VAKARS (73. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 29. maijā. Pirmpublicējums krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946), 98. lpp.

Saglabājušies trīs tīrraksti (M. Grīnfeldes arhīvā; RLMVM, inv. nr. 40432; 40324) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40322 (krājuma «Lakstīgala dzied basu» manuskriptā)).

Pirmais tīrraksts datēts ar 1943. g. 29. maiju; pie dzejoļa veltījums: «Mildai Gr., atceroties kādu tahtu.» Trešais tīrraksts bez virsraksta, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Otrais mašīnraksts ar virsrakstu «Kāds vakars».

AIZMIRSANAS (74. lpp.)

Pirmpublicējums A. Caka krājumā «Debesu dāvana», R., 1980, 77. lpp. — 1.—6. rinda un R, 2. sēj., 170.—171. lpp. (poēmas «Spēle, Spēlmanī!» «Izskauņas» sākuma daļa) un 616.—617. lpp. (dzejojuma

«Paradīze» vidusdaļa) — dzejoļa tālākais teksts. Šis dzejolis vairākkārt pārveidots — sk. arī komentārus dzejolim «Paradīze» 5. sēj.

Saglabājušies trīs tīrraksti (M. Grīnfeldes arhīvā; poēmas «Spēlē, Spēlmanī!» «Izskanā» — FB, A. Čaka fonds, XVIII; XXII) un trīs mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40322 (krājuma «Lakstīgala dzied basu» manuskriptā); 40943).

Pie pirmā tīrraksta veltījums: «M. Grīnfelda kundzei.» Otrais un trešais tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Otrais mašīnraksts ar virsrakstu «Paradīze», nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

UDENS VĀRDI (76. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 1. augustā. Pirmpublicējums R, 3. sēj., 461.—462. lpp.

Saglabājies tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943).

Tīrraksts datēts ar 1943. g. 1. augustu; pie dzejoļa veltījums: «Mildas ierosinājums.» Krājuma mašīnraksta variantā dzejolis ievietots aiz «Uguns vārdiem», šeit ievērota dzejoļu rašanās pakāpenība, kuru apraksta M. Grīnfelde (sk. M. Grīnfelde, V. Rūmnieks. Kāpēc es esmu Čaks? — R., 1988. — 87.—88. lpp.).

UGUNS VĀRDI (77. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 4. augustā. Pirmpublicējums R, 3. sēj., 463.—464. lpp.

Saglabājies tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943).

Tīrraksts datēts ar 1943. g. 4. augustu, pie dzejoļa veltījums: «Arī Mildas ierosmē.»

MILAS VĀRDI (79. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 5. augustā. Pirmpublicējums žurnālā «Ceļa Zīmes», 1951, 8. nr. (nov.), 259. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta.

Saglabājies tīrraksts (M. Grīnfeldes arhīvā) un divi mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40943).

Tīrraksts datēts ar 1943. g. 5. augustu; pie dzejoļa veltījums: «Mildas liktie.»

«AIZ LOGA VAKARS DREB...» (81. lpp.)

Sacerēts 1943. g. 23. maijā. Pirmpublicējums laikrakstā «Padomju Zeme», 1967, 60. nr., 23. maijā, 3. lpp.

Saglabājušies trīs tīrraksti (M. Grīnfeldes arhīvā; RLMVM, inv. nr. 40435; 40512) un pieci mašīnraksti (VB, RX 5, 1, 8 (krājuma manuskriptā); RLMVM, inv. nr. 40322 (krājuma «Lakstīgala dzied basu» manuskriptā); 40943 (trīs)).

Pirmais tīrraksts datēts ar 1943. g. 23. maiju. Otrais tīrraksts ar virsrakstu «Aicinājums» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Trešais tīrraksts ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Otrais, ceturtais un piektais mašīnraksts ar virsrakstu «Aicinājums».

SPĒLĒ, SPĒLMANI! (83. lpp.)

POĒMAS TAPŠANA

Impulsi poēmas tapšanai atrodami jau A. Čaka 30. gadu daļradē. Dzejnieka un viņa radītā tēla savstarpējās attiecības iezīmējas poēmā «Lielā dziesma» (sk. Kopotu rakstu 2. sēj., 315.—321. lpp.), kuru A. Čaks nepublicēja, acimredzot domājot par šā darba tālāku izstrādi. 1939. gadā kā patstāvīgs dzejolis radusies poēmas ieskaņa (ievietots krājumos «Debesu dāvana», «Lakstīgala dzied basu», «Zem cēlās zvaigznes» (1946)). Atsevišķas rindas («Plaukostas nav man, dziesmu spiets — Tā ir mana vara» utt.) izmantotas operas libretā «Zelta zirgs»; vēlāk no šīm rindām izveidots atsevišķs dzejolis «Neļķes zieds» (sk. krājumu «Lakstīgala dzied basu», 5. sēj.).

Poēmas tiešais ierosinātājs ir mākslinieka — A. Čaka drauga Jāņa Liepiņa zīmējums, kurā attēlots Spēlmanis un Meita. Zīmējums ievietots Rakstu un zīmējumu grāmatā (FB, A. Čaka fonds, XIII), kuru A. Čaka draugi uzdāvināja dzejniekam 1940. gada janvāra sākumā sakarā ar A. Brigaderes prēmijas piešķiršanu poēmai «Mūžības skartie».

Vairākkārt A. Čaks variējis dzejojumu «Paradīze». Poēmas «Spēlē, Spēlmani!» izskaņā ietilpst arī dzejojuma daļa, kas krājumā «Debesu dāvana» ietverta kā dzejolis «Aizmiršanās» (sk. 74.—75. lpp.). Tomēr «Debesu dāvanas» izveides posmā darbs pie poēmas «Spēlē, Spēlmani!» vēl nenotiek.

Poēma uzrakstīta 1944. gada pirmajā pusē. (A. Čaks poēmas fragmentu publicējumā krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1948) atzīmē 1944. g. kā sarakstīšanas laiku.) Sākotnējā (FB, A. Čaka fonds, XXII) poēmas variantā nav realizēta iecere ieskaņas atsevišķās rindas likt par nodaļu virsrakstiem, trūkst arī personu apzīmējumu poēmas vidusdaļā. Šajā variantā titullapā redzams nosvītrotais sākotnējais virsraksts «Istāks par dzīvi», lietots žanra apzīmējums: dzejojums. Acimredzot tūlīt tapis arī poēmas galīgais variants (FB, A. Čaka fonds, XVIII).

Poēma A. Čaka dzīves laikā netika publicēta, un zināmā mērā dzejnieks to uzlūkoja par sava iekšējā radošā procesa sastāvdaļu. Poēmas fragmentu publicējumos krājuma «Zem cēlās zvaigznes» abos variantos (1946, 1948) mainīts virsraksts un veikti citi labojumi; poēmas fragmenti izmantoti dzejoli «Atmošanās» (sk. Kopotu rakstu 5. sēj.).

Ņemot vērā, ka poēmu pilnā apmērā publicēt A. Čaka dzīves laikā nebija iespējams politisko apstākļu dēļ, fragmentu publikācijas ar atšķirībām tomēr nav uzlūkojamas par tālāku darbu pie poēmas; «Spēlē, Spēlmani!» tāpat kā mākslinieciski nobeigts darbs vērtējams 1944. gada variantā.

KOMENTĀRI POĒMAI

Poēmas fragmentu pirmpublicējumi: 1.—18. rinda krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946), 88. lpp., kā atsevišķs dzejolis ar virsrakstu «Es» un datējumu: «1939.»; 71.—202., 207.—337., 340.—355., 376.—549., 558.—637. rinda krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1946), 114.—134. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu sadalījumu pantos un nodaļās; 638.—1015., 1019.—1092. rinda alma-

nahā «Dzejas diena», 1971, 229.—244. lpp.; 1112.—1141. rinda kā dzejoļa «Atmošanās» sākuma daļa krājumā «Zem cēlās zvaigznes» (1948), 19. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Poēmas pilna apjoma pirmpublicējums A. Čaka Rakstu 2. sēj., 1972, 105.—174. lpp. (izņemot 618.—633., 654.—665. rindu), ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

Saglabājušies divi tīrraksti (FB, A. Čaka fonds, XVIII; XXII) un trīs mašīnraksti (RLMVM, inv. nr. 40941; 40763; 40322).

Pirmais tīrraksts I.—1585. rindai. Otrais tīrraksts I.—1585. rindai, bez nodaļu virsrakstiem, ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta un citādu sadalījumu pantos.

476.—477. rindas vietā šāds teksts:

Bezgala dziedoši mākoņi plaisā,
Plūc mirušas dvēseles ziedus. Ir rīts.

Pēc 1092. rindas šāds teksts:

Vienā mirkli saplūdis,
Nāks tad pretim, pretim viss.

1340.—1345. rindas vietā šāds teksts:

— To, kur tu ņēmi meitu skaisto,
To prāts tavs acīm tavām aiztur.
Nez vai tu meiču līdz man laistu?
Tai acu zaigs pārlieku kairs,
Varbūt, ja tu kā puisis gaistu
Un važots neatgrieztošs vairs?

1526.—1529. rindai blakus pierakstīts papildu variants:

Viņš kvēloja ar tālu liesmu,
Un sevī viņu jutu viss.
No klusuma par kvēlu dziesmu
Pat kļuva ceļa akmenis.

Pirmajam mašīnrakstam trūkst 618.—633., 654.—665. rindas. Otrais mašīnraksts 684.—853. rindai, ar nosaukumu «Deja» un nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta. Pēc 741. rindas šāds papildteksts:

Kāds meitenēm gan dejojot prieks.
Darbs padarīts un viz kā sniegš.
Kas viņam maigo liksmi liegš?

Mašīnrakstā svītrotā 752.—757., 774.—788., 816.—817. rinda. 844.—853. svītrotās rindas vietā šāds teksts:

Acā, acā, alulī,
Vienā skaistā virpulī.
Kas vairs bēdās, kas vairs skums,
Dzīve, dzīve — saule mums.

Trešais melnraksts 1418.—1513. rindai.

Pamateksta izveidē izmantots gatavākais oriģināls (FB, A. Čaka fonds, XVIII) — I.—1585. rinda un mašīnraksts (RLMVM, inv. nr. 40941) — 1586.—1660. rinda. Pilnībā mašīnrakstu nav bijis iespējams

izmantot, jo tas ir nepilnīgs (trūkst 618.—633., 654.—665. rindas), un daudzās mašīnraksta kļūdas rāda, ka A. Čaks to vispār nav pārlasījis.

Misa — no pārcukurota iesala iejava iegūts ekstrakta šķīdums ūdenī.

Ģekis — muļķis, nelga.

Sk. arī komentārus dzejoļiem «Vai varu tev» (428. lpp.), «Aizmiršanās» (434. lpp.), «Neļķes zieds» (5. sēj.), «Paradīze» (5. sēj.).

A. ČAKA DZĪVES LAIKĀ NEPUBLICĒTIE DZEJOĻI

KOMENTĀRI DZEJOĻIEM

KĀRLIM BALTGAILIM (141. lpp.)

Sacerēts 1939. gadā, pirms 25. marta.

Saglabājies tīrraksts (K. Baltgaila ģimenes arhīvā). K. Baltgaila draugi uzdāvina māksliniekam piemiņas albumu, kura sākumā ierakstīts:

«40 autoru oriģināldarbi līnijās, krāsās un rokkrakstā.

Rīgā

«Zaļās Vārnas» izdevums

Māksliniekam Kārlim Baltgailim

Draugi un cienītāji

Viņa 25 gadu mākslinieka darbības atceres dienā 1939. gada 25. martā.»

DZIVIBA (142. lpp.)

Sacerēts 1941.—1942. gadā. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40432).

«LAI REMDINĀTU BĒDU» (143. lpp.)

Sacerēts 1941.—1942. gadā. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40324).

NAKTI UZ SKVERA (144. lpp.)

Sākotnējais variants (melnraksts) sacerēts 1928. g. 25. septembrī, galīgā redakcija — 1941.—1942. g. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40432), melnraksts (FB, A. Čaka fonds, XVII, 18.—19. lpp.) un 1.—8. rindas uzmetums (turpat, 18. lpp.).

Dzejoļa sākotnējais variants, datēts ar 25. septembri:

Nakts pie dārza vārtiem

No staba spuldze
kā gaiša ola
mirdz
cauri skvēra liepu lapām.

Un viņas gaisma
uz tuvā sola
krīt
lielām, baltām dadžu lapām.

Guļ naktssargs vārtos
uz tuvās kastes
un sapņos ļuļķē
savu pīpi.
No spuldžu stabiem
kā garas astes
krīt pāri ielas
ēnas slīpi.

Guļ asfalts
atkritumu segā
līdz ritam,
<pārvilcis pār galvu,
un smilšu laukā,>
kur bērni lēkā,
viss tukšs, kā apliets
ar karstu alvu.

<Tik kādreiz tumsā
vēl noskan soļi
kā nosviests santīms
aiz tuvā stūra
un nokauc baigi,
kur beidzas moļi,
kāds tvaikonis
uz tuvās jūras.>

<Pie kioska,
kur sākas ielas,
kā nošauts guļ
šofers, saktņupis uz stūri, —
dod siltumu
kā krāsnis lielas
pēc saules
namu tumšie mūri.>

RIGA (145. lpp.)

Sacerēts 1941.—1942. g. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40432) un 1.—12. rindas
uzmetums (40324).

Uzmetums sacerēts 30. gadu otrajā pusē, bez virsraksta, ar sti-
listiskām atšķirībām no pamatteksta.

VINAKAUSS (146. lpp.)

Sacerēts 1941.—1942. gadā. Pirmpublicējums.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40432).

Tīrraksta 1.—9. rinda A. Caka pārsvitrota.

ĀBEĻZIEDS (147. lpp.)

Sacerēts 1943. gadā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40435).

DZEJA (148. lpp.)

Sacerēts 1943. gadā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40435).

MEITENE SERĀS (149. lpp.)

Sacerēts 1943. gadā. Pirmpublicējums laikrakstā «Rakstnieka Vārds», 1991, 4. nr., 20. dec., 8. lpp.

Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40435). Iespējams, ka šis dzejolis ar nosaukumu «Laimes pils» sākotnēji ir bijis paredzēts krājumam «Lakstīgala dzied basu».

PASAKA (151. lpp.)

Sacerēts 1943. gadā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40435), A. Čaka pārsvitrots.

PIE MAZĀS DAUGAVAS (152. lpp.)

Sacerēts 1943. g. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40435).
Mazā Daugava — Daugavas atteka starp Zaķusalu un Lucavsalu.
Lūģes — slēpes.

TU (153. lpp.)

Sacerēts 1943. gadā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40435).

«BET TU, JA STĀSI MILET NIEKU» (154. lpp.)

Sacerēts 1941.—1943. gadā. Pirmpublicējums.
Saglabājies tīrraksts (RLMVM, inv. nr. 40555).

PUSNAKTS KUĢIS

LUGAS TAPŠANA

A. Čaks nekad nav rakstiski pieminējis ar lugas tapšanu saistītos apstākļus, izņemot nelielo informāciju pirms pirmizrādes Strādnieku teātrī (sk. 3. sēj., 360.—361. lpp.). Domājams, tam iemesls ir lugas nepārprotami sociāldemokrātiskā ievirze. A. Čaks no 1934. gada janvāra kļuvis par LSDSP biedru, un acimredzot «Pusnakts kuģis» rakstīts kā pasūtījuma darbs (ap Strādnieku teātri pulcējās sociāldemokrātiski ievirzītā inteliģence, LSDSP vadība atbalstīja teātra darbību) un pabeigts 1934. gada februārī vai martā.

Pirmizrāde notika 1934. gada 1. aprīlī. Izrādi iestudēja K. Veics, H. Likuma dekorācijas, A. Melli mūzikas popurijs. Galvenajās lomās: L. Baumanē (Krišs), M. Senkovska (Rūdis), L. Leimanis (Kapteinis), A. Rentovics (Stūrmanis), E. Skuja (Platmale), P. Vinks (Katliņš).

KOMENTĀRI LUGAI

Pirmpublicējums (divus dziesmu tekstus no lugas A. Caks publicējis īsi pirms pirmizrādes laikrakstā «Dienas Lapa» — sk. 2. sēj., 287.—290. lpp.).

Saglabājies teātra vajadzībām veikts mašīnraksts (FB, Lugas, 69) ar režisora piezīmēm un svitrojumiem (šeit publicēts pilns teksts). Mašīnrakstā lietoti divi virsraksti — «Pusnakts kuģis» un «Soners «Trakā līpa»». Ņemot vērā tālaka teātru tradīcijas, jādoma, ka nosaukums «Soners «Trakā līpa»» ir teātra ierosināts, no kura iestudēšanas beigu stadijā teātris atteicies. Lugas oriģināls (melnraksti, uzmetumi) nav saglabājies ne A. Caka, ne J. Vanaga arhīvā.

Pionieri — šeit domāta lielākās latviešu sociāldemokrātu sporta organizācijas «Strādnieku sports un sargs» sarkano pionieru sekcija. Tā darbojās no 1924. līdz 1934. gadam, praktisko darbu vadīja Sarkano pionieru tehniskā komisija.

Džiudžitss — japāņu brīvā stila cīņa un paš aizsargāšanās sistēma (pēc 1882. gada Japānā biežāk lieto apzīmējumu džudo).

«Fra Diavolo» — šī franču komponista Fransuā Obēra komiskā opera Latvijā pazīstama kopš 1924. gada, kad 8. novembrī Nacionālajā operā notika tās pirmizrāde.

Velna kapteinis (1. aina, Kriša tekstā) — šeit atsauce uz 20.—30. gados populāro franču rakstnieka Luija Galē romānu «Velna kapteinis» («Sirano de Beržeraks»). To atkārtoti izdeva Atis Freināts (pēdējais izdevums 11 burtnīcās — 1932. g.).

Serri brendi — no angļu val. *cherry brandy* — ķiršu liķieris.

Svipstiķis — vējagrābslis.

«Ju-ju» — šo Z. Ofenbaha operetes «Perikola» pārstrādājumu dziesmu spēlē 1932. gadā iestudēja Strādnieku teātris.

ZELTA ZIRGS

LIBRETA TAPŠANA

Operas «Zelta zirgs» librets radies kā pasūtījuma darbs. 1941. gada sākumā Latvijas PSR vadītāji saziņā ar Maskavas ideoloģiskā un kultūras darba noteicējiem sāk gatavoties plašai literatūras un mākslas dekādei 1941. gada rudenī (dekāde nenotika sakarā ar Vācijas uzbrukumu Padomju Savienībai un vācu karaspēka okupāciju Latvijā). 1941. gada 3. februārī «Literatūras Avīzē» atreferēti Latvijas PSR Rakstnieku savienības orgkomitejas lēmumi (3. nr., 1. lpp.): «Latviešu mākslas dekādes programmas sagatavošana uzliek katram biedram par pienākumu noteiktā laikā veikt uzdotos pienākumus. Apstiprina par operas «Zelta zirgs» libreta apstrādātājiem b. b. J. Sudrabkalnu un Al. Caku...» Jau iepriekš minēts paredzamās operas komponists. Intervijā toreizējais LPSR TKP Mākslas lietu pārvaldes priekšnieks H. Likums saka: «Tā komponists Jānis Mediņš raksta

operu pēc Raiņa «Zelta zirga» materiāliem...» («Padomju Latvija», 1941, 19. nr., 21. janv., 8. lpp.). Jau 15. februārī presē optimistiski ziņots par libreta gatavību: «Operai «Zelta zirgs» librets jau pabeigts, un varēs sākties operas komponēšana» («Padomju Latvija», 1941, 40. nr., 15. febr., 8. lpp.). Pēdējo reizi opera minēta J. Jēkabsona (Granta) rakstā «Par LPSR Rakstnieku Savienības darbību»: «A. Čaks un J. Sudrabkalns pārstrādājuši operai Raiņa «Zelta zirgu»» («Literatūras Avīze», 1941, 5. nr., 9. martā, 4. lpp.). Vēlāk opera vairs nav pieminēta, acimredzot tāpēc, ka gan A. Čaks, gan J. Mediņš bija iesaistīti citas operas veidošanā — par latviešu sarkanajiem strēlniekiem.

Kā «Zelta zirga» libreta veidotājs minēts arī J. Sudrabkalns, taču īstenībā darbu veicis A. Čaks viens pats. Librets ir nepabeigts — trūkst otrā cēliena (atbilst Raiņa lugas trešajam cēlienam), tāpēc arī nav realizēts vēlākos laikos. Acimredzot arī dekādes organizētāji akceptējuši darba pārtraukumu pie «Zelta zirga», jo nekur neparādās informācija par turpmāko darbu pie tā.

A. Čaka dzīves laikā darbs palicis nerealizēts.

KOMENTĀRI LIBRETAM

Sacerēts 1941. g. februārī. Libreta fragmentu pirmpublicējums Raiņa gadagrāmatā, 1981, 207.—218. lpp. Pilnībā darbs publicēts šajā izdevumā. Saglabājušies divi tīrraksti (M. Grīnfeldes arhīvā; RLMVM, inv. nr. 40759). Seit publicēts pirmais tīrraksts, atsevišķos gadījumos (ja otrs tīrraksts sniedz plašāku tekstu) papildinot to ar otro tīrrakstu. Otrais tīrraksts ar nelielām stilistikām atšķirībām no pamatteksta. Libreta pēdējais teksts — kora dziesma — ir tikai otrajā tīrrakstā.

Libretā izmantoti teksti, ko A. Čaks vēlāk ietvēris citos pazīstamos darbos: trešā cēliena 4. skata sākumā Tautas (kora) tekstā — atsevišķas rindas no poēmas «Spēlē, Spēlmanī!» (arī dzejoli «Nelķes zieds» — sk. 5. sēj.); libreta beigu (kora) teksts — dzejolis «Padomju Latvijai» (J. Ozoliņa dziesma — sk. 5. sēj.).

MATIŠS, KAUSU BAJĀRS

POEMAS TAPŠANA

Rakstīt lielo dramatisko poēmu pamudinājuši vairāki iemesli. A. Čakam bija draudzīgas attiecības ar Eduardu Smilģi, un režisors, pēc laikabiedru atstāstiem, mudinājis A. Čaku uzrakstīt kādu lugu dzejā Dailes teātrim. Arī vācu okupācijas laika sākumposmā noteiktais aizliegums publicēties mudināja A. Čaku pievērsties teātrim. Tiešais poēmas tapšanas impulss ir vēsturnieka J. Strauberga publikācija par Vikena hronikā pieminēto 17. gadsimta lielo izedāju un izdzērāju Ansi Zeltiņu (J. Straubergs. Senie spēka vīri. — Tēvija. — 1942. — 210. nr. — 11. sept. — 6. lpp.): «Vienu dienu Rīgā iebraucis kāds Kurzemes muižnieks un strīdū ar Rīgas birģeri aizskāris pilsētas godu pašā sāpīgākā vietā. Tas apgalvojis, ka Rīgā neesot lielāka dzērāja par viņu un, ja kāds atrastos, kas viņu šai lietā pārspētu, tas dabūtu viņa karieti ar visiem zirgiem. Rīgas goda aizstāvēšana uzdota Ansim Zeltiņam. Sacīkste sākusies ar to, ka kurzemnieks pacēlis trīs-

stopu kannu un uzdzēris Zeltiņam. Zeltiņš pasniegto kannu izdzēris, paņēmis astonestopu kannu, iztukšojis to divos vilcienos un pasniedzis pretiniekam. Tas pieveicis kannu vienā vilcienā un nodevis atkal Zeltiņam. [...] Cik reižu spainis ceļojis no vienas rokas otrā, to hronika nemin, bet iznākumā kurzemnieks gulējis zem galda, Zeltiņš iesēdies karietē un, skaļu saucieni pavadīts, aizlaidis pa Rīgas ielām.» Kā redzams, dzeršanas saciksti dažādos radošos nolūkos izmantojis gan Rutku Tēvs, rakstot savu romānu «Trīs velna kalpi», gan Čaks. Rutku Tēvs izmantojis senākus avotus, iespējams, Vikena hronikas oriģinālu, Čakam interese radusies pēc J. Strauberģa atstāta.

Poēma saglabājusies divos variantos (sīkāk sk. komentāru daļā). Kaut atšķirība to starpā nav liela, salīdzinot tos, var izsekot poēmas tapšanas procesam. Sākotnēji A. Čaks iecerējis šo darbu kā dramatiskiem elementiem piesātinātu poēmu, kaut formālā lugas struktūra ievērota. Galīgajā variantā «Matīss, kausu bajārs» ieguvus izteiktākas dramaturģiskās aprises, iezīmējas fona pārstāvju starpsaucieni, kas padara sarunas skatuviskākas, daudz plašāk parādās remarkas, kas raksturo vidī un personu rīcību.

Pēc visa spriežot, «Matīss, kausu bajārs» rakstīts no 1942. gada rudens līdz 1943. gada pavasarim. 1943. gada 1. maijā kādā literātu tikšanās reizē vēsturnieka un literatūrkritiķa V. Kalniņa (Kalves) dzīvoklī jau nolasīts viss ceturtais cēliens (Kalniņš V. Iepazīšanās ar Čaku. Referāta stenogramma. Referāts nolasīts Latvijas Komitejā kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs 1980. gada augustā), tātad manuskripts pašreiz zināmajā veidā tad jau bijis gatavs.

Sis plašais darbs, pēc pieejamiem materiāliem spriežot, nav beigts — paredzēto piecu cēlienu vietā uzrakstīti četri. Oriģinālā, kas atrodas Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā (A. Čaka fonds, XIX), ir vāciņi ar uzrakstu «5. cēliens» un apakšā ar sarkanu zīmuli uzrakstīts «Darbā», tomēr nav drošu liecību, ka 5. cēliens būtu bijis uzrakstīts un gājis bojā. Acīmredzot A. Čaks «Matīsu, kausu bajāru» nepabeidza ārējo politisko apstākļu dēļ un arī tādēļ, ka nesaskatīja iespēju šo darbu publicēt vai iestudēt — ne vācu okupācijas laikā, ne vēl jo vairāk pēckara gados. (Sīkāk par A. Čaku poēmu «Matīss, kausu bajārs» sk. Grinfelde M., Rūmnieks V. Kāpēc es esmu Čaks? — R.: Liesma, 1988. — 52.—78. lpp.)

Pēc «Matīsa, kausu bajāra» motīviem veidoti trīs iestudējumi:

«Matīss, kausu bajārs» — eksperimentālā teātra studija «Apsēstā māja», 1989 (režisors I. Elerts);

«Leģenda par Matīsu» — Latvijas Radio, 1991 (kompozīcijas autors V. Rūmnieks, režisors A. Migla);

«Matīss, kausu bajārs» — Jaunais Rīgas teātris, 1993 (režisors J. Rijnieks).

IZDEVUMI

Līdz ievietošanai Kopotos rakstos poēma publicēta divas reizes:

Matīss, kausu bajārs. — Čaks A. Raksti. — R.: Liesma, 1972. — 2. sēj. — 175.—516. lpp. Grāmata iespiesta tipogrāfijā «Sovetskaja Latvija» 25 000 eksemplāru metienā. Poēmas ievadā mākslinieka Maigoņa Oša zīmējums.

Čaks A. Matīss, kausu bajārs. — Bruklina: Grāmatu draugs, 1973. — 348 lpp. Vāku zīmējis Harijs Gricēvičs. Grāmatā izmantoti Maigoņa Oša zīmējumi.

KOMENTĀRI POĒMAI

Sacerēta laikā no 1942. g. septembra līdz 1943. g. aprīlim. Poēmas fragmentu pirmpublicējumi: 580.—1404. rinda — Izlase, 187.—236. lpp.; 1405.—2576. rinda — Karogs, 1958, 8. nr., 50.—87. lpp.; 2577.—2698. rinda — Karogs, 1960, 3. nr., 71.—74. lpp.; 3507.—3959. rinda — Izlase, 280.—308. lpp.; 4269.—5439. rinda — Izlase, 310.—381. lpp. Visas poēmas pirmpublicējums R, 2. sēj., 175.—516. lpp., ar nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos.

Saglabājušies divi tīrteksti (FB, A. Caka fonds, XIX; M. Grīnfeldes arhīvā), melnraksts (FB, A. Caka fonds, XIX) un mašīnraksts (RLMVM, inv. nr. 40576). Pirmais tīrteksts sastāv no divām daļām — dramatiskās poēmas sākotnējais variants (1.—3995. rinda) un galīgais variants (4899.—5460.; 5476.—5693. rinda). Pirmais tīrteksts datēts ar 1943. gadu, ar žanra apzīmējumu «Dramatiska poēma 5 cēlienos no Rīgas viduslaikiem», nelielām stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos, nepilnīgi izvērstām remarkām. Pirmā tīrteksta sākotnējā varianta daļai trūkst: moto; 254.—257., 1152.—1153., 1254.—1255., 1299.—1300., 1372.—1380., 1394.—1400., 1520.—1521., 1523., 1918., 2955., 3629.—3631., 3666.—3670., 3745.—3746., 3795.—3797. rindas. Pēc 1781. rindas šāds A. Caka svītrots teksts:

Kas lotoss? Varbūt es tas esmu?
Es bieži likstos lēns un gurd,
Tad pāri man pilns maigu dvesmu
Gaiss, līdzīgs putnam, pāri spurdz.

Pēc 1789. rindas šāds A. Caka svītrots teksts:

Vairs nezīnu, vai tu tā esi
Vai pasaule, vai Visums salds.
Tu zvaigzni skaidru sevī nesi,
No tevis topu cēls un balts.

Pēc 2263. rindas šāds teksts:

Sardzes vīrs. Kur tie ir? Viens nodurts jau?
Irena. Tas ir mans kalps.

Otrais tīrteksts 1.—4898. rindai (galīgais variants).

Pamateksta izveidē, ņemot vērā manuskriptu izvietojumu dažādos arhīvos un tekstu nepilnīgumu, ievērota šāda secība:

1.—4898. rinda (M. Grīnfeldes arhīvs);
4899.—5459. rinda (FB, A. Caka fonds, XIX);
5460.—5475. rinda (RLMVM, inv. nr. 40576);
5476.—5710. rinda (FB, A. Caka fonds, XIX).

Melnraksts 1. cēliena 2. ainai (294.—1404. rindai), ar stilistiskām atšķirībām no pamatteksta, ar citādu rindu izkārtojumu un sadalījumu pantos. Melnrakstā trūkst: 338.—364., 369.—400., 421.—424., 469.—472., 482.—513., 569.—575., 589.—592., 606.—609., 612.—613., 619.—620., 645.—649., 688.—692., 727.—739., 742.—743., 765.—768., 779.—782., 791.—792., 800.—801., 814.—828., 845.—864., 873.—880., 885.—896., 913.—915., 946.—949., 952.—953., 956.—957., 994.—1001., 1030.—1054., 1085.—1089., 1132.—1134., 1151.—1152., 1159.—1164., 1170.—1171., 1173., 1186.—1189., 1206.—1210., 1216.—1217., 1221.—1226.,

1230.—1232., 1236.—1240., 1243.—1245., 1250.—1259., 1263.—1268.,
1277.—1279., 1282.—1293., 1307.—1315., 1320.—1321., 1335.—1347.,
1369.—1370., 1377.—1378., 1389.—1391., 1394.—1400. rindas. Pēc 884.
rindas šāds papildu teksts:
Krodznieks.

Lai prāts no manas galvas gaist,
Vai man no mucām alu laist?
To darišu es, goda vārds.
Lai pludo ielās vilnis sārts,
Lai saulē putu sidrabs zib,
Lai dzer to Daugava, ja grib:
Man atliek tikai rūgti smiet —
Pat lielais Matīss trūdos iet.

Pēc 1082. rindas šāds papildu teksts:

Matrozis.

Starp mums tu esi valdonis,
Tur būsi tikai klaidonis.

Pēc 1152. rindas šāds papildu teksts:

Sirmais kungs.

Liec viņu mierā, neaiztiec:
Smalks zvīrgzds uz tavas uguns liets.

Pēc 1191. rindas šāds papildu teksts:

Kāds sejs tam kļuvis tagad sājs,
Kad nāves zvans jau ausīs skan.

Pēc 1205. rindas šāds papildu teksts:

Kāds.

Tad lai no viņa piesargās.

Mašīnraksts 1.—5474. rindai; trūkst 3085.—3260. rindas. Mašīnrakstu sagatavojusi A. Čaka pažiņa L. Stankovice 1943. gadā.

Labots A. Čaka teksts: 1002. rindas sākumā nav pierakstīts runātājs — *Matiss*; 1227. rindas sākumā nav pierakstīts runātājs — *Matiss*; 3124. rindā *laime zābakos* labots par *laimes zābakos*; 3500. rindas sākumā nav pierakstīts runātājs — *Irena*; 4842. rindā labota remarka *rādidams uz Knutu* par *rādidams uz Matisu*; 5008. rindas sākumā nav pierakstīts runātājs — *Viesi*.

Dramatiskās poēmas «*Matīss, kausu bajārs*» tekstā izmantoti vairāki A. Čaka dzejoļi: «*Baironam*», «*Gars*», «*Paradīze*» (sk. komentārus 5. sēj.), «*Aizmiršanās*» (sk. komentārus 434.—435. lpp.; komentārus 5. sēj.); vēlāk, izmantojot poēmas tekstu, uzrakstīts dzejolis «*Jauniešiem*» (sk. komentārus 5. sēj.).

Kuls — grīda, ko veido sablīvēts māla vai zemes slānis.

Bramanis — cilvēks, kas dižodamies izrāda savu bagātību.

Milns — šeit: milzums, milzīgs daudzums.

Barka — liellaiva ar plakanu dibenu un seklu iegrīmi.

Skosta resp. kosa — daudzgadīgs lakstaugs ar ložņājošu sakmeni.

Pliksna — plāna ādiņa, pleksnīte.

**A. ČAKA TEKSTĀ UN KOMENTĀROS PIEMINĒTO
CITU AUTORU DARBU RĀDITĀJS**

- Atriebta taisnība — amerikāņu kinofilma — 184
Fra Diavolo — franču komponista F. Obēra komiskā opera (1830) —
158, 161, 441
Ju-ju — Ž. Ofenbaha operetes «Perikola» pārstrādājums dziesmu spēlē
(1932) — 183, 441
Kāpēc es esmu Čaks — M. Grīnfeldes un V. Rūmnieka monogrāfija
(1988) — 427, 443
Krusttēva Toma būda — amerikāņu rakstnieces M. Bīčeres-Stovas
romāns (1852) — 170
Par LPSR Rakstnieku Savienības darbību — J. Granta raksts (1941) —
442
Perikola — franču komponista Ž. Ofenbaha operete (1868) — 441
Trīs velna kalpi — Rutku Tēva romāns (1935) — 443
Velna kapteinis — franču rakstnieka L. Galē romāns — 441
Visi brauc — M. Grīnfeldes grāmata bērniem (1943) — 426

PERSONU RĀDITĀJS

- Bairons Džordžs Gordons (1788—1824), angļu dzejnieks — 221, 445
Baltgailis Kārlis (1893—1979), gleznotājs — 141, 438
Baumane Lūcija (1905—1988), aktrise — 441
Buks Džons, amerikāņu kinoaktieris — 184
Ciesnieks Vilis (1908—1989), grafiķis — 426
Dragūne Maija (dz. 1945), grafiķe — 428
Džeksons Džims, amerikāņu kinoaktieris — 169
Elerts Ilmārs (1948—1991), režisors — 443
Freināts Atis (1882—1955), grāmatizdevējs un rakstnieks — 163, 441
Galē Luijs, franču rakstnieks — 441
Gopers Miķelis (1908—1996), grāmatizdevējs — 426, 427
Grants Jānis (1909—1970), rakstnieks — 431, 442
Gricēvičs Harijs (dz. 1921), grafiķis, gleznotājs, dekorators — 443
Grīnfelde Milda (dz. 1909), tulkotāja — 425—435, 442, 443
Hāns, cenzors vācu okupācijas laikā Latvijā — 427
Heine Heinrihs (1797—1856), vācu dzejnieks — 178
Jēgens Ojārs (1924—1994), dzejnieks un grāmatizdevējs — 426
Kalve Vitauts (īst. v. Vitolds Kalniņš; 1913—1989), dzejnieks, kritiķis — 443
Krūka Aleksandrs (1898—1987), gleznotājs, grafiķis — 426
Leimānis Leonīds (1910—1974), aktieris, režisors — 441
Liepiņš Jānis (1894—1964), gleznotājs — 83, 427, 436
Lūkums Herberts (1902—1980), gleznotājs, scenogrāfs — 441
Mediņš Jānis (1890—1966), komponists — 441
Melli Aleksandrs (1894—1968), komponists — 441
Migla Andrejs (dz. 1940), režisors — 443
Nevskis Vladimirs (1911—1968), tulkotājs — 433
Obērs Fransuā (1782—1871), franču komponists — 441
Ofenbahs Zaks (1819—1880), franču komponists — 441
Osīs Maigonis (1929—1988), grafiķis — 443
Ozoliņš Jānis (1908—1981), komponists, diriģents — 442
Rainis (īst. v. Jānis Pliekšāns; 1865—1929), dzejnieks — 442
Rentovics Alfrēds, aktieris — 441
Rijnieks Juris (dz. 1958), aktieris un režisors — 443
Rūmnieks Valdis (dz. 1951), dramaturgs un literatūrzinātnieks — 427, 428, 435, 443
Rutku Tēvs (īst. v. Arveds Mihelsons; 1886—1961), rakstnieks un aktieris — 443
Skuja Edgars, aktieris — 441
Smilģis Eduards (1886—1966), aktieris, režisors — 442
Stankovics Lizete (dz. 1910), mašīnrakstītāja — 445
Straubergs Jānis (1886—1952), vēsturnieks — 442, 443
Sudrabkalns Jānis (īst. v. Arvīds Sudrabkalns; 1894—1975), dzejnieks — 441, 442

- Sellijs Persijs Bišs (1792—1822), angļu dzejnieks — 146
 Senkovska M., aktrise — 441
 Vanags Jūlijs (1903—1986), rakstnieks — 425, 441
 Veics Kārlis (1902—1983), aktieris un režisors — 441
 Vijons Fransuā (1431 vai 1432 — ap 1465), franču dzejnieks — 40—
 43, 431
 Vikens Gothards (17. gs. 1. p.), Rīgas namnieks, hronists — 442
 Vinks Pēteris, aktieris — 441
 Volless Edgars (1875—1932), angļu rakstnieks — 432
 Zamuele Herta, A. Skujiņas māsa — 431
 Zeltiņš (?—1642), Matisa prototips dramatiskajā poēmā «Matiss, kausu
 bajārs» — 442, 443

SATURS

Tētis karavīrs	5	426
--------------------------	---	-----

Debesu dāvana

Ieskaņa

«Vai varu tev pie kājām likt»	19	428
---	----	-----

Tu

Debesu dāvana	20	428
Pusnakts balva	21	428
Manas mājas	23	429
Nekautrīgs dzejolis Mildai	25	429
Atrastais zirgs	27	429
Dzīvība	29	429
Starp divi lietiņiem	30	430
Tu	31	430
Viens liķis	32	430
Sods	33	430
Mans kaps	34	430

Zem pelniem

Greizsirdīgais svečturis	35	431
Fransuā Vijons	40	431
Ints Trakais	44	431
Nakts	46	431

Dziesmas

Ena	63	432
Variācija	64	432
Zelta kastanis	65	432
Mana mila	66	432
Melodija	67	433
Lēmējai. Šķirējai	68	433
Ūdensroze	69	433
Tavs augums	70	434
Dziesma	71	434
Melnā dziesma	72	434
Viens vakars	73	434
Aizmiršanās	74	434

Vārdi

Odens vārdi	76	435
Uguns vārdi	77	435
Mīlas vārdi	79	435

Izskaņa

«Aiz loga vakars dreb...»	81	435
-------------------------------------	----	-----

Spēlē, Spēlmani!

Ieskaņa	85	436
Vai varu tev pie kājām likt	86	
Pats gribu tālu projām tikt	88	
Es visu lūpās manu	91	
Kur mīklas elpā lauki gaist	93	
Viens iešu es bez stājas	96	
Grib ceļu manas kājas	100	
Līdz atrastas būs mājas	102	
Kur klusums pāri klājas	106	
Tur palikšu es sevi viens	108	
Kad mieru reiz sev gūšu	109	
Kā trakā svelmē kaltis siens	118	
Pilns smaršu un pilns žūžu	123	
Izskaņa	135	

A. Čaka dzīves laikā npublicētie dzejoļi

Kārlim Baltgailim	141	438
Dzīvība	142	438
«Lai remdinātu bēdu»	143	438
Nakti uz skvēra	144	438
Rīga	145	439
Vīnakauss	146	439
Ābelzieds	147	440
Dzeja	148	440
Meitene sērās	149	440
Pasaka	151	440
Pie Mazās Daugavas	152	440
Tu	153	440
«Bet tu, ja stāsi mīlēt nieku»	154	440
Pusnakts kuģis	155	440
Zelta zirgs	189	441
Matiss, kausu bajārs	219	442

Komentāri

Komentāros lietotie saīsinājumi	425	
Tētis karavīrs		
Grāmatas tapšana	426	
Izdevumi	426	
Komentāri grāmatai	427	

Debesu dāvana	
Krājuma tapšana	427
Izdevumi	428
Komentāri dzejoļiem un poēmām	428
Spēlē, Spēlmani!	
Poēmas tapšana	436
Komentāri poēmai	436
A. Čaka dzīves laikā npublicētie dzejoļi	
Komentāri dzejoļiem	438
Pusnakts kuģis	
Lugas tapšana	440
Komentāri lugai	441
Zelta zirgs	
Libreta tapšana	441
Komentāri libretam	442
Matīss, kausu bajārs	
Poēmas tapšana	442
Izdevumi	443
Komentāri poēmai	444
A. Čaka tekstā un komentāros pieminēto citu autoru darbu rādītājs	446
Personu rādītājs	447

**ALEKSANDRS
ČAKS**
THE COMPLETE WORKS
In 6 volumes
Volume 4

«Zinātne» Publishers
Riga 1997
In Latvian

Compiled and commented
by V. Rūmnieks

ALEKSANDRS
ČAKS

KOPOTI RAKSTI

6 sējumos

4. sējums

Redaktors *A. Kļaviņš*
Mākslinieciskā redaktore *I. Jēgere*
Tehniskā redaktore *G. Sļepkova*
Korektore *B. Vārpa*

Parakstīta iespiešanai 97.04.02. Formāts
84×108/32. Tipogr. papīrs. Literatūras gar-
«Zinātne». Akadēmijas laukumā 1, Rīgā,
nitūra. Augstspiedums. 24,36 uzsk. iespiedl.;
22,15 izdevn. l. Pasūt. Nr. 152. Izdevniecība
LV-1050. Reģistrācijas apliecība Nr. 2-0250.
Iespiesta publiskajā a/s «Rota». Dzirnau
ielā 57, Rīgā, LV-1010.

Čaks A.

Ča 300 Kopoti raksti. 6 sēj. — Rīga: Zinātne, 1991—. ISBN 5-7966-0268-3.

4. sēj. Dzeja, līroepika, dramaturģija / Sast. un koment. sarakst. V. Rūmnieks. — Rīga: Zinātne, 1997. — 451 lpp.: [4] lp. il.

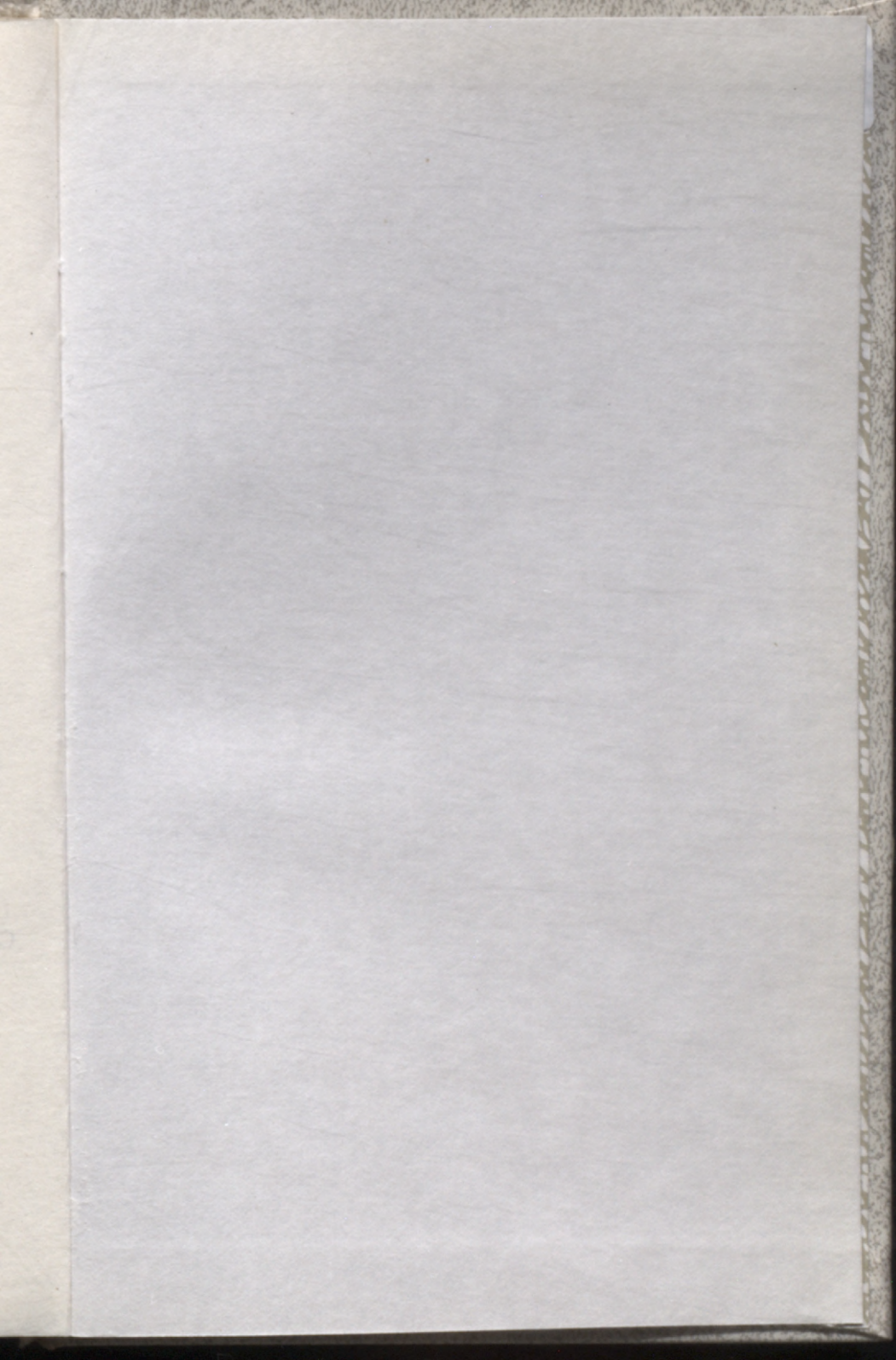
ISBN 5-7966-1136-4.

Kopotu rakstu 4. sējumā publicēti 1940.—1943. gadā radušies dramatiskie un liriskie darbi: intīmdzejoļu krājums «Debesu dāvana», poēma «Tētis karavīrs», librets operai «Zelta zirgs», kurš pilnā apjomā līdz šim nav publicēts, poēma «Spēlē, Spelmani!», kā arī dramatiskā poēma «Matiss, kausu bajārs».

888.3.-3(081)

ISBN 5-7068-1138-1
1997. — 461 pp.: [4] p. II
Kommentar katal. V. Rännioka. — Riigis: Zinātnieks
4. sēj. Dieļa, iluodika, dramaturģija / 2. sēj. un
ISBN 5-7068-0368-8
C. 300. Kopoti raksti 6 sēj. — Riigis: Zinātnieks, 1997.
C. 300. A.

ISBN 5-7068-1138-1
1997. — 461 pp.: [4] p. II
Kommentar katal. V. Rännioka. — Riigis: Zinātnieks
4. sēj. Dieļa, iluodika, dramaturģija / 2. sēj. un
ISBN 5-7068-0368-8
C. 300. Kopoti raksti 6 sēj. — Riigis: Zinātnieks, 1997.
C. 300. A.

OBLIGĀTAIS
EKSEMPĻĀRS

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTEKA

0301039692

